

317984
N. CARTOJAN

Profesor Universitar
Profesor de limba română la
Seminarul Pedagogic Universitar
din București.

I. A. RĂDULESCU-POGONEANU

Profesor Universitar
Directorul Seminarului Pedagogic
Universitar din București.

ROMANIA REG
CĂRTE
DE LIMBĂ
ROMÂNĂ

PENTRU

CLASA II-a A ȘCOALELOR
SECUNDARE (LICEE, GIMNAZII,
ȘCOALE NORMALE, SEMINARII).

Aprobată de Ministerul
Instrucțiunii și al Cultelor

EDITURA „SCRISUL ROMĂNESC” / CRAIOVA

Inu.A.44.274

CARTE DE

LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU

CLASA II-a A ȘCOALELOR SECUNDARE
(Licee, Gimnazii, Școale Normale, Seminarii)

DE

N. CARTOJAN și **I. A. RĂDULESCU-POGONEANU**

Profesor Universitar

Profesor Universitar

Profesor de I. română la Seminarul
Pedagogic Universitar din București.

Directorul Seminarului Pedagogic
Universitar din București.

Aprobată de Ministerul Instrucțiunii.

EDITURA „SCRISUL ROMÂNESC” – CRAIOVA

39.110.—3,5.—I.—35.

6258580

CONTRAC 1953

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 63083

re 71/03

LIMBA ROMANA

CLASA II-A A ȘCOALII ȘI SECUNDARE
(Clasa Gimnaziu, Școala Normale, Școlile)

M. CAROTAN și I. A. RĂDULESCU-POBONERANU
Profesor Universitar
Catedra Științelor Pedagogice
Universitatea din București

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii

B.C.U. Bucuresti

C61183

EDITURA ȘCOALA ROMÂNESCĂ - CRAIOVA

Ne-a îndemnat să alcătuim aceste cărți de școală pentru cursul de limba română dorința de a contribui la însuflețirea acestui învățământ.

Am căutat să înnoim; cel puțin în parte, materialul de lectură și atmosfera celorlalte părți ale cursului. Am ales bucăți care să înalțe sufletele tinereții, să le întărească, să le încânte prin armonia lor și să le dispună spre proprie cugetare.

Pentru hrana sufletească a tinereții noastre, pentru contactul ei cu viața și cugetarea poporului nostru, pentru cunoașterea țării și a sufletului deplin al națiunii noastre, am făcut o parte mai mare decât se face de obicei în manualele școlare literaturii noastre populare din toate ținuturile României și chiar unor producțiuni (populare ori culte) cu înfățișare regională. Credem că e necesar ca toți fiii patriei să ia cunoștință și de unele ca acestea: cei din regiunile respective să-și regăsească în unele bucăți dulcele lor graiu de acasă, și toți să învețe a respecta și a iubi aceste forme interesante, care fac farmecul și originalitatea unei limbi, iar nu să se rușineze de ele, socotindu-se micșorați când le-ar rosti.

Din literatura cultă, ne-am silit să alegem din opere ale scriitorilor însemnați, ferindu-ne de ceea ce e dulceag, artificial, căutat, ori cu o privire amară sau ușuratecă asupra lumii.

Ne-am preocupat ca ceea ce dăm spre lectură copiilor

noștri să fie spus în limbă frumoasă, să fie plin de cugetare curată și de simțire adevărată, să nu împingă spre descurajare sau spre privire batjocoritoare a lumii. De aceea ne-am adresat de preferență sufletelor pline de avânt ale scriitorilor noștri clasici și produselor limpezi, senine și înviorătoare ale creațiunii anonime a neamului nostru întreg, socotind că în deosebi spre aceste izvoare de cugetare și de frumusețe trebuie să îndreptăm tinerimea noastră, spre a-i ajuta să păstreze legătura necurmată cu izvoarele adânci și nesecate ale vieții naționale.

Prin lămuriri ce însoțesc textele și prin temele propuse pentru lucrări, am căutat să dăm elevilor prilej de a-și îmbogăți cunoașterea limbii, a-și întări simțul limbei materne și priceperea nuanțelor, a-i simți viața, originalitatea și frumusețea ei.

Am dat uneori lămuriri și pentru unele cuvinte sau expresiuni care ne sânt foarte familiare nouă celor din vechiul regat, dar mai puțin celor din provinciile nouă; la unele am indicat și originea lor, spre a face pe copii să aibă pe nesimțite o perspectivă a procesului de viață și de dezvoltare al limbei.

Ne-am silit ca și partea consacrată gramaticii să aibă ceva mai multă atracție pentru copii, să le deștepte ceva mai mult interes, prin prezentarea mai puțin aridă a teoriei gramaticale și prin noutatea ori vioiciunea exemplor. Acestea, luate adesea din literatura populară apropiată de gustul și viața copiilor (gâcitori, basme ș. a.), înfățișează și în sine (nu numai pentru scopul didactic urmărit) un interes real pentru cugetarea și felul de viață al copiilor.

Ne-am ferit, pe cât am putut, de acele exemple tradiționale din manuale, care prin banalitatea și uscăciunea lor omoară orice pricepere voioasă a formelor limbii.

Ne-am preocupat să alegem bucățile de lectură po-

trivit cu viața sufletească a copiilor. Le-am grupat în cicluri, pe cât s'a putut în legătură cu viața naturei și cu sentimente fundamentale ale vieții omenești organizate în viața de familie și în viața națională; am tins astfel spre mari unități organice, care să învâluie fiecare bucată într'o atmosferă sufletească mai largă, prielnică unei înțelegeri mai vii și mai calde.

Fiind de părere că lectura bucăților din manual trebuie să pregătească, de la început chiar, cunoașterea directă a literaturii naționale, am dat scurte însemnări despre unele produse ale literaturii populare, precum și date sau elemente biografice care să apropie pe scriitori de sufletul copiilor și să trezească dorința de a le citi operele.

Toate aceste manuale pentru cursul de limba română, de la clasa I—VIII, formează un corp unitar; materialul de informație și de lămurire se completează de la clasă la clasă.

În alcătuirea lor ne-am călăuzit de experiența noastră ca foști profesori de limba română la liceu, precum și de cea pe care o avem ca profesori la Seminarul pedagogic universitar.

O deosebită grijă am dat explicării cuvintelor din texte. N'am lăsat nelămurit nici un cuvânt mai rar sau mai puțin cunoscut de copii și am căutat să dăm cât mai limpede și cât mai precis înțelesul, socotind că unul din rezultatele însemnate ce trebuie să urmărească școala în cultivarea elevilor trebuie să fie claritatea și preciziunea noțiunilor ce întâlnesc și de care se servesc în cugetarea lor proprie.

În aceste lămuriri, am indicat adesea și originea cuvintelor, mai ales a celor de proveniență streină fondului original al limbei noastre. Am făcut-o aceasta, pe de o parte, spre a deștepta în copii, încetul cu încetul, un simț mai intuitiv al vieții limbei și al influențelor ce s'au exercitat asupra ei, iar pe de alta — fără a cădea în pornirea neștiințifică a latinistilor — spre a-i face să vadă că adesea cuvântul de origine

streină a înlocuit și tinde să innăbușe un cuvânt propriu al nostru, din străvechiul fond romanic.

Multe cuvinte streine, împrumutate cu prea mare ușurință, fără nevoie, în cursul veacurilor, de la toți vecinii și stăpânii (uneori și de la robii noștri, Țigani), sunt nu numai semne de nepăsare și de slăbiciune națională pe care trebuie să le înlăturăm din firea noastră, ci adesea dau limbii noastre, armonioase și delicate, o înfățișare greoaie, supărătoare la auz, neestetică.

Văzând echivalentele vechi și mai frumoase la auz, elevii vor fi de la sine aduși să cugete că e mai distins și mai românesc a zice, de exemplu, secure în loc de topor, mereu sau într'una în loc de ruteanul hojma, pântece în loc de vulgarul burtă, ș. a. m. d.

Un curs viu de limba și literatura română trebuie să aibă ca rezultat, în cultivarea tinerilor Români, între altele, și întărirea conștiinței naționale în vorbirea, în gusturile, în aspirațiile și în faptele lor.

Vom fi recunoscători celor care ne vor face cinstea de a ne ajuta în străduințele noastre, alături de ale atâtor altor colegi, pentru cultivarea tinerimei noastre, comunicându-ne observări ce ar avea de făcut, după lectura sau după întrebuintarea în clasă a acestor manuale.

AUTORII

LIMBA MAMEI

Se afla pe vremuri un monarh pe care-l cheama Iacob Stamate. Inchinându-și din tinerețe mănăstirii vieața, se purta cu smerenie și cuviință, dând pildă de înfrângere, de răbdare și de dragoste, lăudând astfel prin faptele și prin mintea lui pe ziditorul nostru Dumnezeu. Din singurătatea pustiei, l-au chemat cei mari ai țării la scaunul de Mitropolit, ca să păstorească turma binecredincioasă. Trimișii Domnului l-au ridicat în caleașcă cu șase cai albi și l-au adus la Iași. Cu cântări și lumini, a intrat în Sfânta Mitropolie, unde îl așteptau clerul și poporul și însuși Măria-Sa Vodă cu Doamna, cu domnițele și coconii. Slujitorii clerici l-au îmbrăcat în odăjdii, i-au așezat pe cap miștra bătută în pietre nestimate, i-au dat în mână cârja și l-au cădelnițat, cântându-i axionul „Vrednic este” — după rânduiala credinței noastre. Atunci i s’au închinat toți și i-au sărutat dreapta. Cu acea dreaptă sfințită, părintele Mitropolit Iacob a binecuvântat poporul — pe cei de față și pe toți cei din cuprinsul hotarelor, pe toți cei morți pentru credință și dreptate, care zăceau în morminte, și pe toți cei care aveau să vie să slujească Patriei — deci ne-a binecuvântat și pe noi în sânurile maicelor noastre. Și a grăit cu așa dulceață celor adunați în sfânta Mitropolie, încât se întrebau toți în sine de unde găsește Inalt Prea Sfinția Sa vorbe așa de bune și de gingașe, ca să mângăie inimile și să înalțe sufletele.

— Le-a scos din cărți și le-a învățat dela dascălii lui..., ziceau boierii, mângâindu-și bărbile.

Le-au plăcut tuturor foarte mult cuvintele de învățătură ale Preasfințitului Iacob. Au plâns de înduioșare și Măria-Sa Vodă și curtenii și poporul.

Cei mari au hotărât să nu mai obijduiască pe sărmani; cei mici au hotărât să asculte sfaturile bune ale celor mari; cu toții au hotărât să lucreze în unire pentru țara lor, ca pentru o mamă bună.

Astfel s'a așezat în scaunul Mitropoliei Moldovei Părintele Iacob. Și nu mult după ceremonia aceasta, Inalt Prea Sfinția Sa a poftit în palatul său pe toți boierii cei mari la o masă. A poftit, după cuviință, și pe Măria-Sa Vodă.

Și întinzându-se mesele, au început a se așeza cu toții, iar stolnicii și cuparii au încunjurat pe înalții oaspeți.

În acea clipă, s'a înfățișat la Părintele Iacob un aprod și i-a spus că așteaptă la scară o țarancă bătrână, rugându-se să fie primită de Inalt Prea Sfinția Sa. Slujitorii au vrut s'o îndepărteze, dar ea stăruiește.

— Oare nu poate s'aștepte? a întrebat cineva; căci Inalt Prea Sfinția Sa are oaspeți aleși și masă mare.

— Zice că vine de departe și nu poate răbda... a răspuns aprodul.

La aceste cuvinte, Părintele Iacob s'a ridicat în picioare.

— Ți-a spus că vine de departe?

— Da, Inalt prea Sfinte. Vine de peste munți, din Țara Ardealului.

— Să poftească numaidecât! a dat poruncă Părintele Iacob.

Slujitorii au făcut loc și a intrat în sală o bătrânică îmbrăcată cu catrință, îmbrobodită cu ștergar alb și încălțată cu opinci. Se vedea că-i împovărată de ani

mulți și că-i trudită de drum lung, însă îi sticleau ochii de o mare bucurie.

Venind cătră părintele Iacob, i-a sărutat dreapta. Cu mare uimire, toți mesenii au văzut cum Mitropolitul se plecă și-i sărută și el mâna. Iar bătrâna, cuprinzându-i tâmplele, l-a sărutat pe frunte. Unii din prea puternicii boieri au strâmbat din nas, având dispreț pentru straiele umilite ale bătrânei, și nu înțelegeau purtarea Înaltului Mitropolit.

Dar părintele Iacob, întorcându-se cătră adunare, a rostit aceste vorbe:

— Înălțate Doamne și prea cinstiți boieri, aflați că această bătrână este maica mea. Dumnezeu i-a îndreptat aici pașii în acest ceas, ca să se bucure de cinstea fiului ei. Se cade să șadă în jilț, la dreapta mea.

A poftit pe bătrână în jilț, la dreapta sa, și a poruncit stolnicilor să-i înfățișeze ei întâi mâncarea. Iar bătrâna nu știa ce și cum să facă cu atâtea tacâmuri de argint și se slujea cu mâna.

— Măicuță, nu te rușina, i-a spus zâmbind Părintele Iacob; căci meșteșugul mâncării e cel mai ușor de învățat. Mai greu de împlinit pe lumea asta sunt altele. Domnia-ta, mamă, ai știut să mă înveți cele bune ale sufletului și ai turnat în mine dragostea de semenii mei; și cuvântarea cea dulce ca un fagure de miere dela domnia-ta am învățat-o. Toți acești înalți oaspeți m'au întrebat odată de unde am învățat meșteșugul cuvântării; iată, acuma pot să le arăt pe dascălul meu. Trebuie să știți, Slăvite Doamne, și trebuie să cunoașteți, cinstiți boieri, că neamul acesta al nostru nu are învățător mai bun decât mama. Bărbații neamului nostru au fost mai mult păstori și au umblat cu turmele în locuri depărtate, cunoscându-se unii pe alții și ducând vorbele dela un loc la altul; de aceea limba noastră e una pe toate plaiurile; iar femeile au rămas la vetre, fiind învățătoare copiilor, încântându-i

cu povești, fermecându-i cu cântece. De aceea este în limba noastră o dulceață pe care n'o au alte neamuri.

La aceste vorbe ale părintelui Iacob, toți s'au plecat; iar mâncările și vinurile li s'au părut tuturor mai bune, la acel ospăț.

M. Sadoveanu

Din volumul „*Inima noastră*“ publicat de Fundația culturală regală „Principele Carol“.

axion = cântare religioasă de laudă, la liturghie, la slujba de la întronarea Mitropolitului și la praznice mari la care asistă și el.

stolnic = cel ce servește bucatele la masă, fecior.

cupar = cel ce toarnă la masă vin în cupe, în pahare, paharnic.

aprod = (odinioară) copil de casă, fiu de boier slujind pe Domn, (astăzi: servitor la o autoritate).

catrință = fotă.

jilț (sau **jeț**, din german **Sitz**) = scaun cu brațe și cu spătar, fotoliu.

MAMA.

În vaduri ape repezi curg,
Și vuet dau în cale,
Iar plopii în umedul amurg
Doinesc eterna jale.

Pe malul apei se'mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine 'ntr'o căscioară.

Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme 'n vreme,
Trei vreascuri, rupte dintr'un gard,
Iar flacăra lor geme;

Clipește-abia din când în când
 Cu stingerea 'n bătaie,
 Lumini cu umbre-amestecând,
 Prin colțuri de odaie.

Cu tine două fete stau
 Și torc în rând cu tine;
 Sunt încă mici și tată n'au
 Și George nu mai vine.

Un basm cu pajuri și cu șmei
 Incepe-acum o fată.
 Tu taci și 'ascuți povestea ei
 Și stai îngândurată.

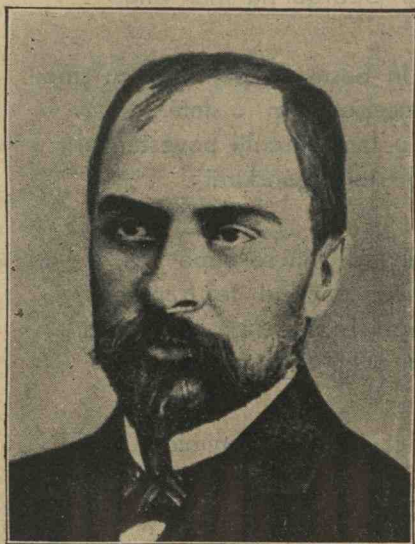
Și firul tău se rupe des,
 Căci gânduri te frământă,
 Spui șoapte fără de 'nțeleș,
 Și ochii tăi stau țintă.

Scapi fusul jos; nimic nu zici,
 Când fusul se desfiră...
 Te uiți la el și nu-l ridici,
 Și fetele se miră.

...O, nu! Nu-i drept să te 'ndoiești —
 La geam tu sari de-odată:
 Prin noapte-afară lung privești.
 „Ce vezi?”-întrebă-o fată.

„Nimic... Mi s'a părut așa!”
 Și jalea te răpune,
 Și fiecare vorbă-a ta
 E plâns de 'ngropăciune.

Intr'un târziu, nerădicând
 De jos a ta privire:
 „Eu simt că voiu muri 'n curând,
 „Că nu-mi mai sunt în fire...
 „Mai știi și eu la ce gândeam?
 „Aveți și voi un frate...
 „Mi s'a părut c'aud la geam
 „Cu degetul cum bate.

George Coșbuc.

„Dar n'a fost el!... Să-l văd venind,
 „Aș mai trăi o viață,
 „E dus, și voiu muri dorind
 „Să-l văd odată 'n față!

„Așa vrea, poate, Dumnezeu,
 „Așa mi-e datul sorții,
 „Să n'am eu pe băiatul meu
 „La cap, în ceasul morții!”

Afară-i vânt și e 'norat,
 Și noaptea e târzie;
 Copilele ți s'au culcat.
 Tu, inimă pustie,

Stai tot la vatră; 'ncet plângând:
 „E dus și nu mai vine!”
 Ș'adormi târziu, cu mine 'n gând,
 Ca să visezi de mine!

George Coșbuc.

(1866 — 1918)

Din volumul *Fire de tort.*

LĂMURIRI

Era pe vremea stăpânirii ungurești în Transilvania. Poetul, după ce făcuse studii la universitatea din Cluj și fusese câțva timp redactor la ziarul românesc din Sibiu „Tribuna”, trecuse în Țara-românească. Se gândește la mama și surorile sale, rămase în satul său natal, în județul Năsăud, care l-așteptau mereu să se întoarcă acasă; dar el nu mai putea veni îndărăt.

La învățătură în streini

Cum nu era s'o doară în suflet, când îl avea numai pe el, să și-l vadă așa, plecând în străini, fie chiar pentru învățătură? Statul îi răsplătea meritele. Ce vrea însă bătrâna să știe? Înainte de toate, ea era mamă; în dragostea-i nemăsurată pentru copilul ei, s'ar fi lipsit de toate bunurile cu care-l împovărau acum profesorii, numai să și-l știe lângă ea, să-i mângâje părul mătăsos, să-l deștepte dimineața în desmierdări și să-l adoarmă seara în povești minunate, cum îi eră drag lui; să se fălească în tot satul că băiat chipeș și mândru ca al ei nu mai e la nici o casă, de-ai căuta șapte poști împrejur și de ți-ai rupe înzadar opincile.

Și Costin sta pe gânduri lângă dânsa. Soarele bătea drept în prispa unde tănuiau amândoi pe scăunele. O, și apusul lui, posac mai părea acum!

Nu fusese, zău, nici odată zi de toamnă mai tăcută, amurgit mai întristat.

Bătrâna își torcea în gând, de pe acum, dorul ce

avea s'o încingă. Ar fi vrut să moară, decât așa vieață, să-l știe peste nouă mări. Dar să i-o spuie și lui? Ferit-a Sfântul! Intre dorul ei de mamă și viitorul băiatului, era o luptă. Ea puna însă mai presus, soarta, și-și stăpâneă durerea.

Iar Costin lesne îi ceti în inimă și-i ghici gândurile. Și tocmai de asta îl durea, s'o vadă chinuindu-se și răbdând cu atâta bărbăție, în ascuns, ea, o bătrână slabă și necăjită, ducând lipsă și un traiu cum dă Dumnezeu.

Totuși, fiul semăra mamei. Tăcu. La rândul său, fiecare își păstra în inimă dorul și durerea.

A doua zi, dânsa i-a zis numai atât:

— Du-te, mamă, și să vii sănătos!...

Iar el i-a răspuns cu grabă:

— Mă duc, mamă; să te gălesc cu bine!...

Și străinătatea l-a primit întristat, ca pe un puiu răpit din cuib.

Dar cu ce nu se 'nvață omul?

Și pe mamă și pe fiu un singur gând îi mângâia: să se revadă odată. Și bătrâna se ruga de dimineață până seara, îngrijea de candelă și nu lipsea niciodată dela biserică. Costin, la rândul său, de câte ori întâlnea o bătrână sărmană, se grăbea s'o ajute și mintea îl ducea dornic departe, spre țară, la mama lui iubită.

A, dar timpul trece iute, când ne călăuzim de un gând mare, oricare ar fi nevoile și oricât de multe greutățile ce ne-ar sta în drum.

Costin muncea în mijlocul străinilor, cu mai neobosită sârguință chiar decât în țara lui.

Intr'o zi, în școală, se dete o compozițiune; subiectul de tratat era: Ce iubire e mai mare: iubirea de mamă sau iubirea de patrie?

Lucrarea cea mai bună avea să fie cetită de profesor tare, în fața clasei, lăudată, și autorul premiat.

In ziua rezultatului, clasa gemea de asistenți. Ve-

nise lume din toate părțile. Subiectul era frumos și atrăsese mulțime de curioși.

Profesorul vesti în mijlocul tăcerii, numele triumfătorului; era numele lui Costin. Apoi dete citire întregii scrieri. Din când în când, mișcat peste măsură, era silit să întrerupă. Cei dimprejur ascultau înduioșați acele accente ce se vedeau pornite dintr'un suflet care le înțelese și le simțise de minune.

Când fu vorba, la sfârșit, să spuie care iubire e mai mare, Costin scris: „Iubesc pe mama și-mi iubesc și țara, și nu pot înțelege, mai ales astăzi, cum mi-ași închipui pe una fără alta. Când mă gândesc la țara mea, gândul mi se duce de-a-dreptul la mama; când cuget la mama, fără voie mă gândesc la patrie, pentru că ele vor fi în veci nedespărțite; iar iubirea mea pentru ele va fi una singură și aceeași”.

Una după alta, laudele și felicitările se urmau. Vezi că nu în zadar plânsese și el îndestul pe rândurile scrise.

Costin scria mai în fiecare zi mamei sale noutăți despre sănătatea lui. Bătrâna se ducea la popa, care-i citea cele scrise. De astă dată, băiatul, răpit de bucuria triumfului, îi scrisese așa: „Ce fericit sunt acum, dragă mamă, că mă simt aproape de tine! Te poți mândri că cel mai bun examen al meu a fost cel pe care l-ai dat tu azi. Ai venit între noi. Ai făcut pe unii să plângă, pe alții i-ai făcut să te adore. Ești izbânda mea de toate zilele, dar mai ales a zilei acesteia.

Îți mulțumesc, mamă; Dumnezeu să-ți dea sănătate!”

I A. Basarabescu

Din volumul *Moș Stan «Schife și nuvele pentru copii»*. Apărut în Biblioteca Tinerimei.

LĂMURIRI

a tăinui = (aici, cu înțelesul de) a sta de vorbă cu cineva.

a încinge (mai de demult **a încinde**) = a aprinde (compară cu neologismele **incendiu**, **a incendia** și expresii ca **mălaiu încins**).

Două scrisori din tinerețe ale marelui poet german Goethe către mama sa

I.

Din scrisoarea d-tale, dragă mamă, văd cu multă bucurie că te simți bine și că te bucuri de viață, atât cât se poate!

Ți-ai fi închipuit în iarna grea din (17)69, că vom mai planta vie pe muntele Samaria? De aceea să privim acești ani ca dăruiți și să-i primim cu recunoștință.

Eu mă simt bine, îmi îndeplinesc lucrurile în mod conștiincios, am prieteni buni și-mi mai rămâne timp să mă ocup și de alte chestiuni care mă interesează.

Mă simt fericit că te știu sufletește alături de mine, și, chiar de aș pleca din lume, mă simt mândru că nu ți-am făcut nici o rușine și ai o mângâiere: că nu voiui pieri cu totul.

Dar, deocamdată, să trăești liniștită. Poate soarta ne va lăsa să trăim până la adânci bătrânețe.

Fii sănătoasă și iubeste-mă mai departe.

Goethe

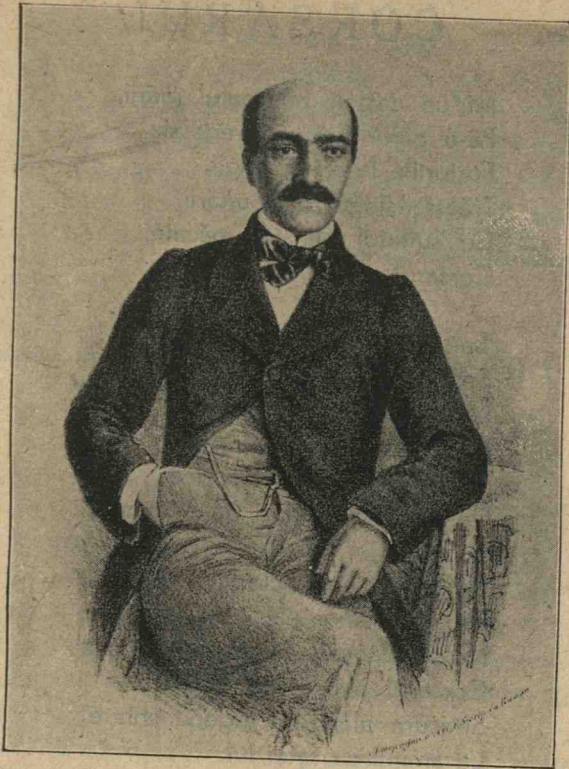
II.

Cu toate că n'ai primit de multă vreme, nici o scrisoare din partea mea, în sufletul d-tale să nu se strecoare nici un pic de îndoială că din inima mea ar fi pierit iubirea fără margini și recunoștința ce ți-o dau.

Ca și stânca cea mare ce stă nemișcată în bătaia valurilor furioase sau a undelor viclene, mângâietoare, așa și iubirea mea către d-ta rămâne aceeași, oricât valurile vijelioase ale vieții m'ar lovi, oricât durerile m'ar biciui sau oricât plăcerile vieții m'ar atrage în mrejele lor. Intocmai precum stânca falnică se lasă a fi aurită de razele soarelui, așa și eu mă simt încălzit și luminat de razele iubirii d-tale.

Al d-tale fiu care te respectă,

Goethe

Vasile Alecsandri.

SURORII MELE

In ce loc, unde se duc
Florile ce se usuc?

Unde sbor, în care raiu
Fluturii de pe plaiu?

In ce lume, unde merg
Lacrimile ce se șterg,

Visurile îngerești,
Dorurile sufletești?

In acel loc fericit,
Plin de tot ce-i mai iubit,

Dusu-te-ai, o blândă stea,
Dulce surioara mea,

Și-ai luat în sborul tău
Dorul sufletului meu!

Vasile Alecsandri (1821—1890).

61183
68119

CORSARUL

Intr'un castel, pe malul mării,
Pe-a cărui turnuri crenelate
Furtunile le-au îndrăgit,
Trăește singur, dat uitării,
Cu sufletul plin de păcate,
Corsarul alb, îmbătrânit.

Sub chiparosul din grădină,
Se urcă edera pe-o cruce,
La capătul unui mormânt;
Prin ramuri aerul suspină
Și par'că din adânc aduce
Un glas de funduri de pământ.

Corsarul, care niciodată
De nimenea nu se rugase,
Nu se plânsese nimănui,
Corsarul avusese-o fată,
Și-acum plângea, îngenunchiase,
La amintirea fetei lui.

Un ropot lung de vijelie
Cu țipete premergătoare
Chema pustiul din castel;
El tremura din temelie,
Izbit de stânci spumegătoare,
Ce le-aducea valul cu el.

Mugea oceanul de durere,
Iși ridica în ceruri valul
Și se frângea, căzând pe vânt;
Bătrânul hoț, făr' de putere,
Vedea cum apa rupe malul
Cu edera de pe mormânt.

Atunci, sări drept în picioare
 Și vrând să lupte cu furtuna,
 Corsarul s'aruncă înnot;
 Dar firea cea nepăsătoare
 Invăluî totul într'una:
 Corsar și ederă și tot.

Duiliu Zamfirescu

(1858—1922)

Din volumul «*Alte Orizonturi*».

LĂMURIRI

corsar = hoț de corăbii pe mare, pirat.

crenelat = cu crenèle, despărțituri ca un fel de zimți la partea de sus a zidului.

PUIUL

Sandi, să ascuți pe mamica.

Intr'o primăvară, o prepeliță aproape moartă de oboseală, — că venea de departe, tocmai din Africa, — s'a lăsat din sbor într'un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După ce s'a odihnit vre-o câteva zile, a început să adune bețișoare, foi uscate, paie și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un moșoroiu de pământ, mai sus, ca să nu i-l înnece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă, mici ca niște cofeturi, și a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Așa sta și ea, doar că ea în loc să stea în coteț, sta afară în grâu; și ploua, ploua, de vărsa, și ea nu se mișca, ca nu cumva să pătrună o picătură de ploaie la ouă. După trei săptămâni, i-au ieșit niște pui drăguți, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galben, ca puii de găină, dar mici, parcă erau șapte gogoși de mătăasă, și au început să umble prin grâu după mâncare. Prepelița prindea câte o furnică, ori câte o lăcustă, le-o firimița în bucațele mici și ei, pic! pic! pic! cu cioculețele lor, o mâncau numai decăt. Și erau frumoși, cumiți și ascultători; se plimbau prinprejurul mamei lor și când îi striga: pitpalac!

repede veneau lângă ea. Odată, prin Iunie, când au venit țăranii să secere grâul, ăl mai mare dintre pui n'a alergat repede la chemarea mă-si, și cum nu știa să zboare, haț! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a pățit când s'a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un țăran bătrân, care s'a rugat pentru el.

— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua.

Când s'a văzut scăpat, fuga, speriat, la prepeliță să-i spue ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mângâiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă ascuți? Când te'i face mare, o să faci cum ăi vrea, dar acum că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău.

Și așa trăiau acolo liniștiți și fericiți. Din seceratul grâului și din ridicarea snopilor, se scuturaseră pe miriște o groază de boabe cu care se hrăneau și, măcar că nu era vre-o apă prin apropiere, nu sufereau de sete, că beau dimineța picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiază, când se potolia vipia, ieșeau cu toții pe miriște; iar în nopțile răcoroase, se adunau grămadă ca subt un cort, subt aripele ocrotitoare ale prepeliței. Incet-încet puful de pe ei s'a schimbat în fulgi și în pene, și cu ajutorul mamei lor, au început să zboare. Lecțiile de zbor se făceau dimineța, spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea, și seara în amurg, căci ziua era primejdios din pricina hereților, care dădeau târcoale pe deasupra miriștei.

Mama lor îi așeza la rând și îi întreba: „Gata?”. „Da”, răspundeau ei. „Una, două, trei!”. Și când zicea „trei”, frrrr! sburau cu toții dela marginea lăstarului tocmai colo lângă cantonul de pe șosea și tot așa îndărăt. Și mama lor le spunea că-i învață să zboare

pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s'o facă în curând, când o trece vara. „Și o să zburăm pe sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea”.

Intr'o după-amiază, pe la sfârșitul lui August, pe când puii se jucau frumos în miriște, împrejurul prepeleței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toți în sus capetele, cu ochisorii ca niște mărgelile negre, și ascultau.

— „Nero! înapoi!” se auzi un glas strigând. Puii n'au priceput; dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr'acolo venia vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pământul, și cu nici un preț să nu se miște.

— Eu o să zbor; voi să rămâneți nemișcați; care zboară, e pierdut. Ați înțeles?

Puiii au clipit din ochi, c'au înțeles, și au rămas așteptând în tăcere.

Se auzia fâșâitul unui câne, care alerga prin miriște, și din când în când glasul omului:

— Unde fugi? înapoi, Nero!

Fâșâitul se apropie, — uite cânele: a rămas împietrit cu o labă în sus, cu ochii țintă în spre ei.

— Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Cânele pășește încet după ea. Se apropie grăbit și vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai! cum le bate inima. După câteva clipe, prepelița zboară ras cu pământul, la doi pași dela botul cânelui, care o urmărește; vânătorul se depărtează, strigând: „înapoi! înapoi!”. Nu poate trage de frică să nu-și împuște cânele; dar prepelița se preface așa de bine că e rănită, încât cânele vrea cu orice preț s'o prindă; iar când socotește ea că e în afară de bătaia puștii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta puiul ăl mai mare, în loc să stea nemişcat ca fraţii lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară; vânătorul îi aude părâitul zborului, se întoarce şi trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N'a picat, a putut zbura până în lăstar; dar acolo, de mişcarea aripii, osul — la început numai plesnit — s'a crăpat de tot, şi puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul, cunoscând desimea lăstarului, şi văzând că trăsesese într'un puiu, nu s'a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ălalţi pui nu s'au mişcat din locul unde-i lăsase prepeliţa.

Ascultau în tăcere. Din când în când se auziau pocnete de puşcă şi glasul vânătorului strigând: „apporte!”. Mai târziu, căruţa s'a depărtat înspre vânător, pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele şi strigătele s'au pierdut, s'au stins, şi în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzia decât cântecul greerilor; iar când s'a înoptat şi răsăria luna despre Cornăţel, au auzit desluşit glasul mamei lor, chemându-i din capul miriştei: „Pitpalac! Pitpalac!”.

Repede au zburat înspre ea şi au găsit-o. Ea i-a nămărat; lipsia unul.

— Unde e nenea?

— Nu ştim, — a zburat.

Atunci prepeliţa disperată a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părţile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „piu! piu!”...

Când l-a găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înţeles că era pierdut; dar şi-a ascuns durerea, ca să nu-l desnădăjduiască pe el...

D'atunci au început zile triste pentru bietul puiu. Abia se mişca cu aripa târiş după dânsul; — se uita cu ochii plânşi cum fraţii lui se învăţau la zbor dimineaţa şi seara; iar noaptea, când ălalţi adormiau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă:

— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea?

— Da, mamă, răspundea prepelița silindu-se să nu plângă.

Și a trecut vara. Au venit țărani cu plugurile de au arat miriștea, prepelița s'a mutat cu puii într'un lan de porumb alături; dar peste câtăva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii și au întors locul; atunci s'au mutat în niște pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari și frumoase, au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate, se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tăcerea nopților friguroase se auziau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeași parte, către miazăzi.

În inima bieteii prepelițe era o luptă sfâșietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoși, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu desperare. Suflarea dușmănoasă a Crivățului, pornită fără veste într'o zi, a hotărît-o. Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul, — și fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărîrea, a zburat cu puii zdraveni pe când ăl rănit striga cu des-nădejde:

— Nu mă lăsați! Nu mă lăsați!"

A încercat să se târască după ei, dar n'a putut, și a rămas în loc, urmându-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi.

Peste trei zile toată preajma era îmbrăcată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

La marginea lăstarului un puiu de prepeliță cu aripa ruptă stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineaori, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpie de vedenii... miriște... un carâmb de cismă pe care se urcă o furnică... aripa caldă a mamei. Se clatină într'o parte și într'alta și pică mort, cu degetele ghiarei împreunate ca pentru închinăciune.

I. A. Brătescu-Voinești.

Din volumul: *In lumea dreptății.*

B U N I C A

O văd ca prin vis.

O văd limpede așa cum era. Naltă, uscățivă, cu părul creț și alb, cu ochii căprii, cu gura strânsă și cu buza de sus crestată în dinți de pieptene, dela nas în jos.

Cum deschidea poarta, îi săream înainte.

Ea băga binișor mâna în sân și-mi zicea:

— Ghici...

— Alune!

— Nu.

— Stafide!

— Nu.

— Năut!

— Nu.

— Turtă-dulce!

— Nu.

Și până nu ghiceam, nu scotea mâna din sân.

Și totdeauna sânul ei era plin.

Ii sărutam mâna.

Ea îmi da părul în sus și mă săruta pe frunte,

Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea își înfîșea furca cu caierul de in în brâu, și în-cepea să tragă și să răsucescă un fir lung și subțire; eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei.

Fusul sfârâia pe la urechi și mă uitam la cer, printre frunzele dudului, și mi se părea că de sus are să cadă o ploaie albastră.

— Ei, acum, ce mai vrei? îmi zicea bunica.

Surâsul ei mă gădila în creștetul capului.

— Să spui...

Și niciodată nu isprăvea basmul.

Glasul ei dulce mă legăna; genele mi se prindeau și adormeam; uneori tresăream și-o întrebam câte ceva; ea începea să spue, și eu visam înainte.

— A fost odată un împărat mare, mare...

— Cât de mare?

— Mare de tot. Și iubea pe împărăteasa lui ca ochii din cap. Dar copii nu avea și îi părea rău că nu avea copii.

— Bunico, e rău să nu ai copii?

— Firește că e rău. Casa omului fără copii e casă pustie.

— Bunico, dar eu n'am copii și nu-mi pare rău.

Ea lăsa fusul, râdea, îmi desfăcea părul cârlionțat în două părți și mă săruta în creștetul capului.

Câte o frunză se desprindea din ramuri și cădea leșgănându-se. Eu mă luam cu ochii după ea și ziceam:

— Spune, bunico, spune.

— Și îi părea grozav de rău că nu are copii. Și... nu mai putea de părere de rău, că nu are copii. Intr'o zi, veni la el un moș bătrân, că-și târa barba pe jos, de bătrân și de cocoșat ce era. Și era mic, mic de tot...

— Cât era de mic?

— Poate să fi fost ca tine.

— Va să zică nu era mic de tot...

— Era mic, dar nu așa de tot mic. Și cum veni, îi zise: „Măria-ta, ai doi meri în grădină, unul lângă altul, că nu știi care sunt ramurile unuia și care sunt ale altuia; și când înfloresc, nu știi care sunt florile unuia și care sunt ale altuia; și aști doi meri înfrunzesc, în-

floresc, se scutură și mere nu fac. Măria-ta, să știi că atunci când or lega rod aști doi meri, o să dobândești un cocon cu totul și cu totul de aur"... Piticul se duse și împăratul alergă în grădină și căută peste tot locul, până dete peste cei doi meri. Merii se scuturaseră de floare, că sub ei parcă ninsese, dar rod nu legaseră.

— De ce nu legaseră rod, bunico?

— Știu eu... Dumnezeu știe.

Era așa de cald, așa de bine în poala bunichii... Și o adiere încetinică îmi răcorea fruntea... Și nori albi, alunecând pe cerul albastru, mă ameteau... și închi-deam ochii.

Ea spunea înainte, mulgând repede și ușurel firul lung din caierul de in.

— Și se gândi împăratul ce să facă, ce să dreagă, ca merii să facă mere. Unii îl sfătuiau să-i ude mereu, și i-a udat mereu; alții ziceau să le dea mai mult soare, și împăratul tăie toți pomii de jur împrejur și le-a dat soare de dimineață până seara. Și merii înfloreau în fiecă săptămână și se scuturau, și rod nu legau. Intr'o zi, veni la împărat o babă bătrână și sbârcită, ca mine de sbârcită, și mică, mică, ca tine de mică...

— Ca moșu' de mică?

— Da, ca moșu'...

— Atunci nu era mică de tot...

— Așa mică de tot nu era. Și zise împăratului: „Măria-ta, până n'ăi lua un ulcior de lapte de la Zâna-florilor ce doarme dincolo de Valea-plângerii, într'o câmpie de mușetel și mărgăritărel și n'ăi uda merii cu laptele ăla, merii nu leagă rod. Dar să te păzești, Măria ta, că, îndată ce te-or simți florile, încep să se miște, să se bată, și multe se apleacă pe obrazii ei, și ea se deșteaptă, că doarme mai ușor ca o pasăre: și vai de cel ce l-o vedea, că-l pface, după cum au apucat-o

toanele, în buruiiană pucioasă sau floare mirositoare, dar de acolo nu se mai mișcă..."

— Dar ce, ai adormit, flăcăul mamei?

Tresării.

— A nu..., știu unde ești, la-a-a... Zâna-florilor!

Auzisem prin vis. Ce bine-mi părea că nu mă prin-dea bunica!

Pleoapele-mi cădeau încărcate de lene, de somn, de mulțumire. Și mă simțeam ușor ca un fulg, plutind pe o apă care curge încetișor.

Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfâr, sfâr, pe la urechi ca un bondar, ca o lăcustă, ca acele cântece ale buruienilor în care adormisem de atâtea ori.

— Și împăratul a încălecat pe calul cel mai bun.

— Cel mai bun... îngânam eu, de frică să nu mă fure somnul.

— ...și a luat o desagă cu merinde și-a plecat...

— ...și-a plecat...

— Și s'a dus, s'a dus, s'a dus, s'a dus...

— ...s'a dus... s'a dus...

— Până ce a dat de o pădure mare și întunecoasă...

— ...întunecoasă...

— ...de unde nu se vede prin ea. Și acolo și-a legat calul de un stejar bătrân, și-a pus desagii căpătâiu și a închis ochii să se odihnească. Și pasă-mi-te pădurea cânta și vorbea, că era fermecată, și cum îi aducea șoapte și cântece de departe, de pe unde era ca un fum, împăratul adormi, și dormi, și dormi.

Când m'am deșteptat, bunica isprăvisese caierul.

Dar basmul?

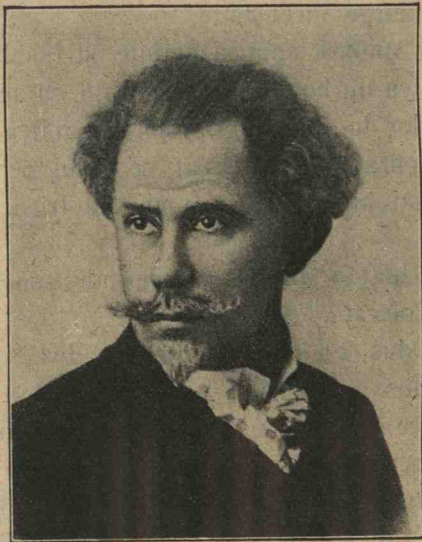
Cu capul în poala bunicii, niciodată n'am putut asculta un basm întreg.

Avea o poală fermecată și-un glas și-un fus, care mă furau pe nesimțite, și adormeam fericit sub privirile și zâmbetul ei.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea

S'a născut în București la 1858 și a murit la Iași în 1917. A fost ziarist, avocat, mare orator și scriitor. A fost ministru în 1910; și a luat parte la formarea ministerului național al războiului din 1917.

Bucata de mai sus este extrasă din volumul *«Intre vis și viață»*.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea.

LĂMURIRI

a lega rod = (despre pomi roditori), a începe să aibă fructe.

cocon = prunc (de Domn, de împărat).

mai ușor -ca o pasăre; mai corect: mai ușor **decât**. (Ca e la locul lui în comparații în care se arată o **egalitate**, de exemplu: „frumoasă **ca** o zână”, „cântă frumos **ca** un înger”; însă pentru comparațiile în care se arată o **deosebire** de grad (inferioritate sau superioritate), se cere să zicem mai bine **decât**, **nu ca**: „e mai mare **decât** mine”; „m'a certat mai aspru **decât** mă așteptam”).

toană (întrebuințat mai ales la plural: **toane**) = dispoziție sufletească (bună sau rea) în care se află cineva și de care nu ești sigur dinainte.

pucios, -oasă = cu miros neplăcut, puturos; de aci pucioasă (scurtată din **piatră pucioasă**), numele românesc al **sulfului**.

Lucrare. Povestiți fiecare, din gură, în clasă, vreo amintire despre vreo zi petrecută la bunica ori cu bunica sau la (ori cu) vreo rudă mai în vârstă.

Omul de Piatră

A fost odată un împărat și o împărăteasă, amândoi tineri și frumoși; dar nu aveau copii.

Intr'o zi, veni la împărat un arap bogat și-i zise; „Să trăești, luminate împărate! Am auzit că nu aveți copii, și am adus niște buruieni, pe care, cum le-o bea împărăteasa, veți avea un copil”. Împăratul luă buruienile de la arap și porunci să-i dea cal împărătesc și un rând de haine de aur, ce-ți lua vederile, de frumusețe; apoi chiemă pe împărăteasă și-i dete buruienile să le fiarbă și să le bea. Împărăteasa chiamă pe bucătăreasă și-i dete buruienile să le fiarbă, fără să-i spuie de ce treabă sunt. Bucătăreasa, neștiind puterea lor, gustă dintr'însele și apoi le duse împărătesei să le bea. Nu trecu mult timp la mijloc și rămase grea împărăteasa. Iar când veni vremea, născură amândouă câte un coconaș, mai frumos decât tot ce este frumos pe lumea aceasta, și le puse nume: unuia Dafin și altuia Afin. Și crescură mari. Și când ajunseră amândoi flăcăi voinici, se prinseră frați de cruce.

Intr'o zi împăratul plecă la bătălie și, lăsând pe fiul său în locu-i, îi dete o mulțime de chei în mână și-i zise: „Fiule, în toate casele ce se deschid cu aceste chei să intri, iară în casa ce se deschide cu cheia de aur să nu-ți calce piciorul, căci nu va fi bine de tine”.

Cum plecă din oraș împăratul, fiul său intră prin

toate casele și văzu o mulțime de pietre nestimate foarte frumoase, dar nu-i plăcu nici una; în cele din urmă, ajunse și la casa ce se deschidea cu cheia de aur; stătu puțin, se gândi la porunca ce-i dăduse tată-său, dar, biruindu-l nerăbdarea, intră înăuntru și văzu un ochian de sticlă; se uită prin el și văzu un palat cu totul și cu totul de aur, încât la soare te puteai uita, iar la dânsul ba. Și într'însul ședea Doamna Chiralina, tânăra copilă, floare de grădină, frumoasă ca o zână.

După ce o privi mai mult timp, puse ochianul iarăși la locul lui și ieși afară, cu ochii plini de lacrimi.

Nu trecu mult timp și împăratul se întoarse de la bătaie biruitor; dar, în loc să-i iasă fiul său înainte să-l primească cu bucurie, ieși numai împărăteasa și-i spuse că fiul lor este bolnav. Impăratul pricepu numai decât de unde-i venea boala și chemă pe toți doftorii și doftorițele din lume, dar toți îi ziseră că, până nu va da fiului său de soție pe Doamna Chiralina, el nu se va însănătoși.

Impăratul trimese soli peste soli la Doamna Chiralina; dar fu peste puțină, căci tatăl ei nu voia să o mărite.

Auzind feciorul împăratului toate acestea, hotărî să se ducă el însuși să o ceară de la tatăl ei. Așa dară spuse toate acestea fratelui său de cruce și într'o zi, plecară amândoi și se făcură nevăzuți. Merșeră ei zi de vară până 'n seară și ajunseră la muma Crivățului. Bătură la ușă și le ieși înainte o babă sbârcită, care-i întrebă ce caută. Ei cerură să-i găzduiască până a doua zi și să le spuie pe care drum să apuce ca să ajungă la împărăția Doamnei Chiralina.

Baba se uită la dâșii cu milă, apoi le zise: „V'as primi în casă cu mare bucurie; dar mi-e frică că va veni fiul meu și vă face pe amândoi sloi de ghiață; duceți-vă mai bine la sora mea cea mică, că ea poate

să vă găzduiască și să vă spuie drumul la Doamna Chiralina.

Feciorul de împărat plecă înainte și ajunsese la muma Vântului turbat; plecară și de acolo și ajunseră la muma Vântului de primăvară; bătură în ușă și ieși o femeie înaltă, tânără și frumoasă. Cum văzu pe feciorul de împărat, îi zise: „Dragă Făt-Frumos, știu că ai plecat să cauți pe Doamna Chiralina, s'o iei de soție; dar nu vei putea să ajungi până la împărăția ei fără ajutorul fiului meu. Rămâneți aci, dar trebuie să vă ascund foarte bine; căci, cum o simți fiul meu că se află la mine oameni de pe tărâmul celălalt, vă omoară!” Zicând aceste vorbe, plesni de trei ori din palme și îndată sări de pe sobă o pasăre de aur cu ciocul de diamant și cu ochii de smarand și-i băgă subțiri aripi pe amândoi, apoi se sui iarăși pe sobă.

Nu trecu mult timp și se auzi o dulce vâjuitură de vânt, care aducea un miros de trandafiri și de rosmarin; ușa de deschise singură și intră în casă un flăcău frumos, cu părul lung de aur, cu aripi de argint și cu un băț în mână, împletit cu tot felul de ierburi și flori. Cum intră în casă, îi zise mamei: „Mamă, mie îmi miroase a om de pe tărâmul celălalt”. — „Ți-o fi mirosind, mamă, dar pe-acea n'au ce căuta oameni de pe tărâmul celălalt”.

Vântul se liniști și se puse la masă; iar, după ce mâncă o strachină de lapte dulce de căprioară și bău apă de micșunele dintr'o oală de marmură, se puse la povestit.

Mamă-sa, văzându-l cu voie bună, zise: „Fiul meu, ia spune-mi unde este împărăția Doamnei Chiralina și cum ar face cineva să o ia de nevastă?”

„Greu lucru mă întrebași, mamă! Dară, haide, trecă-meargă! Impărăția Doamnei Chiralina este departe de aci, cale de zece ani; dar această cale se poate face cât te ștergi la ochi, dacă cineva s'o duce în pădurea

cea neagră de lângă gârla de păcură, care aruncă cu pietre și foc până la cer, și dacă o 'ncălica pe buștea-nul Elelor cu care poate trece gârla; însă cine aude și va spune cuiva, acela să se facă de piatră până la genuchiu.

„După ce va ajunge la împărăție, trebuie să se facă un cerb de aur și să intre într'însul, ca să ajungă în odaia domniței și s'o fure. Cine aude și va spune cuiva, să se facă de piatră până la brâu! După ce o va lua de soție, sora Crivățului, de pismă, o să trimeată un ovreiu cu niște cămăși frumoase și mai subțiri decât pânza păianjenului. Doamna Chiralina o să cumpere cămăși și, dacă nu le va uda cu lacrimi de turturică, cum se va îmbrăca cu dânsese, va muri. Cine aude și va spune cuiva, să se facă cu totul și cu totul de piatră!”

Pe când Vântul spunea toate acestea, feciorul de împărat adormise; iară feciorul bucătăresei rămăsese deștept și auzise tot.

A doua zi, după ce plecă Vântul de-acasă, că avea mult de lucru: să alerge lumea și să învie florile și ierburile câmpului, feciorul de împărat întrebă pe mama Vântului dacă i-a spus fiul său ceva; dar ea, temându-se să nu se facă piatră, îi răspunse că n'a aflat nimic.

Atunci feciorul bucătăresei și cel de împărat, mulțumindu-i pentru găzduire, luară drumul înainte. Afin atunci zise: „Tu, Dafine, de vrei să-ți meargă bine, să ascuți de mine și să faci ce-ți poruncesc eu”. — „Așa voi face!” a răspuns Dafin. Și se duseră zi de vară până 'n seară; dară, când fu pe la scăpătatul soarelui, auziră un sgomot și un urlat mare, apoi văzură o gârlă mare de păcură aprinsă, aruncând pietre până 'n înaltul cerului. Feciorul de împărat se sperie; dară feciorul bucătăresei îi zise: „Nu te teme de nimic și vino cu mine în această pădure și fă cum ți-oiu zice eu”.

Ajungând în mijlocul pădurii, zări bușteanul Elor. Încălecară amândoi pe el și, dându-i piteni de trei ori, se prefăcu într'o căruță cu doisprezece cai de foc și într'o clipă se înălță până la vântul turbat și se pogorî la porțile palatului Doamnei Chiralina. Apoi, după ce se deteră jos, căruța se prefăcu iară buștean, și ei rămaseră dinaintea unui palat de piatră de zamfir și cu porțile de chiparos; iar la una din ferestre sta Doamna Chiralina, îmbrăcată în haine de aur țesute cu mărgăritar.

Cum văzu Doamna Chiralina pe feciorul de împărat, prinsă o așa de mare dragoste de dânsul, încât căzu la grea boală și ajunse la ceasul morții.

Ce nu făcu bietul împărat, ca s'o scape? Dar toate erau în zadar! În cele de pe urmă, veni o babă și-i zise: „Luminate împărate! Să trăești întru mulți ani! Dacă vrei să se facă sănătoasă fiica împărăției tale, să cauți cerbul de aur care cântă ca toate pasărilor și să-l aduci în casă numai trei zile, și vei vedea cum se face sănătoasă”.

Împăratul puse să strige pristavul în toată împărăția; iar, după trei zile, Afin lovi bușteanul de trei ori și se făcu un cerb de aur, frumos; apoi băgă într'însul pe Dafin și se duse înaintea palatului.

Împăratul, văzând cerbul, se dete jos și întrebă pe feciorul bucătăresei dacă cerbul e de vânzare.

— Nu-mi este de vânzare, ci de închiriere, răspunse cu semeție feciorul bucătăresei.

— Ei bine! Ce-mi ceri, ca să mi-l dai numai trei zile?

— Să-mi dai o mie de bani de aur.

Tocmeala se făcu și împăratul luă cerbul și-l băgă în odaia Doamnei Chiralina; apoi se duse la treaba lui.

Cerbul, cum se văzu cu Doamna Chiralina, începu să cânte un cântec de dor, de plângeau lemnele și pie-

trele! Doamna Chiralina adormi, iar feciorul de împărat ieși din cerb și o sărută pe frunte, apoi intră iarăși în cerb.

A doua zi, Doamna Chiralina spuse femeilor sale, că a visat de două ori că a sărutat-o un june frumos. Atunci, una din femei, fiind mai pricepută, zise Doamnei Chiralina că pe dată ce va începe cerbul să cânte, să se prefacă că doarme; și, cum va simți că o sărută cineva, să puie mâna pe dânsul.

Cum veni noaptea, cerbul începu să cânte un cântec de jale. Doamna Chiralina se prefăcu că doarme; și, când veni Făt-frumos s'o sărute, îl prinse și-i zise: „De-acum înainte nu vei mai scăpa, că mult am dorit să te dobândesc”. Și-i apucă ziua. Iară când fu pe la prânz, veni împăratul și cu fiul bucătăresei, ca să-i dea cerbul. Doamna Chiralina începu să plângă și nu vrea nici decum să se despartă de cerb; dar fiul bucătăresei îi zise încetinel: „Cere de la împăratul voie să petreci cerbul până afară din oraș, căci acolo ne așteaptă o căruță cu doisprezece cai de foc, în care o să ne ducem la împărăția lui Făt-frumos, iubitul tău”.

Doamna Chiralina ceru și dobândi de la împăratul această voie și petrecu pe cerb cu mare alaiu până afară din oraș. Atunci Afin lovi cerbul de trei ori în pântec și îndată se făcu dintr'însul o căruță cu doisprezece cai de foc; apoi luă pe Doamna Chiralina c'o mână și pe Dafin cu alta, sări într'însa, și se făcură nevăzuți. Și după ce umblară zi de vară până 'n seară, ca cuvântul de poveste, ce de-acilea 'n colo este, ieșiră pe târâmul celălalt și ajunseră în țara lor.

Împăratul, cum primi știri despre sosirea fiului său, îi ieși înainte cu o mulțime de oști, apoi îl însoți cu Doamna Chiralina și făcu nuntă împărătească, care ținu trei zile și trei nopți.

Intr'o zi, Doamna Chiralina ședea la fereastra palatului și se uita la drum, când iată un ovreiu cu că-

măși de vânzare. Doamna Chiralina îl chemă sus și luă două cămăși și mai subțiri decât pânza păianjenului și se îmbracă cu una din ele. Nu trecu mult, și se bolnăvi atât de greu, încât ajunse pe mâna morții.

Afin află de boala împărătesei și intră mereu pe la miezul nopții în odaia unde dormea ea, apoi o stropi peste tot cu lacrimi de turturică și ieși afară; dar strejerii de la ușă se duseră la Dafin-împărat și-l pârîră că l-au văzut sărutând pe împărăteasă.

Împăratul, cum auzi, se făcu foc de mânie și porunci să-i taie capul lui Afin. Dar, când ajunse la locul de pierzare, Afin zise împăratului: „Mulți ani să-ți dea Dumnezeu, împărate! Pentru toată frăția și dragostea mea către tine, te rog să strângi pe toți boierii cei mari ai împărăției, că am să spun înaintea lor un mare cuvânt; și apoi vei porunci să-mi tăie capul”.

Împăratul porunci să se adune Divanul împărătesc, în care să fie de față și Doamna Chiralina, și aducând pe Afin, îi spuse: „Spune, nelegiuite, aceea ce ai de spus”. Atunci Afin începu așa:

„A fost odată un fecior de împărat care prinsese dragoste asupra unei fete de împărat de pe tărâmul celălalt; și fiindcă nu putea să trăiască fără dânsa, a plecat, împreună cu fratele său de cruce, ca, ori s'o găsească, ori să-și răpuie capul prin pustii.

„După ce umblară lumea în cruciș și 'n curmeziș, ajunseră la muma Crivățului și o rugară să le spuie drumul care duce la fata de împărat după care pleaseră ei. Muma Crivățului îi trimise la muma Vântului de primăvară, care-i găzdui și le făgădui să întrebe pe fiul său. Ea s'a ținut de vorbă; căci, cum a venit fiul său, l-a întrebat și el a început să spuie așa: Împărăția Doamnei Chiralina este departe de aci, cale de zece ani; dar această cale se poate face într'o clipeală de ochi, dacă s'o găsi cineva care să se ducă în pădurea cea neagră de lângă gârta de păcură, care a-

runcă pietre și foc până la cer, unde va găsi bușteanul Elelor și va încăleca pe el ca să treacă gărla. După ce va ajunge la împărăție, trebuie să facă din buștean un cerb de aur și să intre într'însul, ca să ajungă în odaia Doamnei Chiralina, să o fure. După ce o va lua de soție, sora Vântului turbat, de pismă, o să trimită un ovreiu cu niște cămăși mai subțiri decât pânza păianjenului și, dacă nu va ști să le ude cu lacrimi de turturică, cum se va îmbrăca cu ele, în trei zile va muri. După ce spuse toate acestea mume-sei, o jură că, de va spune cuiva ceea ce a auzit, să se facă cu totul de piatră.

„A doua zi, feciorul de împărat întrebă pe muma Vântului dacă a aflat ceva de la fiul său; dar ea, temându-se să nu se facă de piatră, îi zise că n'a aflat nimic. Inșă fratele de cruce al feciorului de împărat nu dormise în noaptea aceea și auzise tot. Astfel, fără să spuie feciorului de împărat această taină, se duse împreună cu dânsul în pădurea neagră, încălecară pe buștean și trecură dincolo”.

Cum sfârși Afin aceste vorbe, se făcu de piatră până la genuchi. Afin începu iarăși și zise: „După ce ajunseră la palatul Doamnei Chiralina, fratele de cruce lovi bușteanul de trei ori și se făcu un cerb de aur, și băgă pe feciorul de împărat într'însul”. La aceste cuvinte, Afin se făcu de piatră până la brâu.

Împăratul și împărăteasa, văzând nevinovăția lui Afin, începură a plânge și a-l ruga să înceteze din poveste. Dar el nu voi, ci merse înainte zicând: „După ce împăratul se cunună cu Doamna Chiralina, nu trecu mult și împărăteasa cumpără două cămăși de la un ovreiu, se îmbrăcă cu una din ele, și îndată căzu la grea boală. Fratele de cruce al împăratului, știind din ce venea boala, intră pe la miezul nopții la împărăteasa

și găsind-o dormind, o stropi cu lacrimi de turturică și o scăpă de la moarte”.

Cum sfârși Afin această povestire, se făcu cu totul de piatră, iar Dafin-împărat și cu Doamna Chiralina plânseră trei zile și trei nopți, apoi luară trupul cel împietrit al făcătorului lor de bine și-l puseră în odaia lor, ca să-și aducă aminte de dânsul totdeauna.

După aceea, ei trăiră mult timp și avură un copil.

Intr’o dimineață, Dafin-împărat intră în casa împărătesei și-i spuse că a visat o femeie îmbrăcată în haine albe, care i-a zis că, dacă voește să învieze pe fratele său cel împietrit, să înjunghie copilul lor și să ungă piatra cu sângele lui. Impărăteasa spuse că și ea a visat tot un astfel de vis; apoi, unindu-se amândoi, tăiară copilul și stropind piatra cu sângele lui, ea începu să se miște, apoi înviè cum se cade și, frecându-se la ochi, zise: „O! Doamne, da greu somn am dormit!”

— „E! e! frate”, răspunse împăratul, „ai fi dormit mult și bine, dacă nu tăiam copilul nostru, ca să te stropim cu sângele lui!”

Atunci Afin se creștă cu cuțitul la un deget și lăsă să curgă sângele său peste copil, care înviè numai într’o clipă; iar împăratul, de bucurie, porunci să facă veselie mare în toată țara. Și trăiră fericiți câte zile le dăru Dumnezeu. Și de cumva n’au murit, și astăzi trăesc. Iară eu, care încă fusesem la nunta aia, încălecai de acolo pe un ariciu și venii până aici, și apoi pe-o șea și v’o spusei Dumniei-Voastre așa.

(După culegerea de basme: *«Legende sau basmele Românilor»* adunate din gura poporului) de Petre Ispirescu. A fost publicată din nou și în colecția „*Clasici Români comentati*”. Scrisul Românesc, Craiova.

Petre Ispirescu (1830—1887).

A fost tipograf în București. Venind în contact cu scriitorii ca N. Filimon, Al. Odobescu și B. P. Hasdeu a început să prețuească și să culegă basmele populare.

LĂMURIRI

Cuvântul **legende** e rău întrebuințat în titlul dat de Ispirescu culegerii sale de basme. **Legenda** e una, **basmul** e alta. De exemplu, povestirile despre animale și pasări sunt **legende**, nu basme; comparându-le cu povestea aceasta, veți găsi voi singuri deosebiri între o legendă și un basm.

frute de cruce = (în credințe și datine populare) fârtat, flăcău, care se prinde, prin jurământ, frate pe viață și pe moarte cu un altul, amestecându-și amândoi sângele țâșnit dintr'o înțepătură în formă de cruce ce-și fac fiecare pe braț sau la degetul cel mic.

Ele (Iele), (Dânsule, Șoimanele) = (în credințele poporului) zâne rău făcătoare, care umblă noaptea nevăzute, jucând și cântând, și pot cesa sau îmbolnăvesc pe cei atinși de ele sau pe cei cari au călcat în locurile pe unde au trecut ele.

căruță = (înțelesul de aici) caleașcă, trăsură luxoasă.

mereu = încetșor.

pristav = crainic, slujitor împărătesc, domnesc, care vestea în gura mare poruncile domnești.

divanul împărătesc = sfatul marilor dregători ai țării, cum e azi Consiliul de Miniștri.

Lucrare. Spuneți ce fel de fire aveau, după vorba și faptele lor, împăratul, Făt-frumos, Afin, mama Crivățului, mama Vântului de primăvară, Vântul de primăvară, Doamna Chiralina.

PRIETENIA

Nu se cunoaște altă întâmplare mai frumoasă despre prietenie și sfințenia cuvântului dat, decât aceea a lui Damon și Pitias de la Siracuza.

Este o întâmplare veche de peste două mii de ani; cu toate acestea cărturarii o păstrează ca pe o amintire sfântă.

Stăpânea atunci la Siracuza, în insula Siciliei, un tiran cu numele Dionisie. Era aspru și neînduplecat; obijduia poporul și-l făcea să verse sudori de sânge pentru desmierdările și ospetele lui; nu îngăduia nicio tânguire și nicio cârtire; pedeapsa lui cea mai obișnuită era spânzurătoarea.

În vremea acestui stăpânitor nemilostiv, Dumnezeu voise să se arate la Siracuza, doi tineri cu inimă dreaptă, care făcuseră legământ de prietenie și stăteau alături sprijin unul altuia, în toate împrejurările vieții.

Față de oameni, blândețe; unul către altul, credință; cuvântul dat, contract înaintea lui Dumnezeu; aceste povețe și le însușiseră ei ca pe o lege.

Muncind cu cinste și cu dreptate, ajunseseră la o stare îmbelșugată între cetățenii orașului. Însă nu puteau privi fără mâhnire împilarea norodului și strâșnicia tiranului. De aceea au hotărât să-l înfrunte pe Dionisie, iar Damon a îndrăznit să se înfățișeze la palat și să arate că alta este datoria stăpânitorilor.

— Pentru răutatea ta, o Doamne, teme-te de Dumnezeu! i-a zis el.

Atunci tiranul, râzând, a poruncit să-l puie în cătușe și să-l dărâme în genunchi la picioarele lui. L-a întrebat cu uimire:

— Cum îndrăznești tu să mă înfrunți? Ești cetățean bogat; n'ai avut a te plânge de slujitorii mei. Poate ți-ai pierdut mințile.

— Doamne, nu mi-am pierdut mințile, a răspuns

Damon; însă nu pot suferi nedreptatea și mi-e milă de suferința popoului.

— Și aceasta-i o boală, a zâmbit tiranul Dionisie, pentru care eu am bun leac. Ți se vor pregăti furcile și vei fi ridicat la spânzurătoare.

Damon și-a plecat fruntea, suspinând:

— Pedepsa nu mă înspăimântă, a vorbit el, și moartea sunt gata s'o primesc.

— Atunci de ce suspini?

— Suspin, Doamne, căci am frați, surori și părinți, pe care nu i-am văzut de multă vreme; și ei locuiesc într'o cetate depărtată de aici, cale de trei zile dus și întors. Lasă-mă aceste trei zile, să mă duc să-i văd. Pe urmă mă întorc, ca să fie voia ta, Doamne, și să nu mai văd lucrurile de care se întristează sufletul meu.

— Cum? îndrăznești să-mi ceri asta? rânji Dionisie. Socoți tu că am să te cred? Să-ți dau drumul și să nu te mai întorci?

— Doamne, a răspuns Damon, eu nu mi-am călcat niciodată cuvântul. Dacă ai vreo îndoială, eu pot să pun o chezășie.

— Care chezășie?

— Am un prieten, pe care Măria-Ta îl cunoști. Să-l chem și să stea el în locul meu aceste trei zile.

Tiranul a poruncit să fie adus Pitias. Acesta s'a spăimântat, când a văzut pe prietenul său în lanțuri. Pe urmă, aflând despre ce-i vorba, s'a veselit că poate da un răgaz de trei zile lui Damon.

— Primești să rămâi tu în locul lui? a întrebat cu uimire tiranul.

— Primesc, mărite Doamne.

— Dar dacă Damon nu se întoarce? Să știi că dacă nu-i aici până la asfințitul soarelui poimâne, vei pieri tu în locul lui.

— Înțeleg, mărite Doamne; eu îl voi aștepta cu liniște și el își va ținea cuvântul dat. Prietenia noastră va rămânea curată până la ceasul morții.

Dionisie a zâmbit, nădăjduind fie dela împrejurări, fie, mai ales, dela ticăloasa fire omenească, rușinarea celor doi prieteni. El găsea plăcere în răutate; pe când Damon și Pitias se îmbrățișau.

Slujitorii au eliberat pe Damon și au încătușat pe prietenul său. Damon s'a închinat către tiran, mulțumindu-i; apoi s'a întors și a pornit în fugă spre cetatea părinților săi.

Indată curieri grabnici de la Dionisie au împrăștiat poruncă să nu se găsească pentru osândit nici cal, nici loc de adăpost, nici masă întinsă, în tot lungul drumului. Astfel Damon a alergat cu trudă și fără niciun ajutor de nicăieri ziua aceea toată și toată noaptea și încă o parte din ziua următoare, până ce a căzut în genunchi la vatra părintească.

Toți ai casei, părinții și frații, s'au bucurat văzându-l. I-au pus dinainte, pe masă, pâne de grâu, brânză și smochine. El a cerut apă, ca să-și potolească arșița, apoi i-a îmbrățișat pe toți, cu lacrimi.

— Am venit să-mi iau numai rămas bun de la voi, a zis el. Mă odihnesc puțin și pornesc îndărăt; căci mă așteaptă, în primejdie, prietenul meu Pitias.

— Ce s'a întâmplat? I-a întrebat maică-sa.

El a povestit totul cu grabă. Cei din juru-i au început a-l jeli pe el și a blestema pe tiran.

— Nu mă jeliți și nu blăstămați, a zis Damon, ci rugați pe Dumnezeu să-mi dea putere ca s'ajung îndărăt la vreme.

— Iar dacă n'ajungi, ce se întâmplă? au întrebat frații.

— Dacă n'ajung, moare în furci Pitias

— Și tu scapi?

— Eu scap; însă rămân sub batjocură, ceea ce-i mai rău decât moartea.

Atunci maică-sa i-a pregătit cu viclenie pat moale și i-a adus un pahar de vin dulce. El a respins paharul și s'a ridicat în picioare.

— Să nu mă opriți, a grăit el, cu hotărîre. Trebuie să mă întorc la datoria mea.

Îmbrățișându-i din nou pe toți, s'a închinat la pragul părintesc, sărutându-l, și s'a întors cu fața către Siracuza, pornind iarăși pe cale. Dar acum drumul era mai greu și soarele mai arzător.

Cătră seară s'au îmbulzit subț cer nouri. El s'a bucurat că-i vine o undă de ploaie, să-i răcorească fruntea. Dar nouri s'au învălmășit cu fulgere și s'au rupt în puhoaiie cu trăsnete. La apa Mirei, unde găsisese în ajun punte, acuma băteau năhlapii. Puntea fusese ruptă și dusă. Fără să stea la îndoială, Damon intră în valuri și trecu înot cu mare trudă la celălalt țarm. Acolo căzu și rămase întins o bucată de vreme pe nisip.

Vijelia trecuse, cerul se însenină și luciră în înălțime stelele. Ieși luna din răsărit și lucirea ei bătău în pleoapele celui căzut. Ca și cum l-ar fi împuns bolduri de lumină, Damon se trezi și își dădu seama că întârzie. Mai avea de făcut cale lungă. Sări în picioare și porni din nou. Hotărîrea îi încordă picioarele și-i întări trupul. Așa a mers fără încetare și subț soarele zilei a treia, până ce, foarte departe, a zărit orașul Siracuza.

Atunci dintr'o răpă au ieșit doi hoți cu săbii și au năvălit asupra-i. I-au strigat să se întoarcă îndărăt. El nu s'a spăimântat și mai ales a înțeles cine îi trimite. Găsind în durerea prieteniei lui cea din urmă putere, s'a aruncat asupra unuia și i-a smuls sabia, a lovit pe celălalt și l-a dezarmat; s'a întors și asupra celui-lalt lovindu-l; apoi s'a așezat pe o piatră ca să-și tragă sufletul și să se odihnească o clipă. Soarele scăpăta cătră asfințit.

În vremea asta, tot norodul din Siracuza se adunase în jurul spânzurătoarei și Dionisie aștepta cu zâmbet batjocoritor, clipa asfințitului. Slujitori aduseră pe Pitias între furci. Zâmbea și el, însă cu seninătate.

— Nu ți se pare moartea aceasta amară și nedreaptă? l-a întrebat tiranul.

— Nu, căci mor pentru un prieten.

— Inșă, după cât se vede, și-a călcat cuvântul.

— Mărite Doamne, dacă prietenul meu e în viață, va sosi aici la vreme, ca să-l îmbrățișez. Dacă a căzut, voi muri și eu.

În acea clipă s'a ridicat un murmur în mulțime. Soarele se cufunda în mare. Gâdele se aproapia de Pitias, pregătind ștreangul.

Dionisie tiranul zâmbi iar; voia să înfrunte pe Pitias cu vorbe de răutate, când, prin mulțime, își făcu loc, șovăind, un om plin de pulberile drumului și de sânge, înaintă între furci și puse mâna pe brațul gâdelui, trăgând cătră el juvățul.

Poporul începu a fierbe și a da strigăte.

— Iubite prietene, zise Pitias cătră Damon, a asfințit soarele; după legământul către Domn, trebuie să mor eu.

— Nu se poate, gemu cu glas stins Damon, căci eu sunt cel osândit. Ne aflăm încă amândoi în viață și nu se cuvine să piară un nevinovat.

Stăteau îmbrățișați; iar gâdele, neștiind ce să facă, se îndreptă spre tiran și Dionisie îi văzu ochii plini de lacrimi.

Sculându-se din jilt, stăpânitorul păși cătră cei doi prieteni. Porunci slujitorilor să dea drumul lui Pitias.

— Trage ștreangul, vorbi el apoi cătră gâde, și păstrează-l pentru alții, căci acești doi tineri mi-au dovedit că prietenia poate fi mai tare decât moartea. Se cuvine să iert îndrăzneala lui Damon — și să-i rog pe amândoi să cugete dacă, între doi prieteni, nu este cumva loc și pentru al treilea.

M. Sadoveanu

Din volumul *Inima noastră*.

LĂMURIRI

cătușe = (mai de mult) unealtă de schingiuire, care prindea mâinile sau picioarele celui supus la tortură.

năhlapi = valuri mari.

juvăț = laț, ochiu la capătul unui ștreang.

Lucrare. Ați avut și voi vreo împrejurare în care să dați unui prieten al vostru sau el vouă o dovadă de prietenie gata de o jertfă oarecare? Sau ați auzit despre alții ceva asemenea? Povestiți fapta.

POVEȘTEA VORBEI

Doi prieteni împreună pe un drum călătorind,
Un urs le ieși 'nainte, cu groază spre ei viind.
Unul dintr'înșii, de frică, văzând ursul furios,
Se sui și se ascunse sus, într'un copac stufos;
Celalt, într'acest pericol singur dacă s'a văzut,
S'a 'ntins la pământ îndată și în mort s'a prefăcut.

Ursul dar, totdeodată asupra lui cum sosi,
Pe la nas, pe la ureche se plecă a-l mirosi;
Iar el își ținu suflarea să nu simtă că e viu;
Că ursul mort nu mănâncă, după cum zic cei ce știu.
Și așa de mort gândindu-l, cum sta nesuflând lungit, —
Nici de cum neatingându-l, l-a lăsat și a fugit;
Iar prietenul său, care sta în copacul stufos,
După ce se duce ursul, l-a 'ntrebat, dându-se jos:
— la spune-mi, măi frățioare, ursul ce lucru-ți șopti,
Când se duse la urechea-ți? (Și 'ncepu a hohoti).
— Mi-a poruncit, el răspunse, să ții minte, să păzesc
Și c'un prieten ca tine să nu mai călătoresc.

Anton Pann

Scriitor român 1794—1854. A fost paracliser și profesor de muzică în București și la Râmnicul-Vâlcei. A scris mai multe cărți pe gustul poporului, între care este și *Povestea vorbei*.

BORTA VÂNTULUI

Era un om sărac, sărac, și avea o mulțime de copii. Acu era în vremea foametei și el a muncit v'o săptămână pe-un căuș de grăunțe. Acu s'a dus la râșniță cu dânsule. După ce le-au râșnit, a ieșit afară cu căușul cu făină și s'a pornit o furtună mare și i-a luat toată făina din căuș. Da el strașnic s'a mâniat: „Nu mă las eu așa cu una cu două...”, și face un șumuiag de paie și pornește. Il întreab' un om: „unde te duci cu-mătre?”.

— Mă duc s'astup borta vântului, că mi-a luat făina din căuș.

— Da unde-i nimeri-o?

— Unde-o fi, acolo mă duc.

Mergând el loc depărtat, a ajuns pe Dumnezeu și Sf. Petrea — cari umblau pe pământ pe-atunci.

— Unde te duci, omule?

— Mă duc s'astup borta vântului, că mi-a luat făina din căuș.

Da Dumnezeu i-a zis așa: „Omule, nu te mai duce. Na-ți o nucă... da pân'acasă să nu zici „Nucă, deschide-te!”

Intorcându-se el înapoi, a 'noptat, ș'a ajuns la un om și s'a rugat să-l primească, să doarmă acolo peste noapte.

— De unde vii, bade, l-întrebă omul cela.

— Mă duceam s'astup borta vântului ș'am întâlnit un nebun pe drum și mi-a dat o nucă și mi-a zis să nu zic: „Nucă, deschide-te!”. Ce-o mai fi și asta!!

Femeea omului, vicleană, ia o nucă 'n mână și zice: „Ia să-ți văd nuca!”. Li schimbă nuca omului. Și pe urmă se duce 'ntr'un ocol și zice:

— „Nucă, deschide-te!” Când a zis, atâtea vite ce-a ieșit: oi, cai, miei, bogăție 'ntreagă, știi mata, putere

dumnezeiască! Omul se duce-a doua zi acasă. „Nucă, deschide-te”. Nuca de unde să se deschidă!

— Hai, bată-mi-l Dumnezeu de vânt, și moșneagul lua-l-ar dracu! Mă duc s'astup borta vântului și să bat pe moșneag, de ce m'a viclenit.

Ajunge iar la Dumnezeu.

Da Dumnezeu — știi, putere dumnezeiască — aci era altfel la față... Nu l-a cunoscut.

— Un'te duci, bade?

— S'astup borta vântului și să ucid moșneagul, la ce m'a viclenit.

— Na-ți, bade, un măgar. Da să nu zici pân' acasă: „Măgar, baligă-te!”.

— N'oiu zice.

Se 'ntoarce el iar pe la omul cela. Da omul cela-l ospătează și-i dă vin să bee și omul s'a chefăluit ș'a adormit pe laiță. Da erau niște țigani cu șatră acolo, ș'aveau un măgar, și omul s'a dus ș'a cumpărat ș'a schimbat măgarul.

Omul a doua zi se scoală, ia măgarul și se duce acasă. Și zice: „Măgar, fă bani”.

Măgarul de unde? El apuc' un drug și 'ncepe a deșăla măgarul.

— Acu nu-l mai iert eu!

Se pornește să 'ntâlnească pe moșneag și s'astupe borta vântului. Întâlnește pe Dumnezeu.

— Na-ți, bade, o cârjă, dar să nu zici pân' acasă: „Cârjă, încârjește-te!”

Ia cârja. Vine pe la omul cela. Aici omul i-a dat și mai strașnic ospăț și s'a sfătuit că, dac'or vedea ce-o mai da și cârja, pe urmă să-l omoare, ca să nu pre-pue că el i-a luat-o. Acu zice omul femeiei: Măi, femeie, noi hai cu cârja 'n zâmnice și să 'nchidem ușa, ș'aci să-i zicem: „Cârjă, încârjește-te!”.

Se vâri. Cârja unde 'ncepe a bate ș'a zdrobi.

Până ce omul care era cu chef s'a trezit, ei erau uciși ca merele.

— Bade, ți-om da și măgar și nucă, numa mă rog scoate-ne. Acu omul i-a lăsat de i-a bătut și mai bine. A luat măgarul, cârja și nuca și s'a pornit acasă.

Așa s'a făcut de bogat acu, de-a ajuns veste pân' la împăratul. Atâția bani avea el, de-a semănat și a crescut grâu de aur. Acu împăratul a auzit că are un lan de aur, ș'a trimis doi sufragii ca să-i dea sămânța, să semene și împăratul.

— Să spui împăratului că nu vreau să-i dau, să văd ce mi-o face.

Împăratul când a auzit așa, strașnic s'a mâniat, ș'a gătit oștirea să se ducă cu războiu asupra lui. Împăratul era în frunte, știi, mai mare. Și a venit până la ușa lui și a strigat să iasă afară. Da el era boier, da tot cu straie de-a noastre, nu cu straie leșești. El pune cârja sub suman și iese afară. Acu împăratul cu atâtea mii de oameni i-a fost rușine singur lui să se ducă el, numai cu unul să se lupte. A zis: „Omule, arată-ți tu întâi puterea.

— Bine, vino împărate. „Cârjă, încârjește-te — la tot soldatul câte două și la împăratul nouă”. Cârja cea dumnezeiască tot în cap băcăia. A înebunit și pe soldați și pe împăratul. S'a dus împăratul, și-a rămas în pace omul și a trăit bine. Să dea Dumnezeu să trăiască și copiii mei așa.

Poveste din popor culeasă de marele nostru poet *M. Eminescu*, care a fost un bun cunoscător al literaturii populare. După ediția *M. Eminescu: Literatură populară comentată* de D. Murărașu în „Clasicii români comentați”.

Mihail Eminescu

Cel mai mare poet liric al nostru. S'a îndeletnicit și cu culegerea literaturii populare din toate ținuturile românești. Din aceasta și-a format o limbă armonioasă și plină de miez.

LĂMURIRI

Bortă = gaură; e vorba de gaura pe unde iese vântul.

căuș = lingură mare de lemn cu coadă scurtă, cu care se scoate făină sau grăunțele (boabele de grâu sau de porumb) din sac.

zâmnice = celar, polată.

râșniță = morișcă de sfărâmat grăunțe (alcătuită din două pietre de moară, cea de de-asupra putându-se învârti cu mâna peste cealaltă, printr'un lemn fixat cu un capăt în mijlocul ei, iar cu cealalt în tavanul camerei).

sufragiu (sofragiu; cuvânt luat din turcește) = servitor care slujește la masă; (aici slujitor).

straie ca ale noastre: țărănești; straițe leșești (în Moldova), haine nemțești (în Muntenia), haine cum poartă cei de la oraș.

INȘIRĂ-TE MĂRGĂRITARE...

— Au fost odată trei secerătoare
 Ce se iveau din lanuri pân' la brâu —
 Trei flori, ce-acum se deschideau la soare,
 Acum piereau în aurul de grâu...
 Au fost odată trei secerătoare...
 Inșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și iată că, adus de întâmplare,
 Trecea un fiu de împărat în sus,
 Și-a zis atuncea fata cea mai mare:
 „De m'ar lua pe mine-aș fi în stare
 Ca să-i îmbrac palatul cu un fus”...
 Inșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și-a zis atunci copila mijlocie,
 Străfulgerând cu secera, pripită:
 „De m'ar lua pe mine de soție,
 Eu i-aș hrăni palatul cu o pită...”
 Dar el privi la ea cu nepăsare.
 Inșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și dintre spice-a zis a treia floare:
 „De m'ar lua pe mine, eu i-aș face
 Doi feți cu plete de-aur lucitoare”...
 Stă dus feciorul de 'mpărat și tace,
 Și-a treia zi la curte-i nuntă mare...
 Inșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Dar când a fost să nască 'mpărăteasa,
 Plecă 'mpăratul plin de grea 'ntristare,
 Și o Țigancă singură rămas-a
 Ca s'o 'ngrijească 'n ceasul de 'ncercare...
 Că s'au sculat vrăjmași cu oaste mare...
 Înșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Iar când se 'ntoarse-acasă împăratul,
 Dorind să vadă cum îi sunt feciorii,
 Găsi doi pui de lup, — râdea palatul,
 Și clătinau din cap deregătorii...
 Și 'mpărăteasa-ajunse cerșetoare...
 Înșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și s'a făcut Țigancă 'mpărăteasă,
 Iar cei doi feți, uciși de ea cu ură,
 În locu-acela unde-i îngropase,
 Doi dafini auriți se prefăcură...
 Când i-a văzut, a prins-o spaimă mare...
 Înșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și-a dat poruncă scorpia, să-i taie,
 Și ea cu mâna ei pe foc i-a pus,
 Dar fără veste-atunci din vâlvătaie
 Sburară două scânteioare 'n sus
 Și au căzut pe-un țărniș de apă mare...
 Înșiră-te frumos, mărgăritare!...

— Și Dumnezeu cel bun și mare dete
 Din cele două mândre scânteioare,
 Să fim iar feți cu daurite plete,

Și să venim aici, la șezătoare,
Să spunem trista noastră întâmplare...
Înșiră-te frumos, mărgăritare!...

... Plângea cu hohot bieata 'mpărăteasă
Intr'un ungher, cum asculta acestea,
Iar împăratul crunt se 'ntunecase,
Înțelegând ce rost avea povestea,
Pe când Țiganca se făcea ca varul...
Și singur se 'nșira mărgăritarul!

St. O. Iosif (1877—1913).

S'a născut în Brașov; a fost bibliotecar la „Fundatiunea universitară Carol I” din București. A scris poezii duioase, inspirate din basme sau din viața simplă și patriarhală de la țară. Bucata de mai sus este luată din volumul de poezii: *Căntece*.

Stefan O. Iosif.

Capra cu trei iezi

Era odată o capră, care avea trei iezi. Iedul cel mare și cel mijlociu dau prin băț, de obraznici ce erau; iar cel mic era harnic și cuminte. Vorba ceea: „Sunt cinci degete la o mână și nu seamănă toate unul cu altul”.

Intr'o zi, capra chiamă iezi de pe-afară și le zice:
— Dragii mamei copilași! eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-ale mâncării. Dar voi încuieți ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu cumva să deschideți până ce n'ăți auzi glasul meu. Când voi veni eu, am să vă dau de știre, ca să mă cunoașteți și am să vă spun așa:

Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți,
Că mama v'aduce vouă;
Frunze 'n buze,
Lapte 'n țâțe,
Drob de sare
In spinare,
Mălăieș
In călcăieș,
Smoc de flori
Pe subsuori.

Auzit-ați ce-am spus eu?

— Da, mămucă, ziseră iezi.

— Pot să am nădejde în voi?

— Să n'ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi suntem odată băieți, și ce-am vorbit odată, vorbit rămâne.

— Dacă-i așa, apoi veriți să vă sărute mama! Dumnezeu să vă apere de cele rele și mai rămâneți cu bine!

— Mergi sănătoasă, mămucă, zise cel mic, cu lacrimi

în ochi, și Dumnezeu să-ți ajute, ca să te întoarne cu bine și să ne-aduci de mâncare.

Apoi capra iese și se duce în treaba ei. Iar iezii închid ușa după dânsa și trag zăvorul. Dar vorba veche: „păreții au urechi și fereștile ochi”. Un dușman de lup, — ș'apoi știți care? — chiar cumătrul caprei, — care de mult pândea vreme cu prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechea la păretele din dosul casei, când vorbea capra cu dânșii.

— Bun! zise el, în gândul său. Ia acu mi-e timpul... De i-ar împinge păcatul să-mi deschidă ușa, halal să-mi fie! Știu că i-aș cârnosi și i-aș jumuli!

Cum zice, și vine la ușă; și cum vine, și începe:

Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți,
Că mama v'aduce vouă:
Frunze 'n buze,
Lapte 'n țâțe,
Drob de sare,
In spinare,
Mălăieș
In călcăieș,
Smoc de flori
Pe subsuori.

— Hai! deschideți cu fuga, dragii mamei! cu fuga!

— Ia! băieți, zice cel mare, săriți și deschideți ușa, că vine mama cu demâncare.

— Sărăcuțul de mine! zise cel mic. Să nu cumva să faceți posna să deschideți, că-i vai de voi! Asta nu-i mămuca! Eu o cunosc de pe glas; glasul ei nu-i așa de gros și răgușit, ci-i mai subțire și mai frumos!

Lupul, auzind aceste, se duse la un fierar și puse să-i ascută limba și dinții pentru a-și subția glasul, ș'apoi întorcându-se începu iar:

Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...

— Ei, vedeți? zise iarăși cel mare; dacă mă potrivesc eu vouă? — Nu-i mămuca, nu-i mămuca! — D'apoi cine-i, dacă nu-i ea? Că doar și eu am urechi. Mă duc să-i deschid.

— Bădică! bădică! zise iarăși cel mic, ascultați-mă și pe mine! Poate mai de apoi a veni cineva și-a zice:

Deschideți ușa,
Că vine mătușa!

și atunci voi trebuie numai decât să-i deschideți? D'apoi nu știți că mătușa-i moartă, de când lupii albi și s'a făcut oale și ulcioare, sărmana?

— Apoi dă! nu spun eu bine? zise cel mare. Ia de atunci îi rău în lume, de când a ajuns coada să fie cap... Dacă te-i potrivii tu acestora, îi ținea mult și bine pe mămuca afară. Eu unul mă duc să deschid...

Atunci mezinul se vârî iute în horn, și sprijinit cu picioarele de prichiciu și cu nasul în funingine, tace ca peștele și tremură ca varga de frică. Dar frica-i din raiu, sărmana! Asemenea cel mijlociu, tuști! iute sub un chersin, se'nghemuește acolo cum poate, tace ca pământul, și-i tremură carnea pe dânsul, de frică; fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă!... Inșă cel mare se dă după ușa și — să tragă, să nu tragă? In sfârșit, trage zăvorul... Când ia!... ce să vadă? Ș'apoi mai are când vedea?... căci lupului îi scăpărau ochii și-i sfărâia gâtlejul, de flămând ce era. Și nici una, nici două-haț! pe ied de gât, îi retează capul pe loc, și-l mănâncă așa de iute și cu așa poftă, de-ți părea că nici pe-o măsea n'are ce pune. Apoi se linge frumușel pe bot și începe a se învârti prin casă cu neastâmpăr, zicând:

— Nu știu, părerea m'a amăgit, ori am auzit mai

multe glasuri? Dar ce Dumnezeu? Parc'au în pământ... „Unde să fie, unde să fie?” — Se ițește el pe colo, se ițește el dincolo, dar pace bună; iezii nu-s niciări! Mă!... că mare minune-i și asta... dar nici acasă n'am de coasă... ia să mai odihnesc oleacă aste bătrânețe.

Apoi se îndoaie de șele cam cu greu și se pune pe chersin. Și când s'a pus pe chersin, nu știu cum s'a făcut, că ori chersinul a crăpat, ori cumătrul a strănutat... Atunci iedul de sub chersin să nu tacă? — îl păștea păcatul și-l mânca spinarea, sărăcuțul!

— Să-ți fie de bine, nănașule!

— A!... ghidi! ghidi! ghiduș ce ești! aici mi-ai fost? Ia vină 'ncoace la nănășelul, să te pupe el!

Apoi rădică chersinul binișor, înșfăcă iedul de urechi și-l flocăește și-l jumulește și pe acela, de-i merg petecile!... Vorba cea: „Toată pasărea pe limba ei piere”.

Pe urmă, se mai învârte cât se mai învârte prin casă, doar a mai găsi ceva, dar nu mai găsește nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peștele în borș la foc. Dacă vede lupul și vede că nu mai găsește nimic, își pune în gând una: așează cele două capete cu dinții rânjiți în ferești, de ți se păreau că râd; pe urmă unge toți pereții cu sânge, ca să facă și mai mult în ciuda caprei, și apoi iese și-și caută de drum.

Cum a ieșit dușmanul din casă, iedul cel mic se dă iute jos din horn și încuie ușa bine. Apoi începe a se scărmana de cap și a plânge cu amar după frățiorii săi.

„Drăguții mei frățiori! De nu s'ar fi înduplecat, lupul nu i-ar fi mâncat! Și biata mamă nu știe de astă mare urgie ce i-a venit pe cap!”. Și bocește el și bocește, până îl apucă leșin! Dar ce era să le facă? Vina nu era a lui; și ce-au căutat, pe nas le-a dat.

Când jelea el așa, iacă și capra venea cât putea, încărcată cu de-ale mâncării și gâfâind. Și cum venea,

cât de colo vede cele două capete cu dinții rânjiți, în ferești:

— Dragii mămucutei, dragi! Cum așteaptă ei cu bucurie și-mi râd înainte, când mă văd!

Băieții mamei, băieți,
Frumușei și cucuieți!...

Bucuria caprei nu era proastă. Dar când s'apropie bine, ce să vadă? Un fior rece ca ghiața îi trece prin vine, picioarele i se taie, un tremur o cuprinde în tot trupul, și ochii i se painjinesc. Și ce era, nu era bine!... Ea însă tot merge pân' la ușă, cum poate, crezând că părerea o înșală... și cum ajunge și începe:

Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți,
Că mama v'aduce vouă:
Frunze 'n buze,
Lapte 'n țâțe,
Drob de sare
În spinare,
Mălăieș
În călcăieș,
Smoc de flori
Pe subsuori.

Atunci iedul mezin — care acum era și cel de'ntâi și cel de pe urmă — sare iute și-i deschide ușa. Apoi s'aruncă în brațele mâne-sa și cu lacrimi de sânge începe a-i spune:

— Mămucă, mămucă, uit'te ce-am pățit noi! Mare foc și potop a căzut pe capul nostru!

Capra atunci, holbând ochii lung prin casă, o cuprinde spaima și rămâne încremenită!... Dar mai pe urmă, îmbărbătându-se, și-a mai venit puțin în fire și a întrebat:

— Da ce-a fost aici, copile?

— Ce să fie, mămucă? Ia, cum te-ai dus dumneata de-acasă, n'a trecut tocmai mult și iacă s'aude cineva bătând la ușă și spunând:

Trei iezi cucuieti,
Mamei ușa descuieti....

— Și?

— Și fratele meu cel mare, nătâng și neastâmpărat, cum îl știi, fuga la ușă să deschidă.

— Ș'atunci!

— Atunci eu m'am vârit iute în horn și frate-meu cel mijlociu sub chersin, iar cel mare, după cum îți spun, se dă cu nepăsare după ușă și trage zăvorul.

— Ș'atunci?

— Atunci, grozăvie mare! Nănașul nostru și prietenul dumitale, cumătrul lup, se și arată în prag.

— Cine? Cumătru-meu? El care s'a jurat pe părul său că nu mi-a spăria copilașii niciodată?

— Apoi dă, mamă! Cum vezi, i-a umplut de spărieți!

— Ia las' că l-oiu învăța eu! Dacă vede că-s o văduvă sărmană și c'o casă de copii, apoi trebuie să-și bată joc de casa mea și pe voi să vă puie la pstramă? Nici o faptă fără plată... Ticălosul și mangoșitul! Incă se rânja la mine câte-odată și-mi făcea cu măseaua... Apoi eu nu-s de celea de care crede el! N'am sărit peste garduri niciodată, de când sunt. Ei, taci cumătre, că te-oiu dobozâla eu! Cu mine ți-ai pus boii în plug? Apoi ține minte că ai să-i scoți fără coarne!

— Of! mămucă, of! Mai bine lasă-l în plata lui Dumnezeu! Căci știi că este o vorbă: „Nici pe dracul să-l vezi, da nici cruce să-ți faci!”

— Ba nu, dragul mamei! „Că până la Dumnezeu, sfinții îți iau sufletul”. Ș'apoi ține tu minte, copile, ce-ți

spun eu: că de i-a mai da lui nasul să mai miroasă pe-aci, apoi las'!... Numai tu să nu cumva să te răsuflă cuiva, ca să prindă el de veste.

Și de-atunci căuta și ea vreme cu prilej, ca să facă pe obraz cumătru-său. Se pune ea pe gânduri și stă în cumpene cum să dreagă și ce să-i facă.

— Aha! ia acuma i-am găsit leacul, zise ea în gândul său; Taci! că i-oiu face eu cumătrului una, de și-a mușca labele...

Aproape de casa ei, era o groapă adâncă: tocmai acolo-i nădejdea caprei.

— La cada cu dubala, cumătre lup, că nu-i de chip!... Ia de-acu se 'ncepe fapta. Hai la treabă, cumătriiță, că lupul ți-a dat de lucru!

Și așa zicând, pune poalele 'n brâu, își suflecă mânecile, atâță focul și s'apucă de făcut bucate. Face ea sarmale, face plachie, face alivenci, face pască cu smântână și cu ouă, și fel de fel de bucate. Apoi umple groapa cu jăratec și cu lemne putregăioase, ca să ardă focul mocnit. După asta așează o leasă de nuiele numai înținată și niște frunzari peste dânsa; peste frunzari toarnă țărnă și peste țărnă așterne o rogojină. Apoi face un scăuieș de ceară, anume pentru lup. Pe urmă lasă bucatele la foc să fiarbă și se duce prin pădure să caute pe cumătru-său și să-l poftească la praznic. Merge ea cât merge prin codru, până ce dă de-o prăpastie grozavă și întunecoasă și pe-o tihăraie dă cu crucea peste lup.

— Bună vremea, cumătră. Da ce vânt te-a abătut pe aici?

— Bună să-ți fie inima, cumătre, cum ți-i căutătura... Apoi dă, nu știi dumneata, că nevoia te duce pe unde nu ți-i voia? Ia, nu știu cine a fost pe la mine pe-acasă în lipsa mea, că știu că mi-a făcut-o bună!

— Ce fel, cumătriiță dragă?

— Ia, a găsit iezii singurei, i-a ucis și i-a crâmpo-

țit, de le-am plâns de milă! Numai văduvă să nu mai fie cineva!

— Da nu mai spune, cumătră...

— Apoi de acum ori să spun, ori să nu mai spun, că tot una mi-i. Ei mititeii, s'au dus cătră Domnul, și datoria ne face să le căutăm de suflet. De aceea am făcut și eu un praznic; după puterea mea, și am găsit de cuviință să te poftesc și pe dumneata, cumătre, ca să mă mai mângâi.

— Bucuros, dragă cumătră, dar mai bucuros eram, când m'ai fi chemat la nuntă.

— Te cred, cumătre, d'apoi dă!... Nu-i cum vrem noi, ci-i cum vrea Cel-de-sus.

Apoi capra pornește înainte, plângând și lupul după dânsa, prefăcându-se că plânge.

— Doamne, cumătre, Doamne; zice capra suspinând. De ce ți-i mai drag în lume, tocmai de aceea n'ai parte.

— Apoi dă, cumătră, când ar ști omul ce ar păți, dinainte s'ar păzi. Nu-ți face și dumneata atâta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo.

— Așa este, cumătre, nu-i vorbă. Dar sărmanii găgâlici, de cruzi s'au mai dus!

— Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot pușori de cei mai tineri.

— Apoi dacă i-ar fi luat Dumnezeu, ce mi-ar fi? D'apoi așa?

— Doamne, cumătră, Doamne! Oiu face și eu ca prostul... Oare nu cumva nenea Martin a dat raita pe la dumneata pe acasă? Că mi-aduc aminte că l-am întâlnit odată prin smeuriș și mi-a spus că, dac'ai vrea dumneata să-i dai un băiet, să-l învețe cojocăria.

Și din vorbă 'n vorbă, din una 'n alta, ajung pân' acasă la cumătra.

— Ia poftim, cumătre, zise ea, luând scăuieșul și punându-l de-asupra groapei cu pricina, șezi colê și

să ospătezi oleacă, din ceea ce ne-a dat Dumnezeu!

Răstoarnă apoi sarmalele în strachină și i le pune dinainte.

Atunci lupul nostru începe a mânca hâlpov; și gogâlț! gogâlț! gogâlț! îi mergeau sarmalele întregi pe gât.

— Dumnezeu să ierte pe cei răposați, cumătră, că bune sarmale ai mai făcut!

Și cum ospăta el — buf! cade fără sine în groapa cu jărătic, căci scăuieșul de ceară s'a topit, și leasa de pe groapă nu era bine sprijinită; nici mai bine, nici mai rău: ca pentru cumătru.

Ei, ei! Acum scoate, lupe, ce-ai mâncat! Cu capra ți-ai pus în cârd? Capra ți-a venit de hac.

— Valeu, cumătră, talpele mele! Mă rog, scoate-mă, că-mi arde inima 'n mine!

— Ba nu, cumătre; c'asa mi-a ars și mie inima după iezișorii mei! Lui Dumnezeu îi plac pui de cei mai tineri; mie însă-mi plac și de iști mai bătrâni; numai să fie bine fripți; știi colè, să treacă focul print'r'înșii.

— Cumătră, mă pârlesc, arz de tot, mor, nu mă lăsa.

— Arzi, cumătre, mori, căci nici viu nu ești bun! De-abia i-a mai trece băietului istuia de spăriet, că mult păr îmi trebuia de la tine, ca să-l afum! Ți-aduci amirte, dihanie răutăcioasă și spurcată, când mi te-ai jurat pe părul tău? Și bine mi-ai mâncat iezișorii!

— Mă ustură inima 'n mine, cumătră! Mă rog, scoate-mă, și nu-ți mai face atâta osândă cu mine!

— Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesniși odinioară cu cuvinte din scriptură.

După aceasta, capra și cu iedul au luat o căpiță de fân și-au aruncat-o peste dânsul, în groapă, ca să se mai potolească focul... Apoi la urma urmelor năpădiră asupra lui și-i mai trântiră în cap cu bolovani și ce-au

apucat, până-l omorîră de tot. Și așa s'a păgubit sărmana capră și de cei doi iezi da și de cumătru-său lupul; păgubașă a rămas și păgubașă să fie!

Și auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine. Și s'au adunat cu toatele la priveghiu, și unde nu s'au așternut pe mâncate și pe băute, veselindu-se împreună...

Și eram și eu acolo de față, și 'ndată după aceea am încălecat iute pe-o șea și-am venit de v'am spus povestea așa; și-am mai încălecat pe o roată și v'am spus jîticia toată; și unde am mai încălecat și pe-o căpșună, și v'am spus, oameni buni, o mare și gogonată minciună.

Ion Creangă (1837—1889)

S'a născut în satul Humulești din județul Neamțul, și a urmat cursurile seminarului „Veniamin Costache” din Iași. A fost la început diacon în Iași, dar pe urmă a renunțat la preoție și s'a făcut institutor. A scris în limba poporului de la țară basme și amintiri din copilărie așa de frumoase și de hazlii încât au fost traduse și în alte limbi (franceză, italiană, germană și engleză).

Ion Creangă.

LĂMURIRI

a cârnosi = a rupe carnea în bucăți spre a o mânca.

bădică (în Mold.) = nene (în Munt.).

mezin = fratele cel mai mic, prâslea (în Munt.).

prichicui = margine eșită în afară, adaosă, la sobă sau la vatră.

chersin = covată, albie.

a se iți = a se uita repede întorcând capul.

dubală (rutenism) = argăseală.

a dobzăla = a face cuiva pielea dobă (tobă), a-l snopi în bătăi, a-i veni de hac.

hâlpov, hlupov = repede și cu lăcomie.

oleacă (cuvânt moldovenesc): puțintel.

dineaoră = adineaori.

priveghiu = veghere, ce o fac, la țară, rudele și prietenii la casa celui mort, trei seri la rând.

jitie = poveste.

CÂINELE ȘI CĂȚELUL

— „Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,

Cum lupii, urșii, leii și alte câteva

Care cred despre sine că prețuesc ceva!

De se trag din neam mare, —

Asta e o 'ntâmplare!

Și eu poate sunt nobil, dar s'o arăt nu-mi place!

Oamenii spun adesea, că 'n țări civilizate

Este egalitate.

Toate iau o schimbare și lumea se cioplește,

Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește!

Cât pentru mine unul, fieștecine știe

C'o am de bucurie,

Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă,

Câine sadea îmi zice, iar nu **domnia-voastră**".

Așa vorbea deunăzi, cu un bou oarecare,

Samson, dulău de curte, ce latră foarte tare.

Cățelul Samurache, ce ședea la o parte,

Ca simplu privitor,

Auzind vorba lor

Și că nu au mândrie, nici capriții deșarte, —

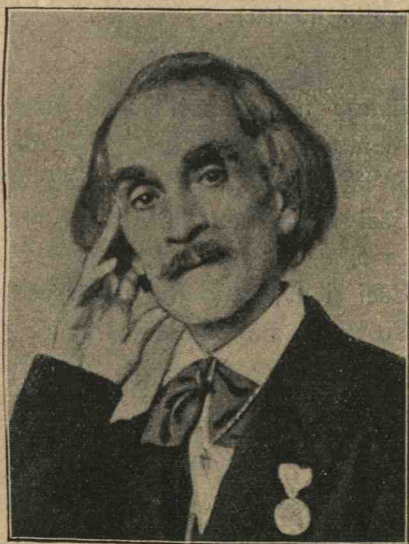

S'apropie îndată,
 Să-și arate iubirea ce are pentru ei.
 — „Gândirea voastră”, zise, „îmi pare minunată,
 Și simțimântul vostru îl stimez, frații mei”.
 — „Noi frați tăi?” — răspunse Samson, plin de mânie.
 „Noi frații tăi, potaie?
 O să-ți dăm o bătaie
 Care s'o pomenești!
 Cunoști tu cine suntem și ți se cade ție,
 Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?”
 — „Dar ziceați...” — „Și ce-ți pasă?
 Te 'ntreb eu ce ziceam?”

Adevărat, vorbeam
 Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei,
 Că voiu egalitate..., — dar nu pentru căței!”
 Aceasta între noi adesea o vedem
 Și numai cu cei mari egalitate vrem!

Grigorie Alexandrescu

născut la Târgoviște în 1812 ; a murit
 în 1885. Este cel mai mare fabulist
 român.

Grigorie Alexandrescu.

LĂMURIRI

Lighioană = animal, dobitoc.

sadea (cuvânt turcesc) = simplu, curat, fără nici un adaos.

potaiie (termen de dispreț) = câine prost, javră.

lichea (cuvânt turcesc) = om lipsit de caracter, om fără demnitate.

caprii, capriciu (cuvânt nou, neologism; din franțuzește; derivat de la **capra**, cu privire la mersul cu toane al acestui animal) = voință venită de-o dată și fără nici o chibzuială, toane, hachițe, bâzdâc, arșag.

CHIUITURI (Strigături)

(Versuri strigate de flăcăi — în Ardeal: feciori — în horă, pentru înveselirea petrecerii împreună. Multe din ele cuprind glume cu înțepături ușoare pentru cusururile oamenilor; altele cuprind dorințe, pilde, sfaturi ș. a.

Din ele, cunoaștem ceva din firea noastră și din viața poporului nostru).

Cine-a 'nceput horile,
Aibă ochi ca zorile
Și fața ca florile;
Căci horile-s stâmpărare
La omul cu supărare;
Căci și eu, când mă supăr,
Cu horile mă stâmpăr.

Ficiorii care nu strigă
Le-ar fi bună-o mămăligă
Ș'o căldare de papară
Și să-i dai din joc afară.

Hora dela Aninoasa de pictorul T. Aman (variantă).

Măgheran cu foaia lată,
 Care te-am purtat odată!
 Voinicește te-am purtat,
 Nu mi-a fost rușine 'n sat!

Frunză verde de cucută,
 Cine zice că-s urîtă,
 Ala vede ca prin sită.
 Cine naiba-a mai văzut
 Fată urîtă ca mine
 Și să-i stea la toate bine?

Eu la joc, badea la joc,
 Mălaiul de Joi e 'n foc.
 Pân' l-oiu șterge de cenușă,
 Mor copiii după ușă!

Mândro, mândrulița mea,
 Dragă mi-ești și te-aș lua;
 Dar mi-a spus vecină-ta,
 Că te culci în pat cu soare
 Și te scoli în prânzul mare!

Vai de omul băutor!
 Nici la lucru n'are spor,
 Nici la șură-adunătură,
 Ce să ia pasărea 'n gură!

Eu le-am spus ochilor mei
 Să nu fie lăcomoși
 După oameni de 'i frumoși,
 Dar să fie 'ngăduiți
 După oameni de 'i cumiși.

(Din volumul *Doine și strigături din Ardeal* de I. Urban Iarnik și Andreiu Bărseanu și din alte colecții).

P R O V E R B E

Găina care cântă seara, dimineața n'are ouă.

La pomul lăudat, cu sacul mare să nu te duci.

Lumea să te laude, câinii lasă-i să te latre.

În casa trândavului e sărăcie lucie: când mălaiu are,
 sare n'are; când sare are, mălaiu n'are.

Foamea se uită la poarta omului muncitor și nu îndrăznește să intre.

Lenea e cucoană mare; până se încalță, soarele se
 înalță și până se gătește, soarele-asfințește.

Pică pară, pică; dacă-i pica, eu te-oiu mânca; iar,
dacă nu, acolo vei șede.

Cum îți vei așterne, așa vei dormi.

Obrazul subțire, cu cheltuială se ține.

Albina ține în gură miere și în coadă acul cu fiere.

Limba dulce, mult aduce.

Iarna și sărbătorile ei.

I A R N A

Din văzduh, cumplita iarnă cerne norii de zăpadă
Lungi troene călătoare adunate'n cer grămadă.
Fulgii sbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de ghiață pe ai țerii umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țeară;
Soarele rotund și palid se strevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare;
Ca fantome albe, plopii înșirați se pierd în zare;
Și pe întinderea pustie, fără urme fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum.

Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare
Strălucește și desmiardă oceanul de ninsoare,
Ia' o sanie ușoară care trece peste văi...
În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi.

Vasile Alecsandri
(Din ciclul *Pasteluri*).

Plecarea în vacanță la Crăciun

Nîngea, și viscolul ridica omătul în valuri și îl spulbera în văzduh, de nu se mai vedea nici cer, nici pământ. Vizitiul răgușise strigând; până în piept se îngropau bieții cai în troene grămădite de vijelie de-a curmezișul drumului. Cu chiu, cu vai, am ajuns în satul Pătrășcani, calea jumătate între Bârlad și Poenești. Nu mai era chip de mers înainte. Cu tot dorul și nerăbdarea mea de a mă vedea acasă, trebuia să poposesc o noapte, mai ales că însera și aveam înaintea noastră dealul de la Florești, deal mare, și chiar pe vreme bună, greu de suit. Cunosteam pe popa din sat și am tras în gazdă la el.

S'a minunat părintele Vasile, când m'a văzut: „Doamne ferește, puteai să te prăpădești pe vifornița asta”. Focul duduia în sobă. Dela ușă îmi mirosea a azimă caldă. „Îți trăește soacra”, zise mama preoteasa, așezând al treilea tacâm la masă. Numai acum simțeam eu cât frig îndurasem. Foc îmi ieșea din sfârcurile urechilor, și mâinile îmi erau înghețate boancă, că nu-mi puteam împreuna degetele. Vântul șuera pe sub strășini; în răstimpuri veneau vârtejuri repezi, care zgâlțăiau ferestrele.

— I-auzi ce-i afară...

— Mânia lui Dumnezeu!

Și preoteasa, la fiecare zguduitură de geamuri, își făcea cruce și ofta. Eram amețit de drum, de frig. Vorbele, gesturile lor, aspectul lucrurilor din odaie, îmi produceau impresii confuze, cari mă făceau să tresar, ca din buimăceala unui somn greu.

— Bea iute.

Un abur tare, îmbătător, îmi îneca respirarea.
 — Dă-l de dușcă iute, cât îi fierbinte...
 Era vin fiert cu scorțișoară și cu boabe de piper.
 Ce a mai urmat după asta, nu știu.

Alexandru Vlăhuță.

LĂMURIRI

boancă = trunchiu de buturugă.

DOI PRIETENI

S'a stins pe uliți cel din urmă svon,
 Arar un pas răsună monoton
 Pe trotuarul luciu și pustiu...

La colț, în umbră, micul vizitiu
 Așteaptă un tramvai întârziat;
 El și căluțul lui, doi bieți fârtați,
 Bătuți de vânt și ploi,
 Ce bine se 'nțeleg ei amândoi!

Pe după gât, el i-a trecut un braț
 Și fruntea și-a 'ngropat-o 'n coama
 Tovarășului credincios și blând...

Iar calul, nemișcat și el, de teamă
 Să nu-i alunge visul prea curând,
 Ciulește doar urechea, când și când,
 În liniștea târzie ascultând...

Și ninge peste ei și nu-și dau seama.

St. O. Iosif

Ajunul Crăciunului în Banat

Era seara de Ajun, Seara-mare. Tata isprăvisese toate lucrurile gospodărești și stătea la masă de vorbă cu „unchiul Ion”, vecinul nostru. Acesta era un om umblat în țară, care văzuse și pășise multe. În poveștile lui adormeam aproape în fiecare seară; știa multe; vorbea și ungurește (singurul în tot satul) și era o fire veselă, de aceea plăcut tuturor. Eu totdeauna îi sorbeam cuvintele și-l ascultam cu gura deschisă; însă de data aceasta, vorbele lui nu mă interesau. Imi curgea calea prin tindă, unde mama toca carne pentru sarmale pe mâne-zi, și eram fericit că pot să-i ajut, aducând împreună carnea, slănină, cârnații, sângereții și altele, din pod; parcă gustam de pe acum plăcerea de a mânca de fruct, numai atingându-le cu mâna! Căci atunci țineam postul cu strășnicie — și eram de 5 ani! Ca să nu o prea stingheresc în lucru, mama îmi dădea o bucată de slănină afumată, cu care unsei curelele de la opinci, fiind desmierdat tot timpul de pisicile care mă încorjurau, așteptând să le fac parte din bucata ce rămânea, ceea ce am și făcut.

Afară, era un ger aspru și sec. Zăpada căzută gros de câteva zile reflecta cu miriade de sclipiri lumina lunii. Din când în când se auzea ritmul dubelor din depărtare, amestecat cu lătratul câinilor îngrijorați de acest sgomot neobicinuit. Erau dubașii (colindătorii), care acompaniau cu un ritm convențional $\frac{2}{4}$ pe lăutarul ce cânta marșul lor. Din când în când, chiueau toți deodată pe același ritm, — un semn ce servea de înștiințare pentru casele de care erau aproape.

Eu tot mereu mergeam afară, ca să-i aud pe unde sunt. S'au băgat pe valea Adamească, unde locuim și noi! Tăcere deodată! Au intrat la Iochița în casă; mai sunt opt case până la noi! Eu nu mai aveam astâm-

păr! Bucatele ce le pregătea mama nu mă mai intereseau! Trebuea să spun că au intrat sau ieșit la casa cutare, și mă mira mult că părinții mei și unchiul Ion primeau, cu sânge rece, știrile mele atât de importante! Mă mira mult că mai pot să lucreze, să vorbească: doar nu mai sunt decât șapte case până la noi! Nimica toată! Numai un ceas și jumătate!

Cu cât dubașii se apropiau, cu atât eu deveneam mai agitat, mai nerăbdător. Neavând ce face, tocmeam — a nu știu câtea oară — colacul, cârnațul, plosca de vînars și banii de pe masă, care erau destinați dubașilor, după obicei.

În sfârșit! Au ieșit de la unchiul Ion. Vin prin grădină! Cale de un minut! Emoția și bucuria mea nu aveau margini. Dubele băteau tot mai tare. Au intrat în curte. Scârțăitul lăutei se pierde în glasul dubelor. Deodată — tăcere! La fereastră bătu cineva și se auzi întrebarea: „Unchiule Văsălie! Ne slobozi cu duba 'n casă?” — „Venii?”, răspunse tata, căci slobozirea este privilegiul capului familiei. Atunci, acompaniați de ritmul dobei, cântară pe coridor și în tindă:

*„Scoală, gazdă, nu dormi-re,
Că nici noi nu am durmitu,
Holerunda, lerui, Doamne!”*

După ce terminară această scurtă colindă, intrară în casă. „Seară bună de Ajun!” ziseră cu toții, și deteră mâna cu cei din casă. Pe mine mă desmierdară pe o braji. Unul din ei îmi dete duba să o bat, altul o clomți biță de brad, cu ce erau împodobiți. Mă scăldam în fericire! Stăteam cu mama, lângă sobă, ca să aibă ei loc în casă. Numai tata ședea la masă. Ei se așezară pe două rânduri, față 'n față. Erau 12. Șase de-o parte, șase de alta. Feciori ne'nsurați, între 18—26 de ani.

Fruntea tinerimii. Săraci și bogați la un loc. Se colindă pentru *obicei*, și nu pentru cerșetorie, ca la orașe.

Iapa (gazda la care se adună feciorii în cursul postului, unde învață colindele) și lăutașul stăteau cu noi lângă sobă. Iapa poartă perina (straița) cu colacii, cârnații ce-i capătă și cârciașul (ulciorul) cu vinars.

Incepu colinda:

„*Ce sară-i d-această seară,
Doamne dai, Domnului nostru*”.

Pe urmă altele, între care a „Junelui bun” (la adresa mea!). Vătaful începu să reciteze zicătorile obicinuite, luând în mână și arătând fiecare dar la care se referă zicătoarea. După fiecare, ceilalți ziceau de trei ori: *Amin!* Iapa luă în primire darurile și colindătorii, după ce luară rămas-bun, ieșiră cântând:

„*Cruce 'n casă, cruce 'n masă,
Rămâi, gazdă, sănătoasă,
Holerunda, lerui, Doamne!*”

Eu rămăsei oarecum trist. Imi venea să plâng. O bucurie și o fericire atât de mult așteptată trecu prea repede! Din toată bucuria, m'am ales numai cu amintirea. De ce nu am putut opri pe vecinicie acele momente? De ce?

Pentru aceasta, de atunci plâng în fiecare seară de Ajun. Și fac comparație între Crăciunul de la noi și Crăciunul dela voi. Imi vine o furie nespasă, când văd „pomul de Crăciun” convențional, strein și intrus, împodobit cu minciuni, și care cu timpul va scoate și din cea mai ascunsă colibă colinda străbună!

Când dubașii plecară, miezul nopții era trecut. Deci era dimineața Crăciunului. Astfel fiind, gustarăm câteva felii de cârnaț, de oarece trecusem de limita pos-

tului. Și acesta era un obicei. Această seară mai avea să-mi facă o bucurie: *Vertepășii*. Ei începuseră a colinda din alt capăt de sat și numai cătră dimineață veneau la noi. Ne-am culcat deși pentru câteva ceasuri. Nici nu am știut că vin, până când au bătut la fereastră, căci ei nu umblau cu mult alaiu.

După întrebarea și slobozirea obicinuită, intrară în casă. Tata și eu nu ne-am coborât din pat. Li priveam și-i admiram. Invățaseră la casa lui „unchiu Ion”, al cărui băiat, Nova, era iapa lor. Frate-meu, Ioachim, mă ducea cu el în toată seara. Știeam și eu pe de rost toate cântările și textele, văzusem *Vertepul* împodobit nou (moșu-meu Nicolae îl făcuse cu vre-o 40 de ani în urmă), văzusem cum se dansează păpușile; deci nimic nu era nou pentru mine. Și cu toate astea, în dimineața aceea de Crăciun, mi se părea ceva măreț, încântător ca o poveste. Și copiii, și *vertepul*, și cântările aveau în acea dimineață un farmec nou, pe care nu mi-l pot explica.

Erau 6 băieți între 12—14 ani. Frate-meu — Irod-împărat, — alții 3 — craii de la Răsărit, — un diac, și Nova era iapa. Afară de Nova, toți erau împodobiți cu săbii, cingători, comănace multicolore și aurite. Aveau și zurgălăie, și erau îmbrăcați în haine albe, împrumutate de la sfânta biserică...

Cântară: *Nașterea Ta, Cristoase; Fecioară astăzi; Mărire sus lui Dumnezeu; In orașul Vitleem; O! ce veste minunată!; Doamne Iisuse Cristoase!* Apoi urma dialogurile între Irod-împărat și cei 3 crai. La colinda ce urmă: *Noi acum, ortacilor*, cu un text glumeț, unde se fac aluzii la darurile obicinuite, mă dădui jos din pat, pentru a pune doi crițari în punga păpușei ce dansa pe această melodie. Mai urma câteva recitări și dialoguri scurte, foarte hazlii și ocazionale. Imi plăcea mai mult al diacului: *Ian feriți-vă în laturi, Să-mi dau și eu a mele sfaturi*, etc.

După ce au fost dăruiți și aceștia cu aceleași daruri ca dubașii, au plecat, lăsându-mă să visez cu Irod împărat, cu craii de la Răsărit, cu Maica Sfântă și Pruncul Ei.

Am scris această amintire, ca să-mi fac o bucurie, trăind din nou acele clipe încântătoare. Am scris-o sincer și neschimbat, pentru a face cunoscut obiceiul din satul nostru, care e la fel pe valea Mureșului și, afară de unele schimbări, pot zice că în întreg ținutul de dincoace de Carpați. Pe unele locuri, dubașii umblă în cele trei zile de Crăciun, după masă, iar băieții, în loc de vertep, umblă cu steaua.

Din darurile primite, dubașii au masă laolaltă la gazdă trei zile de-a rândul, iar după masă e horă la gazdă în casă, în cele trei zile de Crăciun, la care sunt poftite gratuit toate familiile care au slobozit cu duba în casă. Din banii ce au adunat se plătește lăutarul. Iapa (gazda) dubașilor nu capătă nimic deosebit: e o cinste să fie iapă.

Vertepașii împart darurile între ei, lăsând celor mai săraci părți mai mari, și sunt fericiți că, după o trudă de 6 săptămâni și o colindă de o noapte întreagă, — prin ger, zăpadă, vânt și ploaie — se alege fiecare cu câte 2 libre (40 de bani), bani de cheltuială pe sărbătorile Crăciunului. Așa este obiceiul de Crăciun la noi și astăzi.

Impins de dragostea nemărginită pentru poporul nostru și pentru sufletul său bogat în manifestări artistice, am întreprins desgroparea comoarei noastre muzicale în mod sistematic...

O împrejurare importantă m'a hotărât încă să întreprind această muncă. Civilizația orășenească se răspândește prin desul și ușorul contact între poporul de la țară și cel de la oraș. Această civilizație poate să ne cauzeze pierderea celor mai prețioase comori de artă națională — nu înțeleg numai muzica — prin părăsirea

tradițiilor și strămoșștilor obiceiuri care au fost și sunt, la toate popoarele, izvoare nesecate și mijloacele cele mai bune pentru păstrarea manifestațiunilor artistice.

Sabin Drăgoiu

(Din cartea: 303 colinde cu text și melodie, editura „Scrisul Românesc”, Craiova).

LĂMURIRI

mâne-zi = a doua zi.

sângereț = cârnaț gros, umplut cu sânge și orez, caltaboș.

de frupt = (mâncări) „de dulce”, adică: lapte, brânză, ouă, carne, — cele oprite de a fi mâncate de creștinii ortodocși în săptămânile de post.

dubă = dobă, tobă; (aici, special) „buhai”: putinică cu funduri de piele argăsită, având prin mijlocul unuia un smoc de păr de cal, care, fiind udat și tras cu mâna, face ca „duba” să producă un sunet surd.

dubaș = cel ce umblă cu „duba”, la colindat, colindător.

a tocmi = (în înțelesul de aici) a așeza în ordine.

viuars = rachiu (cuvânt format după germanul „Branntwein”).

clombiță = rămură.

straiță = traistă.

intrus (neologism) = intrat undeva fără drept, fără cădere.

vertepașii = cei ce umblă cu **verteșul**, cu **Vicleimul**, **irozii**.

diac = dascăl, cântăreț la biserică.

comânac = (în înțelesul de aci) un fel de căciulă (de hârtie), cu lion.

ortac = tovarăș (într’o ceată).

crișar = crăișar, creișar (monedă de aramă având valoarea de 2 bani, în vechea Austro-Ungarie), băncuță.

Lucrări. 1. Gândiți-vă ce alte cuvinte mai are limba noastră pentru **zăpadă**, **lăutar**, **fecior** (în înțelesul din bucata de mai sus)? Prin care părți din țară se zice fiecare din ele?

2. Ce datine au tinerii și copiii la Crăciun, în satul sau în orașul vostru? Care din voi a luat parte la vre-una din ele, să povestească în clasă ce a făcut.

COLINDE DE PĂSTORI

Pre munții cu florile,
Oi Ler, Leroi Doamne¹,
Paște Nică oile:
Paște-le,
Pornește-le,
Dinainte bate-le,
De pe urmă strânge-le,
La amiazi întoarce-le,
Dar mereazul und' l-a pus?
Sus la vârful munților,
Sub cel palten gălbior,
Vânt de vară se scoboară,
Frunza că mi-o scuturară
Și spre câmp o răvărsară;
Oile se 'ntărâtară,
Mare ramet că făcură,
De la cer pân' la pământ,
De le-aude Domnul sfânt,
Jos la ele-a scoborît,
Și din gură i-a grăit:
Hai, tu, Nică Făt-frumos,
Ale cui sunt ceste oi,
De zbiară-așa de frumos,
Așa frumos și cuvios?
Zise Nică Făt-frumos:
Hai, dragă, Doamne milostive,
Că stătuși de mă 'ntrebași,
Cu dreptate spune-ți-oiu:
D'ale tale,
Cu-ale mele;

Eu le pasc, tu le păzești;
 Eu le mulg, tu le 'nmulțești;
 Eu le tund, tu mi le crești!
 Grăi bunul Dumnezeu
 Către Nică, Făt-frumos;
 Fie-ți ele dăruite
 Dela mine, pentru tine,
 Ca de la un bun părinte
 Către fiul său cuminte;
 Numai tu mie să-mi dai:
 La Sânzene, două miele,
 La Sângiorz, un miel frumos,
 La Ispas, un bulz de caș!
 Iară Nică, Făt-frumos,
 Dânsul fie sănătos,
 Cu-ai săi frați, cu-ai săi părinți:
 Ai lui Dumnezeu să fiți!

LĂMURIRI

Colindul acesta se cântă la casele păstorilor (ciobanilor), de aceea se numește colind de păstori.

mereaz = odihna de amiazăzi a oilor.

ramet (ramăt) = sbieret, sgomot, larmă; compară cu **freamăt**.

Sân-z(i)ene = Sfântul Ioan, sărbătoarea de la 24 Iunie: ziua nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, **Drăgaica** (în Muntenia).

Sân-Giorz = Sfântul Gheorghe.

Ispas = sărbătoarea Înălțării Domnului (la 40 de zile după Paște).

---

1. Refrenul acesta se repetă după fiecare vers.

In ajunul Crăciunului

Pentru a treia oară întâlnesc azi pe bătrâna asta cu doi copilași de mână. Ce slabă-i săraca și de-abia merge; e îmbrăcată într'o cațaveică din petici toată, pe cap are o broboadă de lână gălbuie, și în picioare târnie rămășițele unor foști șoșoni. Copiii gătiți în vechituri de căpătat, palizi la față, se uită cu ochii mari, speriați pe la vitrinele pline cu jucării.

O, ce milă mi-e de copiii săraci, cari n'au jucării de Crăciun, și cărora „Anul nou” nu le aduce nicio surpriză! Și totuși nu-i aceasta cea mai tristă pagină din viața lor! Cum aș vrea să știu ce gândesc ei acum!... Probabil ce gândeam și eu la vârsta lor. Imi văd așa de bine copilăria mea în privirea lor extaziată, în dorințele și privațiile lor, în paloarea feței și în sărăcia îmbrăcămintei lor. Și merg după ei, lângă ei, viața mea se amestecă cu a lor, bătrâna mi-e și mie bunică. E o zi de moină, parcă-i primăvară. Strada-i tixită de lume. Trăsurile, pe două șiruri, se mișcă încet, ca după mort. Prin prăvălii e o îmbulzeală ș'o zarvă amețitoare. Se miră bătrâna de atâta sodom... Ne-am oprit în fața unei vitrine mari.

— I, ce frumos e bunicuță!... Eu... aș vrea să am arapu ăla călare pe țap... Da tu, Lizico, tu ce-ai vrea?

— Eu? ... Stai să-ți spui... Și Lizica se uită amețită; parcă i-ar fi frică să ia așa iute o hotărîre. Sunt atâtea lucruri frumoase, și toate-i plac, toate fac să-i bată inimioara, de surpriză, de bucurie, de dorinți naive...

— Eu vreau păpușa aia mare, cu pălăria roșie.

Și Lizica o arată cu degetul. Un popor de păpuși, cu brațele întinse, cu obraji umflați și rumeni, par a privi mirate la noi cu ochii lor de mărgele. În mijlocul lor, e una mai mare; și stă în picioare, și are ciorapi și pantofi de lac, și e gătită în rochie de mătasă... Pe asta o vrea Lizica.

— Auzi, bunicuță? Ionel zice că păpușa asta mare vorbește... Nu-i așa că păpușile nu vorbesc?

— Haideți, copii, nu vă mai uitați, că astea nu-s pentru noi...

— Da pentru cine-s bunicuță?

— Ia... pentru cei bogați!

— Da noi nu suntem bogați?

Și se duc. Lizica mai întoarce capul, ca să-și ia adio de la păpușa ei. Iar eu mă uit pe urma lor, gânditor...

Intr'un fund de mahala văd o cocioabă pleoștită, îngropată în pământ până în ferești; geamurile sunt murdare, sparte și cârpite cu hârtie; înlăuntru e o lumină vânată, fumurie, pe pereții umezi sunt dungii de ploaie. O rogojină ruptă acopere singurul pat și singura mobilă a acestei vizuini, — la căpătâiu, lângă soba care-i mai totdeauna rece, sunt aruncate vraște țoale vechi, care miros a bolnav.

Acolo văd intrând pe bunicuța c'o pâne la subțioară și cu cei doi copilași, cari nu știu și nu pot încă pricepe, cum se face asta, că nu sunt și ei „bogați”. Și n'au de nicăiri nici un ajutor, și nu-i o mână de bărbat s'aduc' o doniță de apă în casă...

Și mâine e Crăciunul!

Pentru ce, în momentul acesta, mă duce gândul în locuri pe unde n'am umblat niciodată? Cine-i bătrânul acesta, cu fața de apostol, singur într'o odăiță cu fereastra îngustă, și de ce-l păzește un jandarm la ușă?... A, aici îi temnița dela Seghedin. Bătrânul e Rațiu — cea mai nobilă, cea mai sfântă figură de martir a timpului în care trăim.

Mâine e Crăciunul!... Și blândul, divinul profet își razimă fruntea pe mâna-și stângă, iar cu dreapta scrie încet cu creionul pe măsuța de brad:

„Mâine e Crăciunul, Florile dalbe, florile dalbe de măr”.

Apoi stă și se gândește cu drag și cu milă, la cei de-acasă.

Niciodată nu i s'a părut închisoarea mai aspră, ceasurile mai lungi, singurătatea mai tristă. Ca printr'un vis își revede căsuța, altarul în care a trăit o vieață de muncă cinstită, de jertfă și de eroism, grădina cu pomii sădiți de el — se vede la masă, lângă soția lui, între copiii lui, prăznuind în pace și iubire Nașterea Mântuitorului...

În lumina de amurg, ce străbate tot mai scăzută, prin ferăstruie, părul alb al martirului strălucește ca de o dumnezeiască aureolă. Poate că Rațiu simte în clipa asta că milioane de Români se gândesc la el. Figura lui inspirată zâmbeste, distras ca de o amintire duioasă, ca de o speranță fermecătoare.

Unde-l duc gândurile, — pe când mâna lui slabă scrie în neștire pe măsuța de brad: „*Sculați, frați!... Florile dalbe, florile dalbe de măr!*”!

Alexandru Vlahuță

(Din volumul *Icoane șterse*).

LĂMURIRI

cațaveică (rutenism) = scurteică, haină blănită.

pălid (neologism) = galben la față.

surpriză, surprindere (neologism) = întâmplare neașteptată, plăcere cășunată de o bucurie neașteptată.

extaziat (neologism) = cuprins de extaz, de răpire a sufletului, de o uimire peste fire.

privație, privațiune (neologism) = lipsă a celor necesare vieții, mare strimtorare.

moină = timp relativ călduros (iarna, primăvara) când se moaic (se topește) neaua și gheața; desgheț.

sodom (rusism) = potop de lume, mulțime nenumărată.

V E S T I T O R I I

Erau doi băieți numai de-o șchioapă, cu niște cușme mari până peste ochi, și înfășurați în sumane cu mânecile lungi. Măcar că porniseră de la amiază, mai aveau mult până în sat la Viișoara. Drumul era greu prin zăpadă, ș'acuma, la urmă, își cam târau opincile mari înfoiate cu paie.

De sărbătorile Crăciunului, așa se pornesc băieții, cu steaua, spre satele mai bogate. Indrăzniseră și ei, cu steaua lor, să pornească peste câmpuri, peste podul de ghiață al Siretului, spre valea împestrită de nenumăratele case ale Viișorenilor.

Amurgul puna o umbră albăstrie pe neclintitele întinderi de omăt. Și ei mergeau greu; acuma sfârșiseră vorba și nu îndrăzneau parcă să se mai uite unul la altul. Clopoțelul stelei suna din când în când slab de-a-supra lor. Ei ridicau capetele și se uitau pe sub marginile căciulelor spre zare. Nu se vedea nimic. De abia se apropiau de Siret.

În ograda mare a râului începeau să tremure luminile stelelor de sus. Și era o liniște adâncă, parcă în-pietrise lunca neagră pe lângă care se strecurau ei, coborînd malul. Opincile fâșâiră aspru pe ghiață. Se apucară amândoi de umeri și, încet, trecură dincolo; pe podișul lucios, prin tăcerea tainică a înserării.

După ce urcară celălalt mal, rămaseră privind înainte. Satul nu se zărea. Se întoarseră unul spre altul. Buzele celui mai mic prinseră să tremure.

— Nu se vede nimic! murmură cel mai mare. Iar glasul mezinului începu să scâncească:

— Ne-am rătăcit. Ce facem noi acuma? Au să ne mănânce lupii...

Cel mare își înghiți plânsul, cu greutate, și zise:

— Măi Ionică, și tata-bătrân zicea că l-a apucat odată o viforniță, și el a mers înainte și a scăpat.

— Mi-i frig! Îngână cel mic.

— Vără-ți mânele în mâneci, bine, — și grămădește-le sub barbă. Steaua o duc eu. Când om ajunge, avem să cântăm și avem să ne rugăm ca să ne găzduiască cineva pe noapte. Ți-i foame?

— Da.

— Au să ne deie și mâncare. Da' să cânți bine! N'ai uitat „Trei Crai?”.

— N'am uitat, zise mezinul, smârcâind din nas și ținându-și plânsul.

Merseră înainte prin lumina cenușie a serii. Înainte și în urma lor, pustiu de zăpadă; frigul creștea, parcă și zăpada scrâșnea ascuțit, subt opinci. Din când în când se opreau o clipă, cu sufletele înfricoșate, căutau să pătrundă umbra care-i împresura, nădăjduiau să prindă sgomote de vieață omenească. Se auzeau, câteodată, în răstimpurile acestea, croncăniturile aspre ale cioarelor, amestecate cu țipetele slăbite ale stăncuțelor, departe, cine știe de-asupra cărei lunci. Tresărirea aceasta de spaimă se potolea îndată. În tăcere, porneau, se cufundau tot mai tare în întunecime și își țineau plânsul cu fălcile încleștate. Răzbăteau prin noapte așa, — par'că fiorul singurătății le dădea putere. În capetele lor de copii, acolo, sub cușmele de oae, răsunau cântecele sfinte ale Nașterii Mântuitorului. Gândindu-se la ele, se gândeau și la culcușul cald, și la aburul mâncării din satul către care porniseră. Samă bine nu-și dădeau de taina serii aceleia, nici de cântecele pe care trebuiau să le înalțe cu glasurile lor curate; totuși, ei duceau o veste mare, cu steaua sub care se îndoiau, rădicându-și umerele și strângându-și mânecile sumanelor sub bărbie.

Pentru cei mici și umiliți, pentru ca sufletele lor să nădăjduiască și să se mângâie, a răsărit odată o stea și s'a născut un prunc, care mai pe urmă a umplut lumea cu lumina bunătății. În umilință s'a născut copilul

sfânt, umilit a trăit, umilit și-a dus crucea spre osânda pe care cei răi i-o pregătiseră; pentru cei mulți și sărmani a murit. Dar în sufletele celor mici, de atunci a ars neîntrerupt lumina credinții în zile mai bune, — și nădejdea aceasta mergeau s'o vestească cei doi copii, fără să-și deie samă; cu cântecele și cu steaua lor se duceau să umple de voie-bună inimile oamenilor, și mergeau, tremurând de frig și scâncind prin noaptea de iarnă, și clopoțelul de deasupra capetelor lor tremura dulce.

— Mă Ionică, ți-i frig tare? întrebă cel mai mare, Vasile.

— Mi-au amorțit mânele până la coate... suspină mezinul.

Și celui mai mare îi era frig și ținea îmbrățișat mănunchiul stelei ca un ciung, căci de palme nu se mai putea sluji. De durere, lacrimi îi izvorau, umezindu-i găvanurile ochilor.

Mezinul zise:

— Ce ne facem noi, că satul nu se mai vede?

— Acuși au să se zărească luminile ferestrelor, răspunse Vasile.

— Dar dacă ne rătăcim? Au să iasă dihăniile.

— Ne-om ruga și noi lui Dumnezeu și ne-a scăpa de ele.

În singurătatea asta, pentru amândoi, vorba Dumnezeu avu un răsnet deosebit, cu totul altul decât în rugăciunile bolborosite răpede seara și dimineața. Era ceva tainic de care nu-și dădeau seama. Și răzbătura înainte, — lor li se părea că de ceasuri nenumărate mergeau; rar, cel mic îndrepta spre cel'lalt, cu glas înfricoșat, câteva cuvinte; rar, se întorceau pe jumătate, uitându-se unul la altul și zărindu-se negri, ca niște umbre. Și de-abia într'un târziu, vestitorii aceștia umiliți văzură izvorând din întunerec nenumăratele stele ale satului, și, când intrară pe ulițele împrejmuite de gar-

duri negre, li se păru că gerul a slăbit. În hămăitul întărâtat al unui câne, pătrunseră într'o ogradă. Vasile apăra steaua cu bățul, și clopoțelul sună sfios la ferestre. Se auzi bufnind ușa de la casa cea mare, pe urmă ușa de afară a tinzii se deschise, și Românul cu capul gol, se arătă în prag.

— Primiți stelari? întrebă Vasile.

Glasul lui era așa de slab și plin de tremur, și mezinul prindea să scâncească așa de răpede, năvălit de lacrimi, încât omul se plecă înduișat spre ei.

— Voi nu sunteți de-aici, măi țacă, — ha? Apoi se răsti la câne: Hi, javră! — ia dați-vă, bre, încoace, intrați în casă. Măi femeie! ia deschide ușa să între steaua... Așa!... Oameni sunteți voi, ori sloiuri de ghiță?... Incet, să nu vă păliți steaua de prag.

Opincile înghețate ale băieților bocăneau ca niște cisme. Intrară în casă; steaua suna subțirel și vesel: țing-ling! Gospodarul, om tânăr, ca de treizeci de ani, zdravăn și spătos, se uita la ei ca la o minune.

— De unde sunteți voi, mă?

— De la Bordeeni, răspunse cel mare. Lumina parcă-i orbise și căldura parcă-i topea. „Ia defaceți-vă de cotrențe, măi voinicilor!” zise iar omul. Vasile așeză steaua încet sub icoane și începu să desbrace pe frate-său. Femeia, subțirică și tânără încă, se înălțase de la măsuța cu trei picioare, și-i privea minunată, cu mâinile încrucișate la piept. „Da' vi-i tare soacra, bre!” grăi iar omul. „Iacă chiar acu umblam să ne punem de-a mânca. Veți mânca și voi, că este de unde, slavă Domnului! Da 'ntâi să-mi cântați. Ați înțeles?”. Cel mic scâncea încă. Românul se întoarse spre cuptor.

— Da' Ghiță unde-i? Măi șolticule, dă-te jos! ce-ai fugit? Nu te teme, că nu te mănâncă, doar îs tot băieți ca tine... După horn se auzi un mormăit subțire, apoi un căpșor bălan ș'un deget, care scobea în nas, se arătară la lumină.

— Vină 'ncoace, zise femeia și, apucându-l de mână, îl trase și-l scoase în mijlocul casei, lângă măsuța pe care abureau mâncarea și mămăliguța. Copilul, un ciot numai de doi ani, se uita sperios la cei veniți și-și trăgea, încovoiindu-se în jos, mâna pe care i-o ținea mamică-sa. Gospodarul se întoarse spre stelari:

— Ați gătit? Acu să vă desghetați la mâni întâiu. Vra să zică, sunteți din Bordeeni? Ș'a cui sunteți? — A lui Ion a Bălașei... răspunse cel mare.

— Tata-i conțâliu! adăogă sfios cel mic.

— Apoi da, cum nu, îl știu! răspunse omul. Și cum v'a lăsat el să porniți pe așa ger?

— Am pornit noi singuri.

— Și nu v'a fost frică de lupi?

Copiii nu răspunseră. Omul se uita, zâmbind, la ei. Apoi îi întrebă iar:

— Da' la Vetleem știți voi ce-a fost?

Ia să-mi cântați cântecul acela, cu Domnul nostru Iisus.

— Il știm! zise răpede Vasile. Se apropiară amândoi de icoane, înălțară steaua sub candelă, o zguduiră încet și clopoțelul sună ușor. După aceea își rădicară ochii spre rumeneala de zori, care învăluia chipul Maicii Domnului cu pruncul la sân, și începură cu glasuri curate:

Trei Crai de la răsărit
Cu steaua-au călătorit..

Și omul rămase și el uitându-se spre icoane cu ochii duși, și băieții cântau subțire, cu glasuri moi, cu gâturile rădicate. Se opreau o clipă, înghițeau și iar porneau, cântând nașterea Mântuitorului; femeia ridicase pe Ghiță în brațe; asculta pătrunsă parcă de taina serii aceleia și ochii i se umplură de lacrimi. Și 'n toată casa era liniște, și 'n tăcere glasurile copiilor cântau

vestea cea bună. Străinii veniți tremurând, prin frig și întunec, necunoscuții cari le deschiseseră ușa găzduirii, acuma stăteau înfrățiți, și cântecul simplu umplea sufletele de mângâiere și de lumină.

Mihail Sadoveanu

Din volumul *La noi în Vișoară*

LĂMURIRI

eușmă = căciulă.

infoiat = umflat.

mezin = cel mai mic.

tata-bătrân = tata-bunul, bunelul, bunicul, tata-mare, bătul.

tindă = (la casele țărănești) sala lungueață de la mijlocul casei în care se intră de afară și care desparte camerele așezate de o parte și de alta.

casa cea mare = camera cea mare.

a prinde = (mai ales în Moldova) a începe.

țică (în Moldova **țacă**) = prescurtare familiară din **băiețică**.

„**vă e tare soacra**” = sosiți tocmai bine, la vremea mesei (după expresia: „îți trăește soacra!”, cu același înțeles).

cotrențe = haine (vechi, cărpite, largi).

șoltic = ștregar.

a găti = a termina, a isprăvi.

conțaliu = consilier comunal.

găvanurile (sing.: găvan) = orbitele ochilor. În înțeles obișnuit înseamnă strachină de lemn.

CU SORCOVA

De câte șapte ori pe zi, până în ajunul Anului nou, am zis mamei:

— Mamă... sorcova cu beteală!

În ajun:

— Mamă!...

— Bine, bine... cu beteală...

Pe înserate, mama intră cu două sorcove. Una cu patru trandafiri de hârtie subțirică și câteva fire de beteală, alta, mai proastă, cu trandafiri roșii p' o față

și albi pe cealaltă. A bună pentru mine și a proastă pentru Ionică, un biet copil fără tată, cu un an mai mic ca mine, cu care umblam eu la sorcoveală.

A doua zi, cismele în picioare, (nu mă uitam la ele, se cam învechiseră), căciula în cap — și cu Ionică prin mahala.

Ionică, fericit, nu-și mai lua ochii de la sorcova lui.

Lapoviță; noroiu; ploua și ninge; ne scufundam în noroiu și abia ne scoteam picioarele pocnind, ca și cum am fi spart burdufuri de hârtie.

Un câine se repede; eu fug; Ionică rămâne în noroiu; țipă; se apără desperat cu sorcova; un țipăt și mai tare... l-a mușcat... din sorcovă n'a mai rămas decât bățul. A scăpat. Il iau de mână. El plânge, arătând la picior, și nu vede că trandafirii i-au picat în mocirlă. Intrăm la noi acasă. Mama îl întreabă: „De un'te-a mușcat?”. Ionică vede bățul sorcovei fără trandafiri:

— De sorcovă! răcni el.

Era mai mult învinețit decât mușcat.

Mama îmi făcu cu ochiul și desprinse doi trandafiri de la mine și-i legă de bețișorul lui. Mie-mi venea să plâng... dar mi-era milă de bietu' Ionică.

El tăcu. Se uită la trandafiri...

— Nu mă mai doare...

Parcă pe mine mă durea... Și pe mine mă mușcase cineva de sorcovă. Inghiții de vr'o câteva ori și plecarăm.

An fără noroc.

Ca să nu ne mai apropiem de curtea cu câinele, trebuia să sărim un șanț cu apă. Un fior. De n'ar cădea Ionică! El sări și se clătină pe celălalt mal. Eu, grăbit, țâșt! dincolo, într'un picior... alunec și bândâbâc! în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă.

Mi se înecase sorcovă. Lacrămile cădeau, picături mari. De pe mine se scurgea apă murdară și groasă.

Ionică îmi întinse sorcova lui.

Eu îi întorsei spatele și plecai spre casă, suspinând. Acasă începui să plâng, nu glumă. Mi se păru că mama abia se ținu de răs. Mă primeni. Mă apucase frigul: Adormii lângă sobă.

Cam pe la toacă, intră pe ușă Ionică, cu un pumn de gologani. Il trimesese, mă-sa să-mi dea și mie. Știu că mama mi-a șoptit în ureche: „E sărac... îți dau eu ție...” și l-a trimes îndărăt acasă.

De unde-a avut, de unde n'a avut, mi-a dat mama o sfânțoaică și mi s'a întors inima la loc.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea

(Din volumul *Hagi Tudose*).

LĂMURIRI

sfanț, monedă austriacă de argint; valoarea 20 (zwanzig) de creițari. **Sfânțoaica** era o jumătate de sfanț.

URARE CU PLUGUL

(În ajunul Sf. Vasile copiii și flăcăii pleacă pe la casele oamenilor cu un plug împodobit, tras de 4 boi, ca să facă urări de anul nou; ei se numesc atunci „colăieri” ce merg cu colinda prin sat. Iată una din acele urări numite „plugul”, ce, obișnuit, se zice în ajunul Sf. Vasile, împreunând cuvintele cu sunet de tilincă și cu ciocniri de fier de plug):

Aho, aho!
 Plugul badei cu 12 boi,
 Boi bourei,
 În coadă cudălbei,
 În frunte cu țințați,
 În coarne înfierați,
 Pe pânțele bălani,

Pe spate plāvani,
Fiecare de câte cinci ani.

Mânați, măi!

— Hăi! hai!

Badea, cu un plug bine împănat
Și tot cu fier ferecat,
Tras de boi bourei
Voinicei ca niște smei,
S'au apucat de arat,
Zi de vară
Până 'n seară.

Mânați, măi!

— Hăi, hăi!

La lună, la săptămână,
S'a dus badea să vadă
Grâul de-i răsărit,
Dar era de secerat.
Badea l-a secerat,
In girezi l-a adunat
Apoi l-a treierat
Cu roibul,
Cu murgul,
Cu negrul,
Cu surul,
Și multe care a încărcat
Și la moara-din-vale-a plecat.

Mânați, măi!

— Hăi, hăi!

Dar hoața de moară,
Ce păștea brândușe
Pe costișe,
Dacă-a văzut așa povară mare,
Puse coade pe spinare
Și fugi spre lunca mare;
Iar morarul, meșter bun,
Alerga ca un nebun,

Și striga, mereu striga:
„Na, morișcă, na, na, na!”

Moara tot hodorogea

Și prin apă tot fugea

Mânați, mări!

— Hăi, hăi!

Iar lelea morăriță,

Bună meșteriță,

Suflecând mâneci și cătrintă,

Luă un cojoc mișos

Și mi-l îmbracă pe dos.

Cu tărățe, cu cojițe,

Prinse moara de cosițe

Ș'o apucă de călcâiu

Ș'o puse pe căpătâiu;

Lovi cu-un ciocan în șele,

De o dete pe măsele.

Atunci moara s'a pornit,

Roțile și le-a 'nvârtit

Și pe loc a măcinat

Tot grâul cel secerat.

Mânați, mări!

— Hăi, hăi!

S'a sculat apoi nevasta bădicăi

Și s'a dus în cămară,

A scos o sită de sfoară

Și-i păru că e prea rară;

Ea s'a dus iară 'n cămară

Și a scos o sită deasă,

Tot cu firuri de mătasă.

Mânați, mări!

— Hăi, hăi!

Frământat-a și-a dospit

Și cuptorul l-a împlut

Și colacii au crescut.

Apoi lelea, cu o lopată,

Trase unul mare în vatră,
 Un colac rotund frumos,
 Alb ca fața lui Hristos,
 Și mi l-a rupt drept în două,
 Ca să ni-l deie tot nouă...

Mânași măi!

— Hăi, hăi!

De urat am mai ura,
 Dar ne temem c'o 'nsera,
 Și-s cărările 'ncurcate
 Și casele depărtate.

Aho, aho!

Plugul babei cu 12 boi,
 Iată-ne sosiți la noi!
 Noi din suflet vă dorim,
 Acum și până murim:
 Câte paie sus pe casă,
 Atâția galbeni pe masă;
 Câți cărbuni în cel cuptor,
 Atâți mândri gonitori;
 Câte fire în manta,
 Atâtea vaci a făta.

Din colecția *Poesii populare române* a
 lui Gh. Dem. Teodorescu, (1849—1900),
 fost profesor la liceul Matei-Basarab
 din București și Ministru al
 instrucțiunii publice.

LĂMURIRI

codalb, codalb = cu coada albă.

plăvan = bălăiu, alb-cenușiu.

cătrintă = șorț de lână pe care-l poartă țărancele, corespunzând
 cu partea de dinaintea a fotei.

mișos: cu lână lungă și creastă.

cosiță = coadă împletită.

gonitor = junc, taur tânăr, de 3 ani.

Strigături (Chiuituri)

Dragu mi-i omul frumos
 Și la față, și la dos!
 Și mi-i drag omul cuminte
 Și la graiu și la cuvinte!
 Și mi-e drag nukul cu nuci
 Și omul cu vorbe dulci,
 Și mi-e drag prunul cu prune
 Și omul cu vorbe bune!

Câte flori sunt pe pământ,
 Toate merg la Domnul sfânt.
 Numai floarea soarelui
 Șade'n ușa raiului
 Și judecă florile,
 Ca soacra nurorile.

Spune, mândro, și găcește
 Codrul de ce 'ngălbenește,
 Voinic de ce 'nbătrânește?
 Codrul — de zăpadă multă,
 Voinic — de inimă ruptă;
 Codrul — de zăpadă grea,
 Voinic — de inimă rea!

Cât îi lumea pe sub soare
 Nu-i bine ca'n șezătoare,
 Că e joc și e cântare
 Și-ți mai uiți de supărare.
 Și sunt fete și feciori
 Și-ți mai uiți de supărări.

Dragu mi-i omu 'nvățat,
 Că știe să ne dea sfat
 Și la bine, și la rău,
 Și nu merge 'n făgădău (= cârciumă).

Hora dela Aninoosa de pictorul T. Aman.

București cu apă dulce,
 Cin'te gustă, nu s'ar mai duce.
 C'am gustat și eu odată,
 Ș'am lăsat mamă și tată,
 Ș'am gustat de două ori,
 Ș'am lăsat frați și surori.

Fetele de pe-a-icea
 Nu știu toarce cânepa,
 C'o îndrugă ca lâna,
 C'o pun în spată de opt,
 Nici nu-i pânză, nici nu-i tort.
 Fetele de pe la noi
 Torc pânza ca și sârma,
 Ș'o pun în spată de zece
 Și nici giulgiul nu le-o 'ntrece.

Satule, grădină dulce,
 Din tine nu m'aș mai duce,
 De mirosul florilor,
 De dragul feciorilor,
 De mirosul la o floare,
 De dragul la șezătoare!

Harnică-i nuna de lucru,
 Dar are noroc cu cucu,
 C'o cântat de-o a sculat,
 C'o mâncau muștele 'n pat!

Lungu-i drumul Clujului,
 Da-i mai lung al dorului:
 Drumul Clujului se găță,
 Al dorului niciodată!
 Al Clujului se sfârșește,
 Al dorului se lungește!

Badea numai cisme are
 Și se ține gazdă mare;
 De-ar avea și cioareci noi,
 Nu ar mai vorbi cu noi!

(Din cărticica *Floricele din jurul Cohalmului*, culese de Gheorghe Cernea).

LĂMURIRI

gazdă = (în Ardeal) om fruntaș în sat, bogat.

A L I U Ț Ă

Intr'o seară de iarnă, noi, toți frații și surorile, ședeam dinaintea focului și ascultam pe tata, care ne spunea o istorie a lui din copilărie. — Tata era bătrân și văzuse multe, care acum nu mai sunt de văzut.

— Hei, dragii mei!... zicea el. Era un timp pe când codrii Orheiului se uneau cu codrii Bâcului, și aceștia cu codrii Carpaților; iar plugul brăzda numai prin poieni și prin șesurile apelor curgătoare. Pe atunci nu erau nici șosele, nici drumuri bătute, ci oamenii mergeau călări de la sat la sat, de la târg la târg, și, când

aveau vreun drum mai lung de făcut, se înarmau cu pistoale la oblânc, neîndrăznind să treacă altfel prin potecile pădurilor care răsunau neconținut de cântecele haiducești. Eu însumi am apucat acele timpuri, bune de altfel, căci erau toate cu îndeustulare și nu se cunoșteau nevoile zilnice ale traiului, dar veneau câteodată și grele cumpene în viață, ca de-al-de cele ce mi s'a întâmplat mie în copilărie.

— Ce ți s'a întâmplat? îl întrebarăm noi, nerăbdători.

— Apoi de, pe când vă povestesc eu, nu erau trebile întocmite ca acum: fiecare trebuia să-și apere singur avutul, nefiind în țară altă oștire decât o ceată de arnăuți cu simbrie, aduși de peste Dunăre, care slujau pentru plată lui Vodă, iar pentru paza țării era numai bunul Dumnezeu.

Mi-aduc aminte că pe vremea aceea se oploșise la casa noastră, un turc, cu numele de Ali, rămas din oștirile turcești ce ne cutreieraseră țara, și, fiindcă-i era îndemână la noi, unde găsisese masă bună și găzdă primitoare, el nu s'a îndurat să se mai ducă. El învățase limba noastră și se împrietenise atât de mult cu casa și cu toți din casă, încât îl desmierdam cu numele de Aliuță.

Ce-i drept, când am văzut întâi și 'ntâi pe Aliuță făcând temenele turcești, îmbrăcat în hainele lui ciudate, cu cealmaua pe cap, cu iataganul la brâu și cu barba lui cea stufoasă și încărunțită care-i acoperea pieptul, noi, copiii, ne cam temeam de dânsul, părându-ne foarte fioros, dar încet, încet, ne-am deprins cu el, căci era bun și știa să ne facă felurite petreceri. Ne istorisea povești din „O mie și una de nopți”, ne spunea întâmplări de-ale lui din războaiele în care fusese, ne făcea căpcâni de prins vrăbii și stigleți, ne ajuta să rădicăm smei, ne lua cu el la vânat, la pescuit; dar de la o vreme Aliuță nu mai putea merge nesprrijinit pe băț și toate plim-

bărilor lui se mărgineau numai prin curte și grădină. Cincisprezece ani el stătuse la casa noastră și ne văzuse pe toți frații și surorile crescând, și ne iubea pe toți deopotrivă, iar noi neconținut îl înconjuram, îi săream pe genunchi, ne jucam cu barba lui albă sau cu cealmaua cea mare, care-i ședea ca o plăcintă pe cap, și când ne zicea: „Bre, pui de ghiauri, voi dragi la mine!” — noi râdeam așa de tare, că-l asurzeam pe bietul Aliuță.

Numai dimineața, când se închina, nimeni din noi nu îndrăznea să-l supere, într'atâta părea de serios și adâncit în rugăciunea lui. În genunchi, smerit, cu brațele încrucișate pe piept, el spunea, când mai tare, când mai încet, versuri din Coran, își pleca fruntea până la pământ; apoi tăcut și nemișcat stătea câte o oră întreagă cu ochii ațintiți spre Răsărit, sorbind depărtările, călătorind cu gândul prin țările calde ale copilăriei lui, și fața lui atunci se'nveselea, se lumina, ca și când preumblarea i-ar fi fost aievea.

— Așa-i că n'ai să te mai duci de la noi, Aliuță? îi ziceam, netezindu-i barba.

— Cum va fi scris! răspundea el.

Pentru Aliuță tot era *scris*. De s'a născut, de-a mers prin bătălii, de-a căpătat răni, de-a venit la noi, a fost *scris*. De va mai trăi mult sau puțin, de se va întoarce sau nu în țara lui, asemenea era scris de mai înainte; de aceea el avea totdeauna fața senină și liniștea sufletească a omului ce nu-și poartă grija vieții.

Intr'una din zile, văzui în curtea noastră o mare și neobișnuită mișcare. Tata era îngrijat și slugile speriate. O mulțime de țărani înarmați cu ciomege și topoare se așezau de pază la poartă, și în jurul casei, era o neorânduială cum nu fusese niciodată.

— Ce este? întrebai eu pe Aliuță.

— Nimic, răspunse el. Bujor a trimis o scrisoare,

prin care ne dă de veste că mâine la amiază are să ne calce casa.

— Și ce are să fie, Aliuță?

— Ce va fi scris! adause el, cu fața liniștită.

Speriați, ca și când această scrisoare ar fi venit în momentul când tata ne povestea, noi ne îngrămădeam unul în altul dinaintea focului, și plini de neastâmpăr, cu ochii mari deschiși, așteptam sfârșitul istoriei.

Bujor, urmă el, a fost dintre cei mai vestiți hoți din țară. Babele și acuma vorbesc despre el la șezătoare și lăutarii îi cântă cântecul:

Frunză verde de negară
A ieșit Bujor în țară.
Bate, pradă, nu omoară,
Pe ciocoi îi bagă 'n boală.

De cum i-a răsărit mustața, el s'a simțit cuprins de dorul voiniciei, și maică-sa n'a mai putut să-l stăpânească. În zadar a plâns ea și a făcut rugăciuni pe la biserici, ca să-l întoarcă de la păcatele lui. Intr'o zi de primăvară, el își puse pușca pe umăr, căciula pe-o ureche și își luă ziua bună de la maică-sa, zicându-i:

— Maică, nu mai plânge; eu merg să fac dreptate în țară; să iau de la cei bogați, să dau la cei săraci, și să stric legile cele rele făcute de Domnie.

Apoi, chiuind și hăulind, el apucă calea codrului, care-l chema la viață fără stăpân, și nu mult după aceea se auzi prin țară numele lui Bujor.

Doisprezece tovarăși, frați de cruce, fugiți de la coar-nele plugului, se adunară în jurul lui și, încrucișând fierul cuțitelor, îi jurară credință și ascultare fără margine, cu drept de vieață și de moarte asupra lor. De atunci fost-au mulți călători opriți în drum, multe case boierești călcate, multe potere împrăștiate, și iarăș multe pungi cu bani împărțite la săraci, și multe vaci cu viței

dăruite la văduve și orfani; așa că unii îl blestemau și alții îl binecuvântau, iar Bujor domnea nesupărat peste moșii, drumuri și păduri, și vestea despre dânsul merse departe până în țările vecine.

Era în luna lui August, pe la strânsul pâinii, când tata primi scrisoarea de la Bujor. Se ținu mare sfat la curte, de trebuie să ne supunem sau să ne împotrivim. În toată casa nu erau decât două puști cu cremene, una a lui tată-meu și cealaltă a lui Aliuță, o șușanea lungă, pe care Turcul o rezema pe o crăcană, când se cobora la iaz să împuște rațe. În sat, asemenea nu era decât un singur pușcaș, care niciodată în viața lui nu se luptase decât cu vânatul din pădure; prin urmare, nu era mare speranță în puterea noastră de împotrivire. Cu toate acestea, părerea lui Aliuță de-a ne opune cu arma la năvălirea hoților, împărțită și de noi, copii neștiutori de primejdiile ce ne amenințau, precumpăni asupra ideii de supunere, susținută fără osebire de toate slugile din casă. Mi-aduc aminte și acuma, adause tata surâzând, cu ce încredere în voinicia mea înșfăcai teaca iataganului lui Ali și o învărtii în dreapta și în stânga, împrejurul meu, doborînd cu gândul toți hoții la pământ.

— O! numai să vie Bujor! ziceam în mintea mea, și va vedea el!

Apoi, după planul lui Aliuță, un om fu așezat la clopotnița bisericii, ce era aproape de poarta curții, cu porunca, ca, îndată ce va zări hoții în depărtare, să tragă clopotele pentru a ne da de veste. Douăzeci de oameni înarmați cu ciomege, cu coase și topoare, fură rânduți la poartă, sub comanda vânătorului din sat, și câte alți douăzeci la fiecare ușă de intrare a caselor boerești, în total, ca la 60 de oameni, cari, deși rău înarmați și nedeprinși cu luptele, erau destul de numeroși pentru a pune stavilă hoților, mai ales când aceștia aveau să vie ziua mare, cu pieptul deschis, în urma unei scrisori prevestitoare.

Câte un pahar de rachiu fu împărțit la fiecare străjer, și, mulțămită îmbărbătărilor neconținute ale lui Aliuță, ei se țineau bine la posturile lor.

Două ore stătură așa în așteptare... — când deodată omul din clopotniță prinse să sune. El zări un colb pe muchea dealului învecinat, și puțin după aceea numără treisprezece inși călări, cari se iviră pe muche unul câte unul și se coborau acum pe drumul ce ducea la curte. Un fior trecu prin inimile tuturor.

— Copii, țineți-vă bine, strigă Aliuță străjerilor ce se frământau de neastâmpăr, Alah e cu noi.

Muți erau acum cu toții și cu ochii ațintiți asupra dealului învecinat, de unde venea primejdia, iar după câteva minute, puturăm vedea și noi, cei din ogradă, cum se coborau haiducii, la pas, liniștit, cântând, parcă veneau la masă mare. Ei se opriră un moment dinaintea crâșmei, unde Bujor îi cinsti cu câte un pahar, de vin, apoi porniră din nou spre curte. Acum se trecuse de șagă; aveam să dăm piept cu hoții; să împușcăm într'înșii; să fim împușcați de dânșii; și câți din noi aveau să moară?... Și câți să scape?..., iată întrebarea ce și-o punea fiecare, groaznica întrebare ce o vedeam zugrăvită cu colorile spaimei în fața tuturor. Iar eu, care o oră mai înainte făcusem atâta ispravă cu teaca iataganului lui Aliuță, simții acum că mi se taie picioarele, și fără voie mă apropiam de tata. Tata era galben ca ceara, tăcut și în așteptare; s'ar fi zis că-și numără bătăile inimii; străjerilor de asemenea nu le era îndemână. Ceea ce-i turbura cu desăvârșire era ne'nchipuita liniște cu care veneau hoții asupra lor, parcă nici nu le păsa că sunt 60 de oameni gata să-i primească cu coase și cu topoare. În același timp, clopotul suna mereu a restriște, și cu atât mai mult suna, cu cât haiducii se apropieau: par'că vestea ceasurile morții.

— Ah! Iată-i... iată-i... sosesc!

Ajuns dinaintea bisericii, Bujor deodată se oprește,

ia la ochi pe clopotar și... o! Doamne, ce văzui... În momentul în care trăsni arma, văzui pe nenorocitul clopotar căzând de-a roata în aer, din înălțimea turnului, cum ar cădea o țarcă din vârful unui plop. În același moment, spaima răsbătu cu iuțeala fulgerului în inimile tuturor, o spaimă strașnică, neînvingă, spaima morții care întunecă mintea și îngheață sângele în vine, și într'o clipă, toți străjerii, atât cei dela poartă, cum și cei dimprejurul casei, aruncară la pământ ciomegele, coasele, topoarele și care 'ncotro prinseră să fugă, ca niște nebuni, nevoind să mai știe de glasul tatălui meu și al lui Aliuță cari căutau să-i stăpânească. Iar când cei doisprezece haiduci călări, împestrițați cu găitane și cu puștile pe umăr, se arătară în dreptul porții, nici o suflare de om nu mai era în curte, afară de noi și de Aliuță.

Atunci... părăsiți de toți, intrarăm în casă ca în ultimul loc de scăpare, iar Aliuță închise ușa cu zăvorul. Momentele erau înfricoșate. Auzeam împrejurul nostru glasul haiducilor, zângănitul armelor, sforăitul cailor, iar peste toate glasurile și toate sunetele, domnea glasul lui Bujor, care făcea rânduială între haiduci.

— Spargeți ușa! strigă el.

Deodată auzii lovitura unui topor ce se înfipse în ușă, apoi auzii a doua și a treia lovitură, urmate de mai multe altele, care răsunau în inimile noastre. Dar în același timp, auzii aceleași lovituri și la ușa din dos, încât eram acum cuprinși din două părți, și fără nici un mijloc de scăpare.

De ce însă primejdia se făcea mai mare, de ce Aliuță se îmbărbăta mai mult. Cu iataganul în mână, el sta la crăpăturile ușii, gata să reteze capul celui dintâi ghiaur ce s'ar ivi; dar nici unul nu se ivi, numai topoarele curgeau ca ploaia, până când ușa țândărită căzu cu totul din țâțâni. Atunci Bujor se întâlni față în față cu Ali. Il recunoscu dintre toți, fiindcă el era cel mai înalt, mai chipeș și mai fioros.

— In lături, ghiujule! strigă hoțul.

— In lături tu, câine! răspuse Ali, repezind iataganul asupra capului lui Bujor; însă fierul Turcului întâlni fierul hoțului și ambele scăpărau de iuțeala loviturii. Ei stătură apoi o minută și se priviră în ochi. Hoțul avea fața crudă, dar disprețuitoare, a unui om ce nu-i vine să se pue la luptă c'un potrivnic atât de bătrân; iar acesta nu mai era Aliuță cel bun, pe genunchii căruia săream noi ca niște veverițe. Era zis în legea lui să apere cu pieptul casa ce-l adăpostise, și toate puterile din tinerețe, toată sălbătăcia ienicerească, îi revenise ca prin farmec. Drept sta el acum ca lumânarea, hotărât, amenințator, cu fruntea încrețită, cu dinții încleștați, și se uita și chibzuia unde să lovească din nou.

— Așa te vreau, Turcule, zise Bujor; de-acum cu mine la luptă dreaptă! iar voi, adaoase tovarășilor săi, stați și priviți cum căpitanul vostru știe să pedepsească obrăznicia unui Turc.

— Aci în pragul ușii am să-ți sap groapa, răspuse Ali; și lupta iarăși se încăieră. Bujor își păstra cumpătul și lovea cu măsură, pândind toate apucăturile potrivnicului său, iar mânia Turcului mergea tot crescând, și mișcările lui, din ce în ce se iuțeau, parcă puteri nouă curgeau neconținut în vinele lui. De la o vreme însă fiarele lor nu se mai ciocneau, nu mai scăpărau, ci, lipite, încolăcite, alergau împreună, când în dreptul ochilor, când deasupra capului, întocmai ca doi fulgeri îngemănați.

Hoții, care intraseră acum în casă, priveau lupta cu brațele încrucișate, siguri fiind de mai înainte de izbânda căpitanului; iar noi, galbeni, înmărmuriți, așteptam cu tremur minuta hotărâtoare, fiind de asemenea siguri de mai înainte că ori cum se va sfârși lupta, tot rău va fi pentru noi... Când deodată Turcul, desprinzându-și arma de arma dușmanului său, făcu un pas îndărăt, deschise niște ochi mari peste măsură, strigă:

„Alah!” și ca un tigru însetat de sânge se aruncă asupra lui Bujor.

Un freamăt trecu prin rândurile hoților... Atunci... o! spaimă! o! urgie! Atunci fără veste, trăsni o pușcă îndărătul meu, de care toate geamurile se cutremurară și prin fumul ce năvăli în odae, văzui pe Aliuță, pe bătrânul și viteazul Aliuță, îngenunchind. Lovit în spate de unul dintre tovarășii lui Bujor, el scăpă arma și căzu la pământ, scaldat în sânge. În fața acestui neașteptat sfârșit, Bujor el însuși rămase un moment uitat, cu hangerul în mână, nedumerindu-se ce să facă. Apoi deodată își încruntă privirile, ca un om ce și-a luat o groaznică hotărîre, se îndreptă cu pași sunători spre noi, care stam fără răsufare grămădiți unul în altul, trecu alături de mine, atingându-mă cu haina, și se opri dinaintea hoțului ce omorîse pe Ali.

— Cine nu cinstește lupta dreaptă și ucide pe la spate, ucis trebuie să fie!... zise el, despicând în acea clipă capul ucigașului în două; apoi, cu fața și mai încruntată, în care era scrisă osânda noastră de moarte, el se întoarse iarăși spre noi, parcă ar fi voit dinadins să ne prelungească agonia; merse până la locul unde zăcea Aliuță la pământ, îl privi un moment în tăcere, tăcere înfricoșată, din care nimeni nu știa ce are să iasă; căci noapte se făcuse sub genele lui... — când iată minunea mare... fața lui deodată se însenină, ca și când o rază de sus i-ar fi străbătut prin creieri și, îndreptându-se către tovarășii săi, le zise:

— Copii, acest bătrân, ucis mișelește, a apărut o casă de creștini, și el era Turc. Dumnezeu nu ne va ajuta dacă, pe lângă păcatul morții lui, vom adăuga și alt păcat... Să mergem de aici!...

Ascultători de glasul căpitanului, hoții își făcură semnul crucii, încălecară și se duseră în lume; numai haiducul cel ucis rămase la locul lui. Nu departe de dânsul, Aliuță ședea și el fără mișcare, cu fața acum îndulcită de suflarea morții și cu ochii deschiși și ațîn-

țiți, așa cum îi avea el în rugăciunile de dimineață, când rătăcea cu sufletul în țările cele calde ale copilăriei lui.

A doua zi, un sicriu frumos, împodobit cu ținte de argint, cu semnul semi-lunii pe capac și purtat pe umelele noastre, fu așezat sub cea mai pletoasă salcie din grădină, cu capul îndreptat spre Răsărit. Nici preoți, nici rude nu erau în jurul sicriului, dar eram noi, prieteni de altă lege, agonisiți de el la bătrânețe, cari eram îngenunchiați și plângeam din inimă pe bunul și scumpul nostru Aliuță.

Pe mormântul lui stă astăzi o marmură albă, pe care sunt săpate cu litere de aur, cuvintele lui Bujor:

„Acest bătrân, ucis mișelește, a apărut o casă de creștini, și el era Turc”.

Aci tata sfârși de povestit, iar noi am rămas tăcuți și cu lacrămile în ochi, și multă vreme după aceea, figura bună a lui Aliuță nu înceta de a se amesteca noaptea în visurile noastre copilărești.

N. Gane 1835—1916

A fost primar și deputat al Iașilor; Președinte al Senatului, Ministru și Membru al Academiei Române. A scris povestiri — nuvele — pline de duioșie.

LĂMURIRI

oblânc = vârful de 'nainte al șelei (cel din dărăt se chiamă ciochină).

a se oploși = a veni (ca strein), să stea la cineva, undeva, a găsi adăpost la cineva; a se pripăși undeva.

cealma = turban.

Bujor, haiduc de pe vremuri.

poteră = ceată de oameni înarmați, însărcinați cu prinderea haiducilor și tâlharilor aseunși prin codru.

strânsul pâinii = secerișul grâului.

șușanea, șișanea = pușcă lungă arnăuțească.

găitane = fire de mătase, sau de metal, răsucite și întrebuintate ca podoabă la haine.

ghiuj (în Moldova) = om bătrân, moșneag.

ieniceri = soldați turci, pedestrași, cari formau garda Sultanului.

GRUIA

— Baladă din popor —

Jos, sub nucul uriaș,
Gruia adormise —
Doarme ca un copilaș
Legănat de vise.

Paloșu-i atârnă 'n cuiu,
Aninat de-o cracă —
Murgul paște 'n voia lui,
De urît să-i treacă.

„Scoală, Gruio, drag copil,
Scoală, Gruio dragă!
Au nu vezi cum vin tiptil
Turcii și te leagă?

„Turcii vin ș'aduc cu ei
Funii de mătase,
Funii răsucite 'n trei
Și 'mpletite 'n șase”.

Bate vântul cătinel,
 Pletele-i mângâie —
 Turcii se 'ngrozesc de el,
 Strâng de căpătaie.

Bate vântul mai avan,
 Pletele-i sburlește;
 Turcii plâng: Aman, Aman! —
 Gruia se trezește.

„Măi, dar greu ce-am fost dormit”,
 Zice și se miră.
 „Ori paianjeni au venit
 Și mă înveliră?”

„Ia să mișc puțin din mâni,
 Poate m'oiu desface —
 Alelelei, pui de păgâni,
 Nu veniți încoace?...”

Sar frânghiile în trei
 Și plesnesc în șase —
 Turcii fug ca vai de ei,
 Fug cu moartea 'n oase.

Saltă Gruia și — hai — hui!
 Sus pe cal s'aruncă,
 Clocotă pe urma lui
 Șapte văi și-o luncă.

Tropotă copitele,
 Pulberea o scurmă, —
 Turcii-și pierd săritele,
 Alungați din urmă.

Surpă Gruia stelele,
 Coborând la vale —
 Turcii 'și pierd giubelele
 Și papucii 'n cale.

Dunării fac Turcii vad,
 Trăsnet este Gruia —
 Șapte popi la Țarigrad
 Cântă: Aleluia!

Ștefan O. Iosif

Din volumul de poezii *Credințe*.

LĂMURIRI

căținel = încetinel, încetișor.

avan = rău, aprig.

aman, aman! (cuvânt turcesc) = îndurare, iertare!

giubea (cuvânt turcesc) = haină orientală lungă până în pământ, pe care o purtau odinioară și boierii noștri, de-asupra ante-riului.

Ciclul primăverii.

N. Grigorescu.

P R I M Ă V A R A

O iarnă întreagă urlă crivățul și bat viscole nemilostive. Livezile par pustii și gem cutremurate de groază parcă. Dar renașterea și bucuria primăverii stau închise în muguri. Și deodată, la începutul lui Martie, când încep a crește zilele și soarele lucește într'un chip deosebit, un vânt cald pornește de la miază-zi cu răsunete sonore și stăpânul grădinii iese pe prispă și-și umflă nările.

Vine primăvara, grăbită, — totuși parcă se oprește neliniștită și friguroasă în zări.

Zilele trec repede, îți pregătești fierăstrăuașul și foarfecele, aștepti sosirea berzelor la iazurile din vale și trecerea sitarilor la munți. Îți sună în minte versurile poetului:

*S'a dus zăpada albă de pe întinsul țării,
S'au dus zilele babei și nopțile vegherii...*

Iarba străbate prin frunzele uscate, se arată cele dintâi flori: bumbișorii, ghiociei și viorelele. Cercetezi mugurii merilor și perilor, începi a curăți uscăturile și a tăia mlăzile nefolositoare. În regiunea dealurilor, înmugurirea unei livezi e însoțită de muncă și așteptări. Insfârșit, albinele și-au început dulce zumzet la copacii timpurii: la corn, la ulm, la plopi și la sălcii. În desigur albește floarea-Păștilor și un parfum ușor vine pe adierea amurgului, de la topoarași.

Soarele crește în căldură și 'n lumină, zilele se fac tot mai lungi și mai blânde; se apropie cea mai dulce și mai poetică serbare a primăverii: înflorirea livezilor. Cresc mugurii și încep a se deschide pe rând: florile cireșilor ș'ale vișinilor, albe ca o spumă, florile prunilor și perjilor bătând în verzuu; înflorește apoi părul, alb ca o bătrânețe, ș'apoi merii cu dulcile lor nuanțe roz-albe și trandafirii... Indată s'aud și cucii în blândețea zilei, și grangurii și pupezele, — și seara, slăvind sărbătoarea pomilor, privighietoarea cea fără de păreche își începe modulațiile ei de o putere și o dulceață nesfârșită.

Tinerețea aceasta a anului, neconținut înnoită, neconținut și tot mai mult parcă te farmecă.

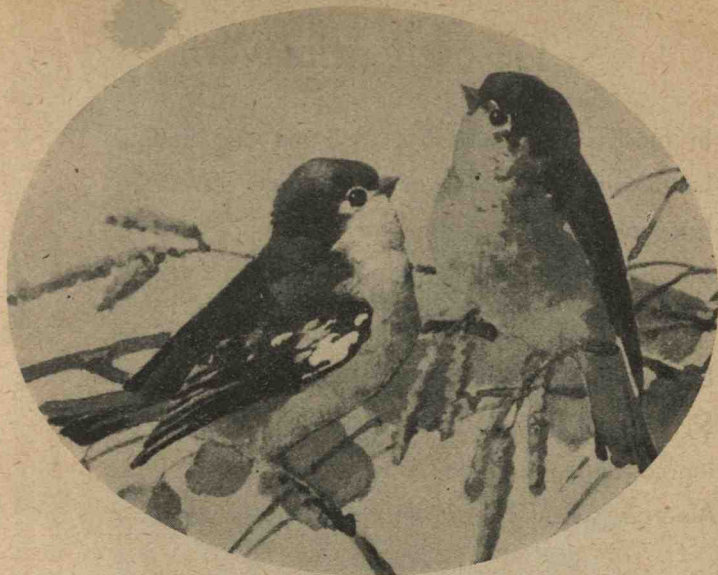
Mihail Sadoveanu

(Din volumul *Foi de toamnă*).

LĂMURIRI

mladă = ramură tânără.

perj (Moldova) = prun.

Somnoroase păsărele

Somnoroase păsărele
 Pe la cuiburi se adună,
 Se ascund în rămurele —
                     Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
 Pe când codrul negru tace;
 Dorm și florile 'n grădină —
                     Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
 Intre trestii să se culce —
 Fie-ți îngerii aproape,
                     Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
 Se ridică mândra lună,
 Totu-i vis și armonie —
                     Noapte bună!

Mihail Eminescu.
 (1850 — 1889)
 (din volumul *Poezii*).

Oaspeții primăverii

In fund, pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, subt soare, un negru punct s'arată:
E cocostârcul tainic, în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară,
Și, răpede ca gândul, la cuibu-i se coboară;
Iar copilașii, veseli, cu pieptul desgolit,
Aleargă, sar în cale-i, și-i zic: „Bine-ai sosit!”

In aer ciocârlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele,
Cu-o lungă ciripire la soare se 'ncălzesc,
Și pe de-asupra bălții nagâții se 'nvârtesc.

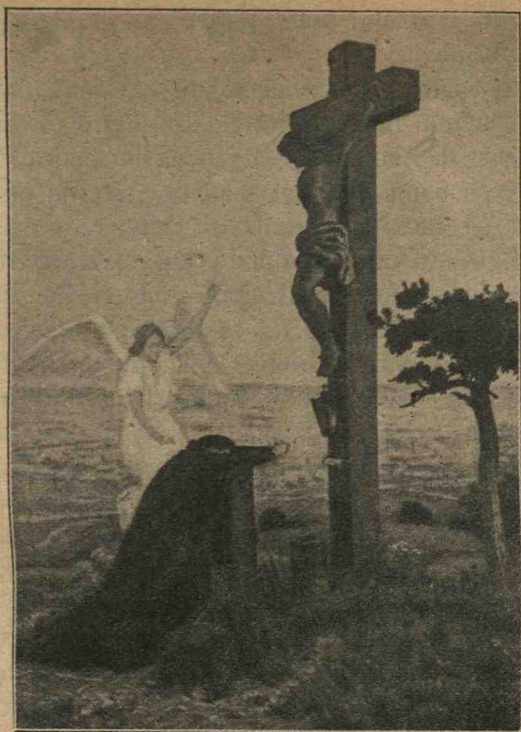
Ah! Iată primăvara cu sânu-i de verdeață!
In lume-i veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pământul preschimbă sărutări,
Prin raze aurite și vesele cântări!

Vasile Alecsandri

(Din ciclul de poezii *Pasteluri*).

CIOPLITORUL

Când zorii zilei își deslipiră genele, iar din ochiul somnoros al zării lumina se întinse slabă, destrămată, ca un păienjeniș deasupra pământului, Simion, cu cei doi fii ai lui, Ruf și Alexandru, ieșiră pe poarta de din dos a curții lor și o luară, de-a-dreptul printre casele mărunțele ce se înșirau, proptite una 'ntr'alta, în cea mai săracă mahala a Ierusalimului, spre pădurea din coasta muntelui Golgota. În faptul dimineții, pădurea se deslușea neagră, ca o gură de prăpastie, și numai

din vârful muntelui, ziua părea că se prelinge ca o şuviță albă de izvor.

Cei trei oameni mergeau tăcuți; bătrânul înaintea, cu barda în mână, tinerii după el. Cel mai mare dintre fii era buimac de somn, nu se gândea la nimica. Ruf socotea că pe banii care i-ar veni ca parte de pe munca ce avea să facă, trebuia să-și cumpere un rând de haine. Bătrânul cugeta adânc... De cu seară, de când i se dase însărcinarea să cioplească crucile celor trei osândiți, cari aveau să fie răstigniți în amiaza ceea, în sufletul lui parcă încolțise o simțire nouă. Era bătrân, trăise și văzuse multe, multe fapte, mulți oameni. Mai toate faptele i se păruse la fel, mai toți oamenii croiți după unul. Cărturarii nu se deosebeau de ceilalți decât prin cele ce știau, și cele ce știau din cărți nu se potriveau cu cele ce făceau din îndemnul sufletului lor. Și iată, aseară, văzuse întâiași dată pe omul acela slab, îmbrâncit de sutele de ființe înfuriate, smuls din mână în mână, lovit fără milă. Și el privind toată cu răbdare, binecuvântând pe cei ce-l loveau, împărțind sfaturi, atunci când altul ar fi împraștiat numai blesteme.

Sufletul omului aceluia era altul decât al tuturor, decât al lui, decât al fiilor lui. Și iată, pentru învățăturile lui îl crucificau. Iar el trebuia să-i cioplească crucea pentru un argint, care-i aducea, câteva zile, pâinea pe masa lui atâta vreme goală...

Bătrânul parcă vru să gonească gândurile acestea, să le deie la o parte, ca pe un lucru care te necăjește.

În clipa ceea un om necunoscut le răsări în cale, călare pe un asin. Bătrânul privi și rămase locului o clipă. Apoi, repede, se întoarse către fiul său, către Alexandru:

— Privește, fiule, cum seamănă omul acesta cu Nazarineanul.

Băiatul privi și răspunse:

— Nu mi se pare, tată.

— Nici mie, adăogă Ruf.

— Ba da; seamănă bine, încheie bătrânul — și por-niră mai departe.

Și iar se gândi: Poate că omul care trecuse călare nu aducea cu Nazarineanul, dacă cei doi fii nu văzu-seră și dânșii asemănarea; dar atunci de ce lui i se păruse atât de izbitoare apropierea dintre chipurile lor? Chipul lui? Ochii blânzi și adânci, adânci ca o fântână când o pătrunzi cu privirea ziua, de parcă vezi, de partea cealaltă a pământului sfredelit, cerul. Și gura, cu zâmbetul cela de bunătate peste buze, ca dunga de lumină pe care soarele o așterne peste floarea unui mac. Ceea ce nu văzuse dânșul încă la nici un om, asta era: sufletul așternut peste față. Tot așa trebuie să-i fi fost și învățătura. Care carte poate fi mai adâncă decât sufletul, mai priincioasă decât răbdarea și umilința? Căci la urma urmei asta învățase și el din viață, el, săracul, nevoiașul. Dar atunci, de ce nu se gândise până acum la toate acestea?... Cine-i împrumutase judecata aceasta?...

— Ce e, ce spui, Ruf? întrebă deodată bătrânul tresărind.

— Intrebam pe frate-meu, tată, din ce lemn tăiem crucile.

Bătrânul ridică în sus capul și se opri. Ajunseseră! Pădurea venise la ei?

— Parcă mi se părea mai lung drumul, spuse dân-sul.

— Am fost mai odihniți, răspuse Alexandru, și-am mers mai vârtos ca altădată. Și câteși trei intrară sub bolțile luminate acum ale pădurii. Loviturile de bardă începură să se întreacă, ca și când sunetul uneia dintre ele smulgea câte două răsunete din adâncurile vâl-celelor.

Barda bătrânului luase fruntea muncii, lovitura ei

cădea mai întâi, celelalte două picau repede una după alta după a ei. Și brațele moșneagului mergeau odată cu gândul. Și feciorii de-abia se țineau.

— Ruf, ce o fi având tata, întrebă Alexandru?

— N'ai spus-o tu singur? E odihnit.

După câtăva vreme de muncă, cele trei cruci erau aproape înjghebate, căci li se spusese să le îmbine numai, așa, cum avea să doboare lemnul din pădure. Câtă vreme tăiasse, bătrânul Simion luptase cu sufletul lui. Il muncea gândul că trebuie să facă el crucea aceasta. Mai cu seamă își amintea bine de clipa când unul din mulțime ridicase toiagul să lovească pe Nazaritean, și dânsul nu se ferise, ci zâmbise numai. Apoi când, îndată, altul îi strigase c'aveau să-l răstignească, cum același zâmbet îi înflorise pe față. În clipa în care se gândise bătrânul la acestea, se întoarse repede către fiul său mai mare:

— De ce râzi tu, câine, în loc să isprăvești munca ce ai de făcut?

Și ridică barda prefăcându-se că lovește.

Băiatul se tupilă iute jos, cu ochii speriați, neînțelegând de ce râsul lui smulsese din sufletul tatălui său mânia aceea.

Apoi iarăși începură să lucreze, iar bătrânul gândi: Iată cum primesc oamenii loviturile. Și fiul meu e deprins cu mine, și știe că dacă ridic barda n'am s'o las în jos: pe când la ce se putea aștepta osânditul de la mâna omului aceluia străin și turbat împotriva lui. Și cu toate acestea zâmbise... Gândind astfel, se opri din lucru și chemă feciorii.

— Veniți aici... Așa, țineți crucea asta în picioare, să întind mâinile pe ea. Parcă aș fi de statura Nazariteanului, să încerc să i-o fac potrivită, după măsură.

Cei doi fii sprijiniră crucea, iar Simion întinse brațele în lături. Și în clipa când dosul palmelor atinse

cele două aripi desfăcute ale crucii, un fior parcă-i trecu prin tot trupul, și 'n palmele lui parcă simți durerea ascuțită, străbătătoare, a cuielor ce le-ar fi străpuns. Iși desfăcu repede mâinile:

— Lăsați-o!

Cei doi fii ai lui Simion lăsară încet crucea pe mușchiul verde de jos. Bătrânul rămase o clipă cu ochii țintă la dânsa, apoi spuse deodată:

— E prea grea...

Ruf răspunse:

— Ce-ți pasă, tată; el are să și-o poarte, ca de obicei, nu tu...

— E prea grea, vă zic. Veniți să alegem un lemn mai uscat.

Fiii lui Simion erau nemulțumiți. Cu toate acestea tăcură.

Indată sunetele de bardă se împlântau mai în aceeași vreme în adâncurile pădurii.

Tăia bătrânul necurmat; cei doi fii se schimbau pe rând.

În scurt crucea cea nouă se odihnea pe pajiște. Bătrânul, iar o privi.

Zise:

— E cioturoasă. Adu-mi tesla, Ruf. Tu, Alexandre, sprijin-o de cedrul ăsta bătrân.

Alexandru îndrăzni să-i amintească:

— Tată, ne-au spus să lăsăm copacul cu coaja lui; numai să-l încheiem.

— E cioturos copacul. Adu-mi tesla, Ruf, îți zic.

Cu broboanele de sudoare curgându-i ca niște lacrimi plânse, din față, de pe frunte, din păr, bătrânul cioplea.

Coaja lemnului se desfăcea în așchii, cioturile ramurilor se netezeau sub ascuțișul teslei; crucea rămase albă, umedă de sucul lemnului verde.

Și spre 'n-amiază bătrânul cu fiii lui și cu slujitorii

trimiși să ajute la ducerea crucilor veneau spre locul de judecată.

Bătrânul, care mergea în frunte, auzi de departe vuetul glasurilor. Ajunseră lângă poarta curții tocmai în clipa în care mulțimea ceruse iertarea lui Baraba. Il cunoștea bătrânul Simion pe Baraba — acela care odată, chiar subt ochii lui, călcase în picioare o femeie. Baraba, ucigașul, pe care toți îl ocoleau. Ca un val, așa ieșea mulțimea, purtând în mijloc pe Iisus. Nimic nu se înțelegea, cum nu 'nțelegi nimic din vuetul mării ci numai înfiorarea te înspăimântă. In clocotul acesta de glasuri însă, un cuvânt răsună puternic: „Crucile!” Și furtuna smulsese cuvântul acesta, și sute, mii de glasuri, strigară de odată: „Crucile! Crucile!” Iar unul se sui pe zidul curții să vorbească. Cu greu mulțimea tăcu.

— Ticălosul, să-și poarte singur crucea, țipă omul de pe zid.

„Să și-o poarte! să. și-o poarte”, strigară toți din toate părțile. Și îndată, câțiva oameni ridicară crucea și o puseră în spatele lui Iisus, care se încovoia subt greutatea ei.

Simion, cioplitorul, lemnarul, își făcea loc. Cu ochii aprinși, tremurând de un fior necunoscut, se apropie de Iisus. Și cum Mântuitorul îngenunchiase chiar atunci sub apăsarea grea a lemnului și se oprise, iar mulțimea, care se grăbea, încuviințase să-i ridice altul crucea, Simion i-o luă să i-o poarte el. Niciodată genuchii nu i se încordaseră mai puternic ca acuma, când mergea lângă osânditul acesta.

Dar Iisus îl privi într'un rând și, înduioșat de bătrânețea lui, vroi să-i ceară înapoi crucea.

Simion însă nu vroi. Și Iisus îl întrebă că cine-i, de pătimește, bucuros, ducând crucea pentru dânsul?

Cu o lacrimă care de mult nu-i luminase ochiul, Simion se rugă atunci:

— Iartă-mă, Doamne, sunt cel ce ți-am cioplit-o!
Iisus își plecă atunci ochii de-asupra lui, îndurători
și calzi, și-i răspunse:

— Iertat ai și fost, dacă acesta a fost prețul credin-
ței tale.

Și mulțimea îi împinse mai departe, în sus, spre vâr-
ful Golgotei.

Emil Gârleanu (1878—1914)

A fost ofițer. Retrăgându-se din ar-
mată, s'a îndeletnicit cu literatura.
A fost director al Teatrului din
Craiova.

Bucata de mai sus este luată din
volumul: *O lacrimă pe-o geană.*
Nuvele și schițe postume (adică pu-
blicate după moartea autorului).

Concertul Primăverii

Chiar acum din crâng venii

Și c'o veste bună:

Iarăși e concert, copii!

Merg și eu! Și tu să vii!

Mergem împreună!

Vrei programă, lămurit?

Stăi puțin, să caut:

Cucul, un solist vestit,

De prin alte țări venit,

Va cânta din flaut.

Cântăreața dulce 'n graiu,

Cea numită perla

Cântăreților din Maiu,

Dulce va doini din naiu

Multe doine — mierla.

Va 'ntona apoi un psalm,
 Imnul veseliei,
 Corul, dintr'un fag înalt,
 Vor cânta 'n sopran și 'n alt
 Graurii câmpiei.

Turturelele 'n tenor
 Și-alte voci măiestre,
 Toate după glasul lor.
 Vor urma după acest cor
 Fel de fel de-orchestre:

Voci de gaițe, care fac
 Să scoboare ploaia,
 Și 'ntr'o scoarță de copac,
 O să bată tica-tac
 Tactul gheunoaia.

Iar naționale-apoi,
 Cobze și-alte hanguri,
 Glas de fluer și cimpoi;
 Pitpalaci și cintezoii
 Și-un taraf de granguri.

Se vor pune-apoi pe joc
 Până chiar și surzii,
 Când vor prinde dintr'un loc
 Să ne cânte hori cu foc
 Din tilincă — sturzii.

Vom cânta și noi ce-om ști:
 Cântece din carte.
 Și, de va putea veni
 Vântul, și el va doini —
 Că e dus departe!

Cine-i contra? Să-l vedem,
 Ca să-l știe soții!
 De-aveți chef...
 — .... Cu toții-avem!
 Mergem dar cu toții!

George Coșbuc

(*) 1866 în satul Hordou, lângă Năsăud;
 fiu de preot; a urmat liceul românesc
 din Năsăud, apoi studii la universitatea
 din Cluj; câțva timp, redactor la ziarul
 „Tribuna” din Sibiu; din 1890, în Bucu-
 rești; † 1918 în București.

Poezia aceasta e din volumul *Fire
 de tort*.

LĂMURIRI

perlă = (boabă de) mărgăritar; (aici în înțeles **figurat**;) ființa
 cea mai aleasă, cea mai distinsă, cu cele mai frumoase însușiri.

naiu = instrument muzical de suflat, alcătuit din mai multe tu-
 buri ca trestia, lipite unul lângă altul și a căror înălțime scade
 treptat de la cel mai lung până la cel mai scurt; în unele părți
 din Muntenia se numește și „muscal”, iar muzicantul care cântă
 cu el „muscalagiu”.

hang = ison, acompaniament.

tilincă = fluier ciobănesc fără găuri, făcut din lemn scobit sau
 din scoarță de teiu, de paltin, ori de răchită.

taraf = ceată (de lăutari).

a prinde = (aici, cu înțelesul moldov.) a începe.

Când Isus umbla pe pământ

Mergea Isus cu ucenicii pe un drum, într'o zi plină de dogoarea soarelui de vară. Sfântul Petre se ținea mai aproape de Invățător. Mergeau tăcând și nu mai puteau de sete.

Deodată iată că Isus zări în țărâna drumului o bucată de fier.

— Ridic'o Petre, că poate îți va prinde bine odată.

— Lasă, Doamne, nu face să mă plec pentru o fărmă de fier vechiu — zise Petre.

Isus zâmbi și nu răspunse nimic. Se plecă și luă fierul, dându-l unui alt ucenic să-l ție. Și au plecat mai departe.

Nu mai puteau de sete și de foame; iar în toată ceata apostolească nu se găsea un bănuț măcar, ca să cumpere ceva.

Iată că la marginea unui sat au auzit lovituri de ciocan. Era un fierar.

— N'ai vrea să iei bucata asta de fier? întrebă unul din ucenici.

— Bucuros, răspunse cu grabă meșterul.

Și aruncă ucenicului un bănuț.

Mai încolo întâlnește un copil cu niște cireșe.

Era zăduf mare. Bietul Petre nu mai putea de sete și rămase mai în urmă.

Isus dădu fiecărui ucenic câte o cireașă.

Apoi lăsă să-i cadă din mână o cireașă. Cireașa cădea și din nou Petre se apleca și ducea cireașa la gură. Și așa s'a întâmplat și cu a treia, cu a patra, până s'au isprăvit toate cireșile.

La urmă Isus se întoarse către Petre; îi zâmbi cu bunătate dumnezeiască, dojenindu-l:

— Petre, tu n'ai vrut să te apleci odată, ca să iei bucata de fier. Spune-mi, de câte ori te-ai aplecat, ca să aduni cireșile cumpărate pe fierul găsit în țărână?

Și ceata ucenicilor abia se târa pe drumul fierbînte
ca de cuptor.

Depart, în zare, luceau apele lacului Tiberiada.

(După o povestire germană).

I N Z O R I

Subt un mal legată, pluta
Se mai mișc' abia. Duios
Geme apa 'n veci sbătută.
Ca prin vis, sub iaz la moară,
Luna tot mai jos scoboară,
Tot mai jos, mai jos.

A apus! Și dintr'odată
Nu mai vezi nici deal, nici drum;
Totu 'n zarea 'ntunecată
Și-a pierdut și loc și nume.
Nu cred c'a mai fost pe lume
Noapte ca acum!

Par' că-i mort de veacuri satul.
Și trudit de-atâta clint
Doarme-adânc întunecatul
Codru 'n văi, iar la răstoace
Plopii-au încetat să-și joace
Frunzele de-argint.

Dar din aripi bat cocoșii,
Răscolind văzduhul mut.
Albe 'ntâi și tot mai roșii
Zorile și 'ntind lucoarea —
Din zăvoiu priveghietoarea
Iarăși a 'nceput!

George Coșbuc.

LĂMURIRI

clint = cuvânt făurit de poet, de la verbul a **clinti**, a se mișca din loc, a se urni.

răstoacă = brațul de râu, abătut din matea lui și lăsat să sece ca să se poată prinde peștii din el.

luoare = lumină, strălucire.

zăvoiu = desiș de copăcei, ce crește în lunca râurilor (răchită, anini, sălcii, ș. a.).

Doine din Ardeal

Frunză verde dintr'un nuc,
 Vint-o vremea să mă duc.
 Să mă duc din satul meu
 Și ziua bună să-mi ieu
 De la frunza de pe munți,
 De la dulcii mei părinți;
 De la frunza de pe fagi
 Și de la dulcii mei frați;
 De la grădina cu flori,
 De la dulcile surori;
 De la fir de busuioc,
 De la ficiorii din joc;
 De la frunza de cicoare,
 De la fetele fecioare,
 Din voioasa șezătoare...
 Rămâneți cu toții 'n pace!
 Eu mă duc, că n'am ce face,
 Că-i poruncă 'mpărătească,
 Trebuie să se 'mplinească!

Iarnik și Andrei Bârseanu

Din volumul *Doine și strigături din Ardeal*.

CÂNTEC SFÂNT

Cântecul ce-ades ți-l cânt,
Când te-adorm în fapt de seară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechiu și simplu, de la țară.

Mama mi-l cântă și ea,
Și, la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Și-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri — el m'adormea pe mine
Și-adormi pe tatăl meu,
Când era copil ca tine.

Mâne, când voiu fi pământ,
Nu-l uita nici tu, — și zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile!

Șt O. Iosif.

(1877 — 1913,

Din volumul *Credințe*.)

LĂMURIRI.

în fapt de seară = când începe a se face seară, în amurg.

JELUI-M'AȘ

Foicica macului,
Jelui-m'aș și n'am cui,

Să mă jeluiu vântului,
Vântului, Crivățului?
Bate vântul, arde câmpul,
Imi lasă jalea și gândul.

Jelui-m'aș câmpului,
Câmpului și drumului;
Dar mi-i câmpul pustiit,
Tot de jalea mea pârlit.

Jelui-m'aș drumului,
Drumului pustiului,
Dar nici el n'are puțință:
Chinul meu n'are credință.

Jelui-m'aș codrului,
Codrului, voinicului:
Codrul are frunza verde,
Și pe mine nu mă vede,
Nu mă vede, nu mă crede.

Foaie verde măr pitic,
Nu mai zi, flăcău, nimic;
N'ai pierit cât ai fost mic,
Dar acum, când ești voinic?

P U P Ă Z A

I.

Mă trezește mama într'o dimineață, din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi: „Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?...”. Căci așa ne amăgea mama cu o pupăză care-și făcea cuib de mulți ani într'un teiu foarte bătrân și scorburos, pe coasta dealului, la moș Andrei, fratele tatii cel mai mic.

Și numai ce-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! pu-pu-pup!” — desdedimineața în toate zilele, de vuea satul.

Și cum mă scol, îndată mă și trimete mama cu demâncare în țarină, la niște lingurari ce-i aveam tocmiți prășitori, tocmai în Valea-sacă, aproape de Tòpoliță. Și pornind eu cu demâncarea, numai ce și aud pupăza cântând: „Pu-pu-pup! pu-pu-pup!”

Eu atunci — să nu-mi caut de drum tot înainte? Mă abat pe la teiu, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa; nu numai decât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentrucă mă scula în toate zilele cu noaptea 'n cap, din pricina ei.

Și cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos în cărare, pe muchea dealului, mă suiu încetișor în teiul care te adormea de mirosul... floarei, bag mâna în scorbură și, norocul meu!... găbuesc pupăza pe ouă, și zic plin de mulțămire: „Taci, leliță, că te-am captușit eu; îi mai pupa tu și pe dracu', de-acum!” Și când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă spariu de creasta ei cea rotată de pene — căci nu mai văzusem pupăză până atunci — și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu și mă chiteam în capul meu, că șerpe cu pene nu poate să fie — după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorburi câte-odată

și șerpi — unde nu mă îmbărbătez și iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi; dar ea, sărmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele scorburei, unde, căci n'am mai dat de dânsa nicăiri; parcă întrase în pământ. „Măi, anapoda lucru ș'aista", zic eu înciudat, scoțând căciula din cap și tuflind-o în gura scorburei; apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă suiu cu dânsa iar în teiu, îmi ieu căciula și în locul ei pun lespede, cu gând c'a ieși ea pupăza de undeva, până m'oiu întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc răpede cu demâncarea, la lingurari...

II.

Și oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc, doar cât am umblat horhăind, cine știe pe unde și cât am bojbăit și mocoșit prin teiu să prind pupăza, și lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt, li se lungise urechile de foame, așteptând. Ș'apoi vorba ceea: „Țiganul, când i-e foame, cântă; boierul se primblă cu mânilor dinapoi; iar țăranul își arde liuleaua și mocnește într'însul". Așa și lingurarii noștri; cântau acum îndrăcit pe ogor, șezând în coada sapei, cu ochii painjeniți de-atâta uitat, să vadă, nu le vine mâncare din cotrova? Când, pe la dâmb, cu mâncarea sleită, veneam, nu veneam, auzindu-i așa de cu chef... Atunci au și tăbărit bălaurii pe mine și cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tânără între dânșii să-mi ție parte.

— Hauileo, — mo! ogoiți-vă; ce tolocaniți băiatul! Cu tatăl său aveți ce aveți, iar nu cu dânsul.

Atunci lingurarii, ne mai puindu-și mintea cu mine, s'au așternut pe mâncare. Și scăpând eu cu obraz curat, îmi ieu traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar spre teiu, mă suiu într'însul, pun urechea la gura scorburei și aud ceva sbătându-se înlăuntru; atunci ieu lespede cu îngrijire, bag mâna și scot pupăza, vlăguită

de atâta sbucium; iar ouăle, când am vrut să le ieu, erau toate numai o chisăliță. După asta, vin acasă, leg pupăza de picior c'o ață, s'o îndosesc de mama vr'o două zile, în pod, prin cele putini hârbutite; și una-două la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa des. Inșă a doua zi după asta, iaca și mătușa Mariuca lui moș Andrei, vine la noi, c'o falcă 'n cer și cu una 'n pământ, și se ia la ciondănit cu mama, din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta: să fure Ion pupăza, care, zicea mătușa cu jale, ne trezește desdimineață la lucru, de atâția ani!

Grozav era de turburată și numa nu-i venea să lăcrămeze, când spunea aceste. Și acum văd eu că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Inșă mama, sărmana, nu știa de asta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată! Da' că l-aș ucide în bătaie, când aș afla că el a prins pupăza s'o chinuiască! De-amù, bine că mi-ai spus; las' pe mine, că ți-l ieu eu la depănat!

— Nici te mai îndoii despre asta, cumnată Smarandă, zise mătușa, căci de sbânțuitul ista al dumnitale nimica nu scapă! Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc!

III.

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă suiu în pod, umflu pupăza de unde era, saiu cu dânsa pe sub streșina casei și mă duc de-a-dreptul în târgul vitelor, s'o vând; căci era tocmai Lunea, într'o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta țațoș printre oameni, de colo până colo, cu pupăza 'n mână, că doar și eu eram oleacă de fecior de negustor. Un moșneag nebun, c'o vițică de funie, n'are ce lucra?

— De vânzare ți-e găinușa ceea, măi băiete?

— De vânzare, moșule.

— Și cât cei pe dânsa?

— Cât crezi dumneata că face!

— Ia adu-o 'ncoace la moșul, s'o drămăluască!

Și cum i-o dau în mână, javra dracului, se face a o căuta de ou și-i desleagă atunci frumușel ața de la picior; apoi mi-o aruncă 'n sus, zicând: „Iaca poznă, c'am scăpat-o”. Pupăza sbrr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ie apoi drumul spre Humulești și mă lasă mare și de vreme cu lacrămile pe obraz, uitându-mă după dânsa. Eu, atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea:

— Ce gândești dumneata, moșule? Te joci cu maria omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu giunca asta de mine! Înțeles-ai? Nu-ți paie lucrū de șagă!

Și mă băgam în ochii moșneagului și făceam un tărăboiu, de se strânsese lumea ca la comédie împrejurul nostru. Dă! iarmaroc nu era?

— Dar știi că ești amarnic la vieață, măi băiete, zise moșneagul, de la o vreme, râzând. In ce te bizui, de te îndârjești așa, nepoate? Dec! nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentr'un cuc armenesc? Pe semne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi țică! Și ia acuș te scarpin, dacă vrei; ba ș'un topor îți fac, dacă mă crezi, de'i zice aman!, puiule!, când ăi scăpa din mâna mea!

— Dă pace băietului, moșule, zise un Humuleștean de-ai noștri, că-i feciorul lui Ștefan a Petrei, gospodar de la noi din sat, și ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta...

— He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun. D'apoi chitești dumneata că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul; chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria; și trebuie să

fie pe-aici undeva, ori în vr'o dugheană, la băut adălmașul. Apoi bine că știi a cui ești, măi țică! Ian stăi oleacă, să te duc eu la tată-tău și să văd, el te-a trimes cu pupeze de vânzare, să spurci iarmarocul?

Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s'a muiet gura, apoi, încet-încet, m'am furișat printre oameni, și unde-am croit-o la fugă, spre Humulești, uitându-mă înapoi, să văd: nu mă ajunge moșneagul? căci îmi era acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun! Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu! dar vezi că nu mă lasă el acum!”. Tocmai așa pățisem și eu: Ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu atâta! Bine-ar fi s'o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca! — gândeam eu, bătându-mi-se inima ca într'un iepure, de frică și de osteneală.

Și când ajung acasă, aflu că tata și mama erau duși în târg; și frații îmi spun cu spaimă că-i poznă cu mătușa lui moș Andreiu: „a sculat mai tot satul în picioare, din pricina pupezei din teiu; zice că i-am fi luat-o noi și pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de înțeles, ca mătușa Anghelița lui moș Chiriac, s'a mântuit vorba!”.

Și cum îmi spuneau ei îngrijiți, numai ce și auzim cântând în teiu: „Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!”.

Soră-mea, Catrina, zice atunci, cu mirare: „Ia-auzi, bădiță! Doamne cum sunt unia, de năpăstuesc omul chiar pe sfânta dreptate!”

— Mai așa, surioară! Dar în gândul meu: când ați ști voi câte a pățimit, sireaca, din pricina mea, i-ați plânge de milă...

Zaheiu însă ne lăsase vorbind și se dusesese în târg după mama, să-i spuie bucurie despre pupăză. Și a doua zi, Marți, taman în ziua de lăsatul-secului de postul Sân-Petrului, făcând mama un cuptior zdăvăn de alivenci și plăcinte cu poalele 'n brău și păr-

pălind niște pui tineri la frigare ș'apoi tăvălindu-i prin unt, pe la prânzul cel mic, chiamă pe mătușa Măriuca lui moș Andrei la noi și-i zice cu dragă inimă:

. — Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele răle! Ia poftim, soro, mai bine, să mâncăm ceva din ce-a dat Dumnezeu, să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și:

Cele răle să se spele,
 Cele bune să s'adune,
 Vrajba dintre noi să piară
 Și neghina din ogoară!

Căci, dac'ai sta să faci voie-rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s'apuci câmpii!

— Așa, cumnată dragă, zise mătușa Măriuca, strângând cu nedumerire din umere, când se punea la masă. Văzut-ai dumneta? Să mai pui altădată temeiu pe vorbele oamenilor!

Ioan Creangă.

Ioan Creangă.

LĂMURIRI

cuc armenesc = (în glumă, în popor), pupăza.

moș = (în Moldova, în legătură cu numele cuiva) unchiu: moș Andrei = unchiul Andrei.

lingurari = lucrători țigani, din soiul celor ce fac linguri de lemn și le vând.

găbuesc (sau găbjesc) = prind pe cineva la strâmtoare, de unde nu mai poate scăpa.

a se mistui = (înțeles figurat) a dispărea, a se vâri undeva ascuns.

cotlon (plural: cotloane) = firidă, înfundătură, adâncitură sau scobitură (la sobă, într'un zid, într'un mal, într'un arbure scorburos).

anapoda = pe dos, de-a 'n doasele, cum nu trebuie, ciudat.

a tufli = a arunca, a îndesa, a înfunda.

horhăind = umblând în neștire, hoinărind.

a bojbăi = a bâjbăi, a pipăi cu mâinile prin întunec.

a mocoși = a se mocăi, a se migăli, a face un lucru încet și fără spor.

a mocni = a arde fără flacăre, subt cenușă, innăbușit.

dâmb = deal mic, colină.

chef = dispoziție sau stare sufletească de veselie.

chirandă = (familiar, în glumă) țigancă, țigănceușă.

a se ogoi (cuvânt de origină slavă) = a se liniști, a se potoli.

a tolocăni = a se pune cu vorba pe cineva, a-l ameți cu vorba, a nu mai tăcea, a-i face imputări cuiva.

molcum, molcom = liniștit, lin, fără a mai spune o vorbă.

blid = vas (de lemn, de pământ ars, de metal) pentru bucate, strachină, farfuie, taler.

a vlăgui = a-i seca cuiva puterea de viață, a-l stoarce de puteri prin prea multă muncă.

chisăliță (din ruteneste) = compot de fructe (în special prune) verzi, necoapte, (figurat) terciu.

a (se) ciondăni = a se certa, a se lua la ceartă, a se sfădi.

sbănțuit (participiu de la **a sbănțui**) = peste măsură de neastâmpărat, care se ține mereu de nebunii, de stricăciuni, care se agață pe toate gardurile, sturluibat.

dughiană (din turcește) = prăvălie, boltă, magazin.

a-i face cuiva un topor = (figurat) a-i face o morișcă în cap, a-l trage de păr, a-l părui, a-i trage o păruială.

măi țică! = prescurtare din băiețică.

suman (plural **sumane**) = haină făcută din sumani.

sumani (numai la plural) = pănură de lână (albă, neagră, laie)

din care se face îmbrăcămintea țărănească națională obicinuită; sumane, cioareci, ghebe (țundre, mantale), (în Muntenia) dimie, abă.

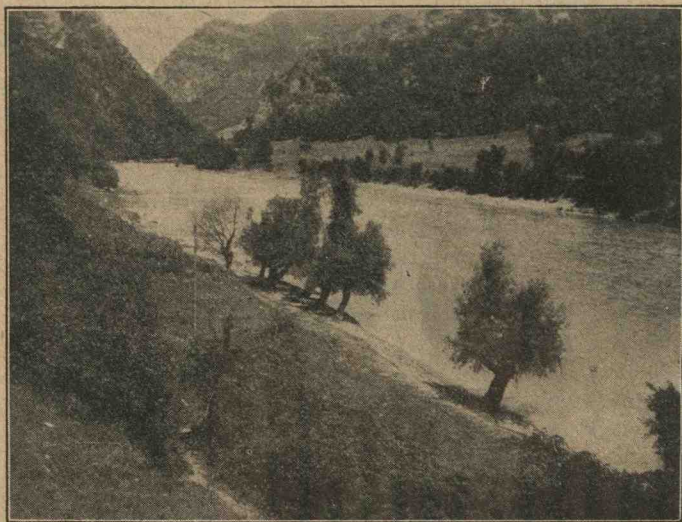
cot = veche măsură de lungime, de măsurat pânza, etc.

adălmaș, aldămaș (din ungurește) = „cinst”, băutura cu care „se cinstesc” cei care „au încheiat un târg”, unul vânzând ceva celuilalt.

Patria

LA CĂINENI

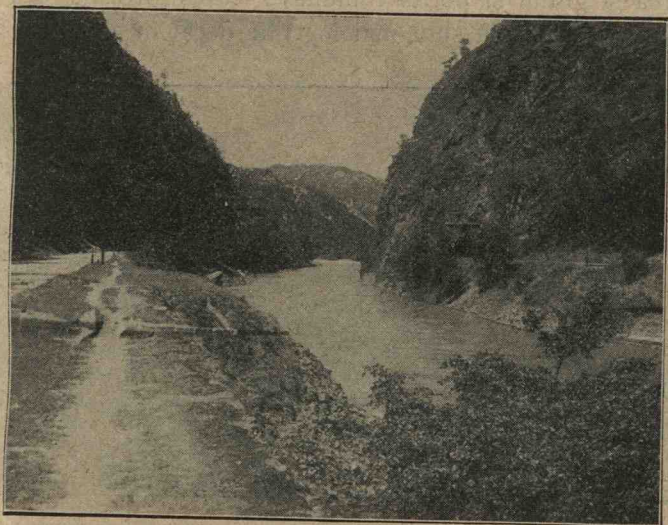
Drumul nostru pe valea Oltului se încheie la granița țării, din sus de Râul-Vadului, la strunga de la Turnul-Roșu... Aici Oltul defundă munții, spintecân-

Valea Oltului la Călimănești.

du-i din creștet până'n temelie și-și deschide drum larg în văile noastre. Pe undele lui, ne vin cântece duioase din Ardeal, glasuri de dor din Țara-Bârsei, tânguitoare doine din câmpiile Făgărașului, — pe undele lui ne vin amintiri sfinte din Avrig, din satul care ne-a dat pe cel dintâiu dascăl român, pe nemuritorul Gheorghe Lazăr.....

Ne întoarcem de vale în Căineni, sat mare, așezat de o parte și de alta a Oltului, ca la o fugă de caț din pragul țării. Aici e răspântia vechilor drumuri de șleau, care leagă Oltenia și Valahia-mare cu Transilvania, — aici e întâiul popas al chervanelor, ce vin de dincolo, încărcate cu mărfuri, și umplu bătătura cârciumelor, toamna mai ales, pe vremea iarmarocului de la Râureni. Trecem de partea cealaltă a Oltului, pe un pod plutitor.

Defileul Oltului.

Soarele scapătă în asfințit, puind cununi de aur pe creștetele codrilor. Acum, de pe țărnul stâng, în pacea amurgului, aruncăm cea din urmă privire dincolo, pe pământul Olteniei, în acea grădină frumoasă, plină de podoabe, de cântece și de legende, pe acel pământ binecuvântat, în care râurile curg pe nisip de aur; munții învâliți de codri nemăsurați ascund în sânul lor comori necunoscute: — dealurile sunt acoperite de vii și de livezi, — câmpiile de holde îmbelșugate. În Oltenia și-au înfipt Românii cele dintâi steaguri cuceri-

toare și tot în Oltenia am avut cel dintâiu voevodat; iar la zile grele, Oltenia ne-a dat pe Mihai Viteazul, pe frații Buzești, pe Tudor Vladimirescu, atâtea suflete mari, atâtea pagini frumoase și înălțătoare în istoria neamului nostru.

Inchisă între Carpați, Dunăre și Olt, partea aceasta a țării, păzită chiar de hotarele ei, a fost mai puțin bântuită de năvălirile barbarilor și mai apărată de amestecul popoarelor străine. În ea s'au păstrat neatinse și firea și graiul și portul românesc. Casele, livezile, drumurile în Oltenia sunt mai îngrijite decât în alte părți;

N. Grigorescu.

și oamenii sunt mai desghețați, mai iubitori de țară, mai cu credință în Dumnezeu. Pe marginea șoselelor, pe la fântâni și pe la răspântii, adesea vezi cruci zugrăvite, icoane așezate prin copaci, sfinte semne de credință care amintesc că pretutindeni e casa Domnului, — în fața lor drumețul se oprește, își ia căciula în mâna stângă, își pleacă fruntea cu evlavie și se închină.

Păstor în munți, plutaș pe Olt, plugar la câmp sau precupeț la târg, băștinașul mândrei Oltenii e pretutindenea „cruce de voinic”. Român deștept și vrednic, fă-

cut să ție piept nevoilor, pururea semeț, încrezător în el, gata să lupte morțiș pentru ceea ce i s'o părea lui că-i sfânta dreptate, — în firea lui aprigă și svăpăiată, în pornirea lui caldă la visuri mari și la fapte îndrăznețe, are ceva din Popa Farcaș și ceva din Banu-Mărăcine. Tinerețea aceasta înflăcărată, prisosul acesta de vieață, au făcut să se zică despre Olteni, că au „douăzeci și patru de măsele”.

Alexandru Vlahuță.

LĂMURIRI

drum de șleau = drum pe care merg carele și căruțele, drum de mare circulație, drumul mare.

chervan (cuvânt din turcește) = car mare de transportat mărfuri, căruță brașovenească, bașoveancă.

iarmaroc (în Moldova) = bălcu, târg (în Muntenia).

IN NOVACI

Seara, târziu, ajungem osteniți în Novaci.

A doua zi, Duminică, e horă mare la cârciuma din mijlocul satului. Ce chipuri rumene și frumoase au Novăcenii și ce curat se poartă și câtă cuviință e în vorba, în privirea, în mișcările lor! Pe aici n'au putut răsbate nici dresurile, nici stămburile orașelor. Cămășile albe, cusute cu arniciu și cu fluturi, maramele învârstate de borangic, scurteicile înflorite și sumăeșele cu ciucuri, vâlnicele de lână, negre vârgate cu roșu, betele înguste, cusute cu mărgelă, țăarii de dimie albă — toate sunt țesute și lucrute în casă. Și ce bine-l prinde pe Român portul acesta al lui, așa de curat, așa de simplu și de frumos!

Nevestele se piaptână cu conciu și se îmbrobodesc cu ștergare lungi. De obicei, ele nu joacă, ci stau de-o parte în picioare și privesc. Fetele și-împletesc în cozi panglicuțe și flori de câmp, la gât poartă șiraguri de mărgelă colorate și la brâu busuioc — floarea dragostei.

În picioare, doi țărani tineri, Novăceni, zic, unul din scripcă și altul din cobză. În jurul lor, în roată largă, se mișcă încet, în dulce legănare, strămoșeasca horă, joc potolit, tacticos, în care se prind și oameni mai în vârstă, uneori moși cu barba albă — ca să-și mai aducă aminte, de când erau și ei tineri. La țară, *hora* e temeul jocului. Ea înfățișează în închipuirea poporului, ca și în cântecele poezilor, împăcarea, frăția, unirea tuturor într'un singur cuget, — e veche, de la întemeierea neamului nostru și aceeași a rămas în toate părțile locuite de Români. Celelalte jocuri (brâul, sârba, căzăceasca, țiitura, joiana, bătuta, învârtita, ca-la-Breaza ș. a.), se mai amestecă, se mai schimbă după locuri.....

Un farmec deosebit au „chiotele” sau „strigătele”, pe care le rostesc, în tactul jocului, cu glas tărăgănat, jumătate vorbă, jumătate cântec, flăcăii cei mai deștepți din sat.

Aici, la joc, își spun tare dorul și păsul inimii lor în versuri scurte, făcute sau numai potrivite de ei, duioase și gingașe, pentru o logodnică iubită:

„Sucă-mi-te, suveicuță,
Dacă știi că-mi ești drăguță!
Sucă-mi-te suveicea,
Dacă știi că ești a mea.

Și te sucă 'ntr'un picior,
Dacă știi toarce fuior —
Și te sucă într'amândouă,
De știi țese pânză nouă!” —

glumețe și pilduitoare în pofida fetelor care n'au rost la treabă:

„Fetele dintre Vâlcele
 Spală iile 'n ulcele
 Și le 'ntinde pe zăbrele
 Și latră câinii la ele.
 Le ridică mai în sus —
 Latră câinii ca la urs” —

înțepătoare și fără îndurare, cu cele care se țin numai
 de petreceri și nu-și văd de casă:

„La argea nu știu să țes,
 La horă mă 'ndes, mă 'ndes!”

sau:

„La drăguța jucăușă
 Stă gunoiul după ușă;
 La drăguța 'n joc voinică,
 Spală oala, tu, pisică!”

Al. Vlahuță (1858—1919)

(Din volumul *România Pitorească*).

Poet de mare talent. A scris și în proză viața
 prietenului său, marele pictor *N. Grigorescu*,
 precum și 2 opere ce pot fi citite, cu mult
 folos de copii:

1. *România Pitorească*, în care a descris, cu
 mult farmec poetic, frumusețile țării noastre.
2. *Din trecutul neamului nostru* în care poveș-
 tește zilele de sbucium și de glorie ale nea-
 mului.

LĂMURIRI

dresuri = diferite preparate cu care femeile se văpșesc pe obraz
 spre a-și drege fața, spre a se face mai frumoase, suliman.

învârstat = cu dungi de diferite colori.

sumăieș = suman mic, scurt, pieptar.

vâlnic = fotă largă, încrețită, încheiată, ca o fustă.

sucă-mi-te = sucește-mi-te, învârtește-te.

în pofida cuiva = cu aluzii la adresa cuiva, de ciudă pe.

argea = loc răcoros anume întocmit lângă casă, pentru a țese
 acolo la războiu.

CHEIA TURDEI

Cheia Turdei e una dintre capo-d'operele cele mai minunate ale naturii: o coamă de munte despicate în două din vârf și până 'n temelie. Scobiturile și ridicăturile celor doi pereți prăpăstioși, care stau față 'n față, se potrivesc și acum unele cu celelalte; cotiturile galeriei de stâncă, lungă de 3000 de pași, rămân pretutindeni paralele; numai ici și colo, unde timpul, care roade și piatra, a prefăcut muntele într'un povârniș gata să se surpe, se arată scobituri mai largi, în vreme ce câteva turnuri de stâncă se depărtează de perețe ca niște stâlpi din arhitectura gotică.

Intrarea dinspre Petridul-de-jos o formează o uriașă poartă cu boltituri ascuțite, cel mai mare arc triumfal din lume.

De pe culmea din față se poate vedea întreagă galeria, care unește cu frumusețea-i fermecătoare liniștea d'îmnezească.

Dar acest ținut măreț n'a fost totdeauna atât de tăcut. Aici s'a petrecut o parte din istoria lumii. În acest loc a fost unul din centrele înaintate ale civilizației romane. Dincolo de prăpastie a fost cel mai însemnat oraș al provinciei, Salinopolis, și pe podișul de lângă el un castru întărit; un lanț de întărituri, de unde Roma stăpânitoare împărțea porunci barbarilor din Nord.

Minele de sare, săpate acum două mii de ani, sunt mărturii ale unei vieți harnice. Enorme cuburi de piatră și giuvaerele de aur, banii, armele, urnele, monumentele funerare și rămășițele statuilor de zei, artistic lucrate, scoase de sub ruine, dovedesc că aici a trăit odinioară o parte din Roma. Urmele grandiosului *Drum al lui Traian* și acum se mai ridică între verzile câmpii arate, într'o lungă linie dreaptă. Câmpul însuși se numește de Români *Câmpul lui Traian*, iar Ungurii îi zic *Câmpul încrucișat*.

Apoi au venit alți locuitori. Ladislau, un rege sfânt al Ungurilor descălecați peste locuitorii de baștină, aici a dat lupta sa hotărîtoare împotriva Cumanilor. Legenda ne spune că stâncă s'ar fi crăpat în două, în urma rugăciunii sale, ca Dumnezeu să împiedece pe dușmani. Și astăzi se mai vede pe culmea stâncii urma potcoavei calului lui avântat să o treacă. În acel loc s'a zidit o capelă în amintirea luptei sfinte. Capela a fost pustiită apoi de hordele mongole ale fiului hanului Djinghis, iar atunci poporul s'a apărat împotriva întregii oști mongole în galeria de stânci. Mai târziu, în timpul războiului religios și pentru libertatea Ardealului, aici a fost adăpostul căpitanilor partizani ai lui Racoczi, care și după terminarea războiului a continuat o luptă ca din povești, o sută împotriva unei lumi întregi. După aceasta a rămas numai amintirea și legendele despre comorile ascunse acolo. În locul capelei Sfântului Ladislau, s'a înălțat un schit de lemn pentru călugării de rit ortodox, care s'a putut vedea până nu de mult. Astăzi nu-l mai găsim nici pe acesta. Numai o joasă cruce de piatră arată locul cimitirului de odinioară al călugărilor...

Trecând prin poarta cu două deschizături, perețele de stâncă despicat în două până la o distanță de zece-douăzeci de stânjeni, nu lasă să se vadă de-asupra decât o îngustă fâșie a cerului. Numai lumina soarelui, care se reflectă pe stâncile dinspre Miază-zi, arată că e ziua.

La o depărtare de un ceas de la Valea Hăjdatului, prăpastia se îngustează atât de mult, încât cei doi pereți, care stau față 'n față, nu sunt depărtați mai mult de trei stânjeni. Dacă pârâul Hăjdatului e umflat cât de puțin, albia sa dintre cei doi pereți nu se poate străbate decât cu multă greutate și îndrăzneală. De aceea puțini oameni au văzut cu ochii partea de dincolo a Cheii Turzii.

Această cheie a fost într'adevăr poartă. Se mai pot deosebi bine cele două crestături săpate în stânca bulbucată. Prin aceste crestături lăsau locuitorii poarta grea de stejar, care oprea apa ca un zăgaz. Această poartă a trebuit să aibă o înălțime de cel puțin 15 picioare, cum arată clar scobiturile făcute de apă în stâncă; valurile închise au săpat deasupra porții adevărate peșteri. Dincolo de aceste scobituri se vede urma stavilei, pe care o ridicau cu un lanț de fier cu roate, de câteori se deschidea zăgazul. Atunci apa strânsă în partea de sus a galeriei de stânci se revărsa în cea din jos, ca marea care a măturat poporul lui Faraon și, dacă găsea în ea ostași de-ai dușmanului năvalnic, îi curăța de ar fi fost de o mie de ori o mie.

Această stavilă de fier și acest zăgaz au apărat cetățile celor două peșteri de dincolo de strâmtoare, care se privesc față 'n față, fiind așa de aproape că din poarta uneia se poate ținti cu săgeata sau cu pușca în a celeilalte. Legenda populară numește această întăritură naturală cetatea lui Balică, după numele celui din urmă apărător al ei.

E vorba de două peșteri așezate față 'n față în păretele de stâncă la aceeași înălțime, cam la 70 picioare deasupra albiei pârâului. La peștera dinspre Miază-noapte poți ajunge numai cățărându-te de pe stâncă pe stâncă; gura-i largă a fost închisă cu zid și intrarea, lăsată prin acesta, era așa de sus, încât cei ce locuiau acolo puteau intra, poate, numai cu scara de funii. Dar peștera dinspre Miază-zi este o adevărată cetate. Și gura largă și boltită a acesteia a fost închisă cu un zid gros și trăinic. S'a alcătuit astfel o cetate de stâncă de felul celor ale uriașilor, înaltă cam de 15 picioare, adăogându-se apoi înălțimea tot atât de mare a boltiturii porții. După zidul cel dintâiu, urmează un al doilea, care închide peștera până sus. Ușile și rânduile de ferestre din acest din urmă dovedesc că aici

a fost odinioară locuința potrivit întocmită a cuiva.

La această peșteră duce albia scobită a unei vâlcele. Această vâlcea udă grădinița cu flori a locului sălbatc prin care trece. Și toamna târziu ea e plină de tușiuri verzi și de soiuri rare de flori de toamnă. Botaniștii pasionați cunosc foarte bine acest loc. Pentru ca să poată ajunge la el dinspre Turda, un general austriac a sfărmat stâncile cu dinamită, și astfel a deschis un drum îndrăzneț în păretele acestora.

Silvestru Moldovan.

BALTA DUNĂRII

Ne-am oprit la Brăila și am străbătut în fugă orașul în chip de evantai, din marginea Dunării. La cheiu ne așteptau două vaporase albe ca niște lebede. Venea un miros de ape întinse, o senzație de vânt răcoros de baltă, care te gâdila ușor pe mâneci și după gât. Soarele se frângea în apă și luminează de jos în sus, legănat ca oglinda unui copil care vrea să te necăjească. Și în fluturarea unui tricolor, am intrat în împărăția Bălții.

Balta e partea din lunca Dunării cuprinsă între Dobrogea și Bărăgan. Incepe la Silistra, unde se desparte din Dunăre brațul Borcea, și se termină la Brăila, unde Dunărea veche se unește cu cea nouă. Lungimea totală e de vre-o 160 de km. Intr'un singur loc, la Hârșova, Balta se gătuie și cele două brațe mărginașe se unesc într'unul singur. De aceea s'a deosebit Balta Ialomiței de a Brăilei. Balta Ialomiței e lungă de vre-o 100 de km., dar largă cel mult de 15. Balta Brăilei e lungă numai de 60 de km., dar se lățește peste tot până la 25 de km. Acest pământ cuprins între apă, adevărată Mesopotamie românească, trebuia să atragă populația Bărăganului și a Dobrogei uscate din jur. Și în adevăr,

nenumerate sate și orașe se înșiră pe cele două maluri. Dar cuprinsul Bălții are puțină lume; și lucrul se lămurește, dacă știm că toată Balta abia se ridică deasupra Dunării și dacă ținem seama că mai în fiecare an Dunărea crește aci primăvara cu peste patru metri. Afară de câteva grinduri, tot cuprinsul Bălții se schimbă într'o mare dulce, din care nu ies la lumină decât nenumăratele păduri de sălcii. Numai de sălcii, căci rar mai vezi copac străin.

La intrarea în Filipoiu.

Balta e însă prea bogată, ca să fie cu totul lipsită de oameni. Indată ce se retrag apele, din satele vecine și chiar de la munte, încep să coboare în Baltă oameni cu nenumărate turme de vite, de oi și de porci. De aceea, unde s'a putut, s'au întemeiat târle, care au ajuns cu timpul cătune. Numai în Balta Brăilei se pot număra: Strâmba, Nedeicu, Iapa, Mărașu, Bândoiu, Tâcău, Frecăței, Bou, Peceneaga, Blasova. Acestea, afară de cherehanele sau așezări pescărești. Căci adevărata bogăție a Bălții e peștele. E atât de mult pește în Baltă, încât și

porcii se hrănesc luni de zile numai cu pește. Miile de pasări, unele din fundul Africei, altele din regiunile polare, vin aci ca la un ospăț pregătit de-a gata. Și tot mai rămâne să se prindă anual milioane de kgr. de pește pentru oameni. Cu pescuitul se ocupau în trecut mai mult Românii, dacă ținem seama de numeroasele numiri vechi românești, atestate de peste o sută de ani în Baltă. Astăzi, mai mult decât Românii, se ocupă Lipovenii, veniți la Dunăre de când au fost goniți din țara lor. Neam de oameni părănd blânzi și pașnici, din care însă uneori răsare și câte un haiduc de baltă. Trăesc în căsuțe izolate sau în corturi, pe marginea privalurilor, în mijlocul pădurii de sălcii, și pe vreme de inundații, apa înaintează până în prag, iar pasărilor, porcii și vacuța stau grămadă pe o palmă de pământ uscat, sub strașina casei.

George Vălsan.

LĂMURIRI

grind = fâșie de pământ mai ridicată de cât șesul din jur (ca un fel de spinare) în locurile inundabile, (lunca unui râu sau „balta” Dunării).

târlă = așezarea de gospodărie pentru agricultură și creșterea vitelor în locuri întinse la șes, separate de sat (pe Bărăgan, în „Baltă”, în Dobrogea etc.).

cătun = sat mic, cu puține case, care ține de un alt sat mai mare (de o „comună”).

cherhanea (cuvânt din turcește) = locul și clădirile unde se adună și se pregătește pentru păstrat și expedit peștele prins de pescari.

prival (slav) = mal, loc ceva mai ridicat.

FILIPOIUL

Spre una din cherhanalele Statului, aşezată pe gârla Filipoiul, ne duc vapoarele noastre în care motoarele bat repede, ca inima unei pasări. Defilăm pe dinaintea unui şirag de bastimente, fine şi svelte, care aşteaptă să le vie rândul la încărcatul grânelor. Vapoarele sunt singurele maşini omeneşti care au isbutit să devie frumoase; fiindcă s'au adaptat perfect vieţii de apă, imitând peştele şi pasărea, până la formă, culoare şi curăţenie.

În Dunărea veche, alt convoiu de vapoare şi şlepuri, aşteptând să înghiţă din avuţia noastră. Aci ne ies înaintea marile păduri de sălcii. Inşirate în linie dreaptă pe un mal şi pe celălalt, se ridică în două trepte, la înălţime egală. O scurtă deschidere spre panorama munţilor Dobrogei — şi intrăm pe gârla Filipoiul.

În vremuri obişnuite gârla Filipoiul are maluri. Acum apele sunt ridicate cu patru metri şi malurile nu se ghicesc decât prin zidurile de sălcii dealungul cărora alunecăm. Printre trunchiurile subţiri sau noduroase, se văd luminişuri întinse de ape, flăcărând de soare, sau înecate într'un întunerec tăcut şi tainic. Cuvântul „zid” de verdeaţă nu e potrivit. E o înălţime uniformă, care pare compactă, dar care se mişcă, licăreşte, sună, se sbate. Ajunge o adiere mai puternică de vânt, ca toată pădureea să se legene şi să murmure, ca după tactul unui cântec. Şi cântecele nu lipsesc. Cu tot buibuitul motorului, zeci de cuci şi de priveghetori umplu de vuiet pădurea, care îţi pare că se desfăşură nu numai în valuri de verdeaţă, ci şi în valuri de armonie. Şi totuşi impresia de linişte şi de tăcere predomină.

Pădurea de sălcii pare uniformă; și totuși, câtă infinită variație de detalii! Iată o salcie cu trunchiul răsucit și ghemuit, negru de bătrânețe, care întinde spre noi o mână plină de vlăstare de argint. Iată alta, subțire și mlădioasă, care se înalță în vârful degetelor, ca să atingă cu pensula sa moale albastrul cerului.

Și noi înaintăm pe un bulevard de marmură lucioasă și verde, căci Dunărea în Baltă nu e galbenă, ci verzuie. Ușoare îndoiri de undă fac să clipotească frunzele late de nuferi care au isbutit să răzbată de-asupra potopului. Dacă Dunărea ar fi scăzută, gârla ar fi acoperită de un covor des de plante înflorite. Acum, toate așteaptă, ascunse sub patru metri de apă.

Singure milioanele de pești trebuie să fie fericite că pot călători de-a-dreptul printre trunchiuri, supunându-se regulilor de circulație ale Bălții. Apele crescute trebuie să fi turburat așezările pasărilor, din care vedem puține. Câte un cap de rață, care iese curios din apă, apoi dispare; un cârd grăbit de boboci de gâscă sălbatecă, zorind să taie pieziș gârla, înainte de a-i fi ajuns.

Câțiva vulturi mari, fâlfâind din aripi grele pe deasupra pădurii. Un cormoran, pe care abia îl zărim. Colonia de cormorani pe care trebuia să o vedem a dispărut. Li s'au distrus cuiburile, fiindcă prea mâncau mulți din pești. Din vechea capitală păsărească au rămas numai ruinele, sub forma cioturilor de salcie, desfrunzite de atâta circulație aeriană. Pelicanii, cu gușa cât traista, sunt mai spre Sud: stârcul bălan, stârcul roșu, stârcul nobil, lopătarul, lebăda și tot poporul de păsări.

George Vâlsan (1885—1935)

Scritor și geograf.

A fost profesor la Universitatea
din București.

Cetatea-Neamțului

Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și, de la Coverga, ne lăsăm la dreapta, pe valea Nemțisorului, în satul Vânători, și ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul râpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății-Neamțului. Urcăm pe jos, prin strâmtoarea uscată, spartă de puhoăie, cărarea ce taie păretele din stânga, și 'ntr'un sfert de oră suntem de-asupra, la „porțile cetății”. Se văd încă urmele șanțului de apărare, ce ocolea zidurile pe din afară. Intre cei patru stâlpi de la intrare se 'ntindea ziua, peste șanț, un pod „de piele de bivoli”, noaptea se strângea și rămânea castelul încins c'un brâu de apă. Deasupra porții și pe la colțuri, se ridicau turnuri înalte, cu ferestruie înguste, pe care cătau în vale ochii și sinețele străjerilor. Trufașa clădire își rânduia încaperile în patru aripi mari, lăsând între ele o curte; în mijlocul curții o bisericuță, din altarul căreia pornea pe sub pământ tainița scăpării, o hrubă boltită, ce răspundea departe, afară din cetate. Puternic înfipt în creștetul unui grind stâncos, având în spate întunecime de codru, în față prăpastie sub metereze 'nalte și vedere largă pe toată valea, cuibul acesta de vulturi, cum îl numesc legendele, a înfruntat adesea c'o mână de voinici oștiri năvălitoare, și 'n șase veacuri de nepătată mândrie o singură dată și-a deschis porțile fără de luptă; ș'atuncea, nu unui cuceritor străin, ci falnicului Domn al tuturor Românilor — Mihai Viteazul. Pustii și sparte de vremi, se mai înalță câteva ziduri peste mormanul de ruini prăbușite 'n curtea cetății pe-ai cărei păreți au strălucit odinioară armurile grele ale cavalerilor din Malta.

Inchid ochii și revăd cetatea 'ntreagă. O pagină sfântă mi se lămurește, ca și cum toate câte-au fost

s'ar smulge pentr'o clipă din umbrele trecutului ș'ar îmbrăca din nou vieța de-atunci. E noapte, și-i liniște. De-odată, pe vale s'aude-un tropot de cal. În turn străjerul sună din corn. Bate cineva la poartă. De sus se deschide o fereastră, și 'ntreabă Doamna 'ngrijată: Cine-i? — Sunt eu, răspunde un glas ostenit, sunt eu, Ștefan, singur, rănit, învins... Tre-sare sărmana Doamnă; i se frânge inima de durere și de milă, că-i fiul ei cel care-i vorbește; ci cugetă că-i Româncă și fiul ei e cel mai slăvit voievod al țării; și năbușindu-și plânsul ce stă s'o podidească, îl roagă frumos să plece 'ndărăt, să buciume 'n munți, să-și strângă plăieșii risipiți și s'arate dușmanului cum știu să moară, când nu pot birui, stăpânii și apărătorii pământului acestuia. — Ce popor are în istoria lui o pildă mai mare și mai înălțătoare, de jertfă și de iubire de patrie?... Îmbărbătat, se 'ntoarse Ștefan să-și închiege din nou oastea-i sfărâmată. Nici ostenit nu se mai simte, nici rana nu-l mai doare. Din nou se strâng arcașii în jurul viteazului, și, pe când Turcii își socotesc pleanul, ca un stol de vulturi se lasă asupra lor; un vaet de moarte înfioară valea, și cerul se 'ntunecă tot, de-atâta grozăvie. E a șaptea noapte de când Doamnele se roagă în genunchi; le picură lacrămile pe covor și chipurile lor par umbre, sub slaba licărire-a candelii. Se roagă neadormite, mama pentru fecior, soția pentru soț, și amândouă pentru țară. Și iată că de pe luncă un freamăt se ridică în tăcerea nopții. Tot mai aproape, tot mai lămurit, s'aud sunete de corn și cântece de biruință, și tunete de glasuri s'aud strigând: „Trăiască Ștefan!” Ca de-un vis frumos se 'nviorează Doamnele și scoală pruncii din somn, și-și umplu mâinile de flori, ș'aleargă la poartă, și plâng de bucurie, primind în brațele lor fragede pe Marele Ștefan, lumina, mândria, odorul sufletului lor...

Târziu se sting luminile 'n castel. E liniște-acum și fericire 'n tot cuprinsul. Șoptesc încă Doamnele 'n iatac, mărită pare lumina candelii de sub icoane. In odaia de-alături, doarme ostenit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovei.

Ce de lucruri n'ar ști să povestească, de-ar avea graiu, ruinele acestea! Când te gândești c'a fost atâta vieață aici... inimi care s'au iubit, ochi care au plâns, viteji care și-au vărsat sângele pe zidurile acestea! La porțile acestei cetăți s'a strâns norodul răsvrătit, cerând lui Lăpușneanu, capul lui Moțoc. Pe meterezele ei, au stat dârzi în fața lui Sobițești cei 19 plăieși, luptând c'o oaste întreagă, prețuindu-și fiecare glonț, ochind în căpetenii și făcând pe Poloni să creadă că-i o armată 'n cetate.

Alexandru Vlahuță

Din volumul *România Pitorească*.

LĂMURIRI

sineată = pușcă cu cremene.

tainiță = încăpere tainică sub pământ, ascunzătoare.

hrubă = pivniță mare boltită sau tunel de trecere (ascunsă) pe sub pământ.

grind = o limbă de pământ mai ridicată decât șesul.

meterez = întăritură de apărare la o cetate.

plean = pradă din jaf de războiu.

iatac = cameră de dormit, dormitor.

Ion Roată și Vodă Cuza

Intre țărani frunțași care au luat parte împreună cu boierii, cu Episcopii și cu Mitropolitul țării la „Divanul ad-hoc” din Moldova, în 1857, era și moș Ion Roată, om cinstit și cuviincios, cum sunt mai toți țărani români de pretutindene. Numai atâta, că moș Ion Roată, după câte văzuse și după câte păfise el în viața sa, nu prea punea temeiul pe vorbele boierești și avea gădiliciu la limbă; adecă spunea omului verde în ochi, fie cine-a fi, când îl scormolea ceva la inimă. Așa e țăranul: nu prea știe multe. Și moș Ion Roată fiind țăran, cum v'am spus, deși se învrednicise a fi acum printre boieri, nu avea ascunzători în sufletul său.

În „Divanul ad-hoc” din Moldova, erau boieri de toată mâna: și mai mari și mai mici; și mai bătrâni și mai tineri; și mai învățați și mai neînvățați, cum îi apucase timpul. Intre acești din urmă, erau de-al de bătrânul Alecu Forăscu, poreclit și Tololoiu, Grigore Cuza, și alți câțiva de al-de-aceștia, care, ținându-se de obiceiurile strămoșești, în toate sărbătorile ascultau cu evlavie slujba bisericească de la început până la sfârșit, cântând și cetind la strană de-avalma cu dascălii și cu preuții bisericii; iar la zile mari, ca să le ticnească veselia, împărțeau bucățica de pâine cu orfanii, cu văduvele și cu alți nevoieși, cum apucase din părinți. Atâta-i ajungea capul, atâta făceau și ei pe vremea lor — Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească unde-or fi acolo, că bune inimi aveau!

Dar să ne întoarcem iar la „Divanul ad-hoc”. Aici, ca în toate adunările de felul acestora, se făcea vorbă multă; și era lucru firesc să se facă, fiind luptă între timpul de față cu cel trecut, pentru cea mai dreaptă cauză a neamului românesc: „Unirea”, sfânta Unire.

Boierii cei mai tineri, crescuți de mici în străinătate

numai cu franțuzească și nemțească, erau cântitori asupra trecutului și cei mai guralii tot odată. Vorba, portul și apucăturile bătrânești nu le mai veneau la socoteală. Și, din această pricină, unii, în aprinderea lor, numeau pe cei bătrâni: „rugini învechite, ișlicari, strigoi”, și câte le mai venea în minte, după cum le era și creșterea; dă, învățați nu-s?...

Nu-i vorbă că și nătângia unor bătrâni era mare. Uneori, când se mâniau, dădeau și ei tinerilor câte-un ibrișin pe la nas, numindu-i: bonjuriști, duelgii, pantalonari, oameni smintiți la minte și ciocoi înfumurați, lăpădați de lege, stricători de limbă și de obiceiuri. În așa împoncișare de idei se aflau boierii bătrâni cu tineretul din „Divanul ad-hoc” al Moldovei; cu toate că și unii și alții erau pentru „Unire”. Numai atâta, că bătrânii voiau „Unire” *cu tocmală*, iar tinerii „Unire” *fără socoteală*, cum s'a și făcut.

Toate ca toatele, dar mare luptă aveau unii dintre boierii tineri cu cuconul Alecu Forăscu; care, una-două, îi tocănea, muștrându-i: ba că nu vorbesc drept românește, cum vorbeau părinții lor, ci au corchezit graiul strămoșesc, de nu-i mai înțelege nimene; ba că face omul cu cineva o tovărășie cât de mică, și tot urmează învoială între părți, iar nu așa cu ochii închiși; căci, dacă n'ai carte, n'ai parte—scurtă socoteală; ba că de când cu străinătatea, v'ați înstrăinat și legea și limba și inima și chiar dragostea sătenilor; și după nepăsare și răsipa pe cât văd eu, întrebați pe bieții nemernici de săteni, să spuie ei dacă mai cunosc cine le e stăpân. Au rămas ca niște câni ai nimănu, sărmanii oameni! Cine se scoală mai de dimineață, acela e mai mare în sat la ei, de-i horopsește și-i tuhăește mai rău de cât pe vite! Ciocoismul și străinii să trăiască, și las' pe dânșii, că ne scot ei la covrigi; ba că „vai de țara care ajunge s'o puie copiii la cale”; ba că „vorbă multă, sărăcia omului”; și, dacă li-i treaba de-așa, facă ei ce-or ști,

că el mai bine se duce acasă, că-i plouă caii în spate și-i stau vitele cu dinții la stele, din pricina slugilor, cărora puțin le pasă de munca stăpânului! Și câte și mai câte năstrăvăanii de-al-de aceste... Las' pe bătrâni să te descânte și să te judece ei în legea lor, că nu-ți mai trebuie alt popă!...

Și iaca așa cu de-al-de cuconul Alecu Forăscu.

Acum vine alta la rând:

Intr'una din zile, cum vorbea frumos un boier dintre cei tineri, iaca și moș Ion Roată sare cu gura:

— Aveți bunătate de vorbiți mai moldovenește, cucoane, să ne dumirim și noi; căci eu unul, drept să vă spun, că nu pricep nimica, păcatele mele!

Un oarecare boier întâmpină atunci pe moș Ion Roată, zicându-i cu glas poruncitor și răutăcios:

— Dar ce nevoie mare este să înțelegi tu, moșicule? Tacă-ți learba, dacă ai venit aici; c'apoi... întoarce-nevom noi acasă, și helbet! nu ți-a luat nimeni din spate, ce știi eu!... Auzi obrăznicie? — Tu, cu opt zeci de mii de fălci de moșie; și el, un ghiorlan c'un petec de pământ, și uite ce gură face alătura cu mine!...

Moș Ion Roată, simțindu-se lovit până în suflet, răspunde atunci, cu glas plângător:

— Dar bine, cucoane, dacă nu v'a fost cu plăcere să pricepem și noi câte ceva din cele ce spuneți dumneavoastră, de ce ne-ați mai adus aici, să vă bateți joc de noi? Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieș îmi ești, ca răzeș ce mă gădesc, și știi bine că n'are să-mi fie moale, când m'oiu întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. Dar, să nu vă fie cu supărare, iar, palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pământ și pline de bătăături, cum le vedeți, vă țin pe dumneavoastră de atâta amar de vreme și vă fac de huzuriți de bine! Și mai mult de cât atâta: orice venetic în țara asta este oploșit de dumneavoastră, și-l priviți cu nepăsare cum ne sugă sângele și tăceți, și-l îmbrățoșați! Numai noi, vite de muncă, vă suntem dragi ca

sarea în ochi!... Din *mojici*, din *ghiorlani* și din *dobitoci* nu ne mai scoateți! Dumnezeu să ne ierte și să ne ier-
tați și dumnevoastră, cucoane, dar cu adevărat, așa
este: v'ați deprins a lua focul totdeauna cu mânilor
noastre cele mojicești... și tot noi, cei horopsiți!

— Sfânt să-ți fie rostul, moș Ioane, că ai vorbit
din durere, răspunse atunci cuconul Alecu Forăscu; și
sunt fericit că stai alături cu mine. Decât un bon-
jurist c'o mână de învățătură, mai bine un țăran cu
un car de minte!

La aceste vorbe, mulți dintre boieri s'au simțit atinși;
cel cu pricina... a rămas ca opărit. Iar colonelul Alexan-
dru Cuza a dat mâna prietenește cu moș Ioan Roată.

În sfârșit, după multe desbateri furtunoase, urmate
în „Divanul ad-hoc”, s'a încuviințat „Unirea”; și apoi
deputații s'au întors fiecare pe la vetrele lor.

Peste câțiva ani după aceasta, trecând Cuza-Vodă
spre București, a poposit la Agiud, unde l-a întâmpinat
o mulțime de lume, ca pe un Domnitor.

Printre lumea ce se înghesuia, cu treabă, fără treabă,
se zărește o hârtie fâlfâind pe deasupra capetelor mul-
țimii, în vârful unei prăjini. Cuza-Vodă, înțelegând că
trebuie să fie vr'un suflet necăjit, face semn să i se
deschidă calea. Și când colo, un țăran bătrân cade în
genunchi dinaintea Domnitorului, sărutându-i mâna,
cu lacrimile în ochi, și dându-i o hârtie scrisă pe toate
fețele.

— He, he! moș Ion Roată, prietenul și tovarășul
meu cel vechiu din „Divanul ad-hoc”! Lucru negândit!
Rădică-te, moș Ioane, și spune fără sfială, ce durere
ai? Ți-a făcut cineva vr'un neajuns?

Moș Ion Roată, văzând că după atâția ani de zile nu
l-a uitat colonelul Alexandru Cuza, și că l-a primit cu
atâta bunătate, a început a plânge cu hohot și a-l
ruga să-i citească hârtia.

Vodă, fiind gata de plecare și văzând că hârtia lui

moș Roată cuprinde multă polologhie, zise cu blândețe:

— Spune, moș Ioane, din gură, ce ai de spus, că mai bine am să înțeleg.

Atunci Moș Roată, viindu-și în sine, începu a se jălui cum urmează:

Luminarea Voastră,

De când cu păcatul cela de „ad-hoc”, n’am mai avut zi bună cu megieșul meu cel puternic, stăpânul unei moșii foarte mari, pe care-l cunoști Măria Ta. N’am gândit, nenorocitul de mine, că un boier așa de mare, putred de bogat și cu învățătură, să-și puie mintea cu unul ca mine, de la niște vorbe nesocotite ce le-am zi și eu atunci, într’un năcaz. Numai, Dumnezeu să-i deie sănătate și bine, — dar amarnic m’a lovit în avere și în cinste! Crede, Măria-Ta, că nici eu n’am fost așa de sec, între cei de-o samă cu mine. Dar, de cum am ajuns acasă, goană și prigoană pe capul meu, din partea boierului, în tot feliul:

Intâi și’ntâi, a pus înadins pe feciorii boierești să-mi caute pricină și să mă aducă la sapă de lemn. Și aceștia, ca oameni fără judecată și pismași, făceau toate chipurile satanicești, sau ei de-a-dreptul, sau prin alții, cum să deie vitișoarele mele măcar de un pas pe moșia boierească; și apoi, subt cuvânt că au făcut stricăciune, să mi le poată ucide fără nici o cruțare! Și, astăzi împușcă-i porcii; mâne vacile și boii; poimâne căișorii; în altă zi ie-i oile dinapoi cu grămada și du-le la curte, — îți poți închipui, Măria-Ta, ce urgie grozavă era pe capul meu! Văzând eu, de la o vreme, că nu mai încetează cu jafurile, mi-am luat inima ’n dinți și m’am dus la boier, să mă jăluiesc. Și boierul, în loc de un cuvânt bun, m’a scuipat drept în obraz, de față cu slugile sale și cu alți oameni ce se aflau atunci la curte, în cât am crezut că a căzut cerul pe mine, de rușine! Ba încă m’a și amenințat că, altă-dată, de mi-a mai călca piciorul în ograda boierească, are să poruncească să mă întindă

la scară și să mă bată cu biciul! Și cu rânduiala asta, Măria-Ta, în câțiva ani de zile m'a calicit cu desăvârșire, și mi-a rădicat și cinstea, care, pentru mine, a fost cel mai scump lucru!

Cuza-Vodă a stat neclintit și s'a uitat țintă la moș Ion Roată, cât a vorbit el. Și, când a isprăvit vorba, Vodă i-a pus două fășicuri de napoleoni în mână, zicându-i cu bunătate: — Ține, moș Ioane, acest mic dar de la mine, și întâmpină-ți nevoia de azi pe mâne, cum te-a lumina Cel de Sus. Iar pe boier, lasă-l în judecata lui Dumnezeu, căci „El nu bate cu ciomagul”.

Lui moș Ion Roată i se umplu din nou ochii de lacrimi și sărutând mâna lui Vodă, ca semn de mulțămire, zise oftând:

— Dar cu rușinea ce mi-a făcut, cum rămâne, Măria-Ta?

— Cu rușinea, iaca așa rămâne, moș Ioane, zise Cuza-Vodă, sărutându-l și pe un obraz și pe altul, în fața mulțimii adunate acolo. — Du-te și spune sătenilor dumitale, moș Ioane, că, pe unde te-a scuipat boierul, te-a sărutat Domnitorul țării și ți-a șters rușinea.

LAMURIRI.

I. Creangă.

imponci,are = încrucișare, împotrivire, opoziție.

a tolocăni = a sta mereu cu gura pe capul cuiva.

a corechezi = a corci (limba, cu cuvinte străine), a strica puritatea (graiului strămoșesc).

a (h)oropsi (pe cineva) = a nu mai avea nici o grijă de cineva de aproape, a nu se mai interesa de el.

a tuhăi (pe cineva) = a-i vorbi restit, a striga la cineva, cu dispreț sau cu vorbe de ocară.

falce = măsură de suprafață pentru pământ (în Mold.) cuprinzând ceva mai mult de cât un hectar sau două pogoane.

ghiorlan, gherlan = (în înțeles propriu șoarece mare de câmp, trăind în găuri făcute 'n pământ; (în înțeles figurat, ca aici; termen batjocoritor, de dispreț) om fără pământ, fără avere, sărac.

rostul = gura.

feciori boierești = argați, slugi.

fișic, (în Mold.) **fâșic** (cuvânt turc.) = bani înfășurați pe muchie unul lângă altul într'o hârtie, înfățișându-se astfel ca un sul, ca un cilindru.

PÂNEA STRĂINĂ

Frunză verde de doi spini,
 Am auzit din bătrâni,
 Că-i rea pânea prin străini.
 Am auzit și n'am crezut,
 M'am dus singur de-am văzut.
 Frunzuleană trei granate,
 Trecuiu Nistru 'n ceea parte,
 În neagra străinătate.
 N'am ce zice, pânea-i bună,
 Dar îi din țară străină!
 Bună-i pânea și miezoasă,
 Dar la mijloc veninoasă!
 Mănânc pâne și beu vin,
 La inimă pun venin!
 Mai bine păsăat de meu,
 Dar să fiu printre ai mei!

* * *

Săracă străinătate,
 Mult ești fără dreptate!
 Ocolii țările toate
 Și de bine n'avui parte;
 Ori pe unde am umblat,
 Odihnă n'am căpătat!...
 Vino, dragă turturea,
 Să pociu trece Dunărea...
 De-mi arată calea mea,

(Primul cântec din Basarabia, din culegerea *Zamfir Arbure*).

(Al doilea din *Doine și strigături din Ardeal*, culese de *Urban Iarnik* și *Andrei Bârseanu*).

LĂMURIRI

păsăat = mâncare de meu măcinat mare, fiert cu lapte dulce.

O scrisoare a lui Vasile Alecsandri căt-re fratele său ¹⁾,

D-lui I. Alecsandri ¹⁾

Iubite frate! — De 12 ani acum, de când călătoresc prin deosebitele părți ale lumii, tu mă urmărești cu ochii și cu sufletul. Dulcea iubire de frați, care ne leagă împreună, naște în inima ta o grijă tainică asupra soartei mele de călător, soartă expusă la tot soiul de întâmplări și adeseori de pericole. De aceea preocuparea mea cea mai necontenită este de a-ți scrie din toate colțurile pământului unde mă aflu, pentru ca să-ți dau săm-n de vieață și să te îndemn a fi liniștit în privirea mea, căci este un Dumnezeu priitor pentru călători. Eu acum am sosit la Gibraltar, acea stâncă urieșă acoperită cu tunuri engleze; și peste câteva ore plec la Maroc, spre a vizita, în grabă, coastele Africei, pân'a nu intra în Spania. De vroești a cunoaște cum am făcut drumul până aici, îți trimit jurnalul meu de călătorie. Adio; ie-ți copilița pe brațe și spune-i că moșul ei are să-i aducă de giucărie pe Sultanul de Maroc.

(Gibraltar, 1853).

Din volumul: *V. Alexandri: Călătorii, misiuni diplomatice*, ediție comentată de *Alexandru Marcu*, în „*Clasicii români comentaji*”, Scrisul Românesc.

LĂMURIRI

Gibraltar = Strâmtoarea care desparte Spania de Maroc (în antichitate **Colonadele lui Hercule**). Promontoriul care domină golful cu acelaș nume, a fost ocupat de flota engleză în 1704, rămânând și astăzi în stăpânirea Mării Britani.

moșul în Moldova = unchiu.

1) Fratele poetului, Iancu, se născuse la 1 Ianuarie 1825 și a murit în 1884. Intrat de tânăr în armată, a avansat până la gradul de locotenent-colonel. A fost pe timpul lui Cuza, agentul diplomatic al țării la Paris și a adus în această calitate mari servicii țării.

Din călătoriile lui Alecsandri în Africa

Poetul nostru Vasile Alecsandri făcuse cunoștință la plaja Biarritz, din Franța, cu un englez, cu care se împrietenește și cu care se leagă să facă împreună o călătorie în Africa.

Pornesc amândoi cu poșta spre Tolouse.

Pe drum aprinserăm două țigare rumene de Havana, carele ne făcură să gândim firește la ciubucul turcesc și, prin urmare, la voiajurile în Orient.

— Fosta-i în Asia? mă întrebă Englezul.

— Am fost cu un compatriot al d-tale, sir Dicson.

— Dicson? doctorul Dicson?

— Dar; un tânăr foarte plăcut, adevărat jentleman, 'nalt, purtând ochelari.

— Ochelari de aur?

— Intocmai; îl cunoști?

— Cunosc o persoană asemenea precum zici, dar să numește Covlei.... Nu'i el.

— Acest Dicson era mare amator de cafe turcească și cunoștea toate cafenelele cele mai vestite de pe Bosfor, atât din partea Europei cât și de pe malurile Asiei; însă îmi mărturisea că nime în lume nu știea să facă cafe mai bună decât dervișul Abdalah-Osman, pe care îl întâlnise el în drumul ce duce la Brusa. Dicson făgăduise dervișului să-i trimită o păreche de metanii de calembec, drept mulțămire pentru minunatul feleagen de cafe ce gustase la el; dar nu găsise încă nici un prilej ca să-și împliniască făgăduința. Aflând în sfârșit că eu eram să mă pornesc de la Constantinopol ca să merg la Brusa, îmi incredința părechea de metanii și mă ruga ca să o dau din parte-i lui Abdalah-Osman, dacă l-ași întâlni cumva în călătoria mea.

— Și l-ai găsit?

— L-am găsit.

— Cum, unde și când?

— La anul 1845, între Ghemlic și între Brusa, în Asia. Plecasem din Constantinopol pe un vapor turcesc, cu gând de a merge să vizitez Brusa, vechea capitală a imperiului Otoman, vestită prin numărul minaretelor ce se înălțau din sînul ei ca lăncile unei armii de urieși, precum și prin frumoasele materii de mătase, lucrate în fabricile sale. Desbărcînd la Ghemlic, sat mic de pe malul asiatic a Mării de Marmara, tovarășii mei și eu ne suirăm pe cai și luăm drumul Brusei.

Cărarea ce duce la acest oraș, bătută de copitele cailor și ale cămilelor, trece peste câmpii și colnice acoperite cu o iarbă sălbatică și mirositoare și călătoria este expus în vreme de șese oare, la razele arzătoare ale unui soare de foc, ce îl coace chiar ca pe un ou în pielea lui.

Fețele noastre se roșiseră ca niște rodii coapte, și ni se părea că avem fie-care câte un boț de iască în gât. Setea ne muncia fără milă și ne silia să răcnim turcește: *aman!* când din norocire sosirăm la mijloc de cale, pe malul unui mic pîrau. Câțiva paltini mari și frunzoși formau un verde oază, chiar lângă cărare, și împrăstiau o umbră drăgălașă împrejurul lor.

Îți poți închipui bucuria noastră!

Ne coborîm îndată de pe cai și dăm năvală la isvor; dar pîn'a nu apuca a bea, un bătrîn ce sta culcat sub copaci aleargă spre noi și ne oprește de a face o asemenea nebunie, căci, osteniți și înfierbîntați cum ne găsim de pe drum, ne-am fi îmbolnăvit pe loc, de înghițeam cît de puțină apă rece. El ne sfătuește să ne odihnim mai întîiu vr'o cinci minute la umbră și ne pofteste pe niște rogojini curate, care îi serviau lui de pat.

Bunătatea întipărită pe fața acestui om ne îndeamnă a primi învitarea lui, și dar, fără întîrziere, ne și lungim sub paltini, așteptînd cu nerăbdare învoirea lui, pentru ca să sorbim dintr'o dușcă pîrăul

întreg. Fiecare secundă ne pare un an, fiecare minută un secol! In sfârșit cinci minute se împlinesc!... Săltăm în picioare cu ochii țintiți spre isvor; dar iată că bătrânul derviș ni se înfățișază cu o cutie de rahatlocum și cu o tablă de pahare cu apă.

Evalah, Ișalah! Mașalah!... Intr'o clipală cutia și paharele sunt deșerte, setea noastră stinsă, și mulțămirea noastră cu atât mai mare că bătrânul ne aduce îndată pe altă tablă mai mică câteva felegene de cafè; dar ce cafè! o minune de cafè, plăcută, parfumată, demnă de un sultan! Fiecare picătură cuprindea o comoară de mulțămiri necunoscute; credeam că sorbiam raiul lui Mohamed topit în felegeanuri.

Numai un sîngur om pe lume era în stare să facă asemenea cafea și acel om trebuia să fie Abdalah-Osman de care îmi vorbise Dicson la Constantinopol. Adresându-mă deci la dervișul bătrân, îl întrebai:

— Nu ești d-ta Abdalah-Osman?

— *Benim*; răspunse dervișul.

— Cunoști pe Dicson-Bei?

— *Evet*.

— Dacă ești Abdalah-Osman și cunoști pe Dicson-Bei, iată o păreche de metanii de calembec ce m'a însărcinat amicul nostru ca să ți le aduc la d-ta. — Zicând aceste, am dat metaniile bătrânului Abdalah-Osman; iar el își dismierdă barba cu o adâncă uimire și îmi făcu trei temenele, în vreme ce încălecam pentru ca să-mi urmez drumul la Brusa.

Englezul mă asculta cu mare luare-aminte și de odată, lovind tare cu pumnul în trăsură, făcu jurământ ca să meargă la anul viitor în Asia și să se oprească la jumătate cale a Brusei, pentru ca să guste cafeaua vestită a lui Abdalah-Osman. Nu știu de mai există încă acel pustnic cuvios, care, de mai mulți ani acum, viețuea singur pe malul unui pârâu necunoscut din Asia, și care avea de mulțămire a da tuturor călătorilor rahatlocum, apă proaspătă și cafè *gratis*;

dar ce știu de sigur este că, dacă el nu s'a dus încă să-și primiască răsplata cuvenită în raiul lui Mohamed, negreșit are să facă cunoștință cu Englezul meu, la anul viitor.

În vreme ce istoriseam această anecdotă, soarele se cobora spre apus într'un ocean de flacări, și razele lui străbăteau ca niște săgeți de aur pintre frunzele copacilor. Munții Pirenei se învăleau treptat cu o mantie roșietică, iar vârfurile lor, acoperite de omăt, păreau încununate cu diademuri strălucitoare. Umbrele se luptau cu lumina și se ridicau pe poalele dealurilor; cerul limpede și transparent se întindea deasupra noastră ca un văl subțire și albăstrui, prin care se zărea, ca prin vis, lucirea argintie a câtorva stele. Un singur nor, ce avea forma unui vultur urieș, se îndrepta spre culmea munților și părea că sbura cătră cuibul său, ascuns în naltele stânci ale Pireneilor. Era acum ceasul tainic, când toată natura se pregătește pentru odihna nopții; ceasul în care sufletul se pătrunde de o dulce melancolie și se înalță pe plaiurile cerești, de merge să se închine lui Dumnezeu.

Englezul meu scoase dintr'un buzunar un fes roș, împetrișat cu felurite cusături și acoperindu-și capul, se înfundă în colțul caleștei, unde începu curând a horăi. Eu însă, care cu greu pot să adorm la drum, căzui pe gânduri, și, în dulcele leagăn a malpostei, mă repezii până la Moldova.

Imi revăzui țeara, familia, amicii cu o duioasă bătae de inimă, și, supus farmecului acelei dulci reverii, mă simții rătăcind în lumea drăgălașă a suvenirelor, când deodată un hop a trăsurei mă trezi din acel vis frumos lângă tovarășul meu de drum, ce avea un aer de mandarin chinezesc sub fesul țugueț ce îi cădea pe nas.

Acum umbrele nopții acoperiseră pământul și copacii se zăriau ca fantasmе din altă lume ce se alun-gau pe câmpi, până ce se perdeau în întunericul de-

părtărei. Mii de s.e.e străluceau pe bolta cerească; unele cădeau dealungul ceriului, lăsând o urmă argintie după dânsele; altele se oglindeau în apa Adurului; altele păreau că lunecă ca niște mari brillianturi pe omătul din vârfurile Pireneilor.

Tot era în lume tainic și adânc-pătrunzător; iar în tăcerea cumplită a naturei, în nemișcarea obștească ce ne încongiura, răpegiunea malpostei sămăna îndoită, tropotul cailor și sunetul zurgălăilor aveau ceva fantastic. Fanarele trăsorei aruncau înaintea lor, pe șosea, o pată lungă de lumină, în care caii se zăreau

Frumoasa Moldova de pictorul Verona.

călcând în picioare umbrele lor ce se încolăceau sub dânșii ca niște balauri negri.

Imi închipuiam că mă aflam în împărăția fantasmelor, răpit de carul unui geniu de noapte, și urmărit de hîrîitul grozav al unor balauri nevăzuți. Inșă luna se rîdică încet pe marginea orizontului, și, la gingașa sa lumină, fantasmogoria peri într'o clipă. Umbrele fioroase se făcură nevăzute, balaurii intrară în pământ și cruntul lor hîrîit se prefăcu în nevinovatul horăit al englezului ce dormia cât șapte la spatele mele.

De-ar putea cineva să sténografieze toate gândurile care trec prin mintea omului într'o noapte frumoasă de călătorie, ar produce volumuri întregi de idei înalte și de prostii. Spre zori de ziuă, somnul veni să-mi închidă ochii. Adormii ca un fericit, pentru ca să visez pe Alexandru Macedon giucând parola cu Papură-Vodă. Adoua-zi mă trezii în Tuluza.

Vasile Alecsandri

Unul dintre marii noștri scriitori. S'a născut la Bacău în 1819 și a murit la Mîrcești (jud. Vaslui) în 1890. A luat parte la toate evenimentele mari ale țării pe care le-a cântat cu însuflețire în versurile sale. A scris mult în versuri (*Doine, Lăcrămioare, Mărgăritărele, Pasteluri, Ostașii noștri*) și în proză (Nuvele, Călătorii, Misiuni diplomatice publicate din nou în 2 volume de Al. Marcu în *Clasicii români comentați*).

A scris și piese de teatru, unele cu mult haz (comedii: *Coana Chirița la Iași* altele cu subiect dramatic (*Despot-Vodă*).

LĂMURIRI.

Havana = capitala insulei Cuba (Antilele Americii), regiune vestită pentru cultura tutunului.

gentlemen = engl., gentleman, om de lume, bine crescut.

derviș = preot musulman.

Brusa = oraș din Asia (Turcia-Anatolia), fosta Capitală a Impărăției. Acolo petrecuseră o parte din exilul lor mulți patrioți români, prieteni ai lui V. Alecsandri, după revoluția dela 1848.

calembec = mătănii făcute din lemn de santal (copac ce crește în Asia și Africa).

felegan = ceșcuță fără toartă.

materii = mold., stofă, pânză.

colnic = dealuri, dâmburi.

oasis = fr., oasis, oază.

tablă = mold., tavă.

Eva!ah, Ișalah! Mașalah! = turc., Mulțumesc! Să dea Dumnezeu! Halal să-mi fie! Ce frumos!

Benim = turc., Eu!

Evet = turc., Da!

omăt = mold., zăpadă.

caleșcă = fr., calèche, trăsură mare, descoperită.

horăi = mold., a sforăi.

malpostei = poștă de scrisori.

mandarin = titlu dat de Europeni demnitarilor chinezi.

indoită = Indoit de mare.

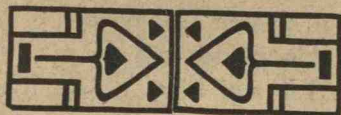
Fanarele = mold., felinarele.

geniu de noapte = fr., Génie, divinitate favorabilă, duh. (lat. Genius).

Alecsandru Macedon = Alexandru cel Mare, rege al Macedoniei, cuceritorul Greciei și învingător al Perșilor, Egiptenilor și altor popoare din Asia. Isprăvile sale legendare au format apoi subiect de povești populare, foarte cunoscute și la noi („Alexandria”).

giucând (jucând) parola = Vezi fr., „Avoir la parole”. Un joc de societate. Papură Vodă este porecla lui Ștefan X (Ștefăniță), tânărul fecior al lui Vasile Lupu. Pe vremea sa (1659-1661) se abătuseră asupra Moldovei ciuma, foametea și Tătarii. „...Că țera, — ne spune Miron Costin în „Letopiseșii” — într’acea fâmetă era într’acel an, cât mâncau ômenii papură care o udau și o măcinau de făceau pâne: și pre acea fâmetă poreclia țera pre Ștefăniță Vodă de’i dicea Papură Vodă...”. Cu această poreclă a rămas legendar și se găsește adesea pomenit de V. Alecsandri în „Teatru”.

Se cunoaște în această bucată după limbă că autorul ei este moldovean? Care sunt formele modovenesti?

CÂNTECUL STRĂINĂȚII

Rătăcesc pe căi străine,
 De căminu-mi depărtat;
 Imi trec vieața în suspine,
 Pâinea 'n lacrimi mi-am udat.
     Fie pâinea cât de rea, —
     Tot mai bine 'n țara mea!

Ah! în țara mea frumoasă,
 Am lăsat tată iubit,
 Am lăsat maică duioasă,
 Ce de plânsuri au albit.
     Fie pâinea cât de rea, —
     Tot mai bine 'n țara mea!

Vezi o culme muntenească
 Și-o căsuță dedesubt?
 Este vatra părintească,
 Unde laptele am supt.
     Fie pâinea cât de rea, —
     Tot mai bine 'n țara mea!

În dumbrava verde, deasă,
 O fecioară vezi trecând?
 Este-a inimi-mi mireasă,
 Ce mă chiamă suspinând.
     Fie pâinea cât de rea, —
     Tot mai bine 'n țara mea!

La streini am stat la masă
 Și cu ei m'am ospătat;
 Dar, gândind la mine-acasă,
 Lacrimi, râuri, am vărsat.
     Fie pâinea cât de rea, —
     Tot mai bine 'n țara mea!

Cine țara își iubește
 Nu dă lumea pentru ea.
 Oh! atunci inima-mi crește,
 Când gândesc a o vedea!
 Fie pâinea cât de rea, —
 Tot mai bine 'n țara mea!

Fericiți câți sunt aproape
 De căminul părintesc!
 De-oiu muri, voiu să mă 'ngroape
 În pământul românesc.
 Fie pâinea cât de rea, —
 Tot mai bine 'n țara mea!

Gheorghe Crețeanu (1829—1887)

A studiat dreptul la Paris și a fost magistrat, ministru de justiție în 1859 și de culte în 1862. A publicat un volum de poezii: *Melodii intime*, din care este luată poezia de mai sus.

LĂMURIRI

cămin (plural: **cămine** și **căminuri**) = cuptor, vatră; (în înțeles figurat, cum e aici), casă sau moșie părintească, locuință strămoșească; (alte înțelesuri figurate luate după ale cuvântului francez **foyer**): casă, așezământ, instituție în care pot avea locuință și întreținere câțva timp cei cărora le e destinată: **căminul studenților**, **căminul Oltenilor**, **căminul fetelor străine**; loc (strămoșesc de așezare a unui neam, patrie: s'a hotărît ca Evreii să-și poată înțemeia în Palestina un **cămin național**.

culme = vârful (șes), partea cea mai de sus (dar șasă, întinsă), a unui deal, a unui munte.

Lucrare. 1. Ce alte înțelesuri mai are cuvântul **culme**? Ce însemnează **dumbravă**? Ce alte cuvinte mai sunt în românește cam cu același înțeles ca **dumbravă**?

2. Invățați pe din afară poezia aceasta. Să o spuneți potrivit, plin de simțire, dar fără declamație.

De ce învățăm în școală „Limba Română“, adică avem ca obiect de învățatură limba noastră românească?

(Lectură în clasă, ca introducere la gramatică)

1. Limba sau graiul fiecărui popor se numește după numele poporului însuși. Limba noastră, a Românilor, e *limba românească*. Ea este pentru noi un mare dar ce ni-l face fiecăruia neamul nostru întreg.

2. Limba românească fiind limba noastră *părintească* (sau, cum se mai zice cu un cuvânt nou, limba noastră *maternă*, adică a mamei — fiindcă întâi din dulcile mângâieri ale mamei am auzit-o și am învățat-o) o știm și o vorbim fiecare de mici; cu ea am crescut, de la mama și de la tata am învățat-o, precum și ei o învățaseră de la părinții lor, iar aceștia de la ai lor, și așa mai departe în trecut; în ea gândim, prin ea spunem către alții ce vrem, ce simțim, ce dorim, ce știm, ce facem, ce ne amintim, ce plănuim.

3. O știm deci bine, nu avem să o învățăm de-acum încolo, la școală, ca pe o limbă străină ce nu o cunoaștem.

Bine, dar atunci de ce o mai avem în programa școlară? O știm; ce mai avem de învățat despre ea?

Se vede însă că tot omul care vrea să se cultive mai are de învățat ceva și despre limba sa părintească, de vreme ce în toate țările din lume limba maternă e un studiu de seamă în programa școlarelor. Pentru ce oare?

Ia gândiți-vă singuri!

Dar vă pot da și eu un răspuns.

4. Mai întâi, avem prilejul să citim împreună multe lucruri plăcute și înțelepte spuse în limba noastră.

Unele din acestea — proverbe, gâcitori sau cimilituri, povești, cântece bătrânești, doine, colinde, orații de nuntă și altele încă — sunt alcătuirii frumoase și cugetări istețe ale neamului nostru întreg, păstrate din vremuri străvechi, de la moșii și strămoșii noștri care nu le-au lăsat să piară și le-au trecut mereu de la bătrâni la tineri, ca o comoară sufletească a noastră a tuturor. Ar fi rău să nu le cunoaștem; am fi sufletește mai săraci, dacă nu le-am ști.

Altele sunt alcătuirii scrise de-a dreptul în limba noastră (ori tâlmăcite din alte limbi), de către oameni (mai de demult sau chiar din timpul nostru) înzestrați cu darul de a gândi bine și de a spune limpede și frumos cele trăite, văzute, auzite, cercetate ori numai închipuite de dânșii.

5. Prin citirea pătrunzătoare a acestor scrieri sau compuneri, prin prinderea cuprinsului lor cu înțelegere deplină și cu tot sufletul, avem întâi mulțămirea sufletească de a afla ceva ce ne încântă.

Dar nu numai atât, ci, cugetând asupra lor, câștigăm mult: ne agerim propria noastră cugetare, învățăm pe nesimțite să judecăm și noi mai bine, să simțim mai adânc și mai cu bunățate, ne putem deprinde a ne rosti și noi mai limpede gândurile și simțirile noastre. Apoi, odată cu aceasta, se pot trezi în noi, la lectura acestor bucăți frumoase, îndemnuri și hotărâri spre fapte de cinste și vrednicie.

Astfel, ne limpezim și ne îmbogățim mintea, ne cultivăm simțirea, ne întărim voința, creștem și sporim sufletește prin această hrană binefăcătoare.

6. Dar mai e încă ceva. Nici unul nu știe toate cuvintele limbii materne, adică ceea ce se chiamă vocabularul ei, în întreaga sa bogăție și întindere de acum

(fără să mai socotim cuvintele vechi, care nu mai au viață în limbă).

Știți cam la ce număr se ridică cuvintele limbii noastre? La peste 40.000! Ia numărați câte cuvinte întrebuințați fiecare din voi! Mulți poate nici o mie. Va să zică, avem multe cuvinte ale limbii noastre de aflat din scrierile ce vom citi.

Căci ce cuvinte știm fiecare din noi? Cuvintele care arată lucruri văzute ori întrebuințate de toată lumea sau care exprimă idei la îndemâna tuturor: casă, masă, vrabie, pom, lumină, cer, alb, mare, a cădea, a scie, dincolo, ș. a.; apoi cuvinte din cercul de viață și de ocupație al nostru sau al celor cu care trăim laolaltă (termeni de meserii sau cuvinte regionale, adică întrebuințate și înțelese numai într'o parte din țară); și, pe lângă acestea, încă multe altele pe care le pricepem, dar nu le întrebuințăm.

Afară de aceasta însă, câte alte cuvinte ale limbii noastre ne sunt necunoscute, sau despre al căror înțeles nu suntem siguri: cuvinte din alte părți ale țării noastre, nume de lucruri, de obiceiuri, de credințe, de meșteșuguri și de îndeletniciri de acum și de altă dată! Câte cuvinte de la țară, arătând lucruri, obiceiuri, idei ale celor trăitori acolo nu sunt necunoscute sau rău cunoscute celor de la oraș! (d. e.: fușteiu, spată, calorian, vârcolac, păresimi, gireadă). Și tot astfel, câte cuvinte ale celor de la oraș (d. e.: trotoar, firmă, coleg, bulevard, tramvaiu), de care n'au auzit cei de la țară sau pe care le înțeleg sau le pronunță greșit! Apoi atâția termeni de știință, de învățătură mai înaltă!

Iată dar câte mai are de aflat ori-cine din limba sa maternă, deși o știe bine.

7. Va să zică, prin lecturile pe care le facem în școală ne îmbogățim cunoașterea limbii noastre: aflăm multe cuvinte ale noastre pe care nu le știam, ne deprindem a

le pătrunde bine înțelesul, a le pricepe mai bine frumusețea, valoarea și întrebuințarea lor.

8. Mai târziu încă, în clasele din urmă ale liceului, vom cunoaște și înfățișarea limbii noastre mai vechi — căci limba, ca tot ce e viu, nu rămâne pe loc, ci pe nesimțite se schimbă mereu în cuvintele și în formele ei, păstrându-și însă unitatea și ființa sa specială, cu toate schimbările ce ia în cursul veacurilor. Vom afla de asemenea și izvoarele din care se trage, precum și regulile ce le-a urmat în schimbările ce a suferit de la origine, spre a ajunge la formele în care se înfățișează acum.

9. În același timp, ne vom da seama și de istoria literaturii noastre naționale (adică a operelor de seamă din limba noastră), de la începuturile ei și până astăzi.

10. Dar, încă de la început, mai e ceva de cunoscut despre limba noastră: *formele* în care noi Românii îmbrăcăm și legăm cuvintele limbii noastre unele cu altele, *regulele* sau *legile* la care ea se supune spre a exprima gândurile noastre. Și numai astfel, supunându-ne acestor reguli ale limbii, ne înțelegem unii cu alții.

Căci o limbă e deosebită de altele nu numai prin *cuvintele* ei, ci mai ales prin *formele* ce și-a croit spre a lega între ele cuvintele, ca să exprime cugetări; mai ales prin acestea o limbă are ființa și viața sa proprie, unică în lume; *ele* arată firea ei adâncă. Trebuie să ne dăm dar seama care sunt *tiparele* acestea în care limba noastră toarnă cuvintele vechi și pe cele nouă, spre a le da viața sa proprie, înfățișarea românească.

11. Formele acestea nu i le-a dat limbii nimeni din afară, nu i le-au dat învățații, ci și le-a dat limba însăși, în timpul cât s'a transformat pe nesimțite din *limba latină* vorbită de strămoșii noștri în părțile acestea —

în *limbă românească*. Cine vorbește românește ca limba sa, se supune acestor reguli, fără să știe; le cunoaște, are știința lor, fără să stea să se gândească la ele. Cum s'a abătut însă cineva de la aceste reguli ale limbii, de pildă un strein (exemple din comediile lui Alecsandri) care nu știe bine românește, atunci îndată *simțul limbii noastre materne* se trezește viu în noi, tocmai prin această pocire a cuvintelor și a formelor ei.

Deci, pentru noi care vorbim românește ca limba noastră părintească, formele acestea ale limbii noastre sunt ceva cuprins de la sine în vorbirea noastră; pentru noi ele nu sunt ceva nou ce ar trebui să învățăm de aci încolo, ca la o limbă streină: le urmăm fără să ne gândim la ele, le aplicăm în fiecare zi, în ori ce gândim și în orice vorbim, în limba noastră obicinuită, cu mama, cu tata, între noi; căci altfel nici n'am putea vorbi românește. Rămâne numai să ne *deslușim* în privința lor.

Formele gramaticale

1. Cine cercetează cu luare-aminte și cu pricepere limba, poate desprinde din ea formele sau tiparele acestea ale ei care fac ca vorbele să se prindă unele de altele cu rost, ca vorbirea să aibă înțeles.

Aceasta au făcut-o oameni învățați; și ce au aflat ei alcătuește o știință. Știința aceasta care ne arată care sunt formele ce și le-a dat limba se numește *gramatică*. Rămâne dar să cunoaștem învățămintele *gramaticii limbii române*.

Ne-am înțeles dar! Gramatica limbii noastre (ca și cea a ori-cărei limbi) *nu dă ea* forme și reguli limbii, căci acestea sunt în însăși ființa limbii; ci numai *desprinde din limba vorbită și din cea scrisă* formele și regulile ce și le-a dat limba însăși în cursul vieții ei

de sute și sute de ani; gramatica numai *desprinde*, *deslușește* formele și regulele limbii și *le dă nume*.

Să vedem acum mai de aproape unele din aceste forme și regule ale limbii noastre.

2. Precum știți, graiul sau limba e alcătuită din cuvinte, ca, de exemplu: om, carte, bunătate, smeu, scriu, șed, cad, ajut, ușor, bine, sau, pe, ș. a. Cuvintele sunt, cum vedeți, unele (ca: om, carte, ș. a.) nume de *ființe* sau de *lucruri*, ori de ceva existând aieva sau în închipuire (smeu); alte cuvinte (ca: scriu, ș. a.) sunt nume de *mișcări* ori de *stări* ale ființelor și lucrurilor, de *întâmplări*, de *fapte*; altele (ca: ușor, bine, ș. a.) sunt nume de *însușiri* ale acestora, iar altele (ca: sau, pe, ș. a.) sunt simple *cuvinte de legătură*.

Prin cuvinte arătăm ce *gândim*; aceasta însă n'o putem face decât în *vorbire cu șir*, iar nu prin cuvinte fără legătură între ele.

Când gândim sau spunem ceva, potrivim cuvintele unele după altele și le legăm între ele, încât să se înțeleagă ce vrem să spunem.

Deci, prin cuvintele limbei noastre rostim ceea ce avem în *gând*, dându-le *forma* potrivită și *legându-le* laolaltă într'o *cugetare*.

Când ași zice, de pildă: *Vara a trece* sau *Strugure a se coace*, sau *Țară al nostru*, ori *A începe cules vie*, spun cuvinte, pe care, pe fiecare în parte, le știm toți ce însemnează; dar nu se înțelege ce vreau să spun cu ele luate împreună, nu se vede nici o legătură între ele, ci cel mult se bănuiește că vreau să spun ceva. Nu se pricepe *deslușit* nimic.

Când însă zic: *Vara a trecut*, ori *Strugurii s'au copt*, sau: *A început culesul viilor*, oricine înțelege bine ce spun.

De ce acum înțelege, iar adineaori nu? Cuvintele sunt aceleași. Aceleași, și totuși nu tocmai. Firește, ați găsit voi înși-vă deosebirea: Când le-am spus întâi,

cuvintele n'aveau nici o *legătură* între ele, steteau alături ca niște oameni care nu se cunosc și nu vorbesc între ei; par'că erau moarte. A doua oară, se țin unele de altele; sunt ca niște oameni care se cunosc, își dau mâna, vorbesc unii cu alții; par'că sunt vii; acum se sprijină și se lămuresc unele de altele, fac împreună *un tot*, înfățișează o *cugetare*, un *gând*.

3. Să cercetăm acum prin ce se înfăptuește această cuprindere a mai multor cuvinte într'o *cugetare*.

Am zis: *Vara a trecut*, iar nu *Vară a trece*; *Țara noastră are vulcani stinși*, iar nu *Noastră țară...* (cum s'ar așeza cuvintele în altă limbă, pentru aceeași *cugetare*, de pildă în franțuzește: *Notre pays...*).

E ușor să vă dați voi înșivă seama, luând aminte la deosebirea dintre *înșirarea* dintâi a cuvintelor — fără *legătură* între ele — și *îmbinarea* lor în rostul unei *gândiri*, a doua oară.

Prin două mijloace, limba dă cuvintelor vieța prin care se prind unele de altele într'o *cugetare*:

a) Prin *schimbarea* ce o ia forma unora dintre ele în *legătură* cu celelalte cuvinte din *cugetare*,

și b) prin *așezarea* fiecărui cuvânt la locul cerut de *cugetarea* ce vrem să spunem.

4. In exemplele de mai sus am zis și am așezat așa cuvintele, *de la sine*, *fără să stăm să ne gândim la vreo regulă de gramatică*, și tot astfel facem de câte ori gândim sau spunem ceva, fiindcă vorbim în limba noastră părintească, și așa cere firea limbei noastre.

Iar dacă chiar despre aceleași lucruri aveam alt *gând* în minte, de exemplu vream să întrebăm ceva despre ele, atunci, iarăși de la sine, așezam aceleași cuvinte altfel: *A trecut vara? Are țara noastră vulcani stinși?*

Inainte însă de a urmări formele și schimbările pe care le suferă cuvintele în *legătura* dintre ele pentru a exprima *gândirile* noastre, să vedem mai întâiu din ce sunt alcătuite cuvintele însăși.

1. Cuvinte. Sunete. Vocale. Consonante. Silabe. Alfabet.

Despărțirea cuvintelor în silabe.

1. Știți care e rostul cuvintelor în limbă: să înfațișăm prin ele, deslușit, gândurile ce avem:

Zice cineva: *Mare minune e lumea asta! In fiecare zi soarele răsare și apune! In fiecare an pomii înverzesc iarăși, înfloresc și fac fructe!*

Avem aici mai multe *gânduri* (e ușor să le despărțiți). Fiecare gând e arătat prin mai multe cuvinte legate între ele după legile limbei noastre în acea unitate de cugetare pe care știți că o numim *propoziție*.

2. Sunete.

Dar la rândul lor și *cuvintele* sânt alcătuite din *sunete*: fiecare cuvânt e format dintr'un mănuchiș de *sunete* (unele cuvinte chiar dintr'un singur sunet) *cuprinzând un înțeles*: numele unui lucru, al unei însușiri, al unei mișcări și altele; de aceea le și zicem, la aceste grupe de sunete cu înțeles, *cuvinte* sau *vorbe*.

3. Vocale, consonante.

Să luăm pe oricare din cuvintele de mai sus și să-l desfacem în sunetele ce-l alcătuesc; de pildă, cuvântul *mare* are sunetele *m, a, r, e*; cuvântul *e* cuprinde un singur sunet; cuvântul *în* două sunete și a. m. d.

Incercând să pronunțăm deosebit numai câte unul din sunetele care intră în alcătuirea cuvintelor din limba noastră, vedem că pe unele le putem rosti foarte deslușit singure: *a, ă, â, e, i, o, u*. Acest fel de sunete, care par'că au singure glas limpede (*voce*) — fiindcă la rostirea lor avem nevoie numai de punerea în mișcare a coardelor vocale și de eșirea liberă a aerului prin pâl-

nia formată de buze și de limbă —, se chiamă *vocale*.

Pe toate celelalte sunete însă, ca: *b, c, d, g, h, p, t*, și celelalte, nu le putem pronunța singure tot așa de limpede ca pe vocale, ci numai *sprijinindu-le pe o vocală*: *be, ce, de, pe, te*, ș. a. m. d.; de aceea, acest fel de sunete care nu *sună* deslușit singure, ci numai *împreună* cu o vocală pe care se reazemă, se chiamă *consonante* (sau *consoane*).

4. Diftongi și triftongi.

Uneori, în cuvinte ca *soare, iarbă, nou, ei, rouă*, ș. a., numai una dintre vocalele alăturate are *sunet plin*, sunet întreg, iar cealaltă, având sunet scurtat, sunet pe jumătate, se reazemă pe vocala de lângă ea cu sunet plin, întocmai ca o consoană, pronunțându-se astfel amândouă împreună, într'o singură deschidere de gură sau emisiune de voce.

Grupa de *două* vocale de acest fel se chiamă *diftong*.

În vechea ortografie aceste vocale scurte se și însemnau cu semnul scurtimei: *d. e., noi, unchiu*.

Când, în cuvinte ca: *iau, puiu, moiu, aiu (usturoiu), unghiu, triunghiu*, avem o grupă de trei vocale una după alta care se rostesc toate printr'o singură deschidere de gură, grupa de vocale de acest fel se chiamă *triftong*.

Intr'un triftong numai una din cele trei vocale are sunet *plin*, iar celelalte două, cu sunet pe jumătate, se reazemă pe aceasta, ca niște consoane.

Limba noastră are această particularitate că scurtează sunetul lui *i* în diftong și la sfârșitul cuvintelor — afară de cazul când *i* e accentuat sau nu se poate pronunța decât plin; rostim: (el) *auzi socri, umbli, umpli, miniștri* ș. a., (cu *i* cu sunet *plin*); dar (tu) *auzi, doț, frați, urși, fragi*, (cu *i* cu sunet *scurtat*).

Noi zicem *noi, voi*, pe când Italianii zic *noi, voi* (cu *i* plin).

Tot astfel și cu *u* în diftong sau final; zicem: *nour, umblu, socru* (cu *u* plin); dar *ploăă, noă, puă, vechă* ș. a. (cu *i* și *ă* scurt).

5. Silabe.

Ca să rostim deplin un cuvânt, cu toate sunetele ce-l compun, trebuie să deschidem gura de atâtea ori *câte vocale cu sunet plin* cuprinde acel cuvânt.

Sunetul sau grupa de sunete dintr'un cuvânt care se pronunță printr'o singură emisiune de voce (sau deschidere de gură) formează ceea ce se chiamă *silabă*. Cuvintele *ca: e, ea, an, zi, cât, ied, fii, flori*, sunt cuvinte de o singură silabă.

Tot o singură silabă formează și două cuvinte scurte care se pronunță împreună printr'o singură deschidere de gură, ori un cuvânt scurt, pronunțat împreună cu sunetele de la începutul sau de la sfârșitul altui cuvânt; de aceea, la scris, aceasta se arată unindu-le printr'o liniuță sau despărțindu-le prin apostrof; de ex.: *s'a dus; mi-e dor; ți-l dau; te-am văzut; într'un loc; văntreb*.

Cuvinte ca *mare, soare, asta, minune, frumusețe, cuminenie*, ș. a. m. d. au în corpul lor mai multe vocale pline; prin urmare, ca să le rostim, trebuie să deschidem gura de atâtea ori *câte vocale pline* are fiecare: *ma-re, soa-re, a-sta, co-pii*, au câte două silabe; *mi-nune, în-flo-resc, co-pii*, au câte trei silabe; *fru-mu-se-țe*, are patru silabe; *cu-min-țe-ni-e*, cinci; *îm-pă-ră-ți-i-lor*, are șase silabe, ș. a. m. d.

Așa dară, un cuvânt are *atâtea silabe câte vocale pline* (sau diftongi) are.

6. Despărțirea unui cuvânt în silabe.

Se face pronunțând împreună cu vocala plină, în aceeași emisiune de voce, consonantele (sau vocalele scurte) care se reazemă pe ea.

Prin urmare, când într'un cuvânt de mai multe si-

labe e numai o consonantă sau o vocală scurtă între două vocale pline (ori între o vocală plină și diftong, sau între doi diftongi), despărțirea în silabe se face pronunțând consonanta (sau vocala scurtă) împreună cu vocala plină (sau cu diftongul) ce urmează: plo-uă, floa-rea, soa-re, a-ie-vea.

Când însă între vocalele pline (sau diftongi) din cuprinsul său cuvântul are două sau mai multe consonante (ori vocale scurte), atunci avem *trei cazuri* de despărțire în silabe:

a) Dacă acea grupă de consonante e o îmbinare de sunete *cu care începe vre-un cuvânt în limba românească*, atunci întreaga grupă trebuie pronunțată împreună cu vocala următoare pe care se reazemă; deci, la despărțirea cuvântului în silabe, firea limbei noastre cere să trecem întreaga grupă de consonante la vocala următoare: a-sta (fiindcă în limba noastră avem cuvinte care încep cu st: stau, Stan, stejar, sting, ș. a.), Mo-tru (fiindcă avem: traistă, tremur, tron, ș. a.), o-blon (fiindcă avem: blană, blând, blăstem, ș. a.), a-flu (fiindcă avem: floare, flăcău, ș. a.), a-stro-nom (fiindcă avem: stropesc, strănut, ș. a.), ș. a. m. d.

b) Dacă acea grupă de consonante dintre vocale pline e o alăturare de sunete cu care în limba noastră *nu începe nici un cuvânt*, atunci grupa aceea de consonante nu se poate rosti împreună de noi Românii și deci firea limbei noastre cere să nu le rezemăm pe toate de o singură vocală, ci să le despărțim: consonanta dintâi din grupă o trecem la vocala plină de înaintea ei. (fiindcă o pronunțăm împreună cu ea), iar pe cealaltă (sau pe celelalte) le trecem la vocala următoare: ver-de, al-ba-stru, or-tac, sub-ți-re, ab-sent, ș. a. (N'avem în românește nici un cuvânt al nostru care să înceapă cu această alăturare de sunete: rd, lb, rt, bț, bs, etc.; nu le putem pronunța împreună).

c) Dacă însă cea dintâi consonantă (sau cele dintâi

două) din grupa de consoane dintre două vocale pline este consonanta finală (sau sunt consonantele finale) ale unui *prefix* (adică a unei părțicele de cuvânt care se poate adăuga la începutul unor cuvinte spre a compune cu ea alte cuvinte), atunci, chiar dacă avem în limba noastră cuvinte care încep cu acea grupă de sunete, trecem acea consonantă la vocala de înaintea ei (sau la grupa acelei vocale), iar restul consoanelor din grupă la vocala următoare; despărțim deci în astfel de cazuri așa: răs-torn, răs-bun, răs-puteri, răzgândi, des-fac, des-volt, des-văț, des-presura, des-noda, trans-fug, trans-parent, trans-port, fiindcă simțim sunetele care alcătuiesc acele *prefixe* (răs- des- trans-) ca un tot, ca ceva întreg, ca o parte din cuvânt care are oarecare independență față de restul cuvântului, adesea și el independent, ca cuvânt simplu (torn, bun, fac, fug), sau în alte forme: (floare) în-voaltă, în-presura, în-noda, în-văț.

De asemenea, în cuvinte ca: niciodată, deodată, drept-unghiu, ș. a. de acestea, adică în cuvinte *compuse* din împreunarea a două sau mai multe cuvinte simple, despărțirea în silabe se face ținând seamă de *unitatea cuvintelor simple* din care e alcătuit cuvântul compus. Vom despărți deci: nici-o-da-tă (iar nu: ni-cio-da-tă), de-o-da-tă, drept-unghiu.

7. Alfabet.

Sunetele cuprinse în cuvinte le notăm prin *litere*. Totalitatea literelor dintr'un sistem de asemenea semne se chiamă *alfabet* (după numele celor dintâi două litere din alfabetul grecesc: *alfa* și *beta*).

Până în a doua jumătate a secolului XIX, noi ne-am servit pentru scrierea limbei noastre de *alfabetul cirilic* — alfabetul *slav* — (numit astfel după numele unuia din cei doi frați, *Metodiu* și *Ciril* sau *Chiril*, apostolii Slavilor). De atunci încoace ne servim de *alfabetul la-*

tin, cu câteva adause de semne la unele litere pentru arătarea unor sunete din limba noastră care nu erau în limba latină (ă, â, î, ș), sau n'aveau semn deosebit (ț).

Acest alfabet latin al limbei noastre cuprinde următoarele *litere*:

Pentru *vocale*: a, ă, â (la mijlocul cuvintelor, pentru același sunet când e la începutul și la sfârșitul cuvintelor avem semnul î), e, i, o, u.

Pentru *consonante*: b, c (ce, ci, che, chi), g (ghe, ghi, ge, gi), h, j, k, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, x, y, z;

Litera x (=cs) reprezintă două sunete și o întrebuițăm numai în cuvinte nouă (neologisme) sau în nume proprii: axă, Alexandru, ș. a. — ori ca semn în matematică.

Literele k, q, y, întrebuițate în alfabetul latin al altor limbi, sunt de prisos în limba noastră, fiindcă răspund la sunete pentru care avem semne (c, ch, i); le întrebuițăm numai în scrierea numelor proprii streine sau ale numelor unor Români care și-l scriau sau și-l scriu cu aceste litere: Kogălniceanu, Kirileanu, Quintescu, ș. a. — ori ca semne în matematică.

8. Nu trebuie să confundăm *sunetul* pe care-l reprezintă *consonantele* (valoarea lor *fonetică*) cu *numele lor*.

Sunetul ce-l reprezintă fiecare consoană singură e, la cele mai multe dintre ele, aproape imposibil de pronunțat fără ajutorul unei vocale. (Câteva consonante pot fi șuerate: s, ș, j, z, ori mormăite: m, ori tremurate: r).

Numele lor în limba noastră e alcătuit la fiecare din *sunetul* ce-l reprezintă *urmat de vocala e*: be, ce, de, fe, ghe, he, je, le, me, ne, pe, re, se, șe, te, țe, ve, cse, ze.

9. *Numele consonantelor în limba franceză* e format la cele mai multe din *sunetul* ce-l reprezintă fiecare, pre-

cedat de vocala *e*. Unii Români, în loc de a numi consoanatele cu *numele lor românești*, le numesc cu *numele lor franțuzești*, ca și când noi Românii n'am fi fost în stare să dăm la consoanate nume pe limba noastră și ar fi trebuit să împrumutăm acum numele lor din altă limbă; acești Români, în loc să le zică consoanelor pe numele lor românesc: fe, le, me, ne, re, se, he, zic: ef, el, em, er, es, haș, zed, ics. Acest fel de numiri ale consoanțelor în limba românească e tot așa de greșit sau de străin spiritului limbei noastre, precum ar fi *pentru Francezi* numirile *românești* ale acelor consoanate. Fiecare popor, chiar dacă împrumută nume, cuvinte, forme, de la alte popoare, le plăsmuește din nou după firea limbei și a vieții lui naționale.

Urite și tot așa de false sunt și numirile care sprijină consoananta pe vocala *i*, în loc de *e*, crezând că dau *pronunțarea fonetică* a consoanțelor: bi, câ, di, gâ, hâ.

Una e *sunetul* consoanței și alta e *numele* ei.

Să zicem deci consoanțelor — oricând, prin urmare și când, de exemplu, le întrebuițăm și le rostim ca semne în operațiile matematice —, să le zicem, ca Români, când vorbim românește, cu *numele lor româneesc*: fe, he, me, se, etc., iar nu cu cel franțuzesc: ef, haș, em, es, etc.; și nici: fi, hi, mi, etc. Cu numele franțuzești să le zicem numai când *vorbim franțuzește*.

II. Felurile cuvintelor.

(Li se mai zice și *părțile de cuvânt*, adică *părțile din care e alcătuită cuvântarea, vorbirea noastră*).

1. Iată începutul basmului *Harap-alb*, scris de Ion Creangă:

Amù, ci-că era odată, într'o țară, un craiu, care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într'o țară mai depărtată. Și împăratul fratele craiului se numea Verde-împărat. Și împăratul-Verde, nu avea feciori, ci numai fete.....

Amù, ci-că împăratul acela, aproape de bătrânețe, căzând la zăcare, a scris carte frăține-său craiului, să-i trimeată grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoții săi,

ca să-l lase împărat în locul său, după moartea sa. Craiul, primind cartea, îndată chiemă tus-trei feciorii înaintea sa și le zice:

— Iacă ce-mi scrie frate-meu și moșul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru....

— Tată, zise atunci feciorul cel mijlociu, să mă duc eu, dacă vrei.

— Ai toată voia de la mine, fățul meu; dar mare lucru să fie, de nu ți s'or tăia și ție cărările! Mai știi păcatul? Poate să-ți iasă înainte vr'un iepure, ceva... și, popâc! m'oiu trezi cu tine acasă, ca și cu frate-tău, ș'apoi atunci rușinea ta n'a fi proastă! Dar, dă! cearcă și tu, să vezi cum ți-a sluji norocul. Vorba cea: „Fiecare pentru sine, croitor de pâne”. De-i izbuti, bine de bine; iară de nu, au mai pățit și alți voinici ca tine...

2. În această povestire avem toate felurile de cuvinte din limba noastră (ca și din ori-care altă limbă). Să vedem de *câte feluri* sânt și ce arată fiecare fel de cuvânt.

1. Cuvinte, cum sunt *craiu* (= rege), *fecior*, *împărat*, *frate*, *fată*, *nepot*, *moș* (aici cu înțelesul moldovenesc de *unchiu*), *iepure*... și altele de felul acesta, sânt *nume de ființe*; arată anume feluri de oameni, de animale, sau ceva închipuit ca atare (d. ex.: *smeu*, *balaur*, ș. a).

Altele, ca *țară*, *carte* (aici cu înțelesul vechiu de *scri-soare*), *pâne*, *loc*, *cărare*, și altele ca ele, sunt *nume de lucruri*, locuri, ș. a.

Altele, ca *bătrânețe*, *moarte*, *parte*, *voință*, *păcat*, *rușine*, și altele de acestea, arată întâmplări, schimbări, simțiri, stări, în sfârșit ceva privit ca de sine stătător, ceva despre care putem vorbi *ca și* despre o *ființă* ori despre un *lucru*.

Acest fel de cuvinte, care sunt *nume de ființe*, sau

de *lucruri*, sau de ceva care *există* sau ne închipuim că există și despre care putem vorbi ca și despre o ființă ori despre un lucru, se cheamă *substantive*.

2. Cuvinte ca *vrednic, destoinic, mare, bogat, prost...* arată *însușiri* de-ale ființelor sau de-ale lucrurilor ori însușiri a ceva despre care putem vorbi ca despre o ființă sau un lucru.

Acest fel de cuvinte se numesc *adjective*.

3. Alte cuvinte, ca *cel* (mijlociu), *al, a* (moșului), *împăratu-l frate-le craiu-lui*, după moarte-*a* sa, *a lui* Verde-împărat, *feciori-i, cărări-le*, ș. a. asemenea, stau pe lângă substantive ori adjective sau se contopesc cu ele, se lipsesc de ele ca niște părțițele, spre a le determina precis, a le da oarecum o *încheietură* (o *articulație*).

Acest fel de cuvinte se cheamă *articule* (sau *articole*) — de la cuvântul latinesc *articulus*, încheietură (a oaselor).

4. Cuvinte ca *acela, care, eu, mie, meu, tu, ție, tău, vostru, voi, fiecare, altul*, ș. a. asemenea sunt în locul *numelui* unei ființe sau al unui lucru.

Acest fel de cuvinte care *țin locul unui nume* de ființă sau de lucru, adică locul unui substantiv, se cheamă *pronume*.

5. Cuvinte ca *trei, patru, zece, nouăzeci, mult, puțin*, ș. a. de acest fel, arată *numărul* ființelor ori al lucrurilor de care e vorba sau o *cantitate*. Altele ca *întâiul*, al *doilea*, al *o sutălea*, al *o mielea*, arată *rândul*, *șirul* sau *ordinea* în care se urmează sau sânt așezate cele despre care vorbim.

Acest fel de cuvinte care arată *numărul, cantitatea* sau *ordinea* după număr, a ființelor sau a lucrurilor se cheamă *numerale*.

6. Cuvinte ca *era, să fie, avea, se numea, a scris, primi*, (dacă) *vrei, chiemă, se simte, împlinesc*, (mă) *duc*, (vor) *tăia, știu*, (m') *oiu trezi*, (ți-) *a sluji, a izbuti, a păși* (ș. a. de acest fel), arată că cineva sau ceva

este (există), *se află* sau *face* ceva, că *se întâmplă* ceva.

Cuvintele, care arată existența, starea, lucrarea, acțiunea a cuiva sau a ceva, se cheamă *verbe*.

7. Cuvinte ca *amù* (=acum), *odată*, *grabnic*, *îndată*, *cum*, *nu*, *mai*, *bine* (ș. a. de acest fel), arată mai de aproape felul, timpul, locul, împrejurările în care se face lucrarea arătată de verb.

Cuvinte de acestea care stau pe lângă un verb, determinând mai de aproape starea sau acțiunea arătată de acel verb, se numesc *adverbe*.

8. Cuvinte ca *întru* (era într'o țară...), *la* (căzând la zăcare), *pe* (să-i trimeată pe cel mai vrednic), *în* (să-l lase împărat în locul său), *dintre* (care dintre voi), *peste* (a împărăți peste o țară), *cu* (m'oiu trezi cu tine), *pentru* (fiecare pentru sine), ș. a. asemenea, au în limbă rostul de a fi puse înaintea unui cuvânt spre a face legătura între el și un alt cuvânt, din aceeași propozițiune, care nu este de același fel cu el; d. e. legătura între verb și un substantiv sau între un verb și un pronume, ș. a.

Cuvintele care leagă între ele două părți dintr'o propoziție care nu-s de același fel ca funcțiune *sintactică* se cheamă *prepoziții* (prepozițiuni) — de la cuvântul latinesc *praepositio* „punere înainte”.

În construcții, ca d. e. „*care dintre voi...*”, „*fiecare pentru sine*”, „*împărat în locul său*”, s'ar părea că prepoziția leagă între ele cuvinte de același fel. E însă așa numai în aparență; căci privind în întregime propoziția din care fac parte aceste construcții, ne dăm seama că sau nu este exprimat în cuvinte gândul întreg (ci e lăsat nerostit încă un cuvânt care se subînțelege: „*care om dintre voi...*”, „*fiecare este pentru sine...*”) — sau cuvântul cu care se face legătura nu e așezat imediat înaintea prepoziției (să-l lase în locul său împărat).

9. În limbă mai sânt încă un alt fel de cuvinte de legătură, ca d. e.: *ci* (nu avea feciori, *ci* numai fete), *și* (chiamă feciorii *și* le zise, țara mare *și* bogată), *de* (=dacă), *iar(ă)*, (*de*-i izbuti, bine; *iară* de nu...), ș. a. asemenea. Vedem că acest fel de cuvinte leagă între sine două propoziții sau două cuvinte de același fel din aceeași propoziție.

Cuvintele de acest fel, care fac legătura între două propoziții sau între două părți la fel ca funcțiune sintactică din aceeași propoziție, se numesc *conjunții* (*conjunțiuni*) — de la cuvântul latinesc *conjunctio* „unire, legătură”.

10. În sfârșit mai sunt în limbă încă un alt fel de cuvinte, ca d. e. *popâc! de! (dă!)*.

(*De!* cearcă și tu; *de!* ce să-ți fac? *ti!* *vai!* *o!* *ah!* *ei!* *Ei!* dragul meu!).

Acestea sunt ele singure ca o propoziție întregă; exprimă, adică, singure un gând întreg, dar nelămurit, mai mult o simțire: o îndoială, o părere-de-rău, o suferință, o mirare, o surprindere, o imitare a unui sgomot, ș. a. asemenea. Acest fel de cuvinte, cum vedem, *se aruncă* în vorbire între două propoziții sau între cuvintele unei propoziții, fiind ca o vorbă pentru sine, în afară de propoziție, și ar putea și lipsi, fără să lipsească ceva din cugetarea ce vrem să spunem; ele au însă în vorbire rostul de a exprima scurt simțirea noastră și de a adăuga astfel mai multă tărie, mai multă căldură și vioiciune, cugetării cuprinsă în propoziția pe lângă care se spun.

Cuvintele de acest fel, care se spun, oarecum, *aruncate între* două propoziții sau în mijlocul unei propoziții, exprimând mai mult o simțire a celui ce vorbește, se numesc *interjecții* (*interjecțiuni*).

Interjecții ca acestea: *Br!* *Hm!* *Ț!* *St!*, sânt în limba noastră singurele forme de îmbinări de sunete numai din

consonante sau cu grupe de consonante care nu se întâlnesc în cuvintele limbii. Incolo, în limba noastră nu există cuvinte care să nu aibă în corpul lor nici o vocală.

Că interjecțiile sânt o clasă aparte de cuvinte, cu totul deosebite de toate celelalte; că, drept vorbind, nici nu sânt, cuvinte propriu zise, ci numai niște *exclamații* ce însoțesc cuvintele sau țin loc de o întreagă propoziție — o vedeți limpede în acel fel de interjecții care sunt o *imitare* a unor șgomote sau mișcări ca: *Prr!* (spre a arăta d. e. șgomotul produs de ruperea unei stofe), *Brr!* (spre a arăta un ger mare care te face să te scuturi), *Ptru!* (șgomotul produs de mișcarea buzelor pe care-l facem când vrem să oprim din mers un cal), ș. a.

De aceea, după interjecții se pune semnul exclamării.

3. Avem așa dară în limbă *zece* feluri de cuvinte.

Toate aceste feluri (sau clase) de cuvinte ne sunt necesare pentru exprimarea deslușită a gândurilor noastre (despre ce vedem, ce simțim, ce cugetăm). Nu ne putem lipsi de nici unul din ele, fiindcă fiecare are un rost deosebit în închegarea gândurilor noastre.

Numai legând între ele (într'o propoziție) mai multe feluri de cuvinte, putem cugeta și rosti deslușit cugetarea noastră. Rostind ori auzind *un singur* cuvânt, nu pricepem limpede ce vrea să spună cel ce-l spune, decât numai dacă mai subînțelegem în gând cel puțin încă un cuvânt care, împreună cu cel rostit, să împlinească o cugetare. Vom mai vorbi despre aceasta mai departe.

Aceste *zece* clase de cuvinte sunt enumerate în gramatică, de obicei, în ordinea următoare:

1. <i>Substantivul.</i>	6. <i>Verbul.</i>
2. <i>Adjectivul.</i>	7. <i>Adverbul.</i>
3. <i>Articolul.</i>	8. <i>Prepoziția.</i>
4. <i>Pronumele.</i>	9. <i>Conjunția.</i>
5. <i>Numeralul.</i>	10. <i>Interjecția.</i>

III Cuvinte flexibile (mlădioase) și cuvinte neflexibile.

1. Luând seamă la cele spuse în povestea de mai sus, și la orice vorbire a fiecăruia dintre noi (fie despre ori ce ar fi), vedem că în orice vorbire cu înțeles nu numai așezăm cuvintele unele după altele, ci *le legăm* între ele, ca să aibă înțeles. Cum se face această legătură?

Pe de o parte, precum am văzut, prin *prepoziții* și *conjunții*, iar pe de alta, prin *mlădierea* unor cuvinte potrivit gândului ce avem.

2. În poveste, de pildă, ni s'a spus ceva despre un *craiu*; apoi despre fratele *craiului*; despre doi, zicem doi *crai*. Craiul avea *un frate*; erau *doi frați*. Și țara *unuia* era *bogată*. Și împăratul era *bogat*. Feciorul *cel* mijlociu n'a făcut nici o ispravă; apoi i-a venit rândul *celui* mai tânăr.

Erau *trei* frați; dintre ei, cel de *al treilea* a fost cel *care* a avut noroc, dar *căruia* nu i-a mers numai bine.

Tatăl i-a zis celui mijlociu: „*Dă!* cearcă și *tu*, să vezi cum ți-a sluji norocul”. La câte *trei* le *zisese* mai înainte: Care dintre *voi* se simte destoinic a împărăți..., are voie să împlinească voința moșului *vostru*.

3. Constatăm dar că cele dintâi șase feluri de cuvinte (de la substantiv până la verb inclusiv) *își schimbă forma* (*craiu*, *craiului*, *crai*), după raporturile ce au cu alte părți ale propoziției, *se mlădie*, după trebuință.

Dar în alcătuirea gândurilor (adică a propozițiilor) de mai sus au fost cuprinse și alte cuvinte ca: mai, apoi, nu, nici, bine; în, despre; și, dar; dă!

Acestea rămân *mereu cu aceeași formă*, neschimbate, ori în ce legătură ar fi.

4. Prin urmare, cele zece feluri de cuvinte se împart în două mari grupe: a) unele care-și schimbă forma

după raporturile ce au cu alte cuvinte, adică cu alte părți ale propoziției; de aceea, aceste cuvinte se numesc *flexibile* sau *schimbătoare*; b) altele care rămân totdeauna cu aceeași formă, oricare ar fi legătura ce au în propoziție sau în frază; de aceea, aceste cuvinte se cheamă *neflexibile* sau *neschimbătoare*.

Ați văzut care feluri de cuvinte sunt *flexibile*: *substantivul*, *adjectivul*, *articolul*, *pronumele*, *numeralul* și *verbul*.

Neflexibile sunt: celelalte patru feluri de cuvinte: *adverbul*, *prepoziția*, *conjuncția* și *interjecția*.

5. Dintre cele șase feluri de cuvinte flexibile, cele dintâi cinci, adică substantivul, adjectivul, articolul, pronumele și numeralul, ați văzut că au flexiune la fel: *craului*, *bogatului*, *celui*, *unui*, *cărui*; *craii*, *cei*, *unii*, *câți*. Toate aceste cinci feluri de cuvinte la un loc se cheamă *nume*; de aceea flexiunea acestor cinci feluri de cuvinte se cheamă *flexiune nominală* sau *declinare*. Substantivele, adjectivele, articolele, pronumele, și numeralele *se declină*, adică își schimbă forma după *gen*, *caz* și *număr*.

Cea de-a șasea clasă de cuvinte flexibile, *verbele*, au alt fel de flexiune, *flexiune verbală* sau *conjugare*: verbele se conjugă, adică își schimbă forma (zic, zici, ar zice, zicem, ziceați, zisesem) după *mod*, *timp*, *persoană* și *număr*.

6. Vom vedea mai departe amănuntele acestor două feluri de flexiuni. De pe acuma însă, putem observa un lucru, atât la flexiunea numelor, cât și la a verbelor: în deosebite forme ce iau, nu se schimbă întreg cuvântul, ci numai partea de la sfârșit, *terminarea*; iar corpul principal al cuvântului, *rădăcina* sau *tema* lui, rămâne mai mult sau mai puțin constantă, neschimbată, în toate formele flexionare ale cuvântului.

Substantivul.

Substantive comune și substantive proprii.

1. Iată câteva proverbe, zicători și găcitori:

Omul vrednic se face luntre și punte și trebuie să iasă la liman.

Mielul blând sughe la două oi.

Lauda de sine nu miroase bine.

Sub foaie de leuștean

Țipă-un puiu de Moldovean.

(Brotăcelul).

Intr'un vârful de paiu

Mănăstire de craiu (= rege).

(Casa păianjenului).

2. În cugetările de mai sus avem cuvinte ca: *om, miel, oaie, craiu, Moldovean, puiu; leuștean, foaie, paiu, vârful, mănăstire, luntre, punte; laudă, vorbă*. Toate acestea sunt nume ori de ființe, ori de lucruri, ori de ceva pe care-l privim ca ceva de sine stătător și despre care putem vorbi ca și despre o ființă sau despre un lucru (laudă, vorbă).

Știți că toate cuvintele de acest fel se cheamă *substantive*.

3. Să vedem acum dacă substantivele sunt toate de un singur fel. Unele, ca *om, miel, foaie, puiu, luntre*, sunt nume care arată o *clasă*, o grupă întreagă de ființe sau de lucruri de același fel; nu e o *singură* ființă pe lume la care să dăm numele de *om*, de *miel*, de *puiu*, etc., ci aceste nume le dăm la *toate ființele de același fel*: la toți oamenii, la toți mieii, la toți puii, etc. Tot așa dăm numele de *luntre, foaie*, etc., *nu* numai la *un singur lucru*, ci la toate lucrurile de acel fel; tot astfel, zicem *laudă, vorbă, proverb*, ș. a. la orișice lucru de acest fel, la toate laudele, vorbele, etc.

Prin urmare, acest fel de substantive sunt nume *comune* la o întregă clasă de ființe sau de lucruri de același fel; de aceea se numesc *substantive comune*.

4. Altfel de substantive, ca de ex.: *Moldovean*, ori *Român*, *România*, ori *Cluj*, ori *Mihail Eminescu*, etc., sunt nume pe care le dăm la *o singură ființă* sau la *un singur lucru* din clasa din care fac parte.

România e nume de țară; dar nu e nume pe care să-l putem da la orice țară, ci e numele unei *singure* întinderi de pe pământ din clasa acelor pe care le numim țară, e numele unei singure țări. *Român* e un nume de popor; dar nu e, ca d. e. substantivul „popor”, nume al *tuturor* grupelor de oameni pe care le numim popoare, ci numai al *unui singur popor*; *Moldovean* nu e nume pe care-l dăm tuturor grupelor de Români, ci numai *unei singure grupe* de Români; *Eminescu* nu e nume dat tuturor familiilor de Moldoveni, ci numai *uneia singure*; *Mihail* nu e numele tuturor bărbaiților din familia Eminescu, ci numai al *unuia singur*; *Cluj* e un nume de oraș; dar nu e (ca d. e. *oraș*) un nume pe care să-l putem da tuturor așezărilor omenești pe care le numim orașe; ci numai numele *unui singur oraș*. Tot așa, nume ca: *Rusia*, *Franța*, *Corsica*, *Paris*, *Londra*, *Decebal*, *Traian*, *Vistula*, *Oltul*, *Negoiul*, *Europa*, *Alexandru*, etc., fiecare din ele e numele *propriu* unui singur lucru din clasa sau grupa din care face parte.

De aceea, acest fel de substantive care sunt numele *unei singure ființe* sau *unui singur lucru* din grupa de ființe sau de lucruri la fel cu el se cheamă *substantive proprii*.

Regulă de ortografie: Numele proprii se scriu cu literă mare; dar adjectivele formate de la ele se scriu cu literă mică: *Român*, dar *românesc*; *Evreu*, dar *evreesc*, etc.

Număr, gen, caz.

Număr.

1. Marele nostru scriitor Ion Creangă a scris, între altele, minunatele povești: „Soacra cu trei nurori”, „Capra cu trei iezi”, „Punguța cu doi bani” și „Fata babei și fata moșneagului”.

2. Privind substantivele de aici, vedem că *forme* ca: *soacra, capra, punguța, fata babei, fata moșneagului*, ne arată că e vorba de *o singură* soacră, capră, punguță, fată, babă, și de *un singur* moșneag; iar forme ale substantivelor ca: *nurori, iezi, bani*, arată că e vorba de *mai multe ființe* sau *lucruri* de acel fel.

Prin urmare, fiindcă substantivele, precum știți, sunt cuvinte *flexibile*, ele arată, prin *forma* ce au, și *numărul* ființelor sau lucrurilor de care e vorba.

3. Formele substantivelor care ne arată că e vorba de *o singură ființă* sau de *un singur lucru* se cheamă *forme de numărul singular*; zicem că substantivul e la numărul singular.

Formele substantivelor care arată că e vorba de mai multe ființe sau lucruri (de o pluralitate) se cheamă *forme de numărul plural*; substantivele cu astfel de forme sunt la numărul plural.

Avem deci la substantive (ca și la verbe, precum am văzut), ca și la celelalte nume (precum vom vedea), forme de *două numere*: forme de *singular* și forme de *plural*.

4. Partea din cuvânt prin a căruia schimbare (flexiune) se arată *numărul* e *terminarea*: *socru-socri, soacră-soacre, puiu-pui, puică-puice* (și *puici*), *ban-bani, mătușă-mătușe* și *mătuși*, *moș-moși*, *moașă-moașe*, *gri-jă-griji*.

La unele cuvinte, la formele de *plural*, pe lângă schimbarea terminării, mai e și o schimbare în corpul cuvân-

tului: *carte-cărți, poartă-portți, masă-mese, cireadă-cirezi, varză-verze, copil-copii*; ba încă, la unele cuvinte, pe lângă forma de plural numai prin schimbarea terminării, se zice de către unii o formă de plural în care se schimbă și vocala din mijlocul cuvântului, spre a întări și mai mult ideea de plural; pe lângă formele: *pasăre-păsări, albie-albii; casă-case, școală-școale, stradă-strade, fabrică-fabrici, paradă-parade, cazarmă-cazarme*, etc., se întrebuintează (și par'că din ce în ce mai mult) și formele de plural (mai urite la sunet): *păsări, albi, căși, școli, străzi, fabrici, parazi, cazărmi*, ba chiar și: *părăzi, căzărmi*, etc.).

Unele cuvinte ca: *secară, ovăz, orz, mazăre, linte, miere, ceață, rouă, neauă, foame, sete, lene, teamă*, etc., au numai forme de singular (fiindcă sunt nume de lucruri la care nu ne gândim la număr).

Altele ca: *foarfece, pantaloni, izmene, cioareci, ochelari, icre, mendră*, etc., au numai forme de plural. (Ia vedeți de ce?).

Tot așa și unele nume proprii (de localități, munți, etc.): *București, Iași, Bucegi, Pirinei*, etc.

Gen.

5. Tot prin *forma* lor, substantivele ne mai arată încă ceva. Când auzim cuvinte ca: *soacră, babă, fată, capră, puică*, știm că e vorba de ființe de sex *femeiesc* (*feminin*).

Când auzim cuvinte ca: *socru, moșneag, flăcău, țap, puu*, știm că e vorba de ființe de sex *bărbătesc* (*masculin*).

Această deosebire de formă a substantivelor, după *sexul* ființelor ce numesc, se cheamă *gen*.

Substantivele care arată ființe de sex bărbătesc sunt de *genul masculin* (cuvântul vine de la latinescul *masculus*: „de bărbat, bărbătesc”, derivat de la *masculus* pe care l-am păstrat și noi în limbă numai în cuvântul „*mascur*”).

Substantivele care arată ființe de sex femeiesc sunt

de genul feminin (de la latinescul *femininus*: „de femeie”; *femina*: „femeie”).

6. Genul unui substantiv se vede și mai bine când punem înaintea lui numeralul sau articolul care se cere după înțelesul său. Zicem: *un miel, doi miei, un puiu, doi pui, un tată, doi tați; o miea, două miele, o puică, două puici*, etc. Deci substantivele masculine cer formele de numeral-articol *un, doi*, iar substantivele feminine cer formele *o (una), două*.

7. Lucrurile (sau cele ce pot fi privite ca lucruri) nu au *sex*; dar substantivele care arată numele lor au aceleași *forme* ca și cele care sunt nume de ființe; deci au și ele *gen*. Zicem: *un arbure, doi arbori; un an, doi ani, o casă, două case; o vorbă, două vorbe*, etc. Cele dintâi sunt dar de genul *masculin*, cele de al doilea de genul *feminin*.

8. Dar mai avem în limba noastră și substantive nume de lucruri (ca: *scaun, clopot, ștergar, gând, cuvânt*, etc.), care au la singular forma *masculină*, iar la plural forma *feminină*: *un scaun, două scaune, un ștergar, două ștergare, un jurământ, două jurăminte, un timp, două timpuri*, etc.

Acest fel de substantive au deci forme de gen amestecate, de la *amândouă* genurile; de aceea se cheamă substantive *ambigene*.

Li se mai zice și *heterogene* (ceea ce înseamnă „de alt gen”).

Unii le zic și *neutre*; dar acest nume, luat din latinește, nu e potrivit pentru formele substantivelor noastre de acest fel, care sunt de la amândouă genurile; căci „neutru” însemnează „nici de unul, nici de altul”, adică *nici masculin, nici feminin, ci de alt gen*, adică cu *forme altele*, decât ale substantivelor masculine și ale celor feminine — cum și sânt într’adevăr substantivele *neutre* în latinește: nu sânt *nici* de genul masculin, *nici* de genul feminin, ci de un al treilea gen, neutru; pe când de substantivele noastre *ambigene*, deși formele lor se trag din formele neutrelor la-

tinești (d. e.: cap-capete, timp-timpuri), nu putem zice că aceste forme nu sunt *nici* masculine, *nici* feminine, ci sunt *și* masculine (la singular) *și* feminine (la plural); deci numele care li se potrivește e cel de substantive *ambigene*.

9. În limba românească avem deci *forme* numai de *două genuri*: *masculine* și *feminine*.

Substantivele care arată nume de *ființe* sunt unele *masculine* și altele *feminine*, după sex.

Substantivele care arată nume de *lucruri* se împart în *trei* grupe: unele iau formele substantivelor *masculine*, altele formele celor *feminine*, iar altele la *singular* forme *masculine*, iar la *plural* forme *feminine*.

Prin urmare, în românește avem, după formele lor, la singular și la plural, *trei* clase de substantive: *masculine*, *feminine* și *ambigene* (sau *heterogene*).

C a z.

10. Substantivele, prin *flexiunea*, adică mlădierea formelor lor, mai arată încă ceva.

Știți povestea: Era odată un moșneag și o babă și moșneagul avea o fată și baba iar o fată. Fata babei era leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; fata moșneagului însă era harnică, asculătoare și bună la inimă. Baba, deși n'avea ce cusur să-i găsească fetei moșneagului, o certa toată ziua pe biata fată, până când într'o zi, știind pe moșneag cât e de slab, îi zice moșneagului: „Moșnege, pâine și sare cu tine nu mai mănânc, dacă nu-ți trimeți fata în lume, unde-o fi!” Ce să răspundă babei, moșneagul? S'o certe pe babă, nici vorbă! Doar atât a îndrăznit să zică: „Bine, babo, nu ți-e milă?” Dar baba nu s'a înduplecat, nici de rugămintea moșneagului, nici de plânsul fetei. În cele din urmă, tată-său i-a zis: „Tată dragă, du-te unde te-a lumina Dumnezeu!”.

În construcții ca: *moșneagul* avea o fată, *baba* avea și ea o fată; *fata* moșneagului era harnică, — formele subliniate ale acestor cuvinte au aceeași funcțiune: de *subiect* al propoziției.

11. În construcțiile: *fata babei*, *fata moșneagului*, plânsul *fetei*, funcțiunea e alta: aceleași substantive sunt *atribute*.

În construcțiile: îi zice *moșneagului*; ce să răspundă *babei*?; ce cusur să-i găsească *fetei*, acele substantive au funcțiunea de *complement indirect*.

În construcțiile: știind *pe moșneag*; s'o certe *pe babă*; să-ți trimiți *fata* — substantivele de care e vorba au în propoziție funcțiunea de *complement direct*.

În construcțiile: *Moșnege*, pâine și sare...; *babo*, nu ți-e milă?...; *fată dragă*, du-te... — formele acestea stau pe lângă propoziție, în afară de ea, ca o *chemare* a numelui celui către care se adresează vorbitorul.

12. Aceste *forme* deosebite ale substantivelor, după *funcțiunea* lor în propoziție, arătată uneori și printr'o terminare deosebită, se cheamă *cazuri* (funcțiunea substantivului atârând adesea de locul în care se află sau *cade* el în propoziție).

Fiecare *caz* are un nume deosebit.

Cazul subiectului se cheamă *cazul nominativ*; el este dintre diferitele forme ce le ia substantivul, forma care arată numele ființei sau lucrului de care e vorba. Fiind *cazul subiectului*, îl aflăm punând întrebarea *cine? ce?*: — Cine avea o fată? — *Moșneagul, baba*. — Cine era leneșă? — *Fata (babei)*.

Cazul atributului se cheamă *cazul genitiv* (cuvântul acesta latinesc a fost împrumutat de Romani, ca mulți termeni de știință, de la Greci; însemnează: al cui fiu este cineva, cărui părinte de familie aparține, cărui stăpân aparține un obiect). Genitivul arată *al cui* e lucrul sau ființa de care e vorba. Il aflăm punând

substantivului al cărui atribut este întrebarea: *al cui?* *a cui?* *ale cui?* — *A cui fată?* — *A babei*; *a moșneagului*. — *Al cui plâns?* — *Al fetei*.

Cuvintele (a) *babei*, (a) *moșneagului*, (al) *fetei*, sunt, în construcțiile de care am vorbit, în cazul *genitiv*.

Cazul complementului indirect se chiamă cazul *dativ*, arătând pe cel căruia-i *dăm* ceva. Il aflăm punând *verbului* pe lângă care stă întrebarea: *cui?* — *Cui zice?* — *Moșneagului*. — *Cui răspunde moșneagul?* — *Babei*. — *Cui să găsească cusururi?* — *Fetei*.

Cuvintele *babei*, *moșneagului*, *fetei*, sânt, în aceste legături, în cazul *dativ*.

Observați că *genitivul* și *dativul* au aceeași formă. Totuși e o deosebire între ele. Care?

Cazul complementului direct se chiamă cazul *acuzativ*. Il aflăm punând *verbului* pe lângă care stă întrebarea: *pe cine?* *ce?* — *Ce avea baba?* — *O fată*. — *Ce vrea baba să-i găsească fetei moșneagului?* — *Vre-un cusur*. — *Pe cine știa baba că e slab din fire?* — *Pe moșneag*. — *Ce* (sau *pe cine*) *să trimeată moșneagul în lume?* — *Fata*. — *Pe cine* *nu îndrăznea moșneagul să certe?* — *Pe babă*.

Cuvintele: *fată* (pe *fată*), *cusur*, (pe) *moșneag*, (pe) *babă*, din aceste legături sunt în cazul *acuzativ*.

Vedeți că forma *acuzativului* e întocmai ca a *nominativului*.

Cazul chiamării (al invocării, al adresării către cineva) se cheamă *cazul vocativ* (de la latinescul *vocare* = a chema): *Moșnege*, *babo*, *fată* (*dragă*)!

Regulă de punctuație. Substantivul în cazul *vocativ* fiind un cuvânt pentru sine, în afară de propoziție, trebuie despărțit printr'o virgulă, dacă e la începutul unei propoziții, sau despărțit între două virgule, dacă

e așezat în mijlocul propoziției: Moșnege, pâine și sare...

— Bine, babo, nu ți-e milă?

13. Avem dar *cinci cazuri* în care poate fi un substantiv prin funcțiunea lui într'o propoziție.

Funcțiunea substantivului în propoziție neatârând de număr, se 'nțelege că și la formele de plural substantivul are tot *cinci cazuri*.

Trecerea unui substantiv prin formele celor *cinci cazuri*, la singular și la plural, se cheamă *declinare*.

Declinarea substantivelor.

1. Să luăm chiar din povestea de mai sus câteva substantive, deosebite după forma lor de la nominativ și după gen, și să le trecem prin cele *cinci cazuri* la singular și la plural, adică să le declinăm.

Singular

Masculin:

Un *moșneag* avea o fată.

Fata unui *moșneag* era cuminte.

Dă „bună ziua” acelu *moșneag*.

Să cerți un *moșneag*?

Vino, biet *moșneag* (sau *moșnege*)!

Feminin.

N. O *babă* avea o fată

G. Fata unei *babe* era leneșă.

D. Spuse altei *babe*,

A. Chiamă o *babă*.

V. Vino, *babă* (sau *bașbo*)!

- N. Multă *lume* călătorește.
 G. Gura oricărei *lumi*.
 D. Zi o vorbă bună acelei *lumi*.
 A. Respectă această *lume*.
 V. Ce dragă mi-ești, *lume!*

Plural.

Masculin

- N. Câțiva *moșnegi*, unii *moșnegi* sunt vioi.
 G. Casele unor *moșnegi*.
 D. Trimite vorbă unor *moșnegi*.
 A. Am văzut trei *moșnegi*.
 V. *Moșnegi*, fiți bine veniți!

Feminin

- N. Niște *babe*, unele *babe* sunt vorbărețe.
 G. Vorbele unor *babe*.
 D. Dă pomană unor *babe*.
 A. Miluește niște *babe*.
 V. Veniți, *babe*, mai aproape!

- N. Cine știe câte *lumi* sunt!
 G. Depărtarea atâtor *lumi*.
 D. Cine dă viață atâtor *lumi*?
 A. Cine cârmuește atâtea *lumi*?
 V. Vai, *lumi* trecătoare!

2. Ca acestea se declină oricare alte substantive, la fel cu ele. De exemplu:

Singular

- N. Un *cuscru* e o rudă prin alianță.
 G. Vizita unui *cuscru* e plăcută.
 D. Dă altui *cuscru* mâna.
 A. Vede un *cuscru*.
 V. *Cuscre*, să te vedem!

Plural.

- N. Alți *cuscri* se poartă altfel.
 G. Casele unor *cuscri*.
 D. Spune ceva unor *cuscri*.
 A. Cinstește niște *cuscri*.
 V. *Cuscri*, ce vă aduce pe la noi?

Singular

- N. S'a stricat o *roată*.
 G. Spițele unei *roate* sau *roți*.
 D. Ce să pui unei *roate* sau *roți*?
 A. A împiedecat o *roată* de la car.
 V. *Roată*, cum să te dreg?

Plural.

- N. La un car sunt patru *roate* (sau *roți*).
 G. Șinele celor patru *roate* (sau *roți*).
 D. Pune piedică unor *roate* (sau *roți*).
 A. A înlocuit două *roate* (sau *roți*).
 V. Mult ați umblat, biete *roate* (sau *roți*)!

Singular

- N. Un *frate* bun iartă.
 G. Vorba unui *frate* e scumpă.
 D. Dă ajutor unui *frate*.
 A. Chiamă un *frate*.
 V. *Frate*, nu te supăra!

Plural.

- Italienii ne sânt *frați*.
 Cultura acestor *frați* este înaintată.
 Nu spuneți vorbe grele unor *frați*!
 Cunoaștem mulți *frați* vitregi.
Frați de-un sânge, vă iubim!

Articolul hotărît și cel nehotărît.

1. Ne spune cineva: „Mă întâlniiu adineaori cu un prieten. Venea de la un văr al lui, care-i dase o scrisoare către o rudă a lor”.

Am înțeles ce-a spus.

Dacă ar spune: „Mă întâlniiu cu prieten. Venea de la văr al lui, care-i dase scrisoarea către rudă a lor” — am înțelege și acum, dar am zice că cel ce vorbește așa nu știe bine românește. — De ce? Se vede limpede: fiindcă lipsește înaintea fiecărui substantiv acel cuvânt scurt, *un* sau *o*, care dă ca o încheietură substantivului: *articolul*.

Dar, din ceea ce mi-a spus, am înțeles numai *în general* despre ce e vorba: că s'a întâlnit cu *un* prieten care i-a dat *o* scrisoare către *o* rudă. Articolul acesta (*un, o*), dă o încheietură substantivului, dar în mod nehotărît.

De aceea articolul acesta *un, o*, pe care limba noastră îl cere înaintea substantivelor, se cheamă *articolul nehotărît* sau *impropriu*.

2. Când însă mi-ar spune: „Mă întâlniiu cu prietenul meu Ionel, care venea de la vărul său Alexandru, care-i dase scrisoarea ce o aștepta către ruda sa, fratele unui cunoscut al meu” — și aici substantivele au o încheietură, un *articol*, dar la urma lor, și contopit cu substantivul (prietenu-*l*, frate-*le*, scrisoare-*a*, rud-*a*). Prin acest articol (*-l, -le, -a*) se arată în *mod hotărît* despre cine e vorba; de aceea acest articol care arată în mod hotărît persoana sau lucrul de care e vorba, și care în limba noastră se lipește în urma substantivului (și a adjectivului), formând una cu el, se cheamă *articol hotărît* sau *propriu*.

În cele mai multe limbi articolul hotărît se pune înaintea substantivelor; d. e. în franțuzește: *l'ami, le*

frère, *la* lettre; în italienește: *l'amico, il fratello, la lettera*; în nemțește: *der Vater, die Mutter, das Kind*, etc.

3. La formele de nominativ, acuzativ și vocativ, substantivele pot fi și singure, fără articol nehotărît sau vre un alt nume corespunzător. D. e.:

E om și om, sânt oameni și oameni, în lume!

Cine face casă, are griji.

Munte, munte, mare ești!

Declinarea nearticulată a substantivelor.

1. Din formele de cazuri ale substantivelor, am văzut că, spre a se declina, substantivele au nevoie de articol — fie *nehotărît* (înaintea lor), fie *hotărît* (în urma lor).

2. *Formele articolului nehotărît* le-am văzut la declinarea așa zisă nearticulată, mai bine zis la *declinarea fără articol hotărît*. Să ni le reamintim:

Masculin.

N. *Un* iepure.

G. Alergătura *unui* iepure.

D. Ogarul zice *unui* iepure: Te prind!

A. Vânătorul a împuşcat *un* iepure.

V. Iepure, te-a prins ogarul!

N. *Unii* iepuri sunt domestici.

G. Stricăciunile *unor* iepuri.

D. Dă de mâncare *unor* iepuri.

A. Am văzut *unii* iepuri pe câmp.

V. Iepuri, fricoși mai sunteți!

Feminin.

N. *O* albină m'a înțepat.

G. Munca *unei* albine.

D. Ce să-i faci *unei* albine?

A. Prinde *o* albină, dacă poți!

V. Albino, m'ai înțepat!

- N. *Unele* albine mor iarna.
 G. Stupii *unor* albine sunt îngrijiti.
 D. Aduce flori *unor* albine.
 A. A gonit *unele* albine.
 V. Albine, harnice sunteți!

Felul acesta de declinare a substantivelor însoțite de articolul nehotărît (*un, o, unii, unele*) sau de alte nume care pot înlocui articolul nehotărît: (pronume, adjective, numerale: *acei, niște, câțva, mulți, etc*), sau chiar fără nici un fel de articol se chiamă *declinare nearticulată*, adică fără *articolul propriu*.

Ca și substantivele de mai sus se declină orice alte substantive la fel cu ele.

Lucrare. Luați câte 3—4 exemple de fiecare și declinați-le; d. e.: *domn, fluture, casă, carte, ș. a. m. d.*

5. Observând formele acestea de declinare, vedem că substantivele *feminine* au *la singular două forme*: una pentru nominativ, acuzativ și vocativ, alta pentru genitiv și dativ, iar *la plural o singură formă* la toate cazurile, însă această formă *coincide* (adică e la fel) cu forma de *la singular a genitivului și a dativului*.

Substantivele *masculine* au câte *o singură formă* și la singular, și la plural.

Formele articolului hotărît.

3. *Formele articolului hotărît.* Povestea „Capra cu trei iezi” începe așa:

„Era odată o capră care avea trei iezi. Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț, de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic și cuminte...

Intr'o zi capra chiamă iezi de pe afară și le zice:

— Dragii mamei copilași, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-ale mâncării.

— Să n'ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura

înainte cei mari. Noi sântem odată băieți, și ce-am vorbit odată, vorbit rămâne!...

Un dușman de lup trăgea cu urechea la păretele din dosul casei..."

4. În propozițiile de mai sus, pe lângă forme de substantiv cu articol nehotărît sau fără articol, (*o capră, iezi, copilași...*), sunt și cuvinte cu articol hotărît: *capra, iedul, iezi, păretele, cel mare, ale mâncării*.

Ce e articolul hotărît, am văzut mai înainte.

Chiar din aceste câteva exemple de cuvinte cu articol hotărît se vede că sunt *trei* feluri de articol hotărît:

a) E articolul hotărît care se pune la *urma* substantivelor, formând un singur corp cu ele: *capra, iedul, păretele*; tot așa și la adjectivele, pronume, numerale: *frumoasa poveste, marele om, unul, carele*.

De aceea acest fel de articol se chiamă *articol post-pozitiv* sau *enclitic*.

b) Celelalte două feluri de articole hotărîte: *cel, cea*, pl. *cei, cele*; *al, a*, pl., *ai, ale*, se pun *înaintea* cuvintelor pe care le determină: *cel mijlociu, ale mâncării*.

De aceea acest fel de articol se chiamă *articol pre-pozitiv* sau *proclitic*.

Cel, cea se întrebuițează înaintea adjectivei (rar înaintea substantivelor); de aceea se chiamă *articol adjectival*.

Al, a, se întrebuițează înaintea pronumelui posesiv (*al meu, a mea*), sau înaintea *genitivului* (*ale mâncării*); de aceea se chiamă *articol pronominal* sau *genitiv*.

Formele deosebite ale tuturor acestor articole, după *gen, caz și număr*, le vedem din declinarea articulată a numelor pe care le determină.

Declinarea articulată a substantivelor.

1. Formele substantivelor masculine.

Singular.

- N. Iedu-*l* e băiatu-*l* caprei, fiu-*l* caprei.
 G. Minte*a* iedu-*lui*, mintea băiatu-*lui*, fiu-*lui*.
 D. Lupul zise iedu-*lui*, băiatu-*lui*, fiu-*lui*.
 A. Lupul a mâncat iedu-*l*, băiatu-*l*, fiu-*l*.
 V. Iede (sau iedu-*le*), băiete (sau băiatu-*le*), fiu-*le*, nu ești cuminte!

- N. Părete-*le* casei mele e de cărămidă.
 G. Înălțimea părete-*lui*.
 D. Dă o nouă culoare părete-*lui*.
 A. A dărâmat părete-*le*.
 V. Vai, părete, te dărâmi!

Plural.

- N. Iezi-*i*, fii-*i* caprei, băieți-*i* ei, fi-*i* ei.
 G. Capra, mama iezi-*lor*, băieți-*lor* ei, fii-*lor* ei.
 D. Lupul zise iezi-*lor*, băieți-*lor*, fii-*lor*.
 A. Capra și-a sărutat iezi-*i*, băieți-*i*, fii-*i* ei.
 V. Le-a zis: Iezi-*i* mamei, iezi-*lor*! Băieți-*i* mamei, băieți-*lor*! Fii-*i* mei buni! Fii-*lor*!

- N. Păreți-*i* casei sunt trainici.
 G. Grosimea păreți-*lor*.
 D. Păreți-*lor* le cade tencuiala.
 A. Să văruim păreți-*i*.
 V. Păreți (sau păreți-*lor*), vechi sunteți!

Vedem că *articolul hotărît*, care în limba noastră se lipește *la urma* substantivului, se declină împreună cu el.

Substantivele masculine care se termină la singular în *-u* (fiu, ochiu, cuscu, puiu, ș. a.) sau în *consonantă* (ied, băiat, domn, ș. a.), primesc la nominativ singular articolul *-l*: *fiu-l*, *domnu-l*.

2. La cele terminate acum în consonantă, articolul e alipit de forma nearticulată cea veche a cuvintelor, care se termina tot în *u*. În limba românească străveche se zicea, d. e.: *unu domnu*. Cu timpul *-u* de la sfârșitul cuvintelor a căzut și zicem acum: *un domn* (s'a păstrat numai la cuvintele care nu se puteau pronunța fără *-u*: *cuscu*, ș. a.).

Dar la formele articulate ale cuvintelor *u* nu mai era cel din urmă sunet al lor, ci era cuprins în mijlocul cuvintelor; de aceea din forma articulată veche, *domnu-lu* a căzut numai *u* al articolului, care era sunet final (la sfârșitul cuvântului), pe când *u* dinaintea articolului, ne mai fiind la sfârșit, ci în corpul cuvântului, s'a păstrat: *domnul*, *iedul*, întocmai ca la *fiul*, *puiul*, ș. a.

În vorbirea familiară, tocirea formei cuvintelor a mers mai departe: a căzut și articolul, rămânând pentru forma articulată a masculinelor numai *-u*, zicem d. e.: „am vorbit cu domnu cutare”; dar în vorbirea îngrijită și în scris, păstrăm articolul: „am vorbit cu domnul...”.

3. Substantivele masculine terminate în *-e* primesc la nominativ singular articolul *-le*: *frate-le*, *iepure-le*.

Forma acuzativului e la fel cu forma nominativului: a prins *iedu-l*; și-a văzut *frate-le*.

Forma dativului e la fel cu a genitivului și la fel la amândouă clasele de substantive — și la cele terminate în *-e* și la cele terminate în *-u* sau în consonantă: *frate-lui*, *codru-lui*, *iedu-lui*.

La vocativ, propriu zis nu e formă articulată; ci zicem sau o formă nearticulată specială vocativului, terminată în *-e*, sau forma nearticulată a nominativului,

(când e însoțită de un adjectiv), sau adăugăm la această particula *-le*. Zicem: *Băiete! Lupe!* (în limba veche), *cuscre*, sau: *Băiat* svăpăiat, astâmpără-te! *Lup* rău! *Codru* verde! sau: *Băiatule! Lupule! Codrule!*

La plural, amândouă clasele de substantive masculine au pentru nominativ și acuzativ articolul *-i*, iar pentru genitiv și dativ *-lor*: *Iezi-i, fii-i, frați-i; iezi-lor, fii-lor; frați-lor*.

Pentru vocativ avem sau forma nearticulată a nominativului, sau forma articulată a genitivului: *Iezi ne-bunateci! Frați de arme! Fii ai țării mele!* ori: *Iezilor, ce-ați pățit? Bine, fraților, așa ne-a fost vorba? Fiilor, ascultați de părinții voștri!*

Regulă de ortografie. Nu confundați niciodată în pluralul substantivelor masculine formele articulate cu cele nearticulate. Formele *nearticulate* se scriu cu *un-singur i*: *cai, codri, lupi*, cele *articulate* cu *doi i* (un *i* e terminațiunea pluralului al doilea forma articolului): *caii, codrii, lupii*.

Substantivele, care au un *i* în temă, ca: *fiu, copil* se scriu la *pluralul nearticulat* cu *doi i*: *copii, fii*, iar la formele de *plural articulat* cu *trei i*: *copiii, fiii*.

Lucrare. Alcătuiți propoziții în care substantivele *nepot, unchiu*, să fie trecute succesiv prin cele 5 cazuri.

Să se facă exerciții de ortografie. Să se scrie la plural articulat și nearticulat diferite substantive ca: *nepot, văr, munte*.

4. Formele substantivelor feminine.

Singular.

N. Capra sare masa.

G. Culcușul capre-lor.

D. Le e foame capre-lor.

A. A speriat capre-le.

V. Capre (sau: capre-lor) sărmane!

Pasăre-*a* ciripește.

Sborul pasăre-*i* (sau pasări-*i*).

Păsări-*i* (sau pasăre-*i*) *i* se cuvine iubire.

Copilul a gonit pasăre-*a*.

Pasăre (sau pasăreo) dragă!

Plural.

N. Capre-*le* negre s'au împuținat.

G. Laptele capre-*i*...

D. Dă capre-*i* de mâncare.

A. Chiamă capr-*a*.

V. Capră (sau capr-*o*), stai!

Păsări-*le* călătoare ne părăsesc toamna.

Cuiburile păsări-*lor* sunt calde.

Păsări-*lor* le place țara noastră.

Iarna timpurie a prins la noi pasări-*le* călătoare.

Mi-e milă de voi, pasări (sau: păsărilor).

Deci, substantivele *feminine*, atât cele terminate, în *-ă*, cât și cele terminate în *-e*, primesc același articol.

Formele articolului hotărît feminin sunt *la singular*, la nominativ și acuzativ *-a*, la genitiv și dativ *-i*; pentru vocativ n'avem formă de articol, ci întrebuițăm forma nearticulată a nominativului (capră! pasăre)!

La plural sunt, pentru nominativ și acuzativ *-le*, pentru genitiv și dativ *-lor* (ca și la masculin); pentru vocativ, de asemenea ca și la masculine; sau forma nearticulată (capre! pasări!), sau forma genitivului (caprelor! pasărilor!).

Regulă de ortografie. La *genitiv-dativ* singular articular, substantivele feminine (terminate la nominativ singular în *ă* sau în *e*) se scriu cu *ei* când forma

de genitiv-dativ singular *nearticulat* precum și cea de nominativ plural *nearticulat* se termină în *e*. Scriem deci: *casei* pentrucă genitivul și dativul singular *nearticulat* face unei case și nominativul plural *nearticulat* unele (sau niște) case. Tot astfel scriem *mamei* pentrucă la genitiv și dativ singular *nearticulat* și la nominativ plural *nearticulat* zicem *unei* sau *unele* mame.

Dacă însă substantivul feminin are la genitiv și dativ singular și la plural *nearticulat* forma terminată în *i*, atunci la genitiv și dativ singular *articulat* se scrie cu *ii*. Scriem deci *bisericii*, pentrucă forma de genitiv-dativ singular *nearticulat* și cea de nominativ plural *nearticulat* este unei sau unele *biserici*. Tot astfel scriem *lumii*, *păsării*, *lămpii*.

În vorbire însă se întrebunțează amândouă formele, indiferent; și: *limbei*, *inimei*, *casei*; și: *limbii*, *inimii*, *casii*.

Substantivele care se termină la nominativ singular în *ie* se scriu la genitiv și dativ singular *articulat* cu *iei* spre a evita trei *i*. Scriem deci: *Academiei*, *viei*.

Exercițiu. Alcătuiți propoziții în care substantivele *mamă*, *bunică* să fie trecute prin cele 5 cazuri.

Scrieți formele de genitiv-dativ *articulat* la substantivele: *bunică*, *baie*, *văpaie*, *claie*, *odaie*, *lampă*, *sobă*.

Declinarea substantivelor ambigene.

Singular.

- N. Scaunu-*l* meu.
- G. Picioarele scaunu-*lui*.
- D. Dă lustru scaunu-*lui*.
- A. A rupt scaunu-*l*.
- V. Scaune! (sau: Scaunu-*le*),
te bat! zice un copil.

Plural.

- N. Scaune-*le* sunt mai comode decât băncile.
 G. Formele scaune-*lor*.
 D. Și scaune-*lor* li se cuvine îngrijire.
 A. Am scos scaune-*le* în curte.
 V. Vai, scaune (sau scaune-*lor*), ce pățiți voi de la școlari!

Cum știm, *substantivele ambigene*, având forme masculine la singular și forme feminine la plural, nu au, prin urmare, forme de articol deosebite, ci la singular formele articolului masculin, iar la plural pe ale articolului feminin.

Articolul hotărît adjectival.

1. Formele masculine.

Singular.

- N. Omul *cel* rău...
 G. Fapta omului *celui* rău...
 D. Nu întoarce omului *celui* rău fapta lui.
 A. Nu asculta pe omul *cel* rău!...
 V. Omule *cel* rău!...

Plural.

- N. Oamenii *cei* răi...
 G. Violența oamenilor *celor* răi...
 D. Oamenilor *celor* răi nu le merge bine în viață.
 A. Ocoliți pe oamenii *cei* răi.
 V. —

2. Formele feminine.

- N. Femeia *cea* înțeleaptă...
- G. Purtarea femeiei *cele* înțelepte...
- D. Dă ascultare femeiei *cele* înțelepte...
- A. Cinstește pe femeia *cea* înțeleaptă...
- V. Femeie *cea* înțeleaptă, ești binecuvântarea familiei!
- N. Femeile *cele* înțelepte...
- G. Vorbirea femeilor *celor* înțelepte.
- D. Respect adânc se cuvine femeilor *celor* înțelepte.
- A. Bărbați, ascultați pe femeile *cele* înțelepte.
- V. Voi, femei *cele* înțelepte, nu vă mai văpsiți buzele și unghiile!

Precum vedem, formele articolului proclitic adjectival, sunt asemănătoare în *terminare* celor ale articolului enclitic.

Articolul pronominal sau genitival.

1. Masculin.

- N. Un văr *al* meu...
- G. Cartea unui văr *al* meu...
- D. I-am spus unui văr *al* meu...
- A. Am primit la gară pe un văr *al* meu.
- V. Tu, văr *al* meu, să-mi faci asta?
- N. Doi veri *ai* mei.
- G. Faptele unor veri *ai* mei (sau: *alor* mei)...
- D. Dăduiu unor veri *ai* mei (sau: *alor* mei).
- A. Pe unii veri *ai* mei nu i-am văzut de mult.
- V. Voi, veri *ai* mei!...

2. Feminin.

- N. O carte *a* mea...
- G. Foile unei cărți *a* mele...
- D. Unei cărți *a* mele îi lipsesc două foi.
- A. Ți-am împrumutat o carte *a* mea.
- V. Tu, carte *a* mea!...

- N. Unele cărți *ale* mele...
 G. Imbrăcămintea unor cărți *ale* mele...
 D. Unor cărți *ale* mele le port mare grija.
 A. Mi-a luat două cărți *ale* mele.
 V. Voi, cărți *ale* mele!...

Pământul acesta, *al* țării noastre, strămoșii noștri l-au apărat și l-au muncit. E *al* nostru, și nu *al* altora.

Fiii cei buni *ai* părinților muncitori...

O vorbă bună *a* unui prieten... Casele înalte *ale* orașelor.

În Moldova, în vorbirea curentă (uneori chiar și la mari scriitori: Alecsandri, Eminescu, Creangă), acest articol pronominal e întrebuințat la feminin *plural*, tot cu forma de la *singular*: „cărțile aceste-*s a* mele“.

Adjectivul.

1. Trandafirii *roșii* și crinii *albi* sunt podoaba grădinilor noastre. Pe de asupra coperișurilor de șindrilă ale orașelului, răsar *mari* și *rotunde* turlele bisericilor. Omul *bun* ca și cel *rău* se cunosc după fapte. Rădăcinile învățăturii sunt *amare*, dar fructele ei *dulci*.

2. În exemplele de mai sus, cuvântul *roșii*, așezat pe lângă substantivul *trandafirii*, arată culoarea florii. El *determină* substantivul, deosebind acest fel de trandafiri de alte feluri de trandafiri, cari pot fi *albi* sau *galbeni*, etc. Cuvintele *mari* și *rotunde* determină substantivul *turle*, arătând mărimea și forma lucrului. În exemplul al treilea, *bun* și *rău* determină substantivul *om*, arătând însușiri sufletești ale oamenilor.

Cuvintele de acest fel, care arată o însușire a ființelor sau a lucrurilor (formă, mărime, culoare, calitate, defect) se numesc adjective.

Acordul adjectivului cu substantivul.

1. După cum am văzut mai sus, adjectivul are, ca și substantivul pe care-l însoțește, forme deosebite după număr și după gen.

Am zis mai sus trandafirii *roșii*, fiindcă este vorba de mai mulți trandafiri, dar dacă ar fi fost vorba despre unul singur ar fi trebuit să spunem trandafirul *roșu*. Am zis crinii *albi*, dar dacă mă gândesc la un singur crin trebuie să zic: crinul *alb*. Zicem omul *bun* ca și *cel rău*, dar oamenii *buni* ca și cei *răi*. Tot astfel turlă *rotundă*, turle *rotunde*, coperiș *mare*, coperișuri *mari*, ș. a. m. d. În toate aceste cazuri adjectivul și-a schimbat forma după număr (singular sau plural) potrivit-o după substantivul pe care-l însoțește: dacă substantivul este la singular și adjectivul care-l însoțește este tot la singular, dacă substantivul este la plural, adjectivul primește și el forma de plural.

2. Tot astfel trebuie să schimbăm forma adjectivului și când vrem să exprimăm *genul*. Spunem trandafirul *roșu*, fiindcă trandafirul este de genul masculin, dar dacă ne gândim la un substantiv de genul feminin, de exemplu la *lalea* trebuie să spunem: *laleaua roșie*.

Spunem: om *rău* ori *bun*; dar femeie *bună* ori *rea*; crin *alb*, dar mixandă *albă*. În toate aceste cazuri, adjectivul și-a schimbat forma după gen, potrivitându-se și în această privință după substantivul pe care-l determină.

În ce privește genul, adjectivele au, de obicei, două forme: una pentru masculin, alta pentru feminin (*bun-bună*; *albastru-albastră*; *roșu-roșie* — din forma mai veche *roșiă*; *gălbuiu-gălbui* — din forma mai veche *gălbuiă*).

Adjectivele terminate în *-e*, au o singură formă pentru ambele genuri: *mare*, *verde*, *rece*, *dulce*, *limpede*, *turbure*, *cuminte* etc.

3. În sfârșit adjectivul se mai potrivește cu substantivul și în ceea ce privește *cazul*. Zicem, de exemplu, la nominativ: *Omul viclean* sau *vicleanul om*, dar la genitiv: *omului viclean* sau *vicleanului om*, deci și aci am potrivit cazul adjectivului după al substantivului.

Această potrivire a adjectivului cu substantivul pe care-l determină în număr, gen și caz se numește *acord*.

Declinarea adjectivului.

1. Am văzut mai sus că adjectivele se declină întocmai ca substantivele. Adjectivele masculine se declină întocmai ca substantivele masculine, cele feminine ca substantivele feminine. În declinarea adjectivelor se pot ivi însă în limba noastră două cazuri: 1) când adjectivul, care determină pe substantiv, este așezat *în urma* lui și 2) când adjectivul este așezat *înaintea* substantivului. Iată cum se declină în aceste cazuri adjectivul:

2. Adjectivul în urma substantivului.

Masculin.

Singular:

N. Omul *viclean* este lup îmbrăcat în piele de oaie.

G. Cuvintele omului *viclean* sunt dulci ca mierea.

D. Omului *viclean* nu i se crede vorba nici când spune adevărul.

A. Pe omul *viclean* să nu pui nici o dată temeiu.

V. Om *viclean* ce ești!

Plural.

N. Oamenii *vicleni* sunt ca vulpea din fabulă.

G. Izbânda oamenilor *vicleni* este trecătoare.

D. Oamenilor *vicleni* nu le merge totdeauna bine.

A. Am cunoscut mulți oameni *vicleni*.

V. Oameni *vicleni* ce sunteți!

*Feminin.**Singular.*

N. O vulpe *vicleană* a văzut un corb mâncând o bucată de caș.

G. Laudele vulpei *viclene* amăgiră corbul.

D. Vulpei *viclene* îi plăcea cașul.

A. Corbul a crezut pe vulpea cea *vicleană*.

V. Vulpe *vicleană*, păcăliși corbul!

Plural.

N. Vulpile *viclene* atacă cotețele păsărilor.

G. Vizuinile vulpilor *viclene* au două ieșiri.

D. Vulpilor *viclene* nu le-a mers bine.

A. Oamenii prinseră vulpile *viclene*.

V. Vulpilor *viclene*, plecați!

După cum se vede din exemplele de mai sus, când adjectivul este așezat în urma substantivului, se articulează numai substantivul, iar adjectivul se declină ca orice substantiv nearticulat.

3. *Adjectivul înaintea substantivului.*

Altfel când adjectivul este așezat înaintea substantivului.

*Masculin.**Singular.*

N. *Vicleanul* om și-a păcălit tovarășii.

G. Minciunile *vicleanului* om nu sunt totdeauna crezute.

D. *Vicleanului* om nu-i merge totdeauna bine.

A. Să nu puneți temeiu pe *vicleanul* om.

V. *Vicleanule* (sau *viclene*) om!

Plural.

- N. *Viclenii* oameni sunt talere cu două fețe.
 G. Planul *viclenilor* oameni nu a izbutit.
 D. Timpul aduce pedeapsa *viclenilor* oameni.
 A. Cine mai crede pe *viclenii* oameni?
 V. *Viclenilor* (sau *vicleni*) oameni!

*Feminin.**Singular.*

- N. *Vicleana* vulpe a furat o găină.
 G. Coada *viclenei* vulpi este stufoasă.
 D. *Viclenei* vulpi îi plăcea cașul corbului.
 A. Mirosul cașului atrase pe *vicleana* vulpe.
 V. *Vicleana* vulpe!

Plural.

- N. *Viclenile* vulpi nu se prind cu păsăruici mici.
 G. Cu blana *viclenelor* vulpi se căptușesc paltoanele.
 D. *Viclenelor* vulpi nu le e teamă de vânătorul care se laudă seara.
 A. Vânătorul a împușcat *viclenele* vulpi.
 V. *Viclenelor* (sau *viclene*) vulpi!

După cum se vede din exemplele de mai sus, când adjectivul este așezat înaintea substantivului, se articulează numai adjectivul, declinându-se ca orice substantiv articulat, iar substantivul se declină în forma nearticulată.

Gradele de comparație.

- Mărgăritărelul este o floare *frumoasă*.
 Vioreaua este o floare *mai frumoasă* decât mărgăritărelul.
 Bulgaria e o țară *mai mică* decât România.
 Trandafirul este floarea *cea mai frumoasă* din grădina noastră.

Monaco este *cea mai mică* țară din Europa.

În întâia propozițiune, am afirmat numai că mărgăritărelul este o floare care are calitatea de a fi frumoasă. Subiectul are deci în mod *pozitiv* această calitate.

În al doilea exemplu, *am comparat* între ele două flori și am afirmat că una dintre ele, viorea, are calitatea de a fi *frumoasă* pe o treaptă *mai înaltă*, într'un *grad mai mare* decât cealaltă.

În al treilea exemplu, am comparat între ele două țări și am afirmat că una dintre ele, în ce privește întinderea, este inferioară celeilalte.

În a patra propozițiune, am comparat trandafirul cu *toate* florile din grădina noastră și am afirmat că el are însușirea de frumusețe în *gradul cel mai înalt*.

În al cincilea exemplu, am comparat o țară cu *toate* celelalte țări din Europa, în privința întinderii, și am afirmat că are această însușire (întindere) în *gradul cel mai de jos*.

Ființele sau lucrurile se pot dar *compara* din punctul de vedere al *însușirilor* lor, unele având însușirea într'un grad mai înalt sau mai jos decât altele.

2. Adevectivele, care arată însușirea ființelor sau a lucrurilor, pot astfel să se găsească într'unul din aceste *trei grade*:

a) *Pozitiv*, când afirmăm numai că ființa sau lucrul are în realitate o însușire, fără a-l mai compara cu altul: Mărgăritărelul este *frumos*.

b) *Comparativ*, când, comparând între ele două ființe sau două lucruri, afirmăm că una dintre ele are însușirea pe o treaptă (într'un grad) mai înaltă sau mai joasă: Bulgaria e *mai mică* decât România. Viorea este *mai frumoasă* decât mărgăritărelul.

Comparativul se formează adăugând înaintea adjectivului cuvântul *mai*.

c) *Superlativ*, când comparăm o ființă sau un

lucru cu un grup întreg de ființe sau de lucruri de același fel, și afirmăm că una sau unul din ele are însușirea pe treapta cea mai înaltă sau cea mai joasă: Trandafirul este *cea mai frumoasă* floare din grădina noastră. Monaco e țara *cea mai mică* din Europa.

Superlativul se formează punând înaintea adjectivului cuvintele: *cel* (sau *cea*) *mai*.

Superlativul mai are încă o formă: când, fără să mai comparăm cu altcineva sau cu altceva, afirmăm că ființa sau lucrul de care e vorba are însușirea pe o treaptă *foarte înaltă* sau *foarte joasă*: Trandafirul este *foarte frumos*. Cuvântul „burtă” este *foarte urât*.

Superlativul acesta se formează punând înaintea adjectivului cuvântul *foarte*.

3. *Exerciții orale și scrise*. Să se compare: 1. din punctul de vedere al folosului pe care-l aduc omului, mai multe animale domestice: câinele, pisica, vaca. 2. din punctul de vedere al mărimii, mai multe unități de lungime: Decimetrul, Hectometrul, Kilometrul; 3. din punctul de vedere al greutateii: Decagramul, Hectogramul, Kilogramul.

Să se alcătuească propozițiuni în care următoarele adjective să fie trecute rând pe rând, prin toate, gradele de comparație: iute, puternic, mic.

Numeralul.

1. Am văzut mai sus, la felurile cuvintelor (pag. 181), că numerales arată numărul, cantitatea sau ordinea lucrurilor. Să ne lămurim acum mai bine asupra numeralului.

Zicem d. e.:

In clasa noastră sunt *cincizeci* de elevi.

Decimetrul are *zece* metri.

kilogramul are o *mie* de grame.

Pe când se potcovea puricele cu *nouăzeci și nouă* de oca de fier.

În toate aceste cazuri cuvintele *cincizeci, zece, o mie, nouăzeci și nouă* arată numărul sau cantitatea ființelor sau a lucrurilor.

Acest fel de numere se numesc *cardinale*.

2. Dar când, de exemplu, la sfârșitul anului dirigintele anunță în clasă:

Ionescu este *întâiu*; Ștefănescu al *doilea* și Gheorghiu al *treilea*, — el exprimă gândul că în clasificarea elevilor, făcută după media obținută în cursul anului, unul ocupă locul *întâiu*, altul al *doilea* și celălalt al *treilea*.

Când la începutul anului profesorul de gimnastică așează elevii în șir, după mărime, și spune:

Georgescule, ești al *patrulea*,

el exprimă gândul că, în șirul întocmit de el, elevul Georgescu ocupă locul al *patrulea*.

Când citiți la istorie:

Darius al *III (treilea)*, regele Perșilor, a fost învins de Alexandru cel Mare, regele Macedonenilor,

cuvântul al *treilea* exprimă ideea că în ordinea de succesiune la tronul Persiei, Darius, învins de Alexandru, era al *treilea* rege cu acel nume.

Numeralele care ne arată ordinea sau locul pe care-l are cineva într'o clasificare sau într'un șir se numesc *numere ordinale*.

3. *Regulă de ortografie*. Numerele cardinale: *unsprezece, doisprezece, treisprezece*, sunt alcătuite din formele mai simple: *unul, doi, trei...*, din cuvântul *zece* și din propoziția *spre*, care avea în limba veche (și în unele regiuni are și astăzi) forma *spră* (din latin. *supra*) și înțelesul de: *asupra, peste* (unul peste [o grămadă de] zece), doi peste [o grămadă de] zece). Deși aceste forme de numere sunt alcătuite, după cum vedem, din trei cuvinte diferite, totuși se scriu azi într'un singur cuvânt: *unsprezece, doisprezece*.

Tot într'un cuvânt se scriu și numerele: *douăzeci*,

treizeci, patruzeci, cincizeci..., dar: *douăzeci și unul, douăzeci și doi..., patruzeci și patru.... optzeci și nouă,...* *o sută, două sute, trei sute... o mie, două mii, trei mii... zece mii....*

4. Când spunem, de exemplu: „Elevii merg dela internat la liceu *câte doi* în rând”, sau: „Soldații merg *câte patru*”, voim să arătăm că numărul elevilor din internat sau al soldaților a fost împărțit în grupe de *câte doi* sau de *câte patru*.

Acest fel de numerale prin care exprimăm *împărțirea* sau *distribuirea ființelor în grupe egale*: de câte unul, de câte doi, de câte trei... etc. se numesc *numerale distributive*.

Aceste numerale se formează din numeralele cardinale precedate de cuvântul *câte*: *câte unul, câte doi, câte trei, câte patru*.

5. Când cineva spune: L-am întrebat *de două ori*, numeralul *de două ori* stă pe lângă predicatul *am întrebat* și arată de câte ori se repetă acțiunea exprimată prin verb.

Acest fel de numerale care stau pe lângă verb spre a-l determina, arătând de câte ori se repetă acțiunea, se numesc numerale *adverbiale*.

Aceste numerale se formează din numeralele cardinale urmate de cuvântul *ori* și precedate de prepoziția *de*: *de două ori, de trei ori, de patru ori*. Numai pentru a arăta că acțiunea se săvârșește o singură dată avem o formă deosebită: *o dată*.

6. Mai avem în sfârșit o ultimă serie de numerale. Atunci când cineva dintre voi spune: Am muncit anul acesta *îndoit*, ca să trecem clasa, numeralul *îndoit* arată aci că munca voastră din anul acesta s'a sporit, s'a înmulțit (s'a multiplicat) față de munca din anul trecut. Tot astfel când zicem *întreit, împătrit... însutit*, arătăm de câte ori a crescut, s'a înmulțit acțiunea.

Acest fel de numerale care ne arată creșterea,

înmulțirea (multiplicarea) acțiunii se numesc *numerale multiplicative*.

Aceste forme sânt *participii* masculine (întrebuințate *adverbial*) ale verbelor derivate din numeralele cardinale respective (îndoî, întrei, înmii etc.) și care ne arată de câte ori crește acțiunea).

Cuvinte ca *mulți*, *puțini*, sunt considerate de unii ca numerale nehotărîte, iar de alții ca adjective sau pronume nehotărîte.

Ele arată o cantitate în genere, nu numărul, care este totdeauna precis.

De exemplu: A zis Domnul: *Mulți* chemați, *puțini* aleși. *Mulți* și *puțini* au aci funcțiunea de pronume, fiindcă țin locul substantivului *oameni*, care se subînțelege. Dacă am zice însă: *mulți* oameni sunt chemați, *mulți* are aci funcțiune de adjectiv, fiindcă stă pe lângă substantivul *oameni* și-l determină.

În realitate, acesta e cazul nu numai cu *mult*, *-ă* și cu *puțin*, *-ă*, ci cu *toate* numeralele. *Orice numeral*, dacă e *singur*, are funcțiune de *pronume*: „S'a luptat unul contra trei”; iar dacă e pe lângă un nume (substantiv sau adjectiv) are funcțiune de *adjectiv*: „am cumpărat două cărți, una românească, alta italienească; e al doilea caz; a ieșit al doilea”.

Exerciții. Alcătuiți cinci propoziții cu numerale cardinale și trei cu numerale ordinale.

Subliniați numeralele din propozițiile de mai jos și spuneți ce fel de numerale sunt:

Plecat-am nouă din Vasluiu și cu sergentul zece. Ștefan cel Mare a murit în anul 1504. Carol I a făcut războiul independenței. Când doi se ceartă al treilea câștigă. Unde-i unul nu-i putere la nevoi și la durere, unde-s doi puterea crește și dușmanul nu sporește. De cinci ori câte cinci fac douăzeci și cinci. De zece ori câte zece fac o sută. De patru ori câte patru fac șase-sprezece. Primul țar însemnat pe care l-au avut Rușii a fost Petru cel Mare. Lucrul la timp dăruit prețuște îndoit. A cules rod înzecit de cât a semănat. Amândoi avem un nume, amândoi o soartă 'n lume.

Pronumele personal.

1. Mihail Kogălniceanu a fost unul din cei mai mari oameni politici ai neamului nostru; *el* a luptat pentru Unirea Principatelor, împrăștierea țăranilor și secularizarea averilor mănăstirești.

Eu ți-s frate,
Tu mi-ești frate,
 În *noi* doi un suflet bate.

2. În primul exemplu, cuvântul *el* ține locul numelui Mihail Kogălniceanu.

În al doilea exemplu, luat din „Hora Unirii” a lui Vasile Alecsandri, Românul moldovean, adresându-se Munteanului, spune despre persoana sa: *eu*; despre Munteanul către care vorbește: *tu*; despre amândoi laolaltă: *noi*, și ar fi putut adăoga despre Ardeleanul care nu era de față: *el*, iar la plural: *voi* și *ei*.

Cuvintele de acest fel, care arată persoana care vorbește sau persoana către care se vorbește ori pe aceea despre care se vorbește, se numesc pronume personale.

Pronumele personale au deci trei persoane: persoana întâia (I), cea care vorbește; persoana a doua (II), cea cu care (sau către care) se vorbește; persoana a treia (III), cea despre care se vorbește de către persoana I sau de către persoana II.

3. Persoana I.

Singular.

- N. *Eu* sunt cel mai mic dintre frați.
 G. —
 D. *Mie îmi* povestea bunica basme.
 A. *Pe mine mă* încântau basmele bunicii.
 V. —

Plural.

N. *Noi* oamenii suntem supuși greșelilor.

G. —

D. Și *ne* iartă *noastră* greșelele noastre.

A. Și nu *ne* duce pe *noi* în ispită.

V. —

4. Persoana II.

Singular.

N. *Tu* mi-ești frate.

G. —

D. *Ție îți* mulțămim, Doamne!

A. *Pe tine te* laudăm, Doamne!

V. *Tu*, Doamne, îndură-te de noi.

Plural.

N. *Voi* sunteți școlari.

G. —

D. *Vouă vă* va folosi învățătura; *vi* se cade.

A. *Pe voi vă* iubesc profesorii.

V. *Voi*, copiilor silitori, sunteți bucuria părinților și nădejdea patriei.

5. Persoana III.

*Masculin.**Singular.*

N. Vulpea în pădure și *el* îi vinde pielea în târg!

G. Poți tăia lemne la capul *lui*, așa somn greu are!

D. Doamne, dă-*i lui* mintea cea de pe urmă a Românului! Românului *i-e* greu până se apucă.

A. Pe *el îl* văd deseară. *L-am* văzut și ieri.

V. —

Plural.

N. *Ei* sunt oameni stăruitori.

G. Gospodăria *lor* este înfloritoare.

D. *Lor le* merge bine. *Li* se năzare.

A. Pe *ei*, toată lumea îi stimează. *I-am* văzut.

V. —

Feminin.

Singular.

N. Sora mea este o elevă harnică; *ea* este lăudată de toți.

G. Lucrul *ei* este totdeauna îngrijit.

D. *Ei* i-a cumpărat mama un ghergef nou.

A. Pe *ea* o iubesc toate colegele.

V. —

Plural.

N. Surorile noastre sunt prietene; *ele* sunt harnice.

G. Purtarea *lor* este dată ca exemplu în școală.

D. *Lor* li s'a dat (*le* dă) câte un premiu.

A. Pe *ele* le iubesc toate colegele.

V. —

6. După cum se vede din tabloul de mai sus, genitiv nu are decât persoana a III-a. Vocativul lipsește la persoana I-a și a III-a: la persoana I-a, fiindcă nu putem vorbi cu noi înșine; la persoana a III-a, fiindcă nu putem vorbi cu o persoană care nu este de față. Numai persoana a II-a are vocativ.

7. La dativ și acuzativ, avem două serii de forme:

a) *Intregi* sau *întcinate*:

Dativ: *mie, ție, lui, ei; nouă, vouă, lor.*

Acuzativ: (pe) *mine*; (pe) *tine*, (pe) *el, ea*; (pe) *noi*, (pe) *voi*, (pe) *ei, ele.*

b) *Scurte* sau *atone* (neîntonate, fără ton, adică fără accent propriu):

Dativ: *mi, îmi; ți, îți; i, îi; ne, ni; vă, vi; le, li.*

Acuzativ: *mă; te; l, îi, o; ne; vă; i, îi.*

8. *Punctuația*. Formele scurte se întrebuițează de obicei alipite de verb sau de adverbul *nu*. Ele se pronunță, în aceste cazuri, laolaltă cu verbul sau adverbul, ca și cum ar fi un singur cuvânt cu acesta: *mi-a spus; nu-ți cer; văzându-l; ne-a dat; i-a zis*, etc.

De aceea formele acestea scurte se leagă printr'o tră-sătură de unire cu vorba cu care se rostesc împreună.

Când însă între ele și verb se intercalează un pronume, atunci au accent propriu și de aceea se scriu fără liniuță: *mi se pare, ți l-oiu da, i le iau*.

Înaintea verbelor care încep cu o consonantă, formele scurte de dativ singular la toate persoanele și cele de acuzativ singular și plural de persoana III neputându-se nici rezema pe verb, nici pronunța singure cu vocala lor scur-tată, s'a adaos înaintea lor, ca vocală de reazem, un *i*, năs-cându-se astfel, pe lângă formele primitive *mi, ți, i, l* și *i*, formele întonate: *imi pare, îți dau, îl văd, îi chiem*.

9. *Exercițiul oral*. — Să se alcătuească propozițiuni cu pronumele personal de persoana I, II, III în diferite cazuri.

10. *Exercițiul scris*. — Să se sublinieze pronumele personale din următoarele propozițiuni, arătându-se în ce caz sunt:

Iarnă pustie, du-te că m'am săturat! — Ajuns în țară, eu te rog fă-mi cel din urmă bine: pământul țării să-l săruți și pentru mine!

Pronumele posesiv.

1. Pe-*al nostru* steag e scris „unire”.

Fiecare avem câte o casă: *a mea* e mai mare, *a ta* e mai frumoasă.

Vezi paiul din ochiul aproapelui și nu vezi bârnă dintr'*al tău*!

2. În întâiul exemplu, cuvântul *al nostru*, pus pe lângă substantivul steag, arată persoanele cărora aparține steagul: *posesorii* (adică stăpânii) steagului. El de-

termină, întocmai ca un adjectiv, substantivul *steag*, ză-
rătând ideea de stăpânire sau de posesiune. În al doilea
exemplu, *a mea, a ta* țin locul substantivului *casă* (ca
orice pronume), dar arată în același timp și persoana
căreia aparține casa.

*Cuvintele acestea, care arată persoana care stăpâ-
nește sau posedă ceva, și stau, fie singure, ținând locul
substantivului, fie însoțindu-l pe acesta — se numesc
posesive.*

*Când posesivele stau pe lângă un substantiv, spre
a-l determina, au funcțiune de adjective; când stau în
locul unui substantiv, sunt pronume.*

3. Posesivele sunt:

(Fratele) *meu, tău, său, nostru, vostru, lor* (învață
bine).

(Frații) *mei, tăi, săi, noștri, voștri, lor* (învață bine).

(Sora) *mea, ta, sa, noastră, voastră, lor* (învață bine).

(Surorile) *mele, tale, sale, noastre, voastre, lor* (în-
vață bine).

4. *Exercițiu.* — Să se alcătuească două propozițiuni
cu adjective posesive și alte două cu pronume pose-
sive.

Pronumele demonstrativ.

1. În clasa noastră sunt mulți elevi; *acesta* este cel
mai silitor; *acela* desenează mai bine decât toți.

În clasa noastră sunt 50 de eleve; *aceasta* are un
mare talent la lucru; *aceea* cântă minunat.

2. În exemplele de mai sus, cuvintele *acesta, acela,
aceasta, aceea* țin locul unor nume de ființe: *elevi* sau
eleve, care se află sub ochii noștri; dar arată în ace-
lași timp că aceste persoane despre care vorbim sunt
unele mai *aproprate* (*acesta, aceasta*), altele mai *de-
părtate* de noi (*acela, aceea*).

În vorbirea de toate zilele, aceste persoane mai apropiate ori mai depărtate sunt adesea *arătate cu degetul* de către persoana care vorbește; de aceea pronumele prin care *se arată* acele persoane se numesc *pronume demonstrative* (care arată).

Pronumele demonstrative sunt cuvintele care țin locul unor nume de ființe sau de lucruri, arătându-le în același timp ca apropiate sau ca depărtate de persoana care vorbește.

Pronumele demonstrative sunt :

3. a) Pentru a arăta apropierea:

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Masc.: acesta, cesta, ăsta.	aceștia, ceștia, ăștia.
Fem.: aceasta, ceasta, asta.	acestea, cestatea, astea.

b) Pentru a arăta depărtarea:

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Masc.: acela, cela, ăla	aceia, ceia, ăia.
Fem.: aceea, ceea, aia.	acelea, celea, alea.

4. Când sunt întrebuințate *cu funcțiune de adjectiv*, pus *înaintea* numelui, nu mai au la sfârșit acel *-a* invariabil: *acest* om, *acestui* om, *această* femeie, *acestor* femei etc.; dar dacă e pus *după* nume, atunci e întărit cu acel *-a* final: omul *acesta*, femeii *acesteia*, copiilor *acestora*.

5. *Exercițiu scris.* — Să se sublinieze în bucata de mai jos, cu o linie, pronumele demonstrative.

Lupul s'a întâlnit odată, la un izvor, cu un miel; acela sta mai sus, acesta se afla mai jos. Această fabulă s'a scris pentru aceia cari năpăstuesc pe nevinovați. — Păzește-te de cei cari te lingușesc. — Timpul învață pe aceia cari n'au școală. — Nu te speria de acela care face gură, ci de acela care tace și face.

Declinarea pronumelor demonstrative.

Singular

N. (Omul) acesta, cesta, ăsta, acela, cela, ăla
(Cartea) aceasta, ceasta, asta, aceea, ceia, aia.

G. (Casa) acestuia, cestuia, ăstuia, aceluia, celuia, ăluia.

(Scoaterele cărții) acesteia, cesteia, ăsteia, aceleia, celeia, ăleia.

D. (Am dat...) acestuia, cestuia, ăstuia, aceluia, celuia, ăluia.

(Cărții) acesteia, cesteia, ăsteia, aceleia, celeia, ăleia.

A. (Am mai văzut pe omul) acesta, cesta, ăsta, acela, cela, ăla.

(Am cumpărat cartea) aceasta, ceasta, asta, aceea, ceea, aia.

V. *Tu* acesta, cesta, ăsta.

Tu aceasta, ceasta, asta.

Plural.

N. Aceștia, ceștia, ăștia, aceia, ceia, ăia sunt harnici.

acestea, cesteia, ăsteia, aceleia, celeia, alea sunt gospodine.

G. (casele) acestora, cestora, ăstora, acelora, celora, ălora.

(cărțile fetelor) acestora, cestora, ăstora, acelora, celora, ălora.

D. (am făgăduit) acestora, cestora, ăstora, acelora, celora, ălora.

(Am făgăduit) acestora, cestora, ăstora, acelora, celora, ălora.

A. (Am văzut pe) aceștia, ceștia, ăștia, aceia, ceia, ăia.

(am văzut pe) acesteia, cesteia, ăsteia, aceleia, celeia, alea.

V. Voi aceștia, ceștia,ăștia.

Voi acestea, ceste, aștea.

Exerciții. Să se formeze 4 propoziții cu pronumele demonstrativ.

Să se decline în propoziții pronumele demonstrativ.

Pronumele relativ.

1. Balaurul se îndreaptă către voinicii *cari* dormeau pe lângă foc. Viteazul, *care* priveghea, se aruncă asupra balaurului, cu sabia în mână, și îi tăie șase capete. Balaurul, *care* se svârcolea de durere, plesnea din coadă, de te luau fiori de spaimă. Viteazul nostru, *care* se lupta de moarte, deși obosise, totuși se mai aruncă odată asupra balaurului și-i tăie și capul *ce-i* mai rămăsese. Atunci se lăsă din fiară un sânge, *care* curse, curse, până ce stinse și foc și tot.

2. În frazele de mai sus, cuvintele: *cari, care, ce, țin* locul substantivelor: voinicii, viteazul, balaurul, viteazul, capul, sânge, fiind așezate îndată după acestea și în fruntea unei propoziții secundare (1. voinicii *cari* dormeau pe lângă foc; 2. viteazul *care* priveghea; 3. balaurul *care* se svârcolea; 4. viteazul *care* se lupta de moarte; 5. capul *ce-i* mai rămăsese; 6. un sânge *care* curse). Ele leagă strâns substantivul, al cărui loc îl țin, cu propozițiunea secundară în fruntea căreia se află; de aceea se numesc *pronume relative* (adică pronume de relațiune, de raport, de legătură).

Pronumele relative țin locul unui substantiv, pe care îl leagă strâns de propozițiunea ce urmează imediat.

3. *Care și cine* țin locul numelor de ființe; *ce* ține locul numelor de lucruri.

Dintre pronumele relative, *care* se declină la singular și plural; *cine* numai la singular, iar *ce* este nedeclinabil.

4. Iată câteva exemple din care se pot vedea formele deosebite pe care le au pronumele relative în declinare:

Care.

Singular

N. Omul *care* pleacă de dimineață ajunge departe.

G. Ai milă de orfanul *al cărui* părinte a căzut în războiu.

D. Nu isprăvește nimic cel *căruia* îi umblă gândurile la multe.

Omul *pe care* nu-l lași în părăsire va ajuta și el pe altul.

Plural.

N. Oamenii *cari* sunt harnici ajung departe.

G. E datoria tuturor să îngrijim de orfanii *ai căror* părinți au căzut în luptă.

D. Nu isprăvesc nimic *cei căror* le sboară gândurile la multe lucruri.

A. Oamenii *pe cari* i-am văzut ieri.

Femininul are formele următoare:

Singular

Plural

N. A. *care*

care

G. D. *căreia*

căror.

Cine

N. *Cine* n'a cunoscut suferința nu se îndură de alții.

G. *A cui* e vina, dacă nu-ți păzești gura?

D. Ah! *cui* i-ar fi trecut prin gând?

A. *Pe cine* nu-l mustri la vreme va fi om neînveghiat.

5. *Exerciții.* a) Construiți fraze în care substantive ca: prieten, elev, ș. a., să fie urmate de pronume relativ, declinat în toate cazurile.

b) Subliniați cu o linie pronumele relativ și cu două pronumele interogativ, spunând în dreptul fiecăruia în ce caz este:

Prieten adevărat este acela care te sfătuește spre bine. Cine caută prieten fără cusur rămâne fără prieten. Ce poți face azi nu lăsa pe mâine. Pe cine l-a mușcat câinele se teme și de lătrături. Ce naște din pisică șoareci mănâncă. A cui este această carte? Pe cine ai văzut ieri? Ce s'a întâmplat? Ce a mâncat lupul e bun mâncat.

Pronumele interogativ (întrebător).

1. Pronumele *care*, *cine* și *ce* se mai întrebuintează și spre a întreba cu ele despre ființe sau lucruri care au săvârșit o acțiune, sunt cumva, au ceva, etc. De exemplu:

Care viteaz priveghea?

Cine ți-a povestit basmul acesta?

Ce s'a întâmplat?

Uneori stau singure, alteori însoțesc un substantiv.

Când pronumele relative țin locul unor ființe sau lucruri despre care întrebăm ceva, se numesc *interogative* sau *întrebătoare*.

2. *Exercițiu oral*. — Elevii vor construi fraze în care substantivele: școlar, carte, ostaș, țară, plugar... să fie urmate de câte un pronume relativ.

3. *Exercițiu scris*. — Să se sublinieze cu o linie pronumele relative și cu două linii pronumele interogative din următoarele propozițiuni:

Găina care cântă seara, nu face ouă. — Ce e mic și mititel și 'ngrădește frumușel? (Acul). — Fățarnicul e ca un cărbune acoperit, care pe neștiute te arde. — Omul care are mintea întreagă, în cearta altora nu se bagă. — Cine ce învață nu uită în vieță. — Găina care nu scurmă nu-și găsește demâncare. — Vulpea nu se teme de vânătorul care se laudă seara. — Cine a fost aici? Cine ești, de unde ești? Pe la noi ce uneltești? Ce s'a întâmplat? Ce nu poate face un singur om, fac mai mulți împreună.

Pronumele reflexiv.

1. Când spun de exemplu:

Copilul, umblând pe lângă sobă, *se* arse la mână, subiectul din această propoziție „copilul” face acțiunea exprimată prin predicatul „arse”, dar tot el suferă acțiunea; pe *el* s'a ars, pe el îl doare mâna. Persoana care săvârșește acțiunea este în acest exemplu și *subiect* fiindcă a făcut lucrarea, dar în același timp și *complement direct* (pe cine a ars la mână? — pe sine, *se*), fiindcă tot ea suferă urmările acțiunii, care se îndreaptă, *se reflectă* (adică se răsfrânge) asupra ei.

2. Când zicem:

Cine cum își va așterne, așa va dormi.

subiectul *cine* (persoana care) îndeplinește lucrarea exprimată prin predicatul așterne, o îndeplinește pentru el însuși. Cui așterne? — Lui, *își* așterne. Subiectul face lucrarea pentru el însuși; asupra lui se îndreaptă, se reflectă acțiunea. Persoana care face lucrarea este aci și *subiect*, fiindcă face lucrarea, dar și *complement nedrept* fiindcă o săvârșește pentru el, în folosul lui. Ideea că subiectul exprimat prin pronumele relativ *cine* este persoana pentru care se îndeplinește acțiunea este exprimată în exemplul de mai sus prin pronumele *își*.

Acest fel de pronume care arată persoana care suferă sau pentru care se face (asupra căreia se răsfrânge, *se reflectă*) acțiunea săvârșită tot de acea persoană se numesc *pronume reflexive*.

Fiindcă pronumele reflexiv este în propoziție sau complement drept sau complement nedrept, el are forme numai de dativ și de acuzativ. Pronumele reflexiv are formă proprie numai pentru persoana III-a și anume:

Dativ. *sie, și, își.*

Acuzativ *pe sine, se.*

Sie, pe sine sunt forme întregi; *și, își, se,* forme prescurtate.

3. *Exerciții.* Construiți câteva propoziții cu pronume reflexiv.

Subliniați pronumele reflexive din propozițiile de mai jos și arătați în ce caz sunt:

Omul nevoiaș se înneacă pe uscat. Cine se laudă se ocărește pe sine. Lauda de sine nu miroase bine. Numai miere zicând, gura nu se îndulcește. S'a învățat ca viermele în hrean. Ce-a fost verde s'a uscat, ce-a'nflorit s'a scutrat. Cine cade în gârlă nu se mai ferește de ploaie. A plecat să-și cate stăpân, dă Doamne să nu găsească. Cine se face oaie, îl mănâncă lupii. Nu te băga în tărățe, că te mănâncă porcii. Nu-și cunoaște lungul nasului.

Verbul.

1. Iată câteva versuri:

Cismarul *mormăe* un cântec
Bisericesc pe nas;
Nevasta lui *deretică* prin casă.

(Șt. O. Iosif).

Sunt turme de-alungul pe șes,
Dincoace *sunt* caii și boii,
Dincolo *sunt* oameni în funii.

(Gh. Coșbuc).

În exemplele de mai sus, cuvintele *mormăe*, *deretică*, sunt predicate în propoziții și ne arată *lucrarea* pe care o săvârșesc cismarul și nevasta lui.

În fraza a doua, cuvintele *sunt*, predicate și ele, ne arată ce zărește poetul *că se află, că există*, în întinderea șesului: turme, caii, boii, oameni.

Precum știm, cuvintele care arată acțiunea sau existența ființelor sau lucrurilor se numesc *verbe*.

Verbele au un rol important în limbă, fiindcă fără ele nu putem alcătui o cugetare, nu putem avea o propoziție. Chiar atunci când nu-l exprimăm, ca de pildă în propoziția: *Ușa!* verbul se subînțelege, și de către cel care rostește acest cuvânt, și de cel care l-aude (*Inchideți ușa!*).

Număr și persoană.

1. Știm că verbele sunt cuvinte *flexibile*. Să vedem deci cum *se mlădiază* ele, cum își schimbă forma, după ceea ce trebuie să arate.

2. Să vorbim, de pildă, despre o lucrare pe care am face-o toți, pe rând: scrierea unei teme.

Scriu tema
 Scrii tema
 Scrie tema

Scriem tema
 Scrieți tema
 Scriu tema

Cum vedem de aici, verbul își schimbă terminarea, ca să ne arate dacă cel care săvârșește acțiunea de care e vorba este o singură persoană sau sunt *mai multe*. Când spun: scrii, scrie tema, arăt că cel care face lucrarea aceasta e *o singură persoană*: în acest caz verbul se chiamă că este la *numărul singular*; dar când zic: scriem, scrieți, (ei) scriu, forma arată că lucrarea aceasta e săvârșită de *mai multe persoane*, (eu și colegii mei, bunăoară); în acest caz verbul se chiamă că este la *numărul plural*.

2. Dar, pe lângă arătarea *numărului* persoanelor care fac acțiunea, forma verbului ne mai arată în același timp și *persoana* care săvârșește acțiunea. Și anume: dacă e *persoana* care vorbește (sau persoanele care vorbesc): aceasta se chiamă *persoana întâia* (I): (eu) scriu, scriem; sau dacă e persoana sau persoanele cu care vorbim: (tu) scrii, (voi) scrieți; aceasta se chiamă *persoana a doua* (II); sau dacă cel care face lucrarea nu este cel cu care vorbim sau căruia ne adresăm: (el) scrie, (ei) scriu; aceasta se chiamă *persoana a treia* (III).

Verbul își schimbă deci forma după *numărul* celor care fac lucrarea arătată prin el și în același timp și după *persoana* sau persoanele care o fac.

Căci se înțelege că atunci când e vorba de o lucrare trebuie să știm *cine* o face și *câți* sunt cei care o fac.

3. În românește, de obicei, forma verbului arată, prin *terminarea* sa, și persoana care face acțiunea, așa încât noi Românii, în limba noastră, nu mai avem nevoie (ca Francezii d. e.) să punem pe lângă verb și pronumele personal

respectiv, pentru ca să știm *cine* face lucrarea arătată prin verb. Când zic: scrii, știu că e vorba de persoana II singular; când zic: scrie știu că e vorba de persoana III singular; scrieți, de persoana II plural, ș. a. m. d.

Numai când vrem să arătăm *anume* persoana care face lucrarea, sau când nu s'ar înțelege deslușit despre care persoană e vorba, — numai în aceste cazuri adăogăm și pronumele respective pe lângă verb; d. e.: *eu citesc și tu faci zgomot*; sau când verbul are aceeași formă pentru două persoane de. e.: scriu, fac (aceiași formă și la pers. I sing. și la pers. III plural).

Timpurile.

1. Dar, pe lângă acestea, verbul trebuie să ne mai arate prin *forma* lui și alte preciziuni despre lucrarea de care e vorba. Să zicem, de pildă, că e vorba despre lucrarea învățaturii.

învăț lecția	învățaiu	am învățat lecția
înveți lecția,	învățași	ai învățat lecția,
învață lecția..	învăță...	a învățat lecția..

voiu învăța lecția,
vei învăța lecția,
va învăța lecția...

Vedem dar că verbul își schimbă forma nu numai spre a ne arăta numărul și persoana, ci și spre a arăta *timpul* când se săvârșește acțiunea. Căci și aceasta trebuie să știm despre o lucrare: nu numai *cine* și *câți* o fac, ci și *când* se face.

Formele: *învăț, înveți, învață, învățăm*, etc., ne arată că acțiunea aceasta se petrece *în clipa de față, acum*, când vorbim; formele acestea sunt forme pentru *timpul prezent*.

Formele: *învățaiu, am învățat*, etc., arată că lucrarea s'a petrecut înainte de clipa de față, *în trecut*; formele acestea sunt pentru *timpul trecut*.

Forme ca: *voiu învăța*, etc., arată că lucrarea de care e vorba se va face *de aci înainte*, adică *în viitor*; sunt forme pentru *timpul viitor*.

Acestea sunt toate timpurile în care se poate face lucrarea ce o arată verbul: ori că se *face acum* (în *timpul prezent*), ori că *s'a făcut* (în *trecut*), ori că *se va face* (în *viitor*).

Forma timpului prezent.

1. Prezentul este clipa în care ne aflăm; aceasta este una singură, căci, îndată ce a trecut, ea nu mai e în prezent, ci în trecut; alta i-a luat locul în prezent. Când zic *citesc*, înțelege oricine că fac această lucrare *acum*, în clipa de față.

Dacă lucrarea de care e vorba durează mai mult timp, ea e mereu în prezent, tot timpul cât nu încetează; dar dacă peste un minut nu mai citesc, ci fac altceva, d. e. scriu, atunci, dacă mă întrebă cineva ce fac, zic: *scriu*, adică arăt lucrarea ce o fac în clipa când sunt întrebat. Nu mai pot zice acum „citesc”, de vreme ce nu mai citesc, ci fac altceva; trebuie să zic: „Până adineaori citiiu (sau am citit), acum scriu”.

De aceea, îndată ce o lucrare încetează, ea nu mai e în prezent. Prezentul fiind o singură clipă, aceea în care vorbim sau în care tăcem, ne gândim, etc., se înțelege că, spre a arăta că lucrarea de care e vorba se face în clipa de față, verbele nu pot avea pentru timpul prezent decât o singură formă: citesc, scriu, învăț, tac, mă joc, dorm, etc. Sau, pentru persoanele celelalte: tu te uiți la mine, el ascultă, noi suntem împreună, voi nu tăceți, ei stau de-o parte, adică- ceea ce într'adevăr fac (sau nu fac) alții în acel minut de timp.

Formele verbului pentru trecut.

Timpurile trecute.

1. Altfel stă lucrul pentru trecut. Să vedem. De exemplu, vine un prieten la mine și mă întreabă de ce nu m'am dus la el, când m'a chemat. Ii răspund: „*Citeam*, când m'ai chemat tu”, sau: „*Am citit* lecția la geografie”, sau: „*Citiiu* adineaori ceva foarte interesant”, sau: „Când m'ai chemat, *citisem* scrisoarea ta”.

2. In toate exemplele de mai sus, formele verbului *a citi* arată că, în momentul când stau de vorbă cu prietenul meu, lucrarea de care e vorba, citirea, *se făcuse*; era deci în *timpul trecut*. Vedem însă că spre a arăta trecutul, verbul are *mai multe forme*, iar nu una singură, ca pentru prezent. Și se înțelege de ce: Trecutul nu e o singură clipă, ci mai multe; toate în trecut, dar unele acțiuni din trecut s'au întâmplat poate în același timp, sau unele s'au întâmplat mai de mult, altele mai de curând, sau o acțiune s'a întâmplat înaintea alteia în trecut.

Să vedem în exemplele de mai sus, cum arată *formele* verbului aceste deosebiri ale momentelor lucrărilor (sau stărilor) din trecut.

3. In întâia propoziție: forma „*citeam*”, arată că această acțiune *nu se terminase*, ci se îndeplinea *încă* în momentul când se făcea altă acțiune: „*când m'ai chemat*”. Amândouă acțiunile (și citirea și chemarea) *sunt trecute*; dar se făceau *în același timp*, iar cea dintâi *dura încă* în clipa când începea cealaltă.

Această formă verbală de trecut, care arată o lucrare (sau o stare) *neterminată încă față de o alta tot trecută*, dar *în același timp cu ea*, se numește **imperfect**.

4. Forma din propoziția a doua: „*Am citit lecția*”, arată această acțiune din *trecut* (citirea) ca deplin

terminată, dar nu arată lămurit *când a fost acest timp trecut* în care s'a făcut acea acțiune, ci-l lasă nehotărît.

Forma aceasta verbală e alcătuită din două părți: *am* și *citit*, și de aceea se numește **perfectul compus**.

5. Forma din propoziția a treia: „*Citiu* adineaori ceva interesant”, arată că acțiunea s'a petrecut și *s'a terminat deplin în trecut*, dar *de curând*; timpul când s'a petrecut nu e lăsat nehotărît, ci arătat ca foarte aproape de timpul prezent: *adineaori*.

Această formă de trecut se numește **perfectul simplu**, fiindcă, spre deosebire de perfectul compus, se exprimă printr'un singur cuvânt.

6. În fraza din urmă: „Când m'ai chemat, *citisem* scrisoarea ta”, forma *citisem* arată că acțiunea, numită cu acest verb, fusese săvârșită de mine *înaintea altei acțiuni tot trecute*: eu isprăvisem de citit scrisoarea ta, în momentul când m'ai chemat.

Forma aceasta verbală arată deci un trecut mai trecut, o acțiune mai îndepărtată în trecut decât aceea pe care o exprimă perfectul (simplu sau compus); de aceea această formă se numește **mai-mult-ca-perfectul**.

Timpurile viitorului.

1. Ca și trecutul, deasemeenea și viitorul se întinde peste mai multe clipe. Putem vorbi de viitor în general, fără nici o precizie; dar putem vorbi și despre ceva ce se va întâmpla în viitor *înaintea* a altceva. Zic, de pildă: „Deseară *voiu învăța* lecția”. Dar pot zice mai precis: „Sunt sigur că deseară, când *vei veni* la mine, *voiu fi învățat* lecția”.

2. În amândouă exemplele de mai sus, forma verbală arată că acțiunea de care e vorba (a învăța) se va petrece de aci înainte, în viitor; însă în propoziția

dintâi spun numai că acțiunea se va petrece în viitor fără să o pun în legătură cu altă acțiune.

Forma aceasta de verb se chiamă **viitorul simplu**, sau **viitorul întâiu** (I).

În al doilea caz însă, prin forma *voiu fi învățat lecția*, spun de asemenea că acțiunea o voi face în viitor, dar că va fi *terminată* când se va petrece acțiunea exprimată prin verbul din cealaltă propoziție: când vei veni la mine, mă vei găsi cu lecția învățată.

Forma aceasta arată deci că acțiunea ce o exprimă se va petrece *în viitor*, dar *înaintea* altei acțiuni; va fi o acțiune viitoare *anterioară* alteia tot viitoare; de aceea, forma aceasta verbală se chiamă **viitorul anterior** sau **viitorul al doilea** (II).

7. În vorbirea zilnică obicinuită, forma de viitor anterior e înlocuită mai totdeauna cu forma viitorului simplu. D. e. pot zice: *Vei izbuti în munca ta, dacă te vei pregăti bine*. Înțelesul s'ar părea că e același ca în construcția cu viitorul anterior: *Vei izbuti în munca ta, dacă te vei fi pregătit bine*. Dar, gândindu-ne mai bine, vedem că în cazul dintâi cugetarea nu e așa de precisă ca în cazul al doilea. Când zic: *Vei izbuti, dacă te vei pregăti*, se vede că e vorba de două acțiuni în viitor, dar nu se vede limpede dacă aceste acțiuni trebuie să se facă *în același timp* sau *una înaintea* alteia. Pe când, dacă zic: *Vei izbuti, dacă te vei fi pregătit*, se vede deslușit că acțiunea pregătirii trebuie făcută *înainte*, pentru ca izbutirea să se realizeze.

De aceea e mai bine să întrebuițăm *viitorul anterior*, când e vorba de două acțiuni viitoare, dintre care una trebuie să preceadă pe cealaltă.

Modurile.

1. Pe lângă *persoană*, *număr* și *timp*, formele verbale mai arată încă ceva, în privința acțiunii ce o exprimă.

Iată, zice cineva:

Plec mâine în excursie la Sinaia.

Altul zice: *Tata mi-a dat voie să plec în excursie.*

Iar altul: *Aș pleca* mâine în excursie, dacă *ar fi* vreme frumoasă.

Unul supărat: *Pleacă* de aici!

Altul face o simplă constatare: *A pleca* dis de dimineață la muncă, este sănătos; sau: *Plecând* de dimineață, ajungi departe.

Un proverb: Capul *plecat* sabia nu-l taie.

Ori: De *plecat* e lesne; mai greu e să rămâi!

În exemplele de mai sus, verbul *plec* are forme diferite, care ne arată că acțiunea se săvârșește la fiecare dată într'un *mod* deosebit:

2. În întâia propoziție, forma *plec* (tot așa la celelalte timpuri ale acestui mod: *am plecat, voi pleca*) ne arată că acțiunea exprimată prin verb se săvârșește în mod *sigur*, hotărât. Acest mod se cheamă **modul indicativ** (de la cuvântul latinesc *indicare* „a arăta”).

3. În exemplu al doilea: „Tata mi-a dat voie *să plec*”, forma *să plec* arată o acțiune *posibilă*, dar *nesigură*. Mi-a dat voie tata *să plec*, dar cu aceasta nu spun că *într'adevăr plec*, ci e posibil și să nu plec, dacă nu-mi va mai da voie sau dacă va fi vre-o altă piedică. Acțiunea arătată de verbul din propoziția secundară (*să plec*) atârnă de acțiunea arătată de verbul din propozițiunea principală (*mi-a dat voie*); este *legată* de aceasta, *supusă* ei. Modul acesta al verbelor prin care se arată o acțiune ca *atârnând* de alta, ca fiind *legată* de o alta, *subordonată* sau *subjugată* altei acțiuni, se numește **modul conjunctiv** sau **subjunctiv** (de la cuvintele latinești *conjungere* „a uni, a lega de” și *subjugare* „a supune, a subjugă”).

4. În exemplul al treilea, forma *aș pleca* a verbului arată o *dorință*, dorința mea de a pleca în excursie; dar această dorință nu este sigură că se va îndeplini, deoarece ea atârnă de condiția pe care am exprimat-o prin verbul din a doua propoziție: dacă *ar fi* vreme fru-

moasă; altfel, nu voiu pleca. Plecarea deci *nu e sigură*, nu afirm sigur că voiu pleca.

Modul acesta al verbului, prin care se arată o *do-ri-nță* sau o *condiție* pentru îndeplinirea acțiunii, se numește **modul optativ** (de la latinescul *optare* „a alege, a dori”) sau **condițional**.

4. In exemplul al patrulea, forma: „*Pleacă!*” arată o *poruncă*.

Modul acesta al verbelor, prin care se exprimă o *poruncă*, se numește **imperativ** (de la cuvântul latinesc *imperare* „a porunci, a comanda”).

Dar când zic d. e. cuiva care mă supără: „*Lasă-mă 'n pace!*”, exprim, după tonul vocii, uneori o poruncă, alte ori o *rugăminte*.

Tot astfel, în rugăciunea noastră de toate zilele „*Tatăl nostru*”: „*Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi și ne iartă nouă greșălele noastre*”, prin formele verbale *dă* și *iartă* exprimăm o *rugăciune* către Dumnezeu.

De asemenea, când mama lui Ștefan cel mare, zice fiului său, care se întoarce în puterea nopții, rănit din luptă, și bate la poarta castelului:

Du-te 'n bătălie, pentru țară mori,

Și-ți va fi mormântul coronat cu flori — formele de imperativ *du-te* și *mori* exprimă mai mult un *sfat* decât o poruncă.

Sau când un prieten zice altuia: „*Ascultă ce-ți spun! Fă mai bine cum te îndeamnă prietenii cumi-nți, nu face ce-ți spun cei răi!*” — formele de imperativ de aici exprimă, de asemenea, mai mult un *sfat*, o *povață*, un *îndemn* decât o poruncă.

Prin urmare, *modul imperativ* arată uneori o *poruncă*, alteori o *rugăminte*, alteori o *rugăciune*, alteori un *sfat*, o *povață*, un *îndemn*, o *urare*, după tonul vorbei și după situația noastră față cu cel căruia ne adresăm.

5. În exemplul al cincilea: „A pleca dis de dimineață la muncă, este sănătos”, forma *a pleca* arată *acțiunea* aceasta în general, fără să ne lămurească în mod hotărât, — nici cine săvârșește acțiunea, nici *numărul* persoanelor care o săvârșesc.

Acest mod care arată o acțiune în general, adică numai numele lucrării, fără a determina însă persoana și numărul se numește **modul infinitiv**.

6. În exemplul VI: „*Plecând* de dimineață, ajungi departe”, forma *plecând* (împreună cu determinarea sa: *de dimineață*) stă pe lângă predicatul „*ajungi departe*”, lămurindu-i înțelesul, întocmai ca un *complement* sau ca un *adverb*.

Unele forme de acestea au și devenit adverbe; d. e.: „*curând*”, de la verbul *a cura* „a alerga”. „*Vino curând*” însemnează „*Vino alergând*”.

Această formă verbală (cu terminarea în *-ând* sau *-ind*), care stă totdeauna ca un complement pe lângă un alt verb, se numește **gerunziu**.

7. În al șaptelea exemplu: „*Capul plecat* sabia nu-l taie”, forma *plecat* stă pe lângă substantivul *capul*, lămurindu-i înțelesul întocmai ca un *atribut*, arătând o *însușire*, ca și un *adjectiv*.

Modul acesta al verbului, care ne arată acțiunea ca o însușire a cuiva sau a ceva, întocmai, ca un adjectiv se numește **participiu** (latin.: *participium*, de la *participare* „a lua parte la...”, fiindcă forma de participiu ia parte și la firea adjectivelor: are *gen* și se *declină*).

8. În sfârșit, în exemplul cel din urmă, al optulea: „*De plecat* e lesne!”, forma *plecat* arată, că și infinitivul, acțiunea numită de verb în forma ei *cea mai generată*, fiind ca un *complement* pe lângă predicatul propoziției.

Această formă verbală (care e însoțită totdeauna de o prepoziție) se cheamă **supin**.

9. Supinul și infinitivul arată sub forma cea mai abstractă, cea mai generală, lucrarea numită de verb. De aceea, aceste forme verbale se pot *substantiva* în limba noastră, adică putem da supinului și infinitivului forma de substantiv. Zic, de pildă: „E mai ușor *de coborît* decât *de suit*. E mai lesne *de dărâmat* decât *de clădit*. E mai sănătos a *te culca* de vreme și a *te scula* de dimineață”.

Cu exact același înțeles pot zice: „E mai ușor *coboritul* decât *suitul*. E mai lesne *dărâmatul* decât *clăditul*. E mai sănătoasă *culcarea* de vreme și *scularea* de dimineață”.

Că infinitivul și supinul arată amândouă în același mod general acțiunea numită de verb, ne-o arată faptul că în amândouă formele lor putem pune pe unul în locul celuilalt, fără să schimbăm înțelesul cugetării: „E mai ușor a *cobori* decât a *sui* = E mai ușor *de coborît* decât *de suit* = E mai ușoară *coborirea* decât *suirea* = E mai ușor *coboritul* decât *suitul*”. Și tot astfel: „E mai sănătoasă *culcarea* de vreme și *sculatul* de dimineață”.

Și precum *putem înlocui* unul cu altul, *supinul cu infinitivul*, tot astfel putem înlocui pe amândouă cu *subjunctivul*, fără să se schimbe înțelesul: „E mai ușor *să cobori* decât *să sui*. E mai sănătos *să te culci* de vreme și *să te scoli* de dimineață”, ș. a. m. d.

Uneori supinul are formă de plural: „Doftoria asta se ia *pe nemâncate*”. „Alerga cu calul *la aruncate* (în galop)”. „A vorbit o oră *pe nerăsuflăte*”.

10. Prin urmare, sunt *opt moduri* ale verbelor. La formele celor dintâi patru moduri — indicativul, subjunctivul, optativul și imperativul — se arată *cine* face acțiunea numită de verb, adică *persoana* care o face, și *numărul* persoanelor: (Eu) cânt, (tu) scieai, (el) veni, (noi) am așteptat, (voi) ați vrea să mergeți, (ei) să vină!

De aceea, toate aceste patru moduri ale verbelor se cheamă *moduri personale*.

La celelalte patru moduri — infinitivul, gerunziul, participiul și supinul — acțiunea numită de verb e arătată în mod general, fără să fie legată de o persoană anume: a scie, șezând, tăcut, pe întrecute.

De aceea, aceste din urmă patru moduri ale verbelor se cheamă *moduri nepersonale*.

Conjugarea verbelor.

1. Am văzut că formele verbelor ne arată *persoana*, *numărul*, *modul*, și *timpul* acțiunii.

Trecerea unui verb prin formele tuturor timpurilor de la toate modurile se chiamă *conjugare*.

2. Să luăm seama mai de aproape la câte-va forme de verbe, d. e.: *află*, *taci*, *zici*, *fugi*; *aflați*, *tăceți*, *ziceți*, *auziți*; *voiu afla*, *vei tăcea*, *vei zice*, *vei auzi*; *a afla*, *a tăcea*, *a zice*, *a auzi*.

Vedem că, în general, toate verbele iau cam aceleași forme, cam prin aceleași *terminări*.

Dar e o anumă formă, aceea a *infinitivului*, la care *terminarea* celor patru verbe citate mai sus e cu totul deosebită, particulară fiecăruia.

Verbul *a afla* se termină în *-a* și (la forma lungă, care se poate lua ca substantiv) în *-are*: *aflare*.

Verbul *a tăcea* se termină în *-ea* (cu accentul pe ultima silabă), iar la forma lungă în *-ère*: *tăcère*.

Verbul *a zice* se termină în *-e* (cu accentul pe silaba penultimă), iar la forma lungă în *-ere*: *zicere*.

Verbul *a auzi* se termină cu *-i* (accentuat), iar la forma lungă în *-ire*: *auzire*.

Tot așa: *a aduna*, *a mânca*, *a lumina*, ș. a.; *a rămânea*, *a părea*, *a zăcea*, *a plăcea*, ș. a.; *a duce*, *a face*, *a frânge*, ș. a.; *a fugi*, *a minți*, *a privi*, ș. a.

3. Orice verb din limba românească trebuie să aibă la infinitiv una din aceste patru forme.

De aceea, chiar un cuvânt nou în limbă intră în una din aceste forme: D. e.: *a fotografia*, *a reuși*, ș. a.

4. Prin urmare, în românește avem *patru conjugări*, deosebite, după *vocala caracteristică a infinitivului*.

Verbele terminate la infinitiv în *-a*, *-are*, sunt verbe de *conjugarea I*.

Vereble terminate la infinitiv în *-ea, -ère*, sunt verbe de *conjugarea II*.

Verbele terminate la infinitiv în *-e, -ere*, sunt verbe de *conjugarea III*.

Verbele terminate la infinitiv în *-i, -ire*, sunt verbe de *conjugarea IV*.

5. Sunt unele verbe, terminate în *-ri* (ca *pogori, urî, omori*, ș. a.), care au toate formele de conjugare IV, iar la prezentul indicativului, la pers. III sing. și plural au forme după conjugarea I (el pogoară, ei pogoară).

Regulă de ortografie. Verbele terminate la infinitiv în *-î, -îre* se scriu pretutindeni, chiar și în derivatele lor cu *î* din *i*: *urît, omorît, omorîtor, hotărît, hotărînd*.

Forma verbelor.

1. Un copilaș de lângă mine zice: „Vezi rândunelele? Sboară unele după altele și ciripesc. Par'că au fost mustrate sau au fost lăudate de cineva; acum se ceartă între ele, acum se bucură; acum tac, acum iar începe a le turui gura”.

2. Sunt aci mai multe gânduri: E, întâi, gândul celui care spune că un copilaș a zis (cele ce urmează); apoi gândurile copilașului despre cele ce vede, aude și cugetă el însuși.

Fiecare gând e arătat printr'o propoziție. În fiecare propoziție, precum știți, e un predicat (verb) și un subiect.

Știți că verbele arată, în genere, o *acțiune*, o mișcare, o lucrare făcută de cineva sau de ceva (subiectul propoziției), o existență sau o *stare* a cuiva sau a ceva.

Să privim, în legătură cu subiectul propoziției, acțiunea sau starea arătată de verbul-predicat.

3. În propozițiile: Un copilaș *zice*; *Vezi* (tu); *sboară*,

ciripesc (rândunelele); *tac* (rândunelele); *începe* (gura) — toate verbele au o formă care arată că subiectul (adică cel numit prin el) *face* lucrarea; *lucrarea pornește de la subiect*, e a lui, subiectul e *activ*. De aceea, această formă a verbelor se numește *formă activă*.

4. În propozițiile: *Au fost mustrate, au fost lăudate* (rândunelele) — lucrarea arătată de verb (mustrarea, lăudarea), nu o mai face subiectul (rândunelele), nu mai pornește de la el, ci de la altcineva, iar *subiectul suferă*, primește, *pate* sau *pătimizește lucrarea* arătată de predicat; subiectul e *pasiv* (de la lat. *passivus* „care suferă, pate, pătimizește”). De aceea, această formă a verbelor se cheamă *forma pasivă*.

5. În propozițiile: *Se ceartă* (rândunelele), *se bucură*, sau când zic: *mă spăl, mă îmbrac*, ș. a. — forma predicatului arată că *lucrarea o face subiectul asupra lui însuși, se face* de către subiect, dar *se întoarce* tot asupra lui, *se răsfrânge* sau *se reflectă* asupra lui însuși. De aceea, forma aceasta a verbelor se cheamă *forma reflexivă* (de la lat. *reflexivus* „care se răsfrânge”).

6. Vedeți că forma *activă* a verbului se arată prin *verbul singur*.

Forma *pasivă* se arată printr'o formă compusă din timpurile respective ale *verbului ajutător a fi* și *participiul verbului* de care e vorba.

Forma *reflexivă* se arată prin verb precedat de *pronumele reflexiv* (personal-reflexiv) în cazul acuzativ.

7. Forma *reflexivă* se întrebuințează uneori și cu înțelesul de formă *pasivă*: „Poamele *se culeg*, când *s'au copt*”. Verbul „*se culeg*” are aici înțelesul de „*sunt culese*”; deși *formă* e *reflexivă*, înțelesul e *pasiv*; căci poamele nu se culeg ele însele, ci sunt culese de oameni; ele sufer acțiunea făcută de alții. Tot așa, în propoziția: „Românii *s'au numit* și Vlahi sau Valahi”, înțelesul e numai *pasiv*: „Românii *au*

fost numiți (de către alte popoare) Vlahi sau Valahi"; căci, de fapt, noi înșine nu ne-am numit niciodată așa.

8. Alteori, după *gândul* ce-l are cel ce întrebuițează această formă, ea poate exprima sau forma *reflexivă* sau pe cea *pasivă*. Când zice cineva o propoziție ca aceasta, d. e.: „Copiii mici *se țin* de mână, pe stradă”, poate să înțeleagă forma reflexivă, adică „copiii *se țin ei înșiși* de mână, între ei”, sau să înțeleagă forma pasivă: „*copiii sunt ținuți* de mână de către o persoană mai mare decât ei”.

9. De aceea, când n'ar încăpea nici o nesiguranță în privința înțelesului, putem întrebuița și forma reflexivă pentru înțelesul pasiv; cum e, de pildă, în proverbul: „Pomul uscat *se taie* și în foc *se aruncă*”.

Dar când ar putea fi îndoială dacă e într'adevăr înțelesul *reflexiv*, ori înțelesul *pasiv*, atunci e mai bine să întrebuițăm pentru pasiv forma proprie pasivă.

10. În limba noastră numai formele cu *pronumele* reflexiv (sau personal) în cazul *acuzativ* sunt, propriu zis, *forme reflexive*: *mă spăl*, *mă periiu*, *te întristezi*, *se scarpină*.

Formele verbale cu *pronumele* în cazul *dativ*, ca: *îmi periiu* (straiiele), etc., nu sunt, drept vorbind, *verbe reflexive* (ci *active*), fiindcă *acțiunea* arătată de verb, făcută de subiect, *trece* nu asupra lui însuși, ci *asupra a altceva*.

Verbe transitive, intransitive, impersonale.

1. Când zic: *mustru*, *cert*, *iert*, *aflu*, *spun*, *zic*, *văd*, ș. a. de acest fel, fiecare așteaptă să spun încă: *pe cine* (*mustru*, *văd*, etc.)? sau *ce* (*aflu*, *zic*, etc.)? *Acțiunea* arătată de acest fel de verbe *trece asupra cuiva* sau a *ceva* (arătat printr'un nume în cazul *acuzativ*).

Verbele care arată o acțiune ce *trece* de-a-dreptul *asupra cuiva* sau a *ceva*, adică *verbele care pot avea un complement direct*, se numesc *verbe transitive* (de la latinul *transitivus* „care trece”).

2. Alte verbe, ca d. e.: *ciripesc*, *sbor*, ș. a. de acest

fel, arată *acțiuni* ce *nu trec* de-a-dreptul *asupra cuiva sau a ceva*.

Verbele care arată o *acțiune ce nu poate trece* de-a-dreptul asupra cuiva sau a ceva, adică *verbele care nu pot avea un complement direct*, ci unul indirect sau circumstanțial (*sboară în aer, ciripesc pe un arbore*), se cheamă *verbe intransitive*.

3. Avem apoi în limba noastră verbe ca: *plouă, ninge, fulgeră*, ș. a., care se întrebuițează numai la persoana III singular, arătând fenomene ale naturii.

Verbe de acestea care arată *acțiuni pe care nu le săvârșește o persoană* se cheamă *verbe impersocale*.

Cele patru conjugări ale verbelor

Forma activă

Modul indicativ

Prezentul

Conj. I	II	III	IV
caut	plac	fac	aud
cauți	placi	faci	auzi
caută	place	face	aude
căutăm	plăcăm	facem	auzim
căutați	plăceți	faceți	auziți
caută	plac	fac	aud

Imperfectul

căutam	plăceam	faceam	auzeam
căutai	plăceai	faceai	auzeai
căuta	plăcea	facea	auzea
căutam	plăceam	faceam	auzeam
căutați	plăceaiți	faceaiți	auzeaiți
căutau	plăceau	faceau	auzeau

Perfectul simplu

căutai	plăcui	făcui	auzii
căutași	plăcuși	făcuși	auziși
căută	plăcu	făcu	auzi
căutarăm	plăcurăm	făcurăm	auzirăm
căutarăți	plăcurăți	făcurăți	auzirăți
căutară	plăcură	făcură	auziră

Perfectul compus

am căutat	am plăcut	am făcut	am auzit
ai căutat	ai plăcut	ai făcut	ai auzit
a căutat	a plăcut	a făcut	a auzit
am căutat	am plăcut	am făcut	am auzit
ați căutat	ați plăcut	ați făcut	ați auzit
au căutat	au plăcut	au făcut	au auzit

Mai-mult-ca-perfectul

căutasem	plăcusem	făcusem	auziseam
căutaseși	plăcuseși	făcuseși	auziseși
căutase	plăcuse	făcuse	auzise
căutase(ră)m	plăcuse(ră)m	făcuse(ră)m	auzise(ră)m
căutase(ră)ți	plăcuse(ră)ți	făcuse(ră)ți	auzise(ră)ți
căutase(ră)	plăcuse(ră)	tăcuse(ră)	auzise(ră)

Viitorul I

voiu căuta	voiu plăcea	voiu face	voiu auzi
vei căuta	vei plăcea	vei face	vei auzi
va căuta	va plăcea	va face	va auzi
vom căuta	vom plăcea	vom face	vom auzi
veți căuta	veți plăcea	veți face	veți auzi
vor căuta	vor plăcea	vor face	vor auzi

Viitorul II

voiu fi căutat	voiu fi plăcut	voiu fi	} făcut	voiu fi	} auzit
vei fi căutat	vei fi plăcut	vei fi		vei fi	
va fi căutat	va fi plăcut	va fi		va fi	
vom fi căutat	vom fi plăcut	vom fi		vom fi	
veți fi căutat	veți fi plăcut	veți fi		veți fi	
vor fi căutat	va fi plăcut	vor fi		vor fi	

Modul subjunctiv (conjunctiv)

Prezentul

să caut	să plac	să fac	să aud
să cauți	să placi	să faci	să auzi
să caute	să placă	să facă	să audă
să căutăm	să plăcem	să facem	să auzim
să căutați	să plăceți	să faceți	să auziți
să caute	să placă	să facă	să audă

Perfectul

să fi căutat   să fi plăcut   să fi făcut   să fi auzit
pentru toate persoanele, singular și plural)

Modul optativ

Prezentul

aș	}	aș	}	aș	}	aș	}
ar		ai		ai		ai	
ai		ar		ar		ar	
am		am		am		am	
ați		ați		ați		ați	
ar		ar		ar		ar	
	căuta	plăcea	face	auzi			

Perfectul

aș fi	}	aș fi	}	aș fi	}	aș fi	}
ai fi		ai fi		ai fi		ai fi	
ar fi		ar fi		ar fi		ar fi	
am fi		am fi		am fi		am fi	
ați fi		ați fi		ați fi		ați fi	
ar fi		ar fi		ar fi		ar fi	
	căutat	plăcut	făcut	auzit			

Modul imperativ

Prezentul

Caută! Nu căuta! Placă! Nu plăcea! Fă! Nu face! Auzi! Nu auzi!
Caută! Nu căutați! Plăceți! Nu plăceți! Faceți! Nu faceți! Auziți! Nu auziți!
Caută! Placă! Plăceți! Faceți! Faceți! Auziți! Auziți!

Viitorul

să caute! să placă! să facă! să audă!
(la fel cu forma prezentului subjunctivului)

Modul infinitiv*Prezentul*

a căuta, a plăcea, a face, a auzi
căutare plăcere facere auzire

Perfectul

a fi căutat a fi plăcut a fi făcut a fi auzit

Modul participiu

căutat, căutată plăcut, plăcută făcut, făcută auzit, auzită
căutați, căutați plăcuți, plăcute făcuți, făcute auziți, auzite

Modul gerunziu

căutând plăcând făcând auzind

Modul supin

(mai e mult de) căutat plăcut făcut auzit
(nu merge pe) căutate plăcute, făcute auzite

1. Formele de conjugare ale verbelor le-am moștenit din limba strămoșilor noștri Romani.

Limba românească e o limbă romanică sau neo-latină (așa se cheamă limbile urmașe ale limbii latine).

Ea e soră cu celelalte limbi romanice (sau neo-latine): italiana, franceza, (provensala), spaniola, (catalana), portugheza, reto-romana (limba romanică din Elveția).

Dintre toate popoarele romanice, Italienii și noi Românii am păstrat formele de conjugare cele mai apropiate de limba latină. Iar noi suntem singurii dintre urmașii Romanilor care am păstrat numele lor în numele poporului nostru, în numele limbii, al țării și al națiunii noastre.

2. Ca și verbele ajutătoare, așa și toate celelalte verbe din limba noastră, pot avea la perfectul compus și viitorul întâi al indicativului, precum și la prezentul optativului, și forme inverse: căutat-am, căuta-voi, căutare-aș

3. Ați văzut cum se formează în limba noastră timpurile compuse: unele cu *supinul*, altele cu *infinitivul prezent* al verbului respectiv împreună cu *forme ale verbelor ajutătoare*. De exemplu: perfectul compus se formează din *supinul* verbului respectiv și formele de prezent (scurtate) ale verbului ajutător *a avea* am căutat, a căutat.

Regulă de ortografie. După hotărîrea Academiei Române, verbele de conjugare a IV se scriu în terminațiunea *imperfectului* cu, **ea** după consonante (afară de *ch*, *gh*): *țugeam*, *auzeam*, .. *auzeaiți*. *socoteam*, .. *socoteaiți*, *socoteau* .. *vorbeam*, .. *vorbeau*, ... *veghiau*

Se scriu fără—u formele de la perfect simplu persoana I-a: *ascultai*, *făcui*, *pusei*, *auzii*, deși în pronunțare se aude la persoana I un -*ă*: *asculta-ă*, *fuse-ă*, etc.

Verbe ajutătoare (auxiliare).

1. Am văzut la formele de timpuri ale verbelor *forme compuse* ca: *am plecat* (ori *Plecat-am* nouă din *Vasluiu...*), sau *voiu pleca* sau *aș pleca*, *aș fi plecat*.

Precum se vede, aceste forme sunt compuse din *supinul* (*plecat*) sau din *infinitivul* (*pleca*) *verbului* de care e vorba, precedat (sau urmat) de anume *forme* scurtate ale altor trei verbe: *a avea*, *a voi*, *a fi*.

2. De asemenea, toate timpurile formei *pasive* a verbelor: *sunt chemat*, *a fost întrebată*, *sunteți invitați* la..., *vor fi așezate*... sunt forme compuse, alcătuite din *participiul* verbului de care e vorba și din aceleași *forme* scurtate *ale celor trei verbe*: *a avea*, *a voi*, *a fi*.

3. Aceste trei verbe, în formele lor pline, exprimă și ele acțiuni sau stări: *am* (=posed) o carte; *avem* (=posedăm) o bibliotecă bună; *voesc* să călătoresc, *voiam* să vă întreb ceva; *sunt* Român, *suntem* oameni, *suntem* vecini, ș. a.

Câte trele aceste verbe, cele două dintâi în formele lor scurtate: am, ai, a; am, ați, au; voi, vei, va; vom; veți, vor, iar cel din urmă în aceleași forme ca și atunci când arată existența: sunt, ești, este, etc., *ajută* la formarea *timpurilor compuse* ale verbelor; de aceea aceste trei verbe se cheamă *verbe ajutătoare* sau *auxiliare*.

Conjugarea verbelor ajutătoare.

1 Verbul a avea.

Modul indicativ

Prezentul

am (o carte)
ai
are (ca ajutător: a)
avem (ca ajutător: am)
aveți (ca ajutător: ați)
au

Imperfectul

aveam (un prieten)
aveai
avea
aveam
aveați
aveau

Perfectul simplu

avui (avusei) (lecție)
avuși (avuseși)
avu
avurăm
avurăți
avură

Perfectul compus

am avut (supărare)
(avut-am)
ai avut
a avut
am avut
ați avut
au avut

Mai-mult-ca-perfectul

avusem (avusesem)
 (de gând...)
 avuseși (avuseseseși)
 avuse (avusesese)
 avusesem (avuseserăm)
 avuseți (avuseserăți)
 avuseră (avuseseră)

Viitorul I

voiu avea (grijă)
 (avea-voiu)
 vei avea
 va avea
 vom avea
 veți avea
 vor avea

Viitorul II

voiu fi avut (știre despre...)
 vei fi avut
 va fi avut
 vom fi avut
 veți fi avut
 vor fi avut

Modul Subjunctiv.*Prezent*

să am (dreptate)
 să ai
 să aibă
 să avem
 să aveți
 să aibă

Perfect

să fi avut (noroc)
 să fi avut
 să fi avut
 să fi avut
 să fi avut
 să fi avut

Modul Optativ*Perfect*

dacă) aș avea (destulă minte)
 ai avea
 ar avea
 am avea
 ați avea
 ar avea

Prezent

aș fi avut (bucurie)
 ai fi avut
 ar fi avut
 am fi avut
 ați fi avut
 ar fi avut

Modul Imperativ.*Prezent*

ai! (încredere în mine)
 aibă!
 aveți! (negativ : Nu avea!)
 aibă!

Viitor

să ai! (încredere în tine)
 să aibă!
 să aveți!
 să aibă!

Modul Infinitiv.*Prezent*

a avea, (o bibliotecă) avere

Perfect

a fi avut (un tovarăș)

Modul Gerunziu

având (bună credință)

Modul Participiu

avut (lecția *avută*)
 avuți
 avută
 avute

Modul Supin

(de) *avut* ceva e
 lesne; e mai
 greu de păs-
 trat.

Conjugarea verbului „a fi“**Modul Indicativ***Prezent*

sunt (sânt, s, îs) (aici)
 ești
 este (e, i, îi)
 suntem (sântem)
 sunteți (sânțeți)
 sunt (sânt, s, îs)

Imperfect

eram (vesel)
 erai
 era
 eram
 erați
 erau

Perfect simplu

fusei (fui) (trist)
 fuseși (fuși)
 fuse (fu)
 fuserăm (furăm)
 fuserăți (furăți)
 fuseră (fură)

Perfect compus

am fost (la voi) (fost-am)
 ai fost
 a fost
 am fost
 ați fost
 au fost

Mai-mult-ca-perfect

fusesem (dincolo)
 fuseseseși
 fusesese
 fusesem (fuseserăm)
 fuseseseți (fuseserăți)
 fusesese (fuseseră)

Viitorul

voiu fi (bun) sau fi-voiu
 vei fi
 va fi
 vom fi
 veți fi
 vor fi

Viitorul II

voiu fi fost la țară
 vei fi fost
 va fi fost

vom fi fost
 veți fi fost
 vor fi fost

Modul Subjunctiv*Prezent*

să fiu (om de cuvânt)
 să fii
 să fie
 să fim
 să fiți
 să fie

Perfect

să fi fost (absent)
 să fi fost
 să fi fost
 să fi fost
 să fi fost
 să fi fost

Modul Optativ*Prezent*

aș fi (bucuros)
 ai fi
 ar fi
 am fi
 ați fi
 ar fi

Perfect

aș fi fost (fericit)
 ai fi fost
 ar fi fost
 am fi fost
 ați fi fost
 ar fi fost

Modul Imperativ*Prezent*

fii! (credincios)
 fie! (negativ: *nu fi* leneș)
 fiți!
 fie!

Viitor

să fii! (om de treabă)
 să fie!
 să fiți!
 să fie!

Modul Infinitiv*Perfect*

a fi, fire

Prezent

a fi fost (cineva)

Modul Gerunziu

fiind (împreună cu)

Modul Participiufost [elev(ă) a(l)...]
fostă
foști
foste**Modul Supin**(de) *fost*, (știi c'ai
fost pe la mine,
dar n'ai lăsat
vorbă).**Conjugarea verbului „a voi“****Modul indicativ***Prezent*voesc
voești
voește
voim
voiți
voesc*(ca verb auxiliar)*(eu) voiu...
(tu) vei...
(el, ea) va...
(noi) vom...
(voi) veți...
(ei, ele) vor...*Imperfect*voiam (să te văd)
voiai
voia
voiam
voiați
voiau*Perfectul simplu*voui (să fac un bine)
voiși
voi
voirăm
voirăți
voiră

*Perfectul compus**Mai-mult-ca-perfectul*

am voit (să viu la voi)	voisem (să aleg o carte)
ai voit	voiseși
a voit	voise
am voit	voisem (sau voiserăm)
ați voit	voiseți (sau voiserăți)
au voit	voise (sau voiseră)
	. . . . . etc.

Modurile și timpurile celelalte se conjugă în mod regulat, după formele conjugării a IV-a.

Forma pasivă.

Pasivul verbelor se poate face punând înaintea participiului trecut al acestora verbul ajutător „a fi”, la toate modurile, timpurile și persoanele: sunt doborât, fusese doborâte, fiind doborâtă, etc.

Mai rar se întrebuințează — în deosebi la persoana III-a — forma de conjugare pronominală, alcătuită din verbul activ ca pronumele reflexiv de acuzativ înainte: Copacul *se doboară* (de către cineva) cu securea.

Forma pasivă întrebuințată cu verbul „a fi” poartă numele de „perifrastică”, iar cea cu pronumele reflexiv se chiamă „pronominală”. Ca înfățișare — nu ca înțeles — se confundă cu forma reflexivă a verbului.

Modul indicativ.*Prezent.*

sunt doborât,-ă
ești doborât,-ă
este doborât,-ă
suntem doborâți,-te
sunteți doborâți,-te
sunt doborâți,-te

Imperfect.

eram doborât,-ă
erași doborât,-ă
era doborât,-ă
eram doborâți,-te
erați doborâți,-te
erau doborâți,-te

Perfect simplu

fui doborît,—ă
 fuși doborît,—ă
 fu doborît,—ă
 furăm doborîți,—te
 furăți doborîți,—te
 fură doborîți,—te

Perfectul compus

am fost doborîți,—ă
 ai fost doborît,—ă
 a fost doborît,—ă
 am fost doborîți,—te
 ați fost doborîți,—te
 au fost doborîți,—te

Mai-mult-ca perfectul

fusesem doborît
 fuseseseși doborît
 fusesese doborît
 fusesem, fuseserăm doborîți,—te

Și așa mai departe (vezi conjugarea verbului *a fi* pag. 254 ș. u.).

Forma reflexivă.

Se formează cu ajutorul pronumelui reflexiv.

Indicativ**Prezent**

mă spăl
 te speli
 se spală
 ne spălăm
 vă spălați
 se spală

Imperfect

mă spălam
 te spălai
 se spăla
 ne spălăm
 vă spălați
 se spălau

Perfectul simplu

mă spălai
 te spălași
 se spălă
 ne spălarăm
 vă spălarăți
 se spălară

Perfectul compus

m'am spălat (spălatu-m'am)
 te-ai spălat
 s'a spălat
 ne-am spălat
 v'ați spălat
 s'au spălat

Mai mult ca perfectul

mă spălasem
te spălaseși
se spălase
ne spălasem
vă spălaseți
se spălase.

Viitorul I

mă voi spăla (spăla-mă-voiu)
te vei spăla
se va spăla
ne vom spăla
vă veți spăla
se vor spăla.

Viitorul II

mă voi fi spălat
te vei fi spălat
se va fi spălat
ne vom fi spălat
vă veți fi spălat
se vor fi spălat.

Prezent

să mă spăl
să te speli
să se spele
să ne spălăm
să vă spălați
să se spele.

Modul subjunctiv

să mă fi spălat
să te fi spălat
să se fi spălat
să ne fi spălat
să vă fi spălat
să se fi spălat.

Și așa mai departe.

Adverbul.

Iată câteva zicători și proverbe:

Nu lăsa pe *mâine* ceea ce poți face *astăzi*.

Târziu ori *curând* fapta bună își află răsplata.

Poama nu cade *departe* de tulpina ei.

Sus tună și răsună.

Jos cetele se-adună (Biserica).

Incet, încet, departe ajungi.

Cine aleargă *iute* nu ajunge *totdeauna înainte*.

În exemplele de mai sus, cuvintele subliniate cu litere cursive stau pe lângă verbe, pe care le lămuresc mai de aproape, arătând împrejurările în care se săvârșește lucrarea. Când să nu lași? — *Pe mâine*. Când să faci? *Astăzi*. Când își află răsplata faptă bună? — *Târziu* ori *curând*. Unde nu cade poama? *Departe*. Unde tună și răsună: *sus*; unde se adună cetele? — *jos*. Unde ajungi? — *departe*, cum ajungi? — încet, încet. Cum aleargă? — iute...

Cuvintele acestea și altele la fel care stau pe lângă verb, lămurind împrejurările *când* (astăzi, mâine, târziu, curând), *unde* (departe, sus, jos) sau *cum* (încet iute) se petrece acțiunea exprimată prin verb, se numesc *adverbe*.

• Adverbele sunt în genere de 3 feluri.

1) *Adverbe de timp*, care arată timpul când se săvârșește lucrarea verbului: *astăzi, mâine, poimâine, ieri, alaltăeri, odată, niciodată, câteodată, altădată, acum, adesea, atunci, când, curând, târziu, înainte, odinioară, totdeauna pururea, ș. a.*)

2. *Adverbe de loc*, care arată locul unde se săvârșește acțiunea: *unde, sus, jos, aci, aici, acolo, dincolo, dincoace, aproape, departe, înapoi, înainte* (pot fi și de timp), *afară, înăuntru, nicăeri, pretutindeni, alături, deasupra, dedesubt*.

3) *Adverbe de mod*, care arată felul, chipul, modul cum se petrece acțiunea: *cum, astfel, altfel, așa, bine, foarte, tocmai, întocmai, anevoie, alene, încet, iute, prea, nicidecum*.

Multe adverbe de mod se formează de la adjective prin adăogarea terminațiunii — *este*: românesc — *românește*, vitejesc — *vitejește*, omenesc — *omenește*, copilăresc — *copilărește*.

Compararea adverbelor.

Adverbele au și ele grade de comparație ca și adjectivele. Astfel putem spune:

Pozitiv: cu trăsura mergi *repede*

Comparativ: Cu tramvaiul mergi *mai repede* decât cu trăsura.

Superlativ: Cu trenul mergi *foarte repede*.

Tot astfel putem spune: *bine, mai bine, foarte bine*. (Elevul acesta citește *bine*, celălalt *mai bine*, iar Ionescu *foarte bine*); *departe, mai departe foarte departe*.

Nu însă toate adverbele se pot compara. De exemplu: *odată, niciodată, când, nicăieri, alteori*.

Prepoziția

Am văzut mai sus, când am studiat felurile de cuvinte (pag. 182) că unele dintre ele ne servesc să facem legătură între părțile propoziției. Să vedem acum mai lămurit aceasta.

Iată, spre exemplu, începutul unei frumoase poezii de G. Coșbuc:

La pașa vine un Arab,
Cu ochii stinși, *cu* graiul slab.
 „Sunt pașă, neam *de* Beduin
 Și *de la* Bab-el-Mandeb vin
 Să vând *pe* El-Zorab.

În această strofă, cuvintele: *la, cu, de, de la, pe* sunt cuvinte de legătură.

La cine vine un Arab? — *La* pașa. — *Pașa* este aci complement pe lângă verbul *vine*; *la* leagă dar complementul de verbul pe care-l determină. Cum vine Arabul? — *cu* ochii stinși, *cu* leagă și aci verbul vine cu complementele sale: *ochii stinși, graiul slab*. De unde vine Arabul? — *de la* Bab-el-Mandeb. Și în această propoziție *de la* leagă verbul vine de complementul său de loc: *Bab-el-Mandeb*. Pe cine să vândă Arabul?

— *Pe* El-Zorab. *Pe* leagă verbul să vândă de complementul direct *El Zorab*. Ce fel de neam? — *de* Be-

duin. *De* leagă aci substantivul neam de atributul *Beduin*.

Cuvintele acestea: *de, de la, pe, cu* și altele de felul lor care leagă două cuvinte cu funcțiuni *sintactice deosebibile*, dintr'o propoziție, dar mai ales verbul de complementul său, se numesc *prepoziții*.

Unele prepoziții sunt simple: *cu, de, la, în, către, până, sub, lângă*; altele sunt compuse din două prepoziții: *în contra, în preajma, în spre, pe la, de pe*.

Ortografie. Prepozițiile compuse se scriu despărțite în elementele lor alcătuitoare când sensul acestora se păstrează relativ destul de bine: *în contra, de pe, pe la*.

Conjuncția.

Am văzut mai sus (pag. 183) că în afară de prepoziții, mai sunt și alte feluri de cuvinte care servesc să stabilească legături în fraze sau în propoziții. Iată câteva exemple:

I. Zânele: Rămâi cu noi Făt-frumos, *căci* ne zice gândul *că* vei pieri. (Ispirescu).

Intr'un basm din Fundescu: „Nu trecu mult *și* văzu (Făt-frumos) o fântână cu apă rece; *dar* când voi ea să bea, calul iarăși zice *ca să* facă precum făcuse în grădină.

II. Veneau fel de fel de oameni: *și* mai proști *și* mai deștepți, *și* mai bogați *și* mai sărați, de toate soiurile.

Omul nevoiaș se face luntre *și* punte ca să ajungă la liman.

În prima frază avem trei propoziții și anume: 1) rămâi cu noi, 2) ne zice gândul; 3) vei pieri.

Aceste trei propoziții sunt legate între ele prin cuvintele: *căci*, particula care leagă propozițiunea întâia de a doua, și *că*, ce leagă propoziția a doua de a treia.

În fraza a doua avem 7 propoziții și anume: 1) nu trecu; 2) văzu o fântână cu apă rece; 3) când voi;

4) să bea; 5) calul iarăși zice; 6) să facă; 7) făcuse în grădină.

Aceste 7 propoziții sunt legate una de alta prin particulele: *și, dar, ca să*.

În a treia propoziție subiectul *oameni* are patru atribute: *mai proști, mai deștepți, mai bogați, mai săraci*.

Aceste atribute sunt legate între ele prin particula *și*.

În ultima propoziție, predicatul *se face* are două complemente: *luntre, punte*. Aceste complemente sunt legate între ele prin particula *și*.

Aceste cuvinte care leagă între ele două propoziții sau două părți de același fel (adică cu aceeași funcțiune sintactică) din propoziție se numesc conjuncții.

Conjuncțiile se aseamănă cu prepozițiile, fiindcă și unele și altele servesc ca părți de legătură, dar prepozițiile leagă două cuvinte cu funcțiuni *sintactice deosebite* (un verb cu un substantiv, un substantiv cu un adjectiv etc.), pe când conjuncția leagă două propoziții sau două părți de propoziție cu *aceeași funcțiune sintactică*.

Conjuncțiile sunt după formă de două feluri: simple și compuse. Simple sunt: *și, sau, ori*; compuse: *deoarece, pentrucă, fiindcă, așa dar*.

Regulă de ortografie. Conjuncțiile compuse se scriu într'un singur cuvânt, afară de cazurile când sensul fiecărui cuvânt, se păstrează relativ destul de bine. Astfel se scrie: *deși, deoarece, pentrucă, fiindcă, încât*; *dar: așa dar, cu toate că, de aceea, de vreme ce, după ce, după cum, îndată ce, măcar că, pe când, pentru ca să, prin urmare.*

Interjecția.

Ne-am lămurit mai sus, (la pagina 183 ș. u.) ce sunt interjecțiile: cuvinte aruncate în mijlocul unei propoziții sau între două propoziții și care arată singure o simțire (suferință, bucurie, mirare, surprindere ș. a.) a celui care vorbește ori chiar imitarea unui șgomot. Ele

dau mai multă căldură și mai multă vioiciune cugetării exprimată prin propoziția în care se pun.

Iată, bunăoară, câteva exemple:

Valeu, cumetre, mai încet, că-mi rupi piciorul! (Creangă).

Tii!... ce frumoasă cațaveică (scurteică) am să fac nevestii mele din blana ăstui vulpoi. (I. Creangă).

Apoi o ia la papuc și *hai! hai! hai! hai!* ajunge în sat la frate-său (Creangă).

Ea bagă cheia în broasca ușii, și întorcând-o nițel *scârț!* ușa se deschide! (P. Ispirescu).

Buf! cade în groapa cu jăratec. (Creangă).

Și *hârșt!* îi tae un cap; *hârșt!* și-i mai tae unul. (P. Ispirescu).

Cucurigu, boeri mari, dați punguța cu doi bani! (I. Creangă).

Și numai ce o auzeai (pupăza): *Pu-pu-pup, pu-pu-pup!* disdediminează, în toate zilele.

Cuvintele subliniate din propozițiile și frazele de mai sus exprimă o suferință, o durere (of, valeu!), o bucurie (tii!), un îndemn (hai! hai!) sau imită un zgomot sau un sunet din natură (buf! hârșt! scârț!), ori cântecul unei pasări sau strigătul unui animal ori al omului (cucurigu! pu-pu-pup! etc.). Ele se întrebuințează uneori chiar singure, ca o propozițiune prescurtată. Noi complinim atunci în gândul nostru părțile care lipsesc.

Dacă, de exemplu, călcăm greșit, strigăm: Ah! — cel ce e de față înțelege restul: Ah! cum mă doare piciorul!

Cuvintele care exprimă un strigăt de durere sau de bucurie, de admirație sau de dispreț, de iubire sau de ură, îndemn sau de poruncă etc. sau imită un zgomot din natură se numesc *interjecții*, — de la cuvântul latin *interjectio* „aruncare între”, fiindcă sunt aruncate adesea în mijlocul propoziției sau chiar între două propoziții.

S I N T A X A

Propoziția. Subiectul și predicatul.

1. O rostire a unei gândiri prin cuvinte care se leagă între ele într'o unitate de gând, se numește *propoziție* sau *propozițiune*¹.

Să ne amintim acum ceea ce știți voi din clasele primare: ce cuprinde, de regulă, orice propoziție? Ce vrem să spunem prin ea?

Gândiți-vă la propozițiile de mai sus sau la orice altă gândire a voastră, și veți vedea că *în orice propoziție spunem ceva despre altceva*. Am spus, de pildă: *ceva despre vară*: că *a trecut*; *despre struguri*: că *s'au copt*; *despre Țara noastră*: că *are vulcani stinși*.

Tot astfel, de exemplu, într'o găcitoare (sau, cum se zice prin Moldova: cimilitură) despre ac: *Moșneguțul mititel face gardul frumușel*; sau, într'o alta, despre altceva (gâciți despre ce?): *Domnișor în haine scurte ține judecată 'n curte*.

2. În orice propoziție avem deci *două idei, două părți*, fiecare din ele arătată prin câte un singur cuvânt sau printr'o grupă de cuvinte.

Știți ce nume se dă în gramatică acestor părți ale propoziției: partea *despre care se spune ceva* se chiamă

---

1. I se dă acest nume (care e un cuvânt din latinește, având înțelesul de „[gând] pus înaintea [noastră]“, fiindcă într'adevăr este rostirea — prin viu graiu, sau în scris, sau numai în gând — a unei cugetări pusă înaintea minții noastre.

subiect, iar partea *prin care se spune ceva* despre subiectul propoziției se chiamă *predicat*.

De asemenea, știți prin ce întrebări aflăm aceste părți ale propoziției: *subiectul*, prin întrebarea: *Cine?* sau: *despre cine se spune* (ceea ce se spune prin predicat)? când e vorba de *ființe* sau de ceva închipuit ca o ființă; iar când e vorba de lucruri sau de ceva luat ca un lucru, prin întrebarea: *Ce?* sau: *despre ce se spune* (ceea ce se spune prin predicat)?

Cine (sau *ce*) a trecut? *Vara*; sau: *despre cine* (ori *despre ce*) se spune că a trecut? Despre *vară*. Acesta e dară *subiectul* propoziției. Tot astfel: *Cine* are vulcani stinși? *Țara* noastră; sau: *despre cine se spune că* are vulcani stinși? Despre *țara* noastră. Acesta e deci *subiectul* propoziției.

Predicatul unei propoziții îl aflăm întrebând *ce se spune despre subiect*. — *Ce se spune* despre *vară*? — *Că a trecut*. Acesta este deci *predicatul* propoziției. Tot astfel: *Ce se spune despre țara noastră*? — *Că are vulcani stinși*. Acesta e *predicatul*.

Acordul predicatului cu subiectul.

3. Să luăm seama încă la o orânduire la care se supun de la sine cuvintele unei propoziții spre a rosti o cugetare.

Zic, de exemplu: *Vara e* la noi foarte *călduroasă*, *Țara* noastră *are* vulcani stinși.

Dar, când ași vrea să spun ceva nu despre *vară* în genere, ci despre unele veri, despre mai multe veri, trebuie să zic: Unele *veri* sunt la noi *secetoase*. Sau ceva despre mai multe țări, trebuie să zic: *Țările* din apusul Europei *au* o climă mai blândă.

Vedeți dar că în orice propoziție *predicatul* (adică verbul), trebuie să se potrivească în forma lui după subiect: Când subiectul e în singular, și predicatul trebuie

să fie tot în singular; iar când subiectul e la numărul plural, și predicatul trebuie să fie tot la plural.

Această *potrivire în formele lor* a predicatului cu subiectul se numește *acord* sau *concordanță*, adică potrivire, glăsuire la fel: în orice propoziție predicatul se *acordă* (sau *concordă*) cu subiectul.

Felurile propozițiilor: simple și dezvoltate.

1. Zic: *Cad frunzele. Vine iarna. Citesc. Scriu.* Deci uneori rostim ceea ce cugetăm (adică spunem ceva despre altceva) numai în două cuvinte sau chiar numai printr'un singur cuvânt (subînțelegând însă în gând partea nerostită: *eu citesc, eu scriu*).

Acest fel de propoziții alcătuite numai din două cuvinte, unul subiectul și altul predicatul, fără alte adaose pe lângă ele, se cheamă *propoziții simple*.

2. Am zis însă: *Țara noastră are vulcani stinși. Domnișor în haine scurte ține judecată 'n curte. Moșneguțul mititel face gardul frumușel.*

În toate aceste cazuri, gândul ce vream să rostesc cere să adaug și alte idei pe lângă subiect și predicat.

În cea dintâi din aceste cugetări, am vrut să spun ceva nu despre „țară” în genere, ci despre țara *noastră*, și nu numai că „are vulcani”, ci că vulcanii aceștia sunt *stinși*; de asemenea în cea de-a doua am spus ceva nu despre orice „domnișor”, ci despre unul *în haine scurte* care ține judecată *'n curte*; și iarăși în cealaltă nu despre orice „moșneguț”, ci despre unul *mititel*, care face gardul *frumușel*.

Astfel de propoziții, în care subiectul și predicatul lor (numai unul, ori amândouă) sunt însoțite de *lămuriri* sau *determinări* ori însușiri deosebite, se cheamă *propoziții dezvoltate*.

Părțile principale ale propoziției.

1. Subiectul unei propoziții este, de obicei, nume de ființă sau de lucru, sau de ceva considerat ca având ființă sau ca fiind un lucru sau ceva (ori ce ar fi), despre care gândim ceva; d.* e.: copil, frunză, furtună, iarnă, adevăr, minciună, răutate, suflet, sunet...

Cuvintele de acest fel se cheamă în gramatică, după cum am văzut, *substantive*.

Prin predicatul unei propoziții (ca în exemplele de mai sus: cad; vine; are; este, ș. a.), arătăm o lucrare, ori o stare sau o ființare (o existare) a cuiva sau a ceva.

Cuvintele care însemnează o lucrare, ori o stare, ori o ființare a cuiva sau a ceva se cheamă, după cum am văzut, *verbe*.

2: Ceea ce se spune despre subiect, adică lucrarea, starea sau firea lui — cu alte cuvinte predicatul — se poate arăta une-ori printr'un *verb* care formează singur predicatul (d. e.: *Vine* iarna). În acest caz predicatul se cheamă *predicat verbal*.

Alte-ori însă (d. e.: Poporul nostru *e răbdător*. *Cutare a ajuns om mare* ș. a.), predicatul nu mai e format din verb singur, căci verbul e aici numai un *verb ajutător* (a fi, ș. a.), ci este format dintr'un verb *ajutător împreună cu un nume* (substantiv, adjectiv, pronume, ș. a.), care se numește *nume predicativ*.

Acest fel de predicate se cheamă *predicate nominale*.

Exprimarea subiectului și a predicatului prin diferite feluri de cuvinte.

Felurile subiectului.

1. Am văzut că, de regulă, subiectul unei propoziții e un *nume* de ființă sau de lucru (ori de ceva considerat ca atare), despre care se spune ceva, adică e un substan-

tiv în cazul nominativ. Să luăm seama acum la propoziții ca cele următoare:

Scumpul mai mult păgubește și *leneșul* mai mult aleargă.

Tudor Vladimirescu a avut un suflet mare. *El* a fost ucis mișelește.

Câți sunt? *Cine* lipsește? Au venit *toți*? Și *ceilalți*? Să treacă *fiecare* la locul său.

Luptă *unul* contra trei. „*Unul, doi trei...*, *zece, mie'*, sânt în limba noastră nume de numerale, moștenite din latinește. „*Doi*“ e forma corectă, nu „*două*“. La fapte bune *pușini* s'adună, dar mult pot *pușinii* buni împreună.

A critica este ușor; e greu *a face mai bine*. (Titu Maiorescu, Critice).—*Trădarea* e uneori o josnicie, alteori o crimă.

Tot *pățitu-i* priceput. *Spusele* lor m'au neliniștit. *Păriful* e lucru urât! *Săzitul* e mai greu decât *coboritul*!

„*Voiu*“ este forma verbului, „*voi*“ a pronumelui. „*Umblu*“ e forma muntenească a cuvântului, „*îmblu*“ forma moldovenească, mai aproape de etimologie.

„*Prelutindeni*“ s'a format în limba noastră din trei cuvinte latinești. „—*Le*“ și „*-l'*“, formele articolului nostru masculin, se trag din pronumele latinesc *ille*.

„*Pe*“ e prepoziție, „*însă*“ e conjuncție, „*tronc!*“ e o onomatopoeie, adică un cuvânt care imită un sgomot.

„*Î*“ și „*ă*“ sunt sunete caracteristice ale limbei române, pe care nu le aveau în limba lor străbunii noștri, Romanii.

2. Din cercetarea propozițiilor ca cele de mai sus, vedem că nu numai *substantivele* pot fi subiect al unei propoziții, ci *orice fel de cuvânt*, ba și un simplu sunet, *dacă ține locul unui substantiv* (cum e cazul cu pronumele și cu unele numerale) sau *dacă e luat ca substantiv* (cum e cazul cu adjectivele substantivate: *scumpul...*, și cu unele forme de verb), sau *dacă se spune ceva despre el ca formă de cuvânt sau ca sunet*.

Prin urmare, pe lângă *substantive*, mai poate fi *subiect* al unei propoziții (ca și când ar fi substantive în cazul nominativ, adică nume de ceva despre care se spune ceva):

a) un *adjectiv* (substantivat): *Scumpul...*, *leneșul...*

b) un *pronume*: el ...; câți ...?; cine ...?; ... toți?; ... ceilalți?; ... fiecare ...

c) un *numeral* (substantivat): ... unul contra trei; ... puțini se adună,—sau când se spune ceva despre el ca formă de cuvânt: „doi“ e...;

d) un *verb* 1) la *infinitiv*, forma verbală (luată ca substantiv): a critica e..., a face mai bine..., sau cea substantivată: trădarea e..., 2) la *participiu* (substantivat, ca și adjectivul): ... pățitul e...; spusele lor m'au... 3) la *supin* (substantivat): pârîtul (=obiceiul de a pârî) e...; suitul (=suirea sau suișul) e..., coborîtul (=coborîrea, coborîșul) e...; sau 4) la orice formă verbală luată ca simplu cuvânt sau ca grupă de sunete despre care se spune ceva: „voiu“ e...; „îmbļu“ e...

e) un *adverb* („pretutindeni“ s'a...), o *prepoziție* („pe“ e...), o *conjunție* („însă“ e...), o *interjecție* („tronc“ e...), sau chiar un *simplu sunet* („î“ e...), când sînt luate ca simple grupe de sunete despre care se spune ceva.

3. Va să zică: poate fi *subiect* al unei propoziții *orice fel de cuvânt*, de orice categorie, ba chiar și un simplu sunet, dacă e luat în cugetare *cu funcțiunea unui substantiv*. Și se înțelege de ce: *despre orice* putem spune *ceva*, fie orice ar fi acel „orice“; căci orice ar fi, trebuie să-i spunem într'un fel, să-l numim cu un cuvânt din cele zece feluri (sau categorii) de cuvinte, sau măcar cu un sunet articulat.

Lucrare. Căutați în bucățile ce ați citit (sau alcătuiți voi înșivă) câte două propoziții pentru fiecare din felurile de subiect arătate mai sus.

Felurile predicatului.

1. Văzurăm mai sus că predicatul e de două feluri: predicat *verbal* și predicat *nominal*. Să vedem acum mai de aproape natura acestor feluri de predicate.

Iată câteva gâcitori (cimilituri):

Subt un păltinel, *Joacă-un iepurel.* (Caierul și fusul, la tors).

Cățelușă șargă Tot câmpul *aleargă.* (Coasa, la cosit).

M'a trimis mama-gaie, Să-mi dai vin și lapte'ntr'o tigaie.
(Oul).

Ieși Ilie din chilie, că te-așteaptă cinci la ușă ! (Mucii, când își suflă cineva nasul cu mâna goală, iar nu cu batista).

Auzind astfel de compuneri ale poporului nostru ne vine să zicem: Ce mult am vrea să putem izvodi și noi asemenea cugetări istețe ! Se poate ?

2. În toate propozițiile de mai sus predicatul este exprimat printr'un *verb singur*, la unul din *modurile personale* și la timpul care se cere ; este deci un *predicatul verbal*; acesta poate fi :

a) la modul *indicativ* : joacă, aleargă, a trimes, așteaptă vine, se poate.

b) la modul *conjunctiv* : să dai, să zicem, să putem.

c) „ „ *imperativ* : ieși ;

d) „ „ *optativ* : am vrea.

3. Iată acum alte propoziții (din Ispirescu, Porcul cel fermecat)

— Sănătate Ție, împărate ! Să fii rumen și voios ca răsăritul soarelui într'o zi senină !...

— Fata mea, purtarea cea înțeleaptă a acestui porc nu este de dobitoc. Trebuie să fie vre o fermecătorie. . . . Pasă-mi-te, el era fermecat, vrăjit să fie așa.

La spune-mi, ce are bărbatu-meu, de este ziua porc și neaptea este om ?

Iată și altele :

Voi sunteți urmașii Romei ? (Eminescu, Scrisoarea III).

Vieața noastră nu e numai a noastră : e și a țării, a națiunii noastre ; de aceea, viața nu e numai de petrecere și pentru câștig, ci e și de muncă, de învățatură, de jertfe : e pentru alții și pentru țară.

Să pot recunoaște trăsurile-ți pale,—Căci tu . . . tu ești el (Eminescu, poezia Înger de pază).

Țara asta e țara lui Cremene, e a nimănui, ori e a cuivă ?

Toți pentru unul și unul pentru toți. Tu ești întâiul, el al doilea.

Mândria cea mai înaltă a oamenilor mari la suflet e de a-și servi patria.

Cuvintele înțelepte, din partea oricui ar fi, *sunt de luat a minte*.

E destul o măciucă la un car de oale!

4. În propozițiile de mai sus predicatul este format din verbul ajutător *a fi* împreună cu un alt cuvânt; e deci un *predicat nominal*.

Verbul ajutător *leagă* numele predicativ de subiectul său; de aceea se mai cheamă și *verb copulativ*, adică *de legătură* (de la cuvântul latinesc *còpula*, „legătură“).

Precum se vede din propoziții de acest fel, *numele predicativ* poate fi:

a) un *substantiv* — 1) în cazul nominativ: să fie fermecătorie;... este om; e țara...; 2) în cazul genitiv:.. e a țării, a națiunii. . .; 3) în cazul acuzativ (cu prepoziție sau fără):... este dobitoc;... e de petrecere, de muncă... , pentru țară.

b) un *adjectiv* (care se acordă în gen, număr și caz cu subiectul): să fii rumen și voios... Voi sunteți urmașii...?

c) un *pronume*:... tu ești el;... e a nimănui;... e a cuiva;... e pentru noi;... e pentru alții.

d) un *numeral*: [toți să sară] pentru unul, ... pentru toți; ești întâiul...

e) un *verb* — 1) la infinitiv: ... e a servi; 2) la participiu (acesta se acordă cu subiectul ca și un adjectiv):... era fermecat, vrăjit; 3) la supin; ... sunt de luat...

f) un *adverb*:... să fie așa; e destul...

5. Predicatul verbal, iar în cel nominal verbul ajutător, se acordă cu subiectul în număr și persoană.

Când sânt două sau mai mai multe subiecte de persoane diferite, dacă între ele e unul de persoana I, predicatul se pune la persoana I plural: Noi, Românii, și Italienii suntem de-un neam. Eu și alții așteptăm vremuri mai bune. Dacă subiectele sunt de persoana II și III, predicatul se pune la persoana II plural: Tu și cei de vârsta ta fiți fericiți!

6. Predicatul verbal arată, de obicei, o *acțiunea*

subiectului și răspunde la întrebările: *Ce face? Ce se întâmplă?* ș. a.— Aleargă; joacă; așteaptă; am vrea...

Predicatul nominal arată, de regulă, o *însușire* o *posesiune* etc. a subiectului și răspunde la întrebările: *Ce este? Cum este?* (sau *să fie*)?— Să fii voios!; este porc; era vrăjit; e destul; e a noastră...

Părțile secundare ale unei propoziții.

1. În propozițiile dezvoltate, cum sânt d. e. cele de mai sus, subiectul și predicatul sunt *părțile principale*, iar celelalte cuvinte adăoase pe lângă acestea se cheamă *părți secundare*.

2. Cuvintele care lămuresc sau determină mai de aproape *subiectul* propoziției sau pe oricare alt *nume* (*substantiv, adjectiv, numeral, pronume*) din orice parte a propoziției sau pe orice cuvânt ori chiar pe un simplu sunet, luat ca substantiv, se cheamă în gramatică *attribute* (d.e.: Moșneguțul *mititel* face gardul *frumușel*, sau: Ai scris un 3 *cocoșat*, ai spus un s *șoptit*).

Acestei părți secundare a unei propoziții i se zice *atribut*, fiindcă ea arată o calitate, o însușire oarecare, ce e *atribuită* (adică dată) ființei sau lucrului numit cu substantivul pe lângă care e pus atributul.

3. Am zis mai sus: Domnișor... care ține judecată 'n *curte*.

Iată alte propoziții: Creștea văzând *cu ochii*.

Suntem bucuroși *de oaspeți*, doritori *de mai bine*.

A sărit dincolo *de cal*.

Vai *de mine!* ce-ați făcut?

Vai *de voi!* n'ați priceput, cum că Mogoș a glumit?

Cuvintele *cu ochii* completează pe verbul văzând: văzând *cu ce?* — Cu ochii.

Tot astfel: Suntem bucuroși *de cine?* — De oaspeți.

A sărit dincolo *de ce* sau *de cine?* — De cal.

— Vai *de cine?* — De mine, de voi!

Cuvintele subliniate în propozițiile de mai sus determină mai de aproape *predicatul* propoziției, sau un alt *verb* din propoziție sau un *adjectiv*, sau un *adverb*, sau o *interjecție* (în afară de propoziție, ca toate interjecțiile).

4. Cuvintele care determină mai de aproape *predicatul* (sau orice *verb*, *adjectiv* ori *adverb* din propoziție sau o *interjecție*) se chiamă *complemente*.

Acestei părți secundare a propoziției i s'a dat numele de *complement*, fiindcă ea *împlinește* (complinește, completează, întregește) idea exprimată prin *predicatul* sau prin alt *verb* din propoziție, sau prin vreun *adjectiv* ori *adverb*, sau printr'o *interjecție*.

5. Uneori nu rostim decât un singur cuvânt, dar subînțelegem în gând o propoziție întregă. D. e.: cuiva care, intrând iarna într'o cameră încălzită, a lăsat ușa deschisă, îi zic numai: „Ușa!”. Inșă și eu și el am înțeles prin acest singur cuvânt și celelalte părți, nerostite, ale propoziției: „(închide) ușa!”, sau chiar două propoziții: „(Fii bun, de închide) ușa”. N'am rostit din întreaga cugetare ce o aveam în gând decât o parte secundară a unei propoziții: *complementul*; în gând însă am înțeles și părțile principale, *subiectul* și *predicatul*: „(Tu închide) ușa”.

Sau când așteptați voi să între profesorul în clasă, unul dintre voi, care e pe sală, intră repede și zice: „Vine!” — în gândul lui și al vostru se înțelege o cugetare întregă: „Vine (domnul profesor)”; a fost rostită numai o parte a propoziției, *predicatul*; dar fiecare a înțeles în gând și restul propoziției: *subiectul* și *atributul*.

Ori, când, la întrebarea profesorului: „Lipsește cineva?”, chestorul ar răspunde d. e.: „Ionescu”, — avem toți în gând propoziția întregă: „Ionescu (lipsește)” deși s'a rostit din ea numai o parte: *subiectul*.

Copiii mici, când încep să vorbească, spun numai câte un cuvânt, dar în gândul lor e o cugetare întregă în legătură cu acel cuvânt: (Păpuşa,...); ei înțeleg, anume, că vor să li se dea lucrul numit cu acel cuvânt, ori că li l-a luat cineva, ori că vor să se joace cu el ș. a. m. d.

6. *Exerciții* (orale, în clasă).

a) Din convorbirea în clasă cu profesorul să se desprindă și să se scrie pe tablă o propoziție simplă și una dezvoltată. Să se arate părțile lor.

b) Din povestirea celor făcute (întâmpalte, pățite) acasă sau a celor văzute pe stradă în drumul spre școală, să se aleagă două propoziții simple și două propoziții dezvoltate, arătându-se apoi părțile lor.

c) Să se arate părțile propozițiilor din două proverbe și din trei gâcitori (cimilituri).

Felurile atributului.

1. Iată câteva *gâcitori* (sau, cum zic Moldovenii, cimilituri) și câteva propoziții dintr'un basm:

a) Am o găină *pestriță*, duce vestea la Gheorghită.
(Scrisoarea).

b) Ștergar *vărgat*, peste nori aruncat.
(Curcubeul).

c) Pe valea *lui Ivănuș*, o curcă cu *două* guși.
(Dăsagii).

d) Am un copaciu cu *douăsprezece* stâlپări (ramuri); în *toată* (fiecare) stâlپarea, câte *patru* crengi; în *toată* creanga, *un* cuib; în *tot* cuibul, *șapte* ouă; în tot oul, *douăzeci și patru* de gălbenușuri. (Anul).

e) Imi miroase a om *de pe tărâmul celălalt*.

f) Fata *de împărat* zări către un desiș *un fel de* casă, precum îi spusese Muma *Vântului*. Acea casă n'avea nici ferestre, nici uşă.

g) Porniră la împăratul, tatăl *său*.

h) Toţi strigară într'o glăsuire: Să ne trăiască Doamna şi împărăteasa *noastră!*

2. Toate cuvintele subliniate țin de câte un *substantiv* (care e subiect sau altă parte a propoziției) și arată o *însușire* a ființei sau a lucrului numit prin acel substantiv sau o altă *determinare* a lui; sunt dară *attribute*.

2. Attribute adjectivale.

1. Dar toate aceste determinări nu sunt de un singur fel; ci unele (ca *pestriș*) arată *însușiri*; cuvintele de acest fel se cheamă în gramatică *adjective*. Altele, (*un, douăsprezece...*) arată un număr; cuvintele de acest fel se cheamă *numerale*. Altele stau *în locul unui nume* sau lângă el, arătându-l ori spunând de cine ține, al cui este (*acea, celălalt, său, noastră...*); acest fel de cuvinte se numesc *pronume*. Altele (ca *vărgat, aruncat*) arată, ca și adjectivele, însușiri, dar însușiri care sunt rezultatul unei lucrări sau stări; cuvintele de acest fel sunt forme de *verb* care *iau parte* și la funcțiunea adjectivului; de aceea se cheamă *participii*.

Atributele de acest fel, adică cele arătate prin *adjective* sau prin alte cuvinte care au în gândirea noastră un rost asemănător cu al adjectivelor (numerale, pronume, participii), se cheamă *attribute adjectivale*.

2. Acest fel de attribute le aflăm prin întrebările (puse înainte de substantivul determinat prin atribut) *care? ce fel de? câți* (câte?). *A(l) cui?* — *Care* (sau *ce fel*

de) găină? — Cea pestriță. — Care țărâm? — Celălalt. — Câte stâlپări? — Douăsprezece. — In care creangă? — In toată (în fiecare). — Care casă? — Acea (despre care am vorbit). — Al cui tată? — Al său. — A cui împărăteasă? — A noastră.

3. Atribute substantivale.

1. Alteori însă substantivele sunt determinate în alt fel, ca de exemplu în propozițiile de mai sus de sub literale c), e) și f), sau în cele următoare:

Cercelușul *mării*, pe fundul *căldării*.

(Racul).

Pe valea *lui Ociocioc*, vine dracul șomoldoc.

(Ariciul).

Feciorul *de împărat* plecă înainte.

Până împănată, pe apă lăsată, cu mână *de om*, cu voie *de Domn*.

(Corabia).

Găinușă *cu gușă*, poartă 'n plisc cenușă.

(Luleaua).

Var văruiț, zid zidit, *fără uși, fără ferestre*.

(Oul).

Sări de pe sobă o pasăre *de aur*, cu ciocul *de diamant*.

Mai bine este puținul *celui drept*, decât bogăția multă a *păcătoșilor* (din psalmul 36).

2. In toate aceste exemple, *atributul* nu mai e arătat prin adjective (sau prin alte feluri de cuvinte înrudite în funcțiunea lor cu adjectivele), ci prin *substantive*; de aceea acest fel de atribute se chiamă *tribute substantivale*.

3. In construcții (adică legături de cuvinte) ca: valea *lui Ivănuș*, valea *lui Ociocioc*, muma *vântului*, cercelușul *mării*, fundul *căldării*, atributul e un substantiv în cazul

genitiv (cazul care arată pe cel căruia îi aparține sau de care ține ființa sau lucrul numit cu substantivul dinaintea lui); de aceea acest fel de atribut se chiamă *atribut genitival*.

4. In construcții ca: feciorul *de împărat* (împăratului),

In construcții ca: feciorul *de împărat* (împăratului), găinușă *cu gusă*, pasăre *de aur*, om *de pe tărâmul celălalt*, determinarea substantivului se face printr'un substantiv precedat de una sau două prepoziții (cuvinte de legătură: de, pe); e dar tot un *atribut substantival*, arătat printr'un substantiv în *acuzativ* sau *substantiv cu prepoziție* (construcție care uneori e egală cu substantivul în genitiv: feciorul *de împărat* = feciorul împăratului, sau cu adjectivul format de la substantiv: mână *de om* = mâna omului sau mâna omească; voie *de Domn* = voia Domnului sau voie domnească).

5. Atributele substantivale se află tot prin întrebările: *care? a(l) cui? ce fel de?* — ca și cele adjectivale.

— *Care* vale? sau *a cui* vale? — A lui *Ivănuș*.

— *Al cui* cerceluș? sau cercelușul *cui?* — *Al mării*.

— *Care* fecior? sau: *ce fel* de fecior? — *De împărat*.

— *Ce fel* de pasăre? — *De aur*. — *Ce fel* de om?

— *De pe tărâmul celălalt*.

4. Apozitia.

1. Pe lângă cele două feluri de *attribute substantivale* de mai sus (substantiv în genitiv și substantiv cu prepoziție) mai e încă o formă de atribut substantival. Să o vedem.

Iată o frază din «Moș Ion Roată și Unirea»: *De sute de ani, două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau Țara-Muntenească, se sfâșie și se mănâncă între dânsle*.

Aici, substantivul *țări* are mai multe atribute; pe lângă atributele adjectivale *două, creștine și megieșe*, mai

are atributele substantivale *surori, Moldova și Valahia* sau *Țara-Muntenească*; aceste substantive sunt în același caz cu substantivul pe care-l determină.

Tot astfel: *Pârânașul Milcov trece pe la Focșani. — Du-te și d-ta, moș Vasile, și d-ta, bade Ilie.*

Și în aceste propoziții atributele substantivale *pârânașul, moș* și *bade* sunt în același caz cu substantivele pe care le determină.

2. Acest fel de *atribut substantival*, în care substantivul *atribut* e în același caz cu *substantivul pe care-l determină*, se numește *apozitie* (punere alături).

Regulă de punctuație: Când apozitia are ea însăși un atribut sau mai multe, acest întreg grup se separă de restul propoziției între două virgule.

5. Atributul verbal.

1. Iată alte propoziții, cu alt fel de atribut: *Obiceiul de a cleveti cășunează multă vrajbă între oameni. — Mulțumirea de a-ți fi împlinit datoria dă liniște vieții. — Sânt multe case de închiriat. — Poezia de recitat era prea lungă. — Am lucrat o cutie pentru păstrat penițe și creioane. — M'a apucat un dor de călătorit.*

2. Aici cuvintele *de a cleveti, de a fi împlinit, de închiriat, de recitat, pentru păstrat, de călătorit*, determinând substantivele ce le preced, sânt *tribute*, exprimate însă prin forme de *verb*.

Atributele exprimate printr'un *verb la infinitiv* sau *la supin* și legat prin prepoziția *de, pentru, ș. a.* de substantivul pe care-l determină se cheamă *atribut verbal*.

6. Atributul adverbial.

Avem în limba noastră și construcții de acestea: *Adesea trebuie să te izbești cu capul de pragul de sus, ca să-l vezi pe cel de jos. — Moldova era împărțită, ca administrație, în două regiuni: Țara de sus și Țara de jos. — Un volum al unui scriitor român are titlul: Țara de dincolo de neguri.*

Aici cuvintele (*de demult*, (*de sus*, (*de jos*, (*de dincolo de*, determină substantivele sau pronumele ce le precedă; sânt deci *attribute*. Ca părți de vorbire, aceste cuvinte sânt *adverbe*. De aceea, *attributele* de acest fel, adică constând din *adverbe legate* prin prepoziția «de» de substantivul pe care-l determină, se chiamă *attribute adverbiale*.

Felurile complementului.

1. Complemente directe.

1. Să citim iarăși câteva gâcitori:

Gânganie fără suflare *urmă* împletită are.

(Acul).

Maricuța graba înconjură *dumbrava*, prăpădește *cheile*, încunjură *țările*.

(Albina).

Vâr *mâna prin frunze*, ș'apuc *pe moșul de buze*.

(Castravetele).

Am o *turmă* de oi; cine-o paște, o cunoaște.

(Cartea).

Câmpul alb, oile negre. Cin' *le vede*, nu *le crede*; Cin' *le paște*, *le cunoaște*.

† Scrisoarea, „cartea“ – cum se zicea în limba mai veche la „scrisoare“ și cum se mai zice și acum prin Transilvania).

Sau propoziția: *Uneori* e greu de spus *totul*.

2. Toate cuvintele subliniate sunt *complemente*, adică determinări ale unor verbe (predicate sau nu); dar nu sunt toate de un singur fel.

1. Sunt unele pe care le aflăm prin întrebarea: *Ce?* sau: *Pe cine?* pusă înainte sau în urma verbului. — *Ce are?* — *Urmă*. *Ce* sau *pe cine* înconjură? — *Dumbrava*. — *Pe cine* sau *ce* cunoaște? — (*Pe ea*, cartea) *o* cunoaște. — *Pe cine vede?* — (*Pe ele*, pe oi). — *Apuc pe cine?* — *Pe moșul*. — E greu de spus *ce?* — *Totul*.

2. Acest fel de complemente sunt determinări ale unor verbe care arată o lucrare *ce trece* (sau *merge*)

de-a dreptul asupra cuiva sau asupra a ceva, sau o stăpânire peste ceva sau cineva: înconjură *dumbrava*, vâr *mâna*, apuc pe *moșul*, o cunoaște, le vede, are urmă.

5. Acest fel de complemente se cheamă *complemente* sau *obiecte drepte* sau *directe*.

Ele sunt arătate prin substantive sau pronume în cazul *acuzativ*, fie singure, fie precedate de prepoziția *pe*.

2. Complemente indirecte sau nedrepte.

1. Dar mai sunt și alte feluri de complemente. De exemplu, zicem în rugăciunea domnească („Tatăl nostru”): ...și *ne* iartă *nouă* greșalele noastre, precum și noi iertăm *greșiților* noștri.

Sau în psalmul 36:

Nu râvni *celor ce fac rău* și nu urma *celor nelegiuiți*.

Caută *la omul* fără prihană și ia seama *la cel drept*, că viitorul lor e pacea.

Sau, din „Pildele lui Esop”: Odinioară, pe când animalele vorbeau *între sine*, lupii au făcut războiul *asupra oilor*, iar oile *împreună cu câinii* se băteau *împotriva lupilor*.

Sau, dintr’o carte despre revoluția lui Horia: Horia plecă la Viena, să ceară audiență *la Impăratul*.

2. În toate propozițiile de mai sus, cuvintele subliniate țin de predicat; sunt deci *complemente*. Sunt însă arătate prin substantive (sau adjective, pronume) în alt caz de cât cazul *acuzativ*: în cazul *dativ* sau caz cu prepoziție și răspund la alte întrebări decât cele cu care aflăm complementul drept.

Cui să ierte Dumnezeu greșelile? — *Nouă (ne)*. — *Cui* iertăm noi? — *Greșiților* noștri. — *La cine* să nu râvnești? — *Celor (la cei)* ce fac rău. — *La cine* să cauți și *la cine* să iei seama? — *La omul* fără prihană

și *la cel drept*. — *Cu cine* vorbeau animalele? — *Intre sine*.

3. Acest fel de complemente arătate prin nume (substantive, adjective, pronume) în cazul dativ sau în cazuri cu prepoziții, răspunzând la întrebări ca acestea: *cui? la cine? cu cine? pentru cine?* ș. a., se cheamă *complemente* sau *obiecte nedrepte* sau *indirecte*.

3. Complemente circumstanțiale.

1. Iată alte gâcitori:

Cerceluș cu coarne, fierbe 'n fundul oalei.

(Racul).

De la noi și pân' la voi, (sunt) tot fășii de teiu și capete de curmeiu.

(Cărările).

Cucuiata, vai de ea, stă *într'un vârș de nuia*.

(Aluna).

Merge pașa *pe uliță*, cu trei mii de *sulițe*.

(Ariciul).

Noaptea răcnește, *ziua* se odihnește. (Buha).

Nici *sus*, nici *jos*, nici *afară*, nici *în casă* (nu este).

(Fereastra).

La trup sunt ușor, *fără ariși* sbor. (Fulgul).

Am o stâncă; *La căldură* se topește, *la frig* se 'ntărește.

(Ghiața).

Hurduc, *burduc*, *de barbă-l duc*, *de barbă l-aduc*.

(Fedeleșul).

Șade 'n *grindă* și *colindă* și grăește *ungurește* și se 'nchină *creștinește*.

(Musca).

Sau, tot din cartea despre revoluția lui Horia: Au hotărât ca *în ziua următoare* să se întâlnească *din nou*

cu toții în comuna Curechiu, dincolo de Criș, ca să facă înțelegerea și cu oamenii din părțile acelea.

2. În toate propozițiile de mai sus, cuvintele subliniate sunt determinări ale predicatelor, deci *complemente*. Ele nu arată însă spre cine sau spre ce merge acțiunea numită de verb, ci arată sau lămuresc *împrejurările (circumstanțele)* în care se petrece acea acțiune sau stare.

De aceea, acest fel de complemente se cheamă *complemente circumstanțiale*.

4. Complemente circumstanțiale de timp.

1. Împrejurările sau circumstanțele în care se poate petrece sau întâmpla ceva sunt și ele de mai multe feluri.

Din exemplele de mai sus, ați văzut că unele arată *timpul* în care se petrece sau este ceva; se cheamă deci *complemente circumstanțiale de timp*.

2. Pe acestea le aflăm prin întrebarea: *Când?* sau compusele lui când: *De când? Până când?* sau alte întrebări despre timp: *Cât timp?* ș. a. — *Când răcnește?* — *Noaptea.* — *Când se odihnește?* — *Ziua.* — *Când să se întâlnească?* — *În ziua următoare.*

Cuvintele *noaptea, ziua, în ziua următoare*, din propozițiile de mai sus, sunt deci *complemente circumstanțiale de timp*.

5. Complemente circumstanțiale de loc.

1. Alte determinări de acestea ale predicatului sau ale altui verb ați văzut că arată *locul* în care se petrece lucrarea sau starea arătată de verb. De aceea, acestea se cheamă *complemente circumstanțiale de loc*.

2. Le aflăm deci prin întrebările ce punem pentru aflarea locului (spațiului, întinderii): *Unde?* și compusele lui: *De unde? Până unde? Pe unde?* sau alte întrebări despre loc: *Încotro? (Încătrău?) În care parte?* ș. a.:

— Unde fierbe cercelușul? — *În fundul oalei.* — De unde și până unde sunt tot fășii de teiu? — *De la noi și până la voi.* — Unde stă cucuiata? — *Într'un vârf de nuia.* — Pe unde merge pașa? — *Pe uliță.* — Unde e (fereastra)? — *Nici sus, nici jos, nici afară, nici în casă.* — Unde să se întâlnească? — *În comuna Curechiu, dincolo de Criș.*

Cuvintele: *în fundul oalei, pe uliță, jos* și celelalte la fel cu ele sunt deci în propozițiunile acelea *complemente circumstanțiale de loc.*

6. Complemente circumstanțiale de mod.

1. Alte determinări circumstanțiale ale acțiunii verbului arată *modul (felul, chipul)* în care se săvârșește acea acțiune; de aceea acestea se chiamă *complemente circumstanțiale de mod.*

2. Le aflăm prin urmare cu întrebările ce punem când vrem să știm în ce mod (în ce fel sau chip) este sau s'a petrecut ceva: *Cum? În ce fel?*

ce fel sau chip) este sau s'a petrecut ceva: *Cum? În ce fel?*

— *Cum sboară (fulgul)? — Fără aripi? — Cum? (sau: în ce fel, în ce împrejurări?) se topește (ghiața)? — La căldură. — Cum? (sau: în ce fel?) duc (fedeleșul)? — De barbă, hurduc, burduc. — Cum se 'nchină (musca)? — Creștinește.*

Toate părțile de acest fel ale propoziției, care au în propoziție rostul de a arăta modul (felul, chipul) în care se află sau se întâmplă ceva se numesc *complemente circumstanțiale de mod.*

3. *Lucrări în clasă.* Căutați într'o carte de basme, de povești, de gâcitori, de proverbe, ce o aveți în bibliotecă, propoziții în care să se afle unul sau altul din felurile de complemente despre care am vorbit.

7. Complemente circumstanțiale de cauză.

1. Imprejurările (circumstanțele) în care se întâmplă sau se află ceva mai sânt și altele, pe lângă cele de *timp* , de *loc* și de *mod* ; prin urmare predicatul mai poate avea și alte complemente circumstanțiale, pe lângă cele despre care am vorbit până acum.

Iată câteva propoziții: *El mai bine se duce acasă, că-i plouă caili 'n spate și-i stau vitele cu dinții la stele, din pricina slugilor cărora puțin le pasă de munca stăpânului. — N'am gândit că un boier așa de mare să-și puie mintea cu unul ca mine, de la niște vorbe nesocotite ce le-am zis și eu atunci, într'un năcaș! (Ion Creangă, „Moș Ion Roată și vodă Cuza“). — A murit de inimă-rea. — Am venit, vrând să aflu (sau a afla) ceva, ori fiind chemat, ori auzind sgomot. — Nu poate trăi, de răul lor!*

2. Cuvintele: *din pricina slugilor, de la niște vorbe nesocotite, de inimă-rea, fiind chemat, auzind sgomot, de răul* , determină *împrejurările* care au fost *cauza* sau *motivul* acțiunii arătate de verbul respectiv: *Din ce cauză* sau *de ce-i stau vitele cu dinții la stele? — Din pricina slugilor. — Din ce cauză* sau *de ce* și-a pus boierul mintea cu moș Ion Roată? — *De la niște* (din cauza unor) vorbe nesocotite. — *Din ce cauză* a murit? — *De inimă-rea. — De ce* ai venit? — *Vrând să aflu, fiind chemat, auzind sgomot* (din cauză că vreau să aflu, ori fiindcă am fost chemat, ori din cauză că am auzit sgomot) — *Din ce cauză* nu poate trăi? — *De răul lor* (din pricina răutății lor).

3. Acest fel de complemente, care arată *cauza* sau *motivul* acțiunii numite de verb, se cheamă *complemente circumstanțiale de cauză* .

Ele se află prin întrebările: *De ce? Pentru ce? Din care cauză?* ș. a.

8. Complementul circumstanțial de scop.

1. Să cercetăm încă un fel de complement. Il găsim în propoziții ca acestea: *Pentru a nu răzleți feciorii de lângă sine, mai dură încă două case alăture.* (I. Creangă,

«Soacra cu trei nurori».—*Ți-am spus toate acestea, spre știința d-tale.—Intreabă, spre a nu greși.—Vin mâine la tine, pentru scaldat.—In porturi sânt puse geamandure, în scopul de a feri de împotmoliri vapoarele.*

2. Cuvintele: *spre știință, spre a nu greși, pentru scaldat, împrejurările* care determină acțiunile numite de verbele respective, și anume *scopul* (gândul, intenția) pentru care au fost făcute sau trebuie făcute: — *Pentru ce* (în ce scop, cu ce gând) a mai durat două case? — *Pentru a nu răzleții feciorii.*—*Pentru ce* (cu ce scop, cu ce gând) ți-am spus? — *Spre știință* (ca să știi). — *De ce* (cu ce scop, pentru care rezultat) trebuie să întreb? — *Spre a nu greși.* — *Pentru ce* (cu ce intenție, în ce scop) vreau să vin? — *Pentru scaldat* (ca să ne scaldăm). — *Pentru ce* sânt puse geamandure?—*In scopul de a feri...*

3. Acest fel de complemente, care arată *scopul* pentru care se săvârșește o acțiune oarecare, se chiamă *complemente circumstanțiale de scop.*

Analiza sintactică și schema unei propoziții dezvoltate.

Acum, după ce ne-am dat seama ce poate cuprinde, din punct de vededre sintactic, orice gând al nostru mai amănunțit despre ceva, exprimat într'o *propoziție dezvoltată*, să analizăm (adică să despărțim în părțile sau în elementele ei deosebite) o astfel de propoziție dezvoltată și să ne înfățișăm apoi în mod intuitiv, printr'o schemă, relațiile (raporturile, legăturile) sintactice (de cugetare) dintre deosebitele ei părți.

Să luăm propoziția de mai sus, din «Soacra cu trei nurori».

Pentru a nu răzleți feciorii de pe lângă sine, (baba noastră) mai dură încă două case alutute, una la dreapta și alta de-a stânga celei bătrânești.

În cugetarea noastră, deci în propoziție, ordinea diferitelor părți sintactice ale ei poate fi, în genere, oricare, după gândul ce avem. La o analiză logică a ei, însă, ordinea care se cere să o aflăm e aceea a importanței și a succesiunii obicinuite a acestor părți ale propoziției.

Să căutăm deci întâi *părțile principale* ale propoziție și apoi *părțile secundare*. — *Despre cine* e vorba, în această propoziție, că a făcut ceva? — *Despre o babă*. *Baba* este deci *subiectul* propoziției.

Ce se spune că *a făcut baba*? — *Dură* (construi, clădi). *Dură* este dară *predicatul* propoziției.

Care babă? — *Baba noastră* (cea din poveste). *Noastră* e prin urmare *atributul* substantivului „babă”.

Ce a durat baba? — *Case*. Acesta e *complement direct* al verbului activ transitiv «dură».

Câte (sau *care*) *case*? — *Două*. *Două* e deci atribut al substantivului «case».

Care două? *Una...*, *alta...* *Una* și *alta* sânt, prin urmare, *attribute* ale numeralului «două».

Care una și *care alta*? — (*Una*) *la dreapta*, (*alta*) *de-a stânga*. Ar părea că cuvintele *la dreapta* și *de-a stânga* sânt *attribute* ale pronumelor nehotărîte «una», *alta*. În realitate, aceste cuvinte fiind niște expresii *adverbiale*, (substantive cu prepoziții) ele nu pot determina un *nume* (aici pronume), ci numai un *verb* (sau alt adverb ori adjectiv, în comparații); nu pot fi deci decât *complemente*. Așa și e: cuvintele *la dreapta* și *de-a stânga* sânt, în realitate, *complemente* ale participiului subînțeles «așezate».

Când le-a durat? — *Mai* (pe urmă), *încă* (după aceea). *Mai* și *încă* sânt deci *complemente circumstanțiale de timp*.

Unde le-a durat? — *Alături*. *Alături* e deci *complement circumstanțial de loc*.

Dreapta și *stânga cui*? — (*Casei*) *celei bătrânești*. *Celei bătrânești* e deci *atribut* al substantivelor «dreapta» și «stânga» sau, mai exact, al substantivului subînțeles «casei», care și el însuși e atribut al substantivelor «dreapta» și «stânga».

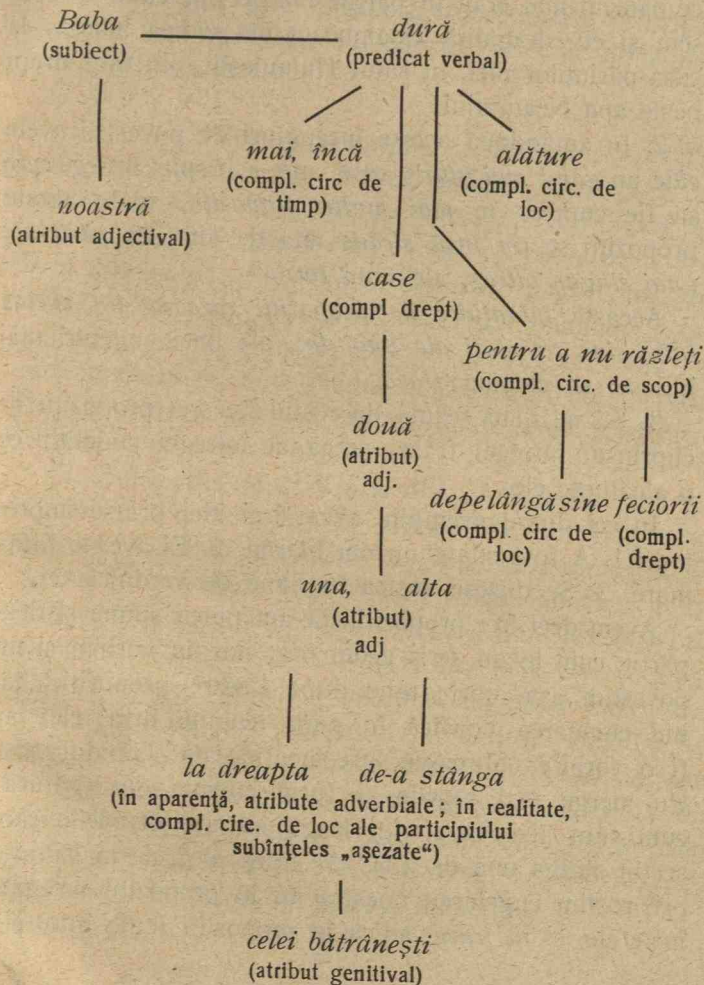
Pentru ce? (în ce scop) *dură* acele case? — *Pentru* (mai precis: *spre*) *a nu răzleți*. Cuvintele *pentru a nu răzleți* sânt împreună *complement circumstanțial de scop* al verbului «a răzleți».

Pe cine să nu răzlețească? — *Feciorii*. *Feciorii* e *complement direct* al verbului activ transitiv «a răzleți».

De unde să nu-i răzlească? — De pe lângă sine.
 Aceste cuvinte exprimă laolaltă un *complement circumstanțial de loc* al verbului «a răzleți».

Acum, după ce ne-am lămurit bine în privința *funcțiunii sintactice* ce o au, ca *părți ale propoziției*, *cuvintele* prin care se exprimă cugetarea ce am analizat, să înfățișăm plastic, într'o schemă, legătura și dependența tuturor părților ce compun o propoziție dezvoltată :

Fraza. Propoziții principale. Propoziții secundare sau subordonate.

1. Basmul „Fata Moșului cea cuminte” începe așa: A fost odată un om bătrân, care avea o fată-mare de se dusesse vestea în lume de vrednicia ei.

„Amintirile din copilărie” ale lui Ioan Creangă încep astfel: Stau câteodată și mi-aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe când începusem și eu, dragăliță Doamne, a mă rădica băiețuș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din târg drept peste apa Neamțului!

2. În amândouă aceste începuturi de povestiri avem câte un *gând mai întins*, care, spre a fi spus întreg, cere să fie cuprins în *mai multe propoziții*; toate aceste propoziții se *țin însă strâns* una de alta, ca *părți ale unui singur întreg*, ale unui *tot*.

Această *înlănțuire de propoziții care se țin strâns între sine ca părți ale unui tot*, ale unei cugetări mai întinse, se cheamă *fracză*.

3. Să ne dăm seama de rostul fiecărei propoziții în cuprinsul întregii fraze, adică al întregii cugetări ce o alcătuiesc ele.

În cel dintâi exemplu, avem trei idei prinse împreună: 1. A fost odată un om bătrân. 2. El avea o fată-mare. 3. Se dusesse vestea în lume de vrednicia ei.

Avem deci trei propoziții. Le-am putea spune și des-părțit, cum le-am scris acum; dar noi nu vorbim și nu povestim așa, oprindu-ne după fiecare propoziție, tăind cugetarea noastră în părți neunite între ele; ar fi o vorbire nefirească, greoaie, înceată. Gândul nostru merge mai repede și (prin cuvinte de legătură, cum sunt aici: *care, de*) leagă într'un tot ideile care se țin strâns una de alta; de aceea, de cele mai multe ori, rostim cugetarea noastră nu în propoziții nelegate între ele, ci în *fracze*, adică în propoziții unite între ele

(prin cuvinte de legătură sau chiar fără) și alcătuiind astfel *un tot*.

Și tocmai fiindcă aceste propoziții alcătuesc *un tot*, una, cel puțin, din ele cuprinde miezul întregii cugețări, *partea principală* a gândului, de care atârnă celelalte părți. De aceea, propoziția care cuprinde partea principală a întregii fraze se cheamă *propoziție principală*; celelalte, care atârnă de ea și o împlinesc, se cheamă *propoziții secundare* sau *subordinate*.

În exemplul ce am analizat, propoziția principală este: A fost odată un om bătrân; celelalte două sunt propoziții secundare.

4. Uneori (cum e în exemplul de mai sus), propoziția principală poate avea *înțeles deplin*, chiar dacă am rosti-o *singură*, fără propozițiile care atârnă de ea! Alteori însă nu: *Omul care minte nu poate avea prieteni*. Propoziția principală e: *Omul nu poate avea prieteni*; dar așa, singură, fără propoziția secundară („care minte”), ea nu exprimă de loc gândul ce avem, nu are înțelesul ce e în gândul nostru; căci noi nu vrem să spunem că *nici un om* nu poate avea prieteni, ci numai *omul care minte*.

5. Tot astfel și în fraza din „Amintirile” lui Ion Creangă. S'o desfacem în propozițiile din care e alcătuită: 1. Stau câteodată; 2. Mi-aduc aminte; 3. Ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre; 4. Începusem și eu a mă rădica băiețaș... Sunt aceleași propoziții; dar am lăsat la o parte cuvintele care le leagă (*și, de când*); de aceea, nu mai e gândul întreg laolaltă, cum l-a avut scriitorul; numai în legătura lor într'o *frază*, se arată lămurit acest gând. În desfășurarea lui, el cuprinde o parte centrală, alcătuită din două propoziții principale legate prin conjucția *și* (*Stau și mi-aduc aminte*) și din alte două *propoziții secundare*, care completează pe cele principale.

— Ce mi-aduc aminte? — (Mi-aduc aminte) *ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre.* — Și de când mi-aduc aminte? — (Mi-aduc aminte) *de când începusem și eu a mă rădica băiețaș...*

Intr'o frază trebuie să fie dar *cel puțin o propoziție principală (și una secundară)*; dar, dacă e un gând mai întins, pot fi și mai multe propoziții principale, precum și mai multe propoziții secundare.

6. *Lucrare în clasă.* Spuneți în fraze întregi ce ați făcut astăzi, ce ați văzut pe stradă, venind la școală, ce s'a întâmplat ieri la voi, ori la școală. Desfaceți propozițiile acelor fraze.

Tot astfel analizați câte o frază din cartea voastră de istorie, din cea de matematică, din cea de științe naturale, din cea de geografie.

Transformarea în frază a unei propoziții dezvoltate, prin transformarea părților ei secundare în propoziții subordonate.

1. Iată o propoziție dezvoltată: *Venind azi la școală, am văzut la încrucișarea a două strade de mare circulație un om căzut jos, neputându-se ridica, fiind rănit grav într'un accident de automobil.*

În această propoziție dezvoltată se exprimă, ca în orice propoziție dezvoltată, o cugetare mai amănunțită, care deci, pe lângă ideea arătată în relațiunea dintre *părțile principale* ale propoziției, subiectul (subînțeles: *eu*) și predicatul (*am văzut*), mai cuprinde și determinări ale acestei relațiuni, cuprinde adică *părți secundare* ale propoziției: *ce* am văzut; *cum* era ceea ce am văzut; *când* am văzut; *unde* am văzut; *de ce* era cum era ceea ce am văzut? ș. a. m. d.

2. Exact aceeași cugetare o putem exprima și astfel: *Când am venit azi la școală, am văzut, acolo unde se încrucișază două strade pe care e o mare circulație, un*

om care căzuse jos și care nu putea să se ridice, fiindcă fusese rănit grav într'un accident de automobil.

3. În amândouă formele, ideile sânt întocmai aceleași și în aceleași raporturi; numai că *părțile principale* ale propoziției au devenit *propoziție principală* a unei fraze, iar *părțile secundare* au devenit *propoziții secundare*. În forma de 'ntâi exprimarea cugetării e mai concentrată, fiind cuprinsă într'o singură propoziție, pe când în forma a doua e mai întinsă, fiind desfășurată într'o frază. Această prefacere în formă, fără nici o schimbare în fond, am făcut-o transformând unele părți secundare ale propoziției în *propoziții corespunzătoare* echivalente; adică în propoziții care au în frază aceeași funcțiune pe care o aveau în propoziția dezvoltată părțile secundare pe care le-au înlocuit.

4. De exemplu: În propoziția de mai sus, cuvintele „venind azi la școală“ determină împrejurările de timp în care s'a petrecut acțiunea exprimată de predicatul „am văzut“; deci ele au în propoziție funcțiunea de complement circumstanțial de timp. Spunând „când veneam la școală“, arăt acum printr'o propoziție exact aceleași împrejurări; prin urmare propoziția aceasta are în frază întocmai aceeași funcțiune ca complementul pe care l-a înlocuit.

De aceea propozițiile de acest fel se numesc *propoziții (subordinate) circumstanțiale de timp*.

5. Cuvintele „la încrucișarea a două strade“ determină împrejurările privitoare la locul în care „am văzut“: au în propoziție funcțiunea de complement circumstanțial de loc.

Propoziția echivalentă „acolo unde se încrucișază două strade“, având în frază aceeași funcțiune, este o *propoziție (subordinată) circumstanțială de loc*.

6. Cuvintele „de o mare circulație“ sânt laolaltă atribut al substantivului „strade“. Înlocuindu-le cu propoziția „pe care e o mare circulație“, aceasta e în frază cu aceeași funcțiune ca atributul în propoziție.

De aceea, astfel de propoziții se numesc *propoziții (subordinate) atributive sau relative* (fiindcă încep de

obicei cu pronumele relativ sau cu alte cuvinte echivalente).

Cuvântul „căzut“ e *atribut* al substantivului „om“. Propoziția „care căzuse“, cu care l-am înlocuit, are exact același înțeles, împlinește în frază aceeași funcțiune ca atributul; e deci tot o *propoziție atributivă*.

Același caz e și cu „neputând“ transformat în „care nu putea“.

7. Cuvântul „a se ridica“ (neputându-se ridica = neputând a se ridica) e *complement* (sau *obiect*) *direct* al verbului a nu putea (la gerunziu). L-am înlocuit cu propoziția echivalentă „să se ridice“. Acest fel de *propoziții care înlocuiesc un complement direct* se cheamă *propoziții complete* (sau *obiective*) *drepte*.

8. Cuvintele „fiind rănit (grav)“ arată *cauza* pentru care omul căzut nu se putea ridica; sânt deci *complement circumstanțial de cauză*. Propozițiunea echivalentă „fiindcă fusese rănit (grav)“ se numește *propoziție circumstanțială de cauză* (sau *cauzală*).

9. Tot astfel d. e. o altă propoziție: *In timpul fierberii Unirei* la Iași boierii unioniști au chiebat și câțiva țărani fruntași din fiecare județ, *spre a lua și ei parte* la facerea acestui măreț act național — o putem transforma într'o frază înlocuind cu propoziții unele părți secundare: *Pe când se fierbea Unirea* la Iași, boierii unioniști au chiebat și câțiva țărani fruntași, *ca să ia și ei parte la . . . .*

Am transformat complementul circumstanțial de timp „*în timpul fierberii (Unirei)*“ în propoziția circumstanțială de timp „*pe când se fierbea (Unirea)*“; iar cuvintele „*spre a lua și ei parte la . . .*“, care sânt un *complement circumstanțial de scop*, le-am transformat în propoziția „*ca să ia și ei parte la . . .*“, care e o *propoziție circumstanțială de scop* (sau *finală*: de la latin. *finis* = scop).

10. De asemenea, o propoziție ca: Nu mă așteptam *la nerecunoștința ta*, o putem transforma în fraza: Nu mă așteptam *să fii nerecunoscător*, în care cuvintele „*la nerecunoștința ta*“, care sânt *complement nedrept* al ver-

bului „*nu mă așteptam*“, au fost înlocuite cu propoziția „*să fii nerecunoscător*“, adică cu o *propoziție completivă* (sau *obiectivă*) *nedreaptă*.

Tot astfel: Nu te încrede *vicleanului* (sau *în omul viclean*) = Nu te încrede *cui e viclean* (sau *în omul care e viclean*): un *complement nedrept* transformat în *propoziție completivă nedreaptă*.

11. Din exemplele de mai sus și din orice propoziție dezvoltată, se vede ușor cum putem face această transformare a unei propoziții dezvoltate — în frază cu absolut același înțeles: transformând formele verbale *nepredicative* (de la modurile infinitiv, gerunziu, participiu) sau infinitivele substantivate — în forme verbale *predicative*, și adăugând înaintea lor *cuvintele de legătură* ce se cer (adverbe, pronume relativ, articol nehotărît, conjuncții).

De exemplu: În locul formei *venind* (la școală), care e o formă verbală *nepredicativă* (gerunziu), am pus forma *predicativă* (perfectul compus al indicativului) *am venit*, însoțită înaintea de adverbul *când*.

12. Prin această transformare a verbului și prin acel adaos al adverbului, am schimbat numai *forma*, modul de a ne exprima cugetarea; *cugetarea însăși nu s'a schimbat de loc*, înțelesul ei a rămas absolut același. Ca formă sintactică însă, am înlocuit un *complement circumstanțial de timp* printr'o *propoziție circumstanțială de timp*, — prin urmare o *formă* sintactică cu o anume *funcțiune* printr'o altă *formă* sintactică *cu aceeași funcțiune*.

Sau mai departe: În locul cuvântului de legătură *de*, am pus alte cuvinte de legătură: *pe care e o*.

Și aici e tot numai o schimbare de *formă*, de expresie a cugetării; în fond, *ca înțeles*, cugetarea rămâne *exact aceeași*.

Am înlocuit, numai, din punct de vedere morfologic, un cuvânt de legătură prin alte cuvinte de legătură echivalente; iar din punct de vedere sintactic am înlocuit o formă de propoziție (un *atribut*) cu o formă de frază (o *propoziție atributivă*), constituind *absolut aceeași determinare* (a substantivului „stradă“), având deci în cugetarea de care e vorba *aceeași funcțiune*.

Și tot astfel și cu celelalte substituiri: pretutindeni numai schimbări de *forme*, transformări ale unor *părți secundare* ale unei propoziții dezvoltate în *propoziții secundare* (echivalente) ale unei fraze.

13. Prin urmare, aceeași cugetare o putem exprima fie într'o propozițiune dezvoltată, fie într'o frază: în amândouă sânt *aceleași raporturi între părțile* (sau elementele) *care alcătuiesc cugetarea*; numai că în propoziția dezvoltată *părțile* cugetării sânt exprimate prin

cuvinte (sau *noțiuni*), pe când în fraza echivalentă aceste părți sânt exprimate prin *propoziții* (sau *judecăți*) corespunzătoare.

Scurtarea propozițiilor subordonate: transformarea lor în atribute și în complemente.

1. După cele ce ne-am lămurit mai sus, în privința transformării în frază a unei propoziții dezvoltate, e de la sine înțeles că putem face și operația inversă: *transformarea unei fraze în propoziție dezvoltată* având același înțeles; operația aceasta o facem prin *reducerea propozițiilor subordonate la forma de părți secundare de propoziție*, adică la forma unui *atribut* sau a unui *complement*, după natura propoziției.

Pentru lămurire, ne-ar fi de ajuns exemplele de mai sus, în care am examinat amândouă laturile acestei operații. Să mai luăm încă câteva exemple.

Nu trecu mult timp și se auzi o dulce vâjâitură de vânt, care aducea un miros de trandafiri și de rosmarin. (Din basmul „Omul de piatră“, culegerea P. Ispirescu).

Cugetarea din această frază o putem spune mai scurt astfel:

Nu după mult timp se auzi o dulce vâjâitură de vânt, aducând un miros de trandafiri și de rosmarin.

Am transformat *propoziția circumstanțială de timp* „Nu trecu mult timp“ în *complementul circumstanțial de timp* „Nu după mult timp“; apoi *propoziția atributivă* „care aducea un miros de trandafiri . . .“ în *atributul* „aducând un miros de trandafiri . . .“ — și am transformat astfel *fraza* într'o *propoziție dezvoltată*, păstrând *exact același înțeles*.

Tot astfel cugetarea: *Oamenii care nu-s capabili de stăpânire de sine nu pot conduce pe alții* — se poate spune mai scurt: *Oamenii incapabili de stăpânire de sine nu pot conduce pe alții*; am redus *propoziția atributivă* la *atributul* corespunzător.

Sau în loc de: *Fiindcă nu știu să înnoate, atâția copii și tineri se înneacă în fiecare vară!* — putem spune: *Neștiind înnota, atâția copii și tineri se înneacă în fiecare*

vară. Am transformat fraza într'o propoziție desvoltată echivalentă, reducând *propoziția circumstanțială de cauză* „Fiindcă nu știi“ la *complementul circumstanțial de cauză* „neștiind“, iar *propoziția completivă dreaptă* „să înnoate“ la *complementul drept* „a înnota“.

3 Transformarea unei *părți secundare* (atribut sau complement) într'o propoziție secundară se poate face totdeauna, rămânând între o formă de exprimare și cealaltă numai deosebirea între o exprimare mai scurtă, mai concisă, adesea mai energică, și o exprimare mai prolixă, adesea mai greoale, dar uneori mai clară.

Transformarea unei *propoziții secundare* într'o parte secundară de propoziție nu se poate face totdeauna, ci numai atunci când nici limpezimea cugetării, nici înlesnirea exprimării nu ar fi în scădere; altfel, dacă prin scurtarea exprimării am fi siliți să întrebuițăm construcții neobicinuite în limbă, sau dacă înțelesul cugetării ar deveni mai greoiu sau confuz (încălcit) — transformarea nu e de admis.

Raporturile propozițiilor într'o frază.

Raporturi de coordinare și de subordonare.

1. Intr'o frază fiind cel puțin două propoziții, se'nțelege că între ele trebuie să fie un raport (vre o relațiune, vre o legătură) oarecare, de vreme ce se țin una de alta.

Să analizăm câteva fraze.

Merge Ana pe poiană și-i gătită ca o doamnă. (Vulpea) sau tot așa de frumoasa găcitoare despre *albină*: *Eligă, Meligă, Merge la biserică; Inchină-se, Miră-se, Vine-acasă, vaete-se, De cap trage-se.*

2. În găcitoarea despre vulpe, avem o frază alcătuită numai din două propoziții, legate între ele prin conjuncția *și*. Privindu-le în ordinea importanței lor în frază, observăm că fiecare din aceste două propoziții are un *înțeles deplin* când e rostită *singură*: *amândouă* sânt *propoziții principale independente*, deci de același rang, *pe aceeași linie, egale*, în ce privește importanța lor sintactică în frază.

Tot astfel și în găcitoarea despre albină¹.

1. Întălele două cuvinte sânt, cum e des cazul în găcitori, cuvinte fără înțeles în limbă, dar cu rost în găcitoare, vrând, prin alcătuirea lor ciudată de sunete fără înțeles, să aducă în mintea celui ce aude

E alcătuită din șase propoziții, toate *principale, independente*, prin urmare toate *pe același plan în frază, de o potrivă* în ce privește *rangul* lor unele față de altele.

3. Acest fel de *propoziții din același frază* care sânt de o potrivă *pe același plan, de aceeași ordine*, în ce privește *rangul* sau *importanța lor sintactică*, se cheamă *propoziții coordonate*.

Ele se află într'un raport de *coordonare*.

4. O gâcitoare despre oglindă :

Eu n'am din natură nici limbă, nici gură; dar spun la oricare cusurul ce-l are; și nu se mânie, ci va să mă fie.

Din cele șase propoziții ale acestei fraze, patru sânt propoziții *principale*: a) Eu n'am din natură nici limbă nici gură. b) Spun la oricare cusurul. c) (Oricare) nu se mânie. d) (Oricare) va (=voește, dorește).

Fiecare dintre aceste patru propoziții are *înțeles deplin* chiar rostită *singură; e independentă* față de celelalte.

5. Drept vorbind, numai cele di'ntâi trei pot avea o independență *absolută*, pe când cea de-a patra are o independență *relativă*: e din acel fel de propoziții principale care sânt strâns legate de propoziția secundară care le completează. Aduceți-vă aminte de exemplul ce am examinat la lămuririle despre frază: „Omul care minte nu are prieteni“, unde independența propoziției principale e și mai slabă decât aici.

6. Celelalte două propoziții, ca să fie înțelese, trebuie să rostim și propoziția de care țin; sânt deci *propoziții secundare* sau *subordinate*, adică atârână de o altă propoziție, sânt *subt ordinul* sau sub porunca ei, nu pot fi

gâcitoarea ceva caracteristic al ființei sau al lucrului pe care trebuie să-l gâcească: forma, mărimea, întrebuițarea lui, vreun sgomot ce face ș. a. Multe din acest fel de alcătuliri de sunete sânt *interjecții* care imită sgomote produse de ființa sau lucrul respectiv („*onomatopei*“): vezi mai departe gâcitoarea despre brotăcel).

„Eligă, meligă“ de aici poate să vrea să ne sugereze, prin repetarea aproape a acelorași sunete subțiri, ascuțite, iuțeala mișcărilor repezi ale albinelor, sau poate sgomotul ce-l fac când zboară, sau poate să vrea să fie ca un nume drăgălaș al albinei.

Nu știm dacă trebuie să le luăm ca interjecții, sau ca verbe, sau substantive. Noi le-am luat ca substantive și anume ca un nume propriu; de-aceea le-am scris cu literă mare.

înțelese *lămurit* fără ea: (Spun la oricare cusurul) *ce-l are*. (Oricare va) *să mă ție*.

7. Avem prin urmare în această frază două feluri de propoziții, sau, mai bine, avem *propoziții de două ranguri, de două ordine*, de două trepte de importanță: patru din ele *principale*, iar două *subordinate*, căci fiecare din acestea atârnă de una din cele patru principale.

8. Cele patru propoziții principale fiind toate *egale între ele*, ca rang, *ca ordine de importanță în frază*, sânt *coordinate* între ele; și, în același timp, cele două, care au subordonate atârnând de ele, sunt *supraordinate* acestora, adică de o ordine superioară subordonatelor lor.

Cele două propoziții al căror înțeles deplin atârnă de alte propoziții sunt *subordinate* acestora (sau față cu acestea), dar, comparate numai *între sine, și ele sânt de aceeași ordine*, de același rang, una față de alta, sunt *coordinate*.

Prin urmare, într'o frază pot fi *coordinate* între ele atât propoziții *principale*, cât și propoziții *secundare*.

9. O altă găcitoare, despre *brotăcel*:

Am un puiu de Grec, ce se suie pe cioflec și face: „indec!, indec!“.

În această frază, avem trei propoziții, dintre care una e propoziție *principală*: „Am un puiu de Grec“, iar celelalte două sunt propoziții *subordinate* acesteia: a) „ce (=care) se suie pe cioflec“. b) „și (care) face „indec, indec!““. Propoziția principală e *supraordinată* subordonatelor sale, iar cele două subordonate sunt *coordinate* între ele.

10. O altă frază, din „Povestea unui om leneș“ (de Ion Creangă):

Vedeți bine, că nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa, de flori de cuc, să-i luăm năravul!

Aici avem trei propoziții, dintre care una e *principală*: „Vedeți bine“, iar celelalte două sânt propoziții *subordinate*; însă cea di'ntâi e subordonată propoziției principale: — *Ce vedeți bine?* — *Că nu-l ducem la spânzurătoare numai așa, de flori de cuc*; cea de-a doua e și ea *subordinată*, dar nu propoziției principale, ci subordonata celei ce o precedă, care și ea e *subordinata alteia*:

- *De ce* [=în ce scop] nu-l ducem la spânzurătoare?
 — [Nu-l ducem ca] *să-i luăm năravul* (- cu scopul de a-i lua năravul).

11. Prin urmare, aceste două subordonate nu sânt de rang egal între ele, nu sânt *coordonate*, ci una este *subordinată unei propoziției principale*, de aceea o putem numi *subordinată de gradul întâi*, iar cealaltă e *subordinată unei subordonate*; de aceea o putem numi *subordinată de gradul al doilea*. În unitatea de cugetare a întregii fraze propoziția principală e *supraordinată* subordonatei de gradul întâi, iar aceasta e și ea *supraordinată* subordonatei de gradul al doilea.

12. Propozițiile unei fraze, fie principale, fie secundare, *se leagă* între ele sau numai *după înțeles*, fără ajutorul nici unui cuvânt de legătură, sau cu ajutorul unor *cuvinte de legătură*: pronume relative, adverbe și mai ales conjuncțiuni.

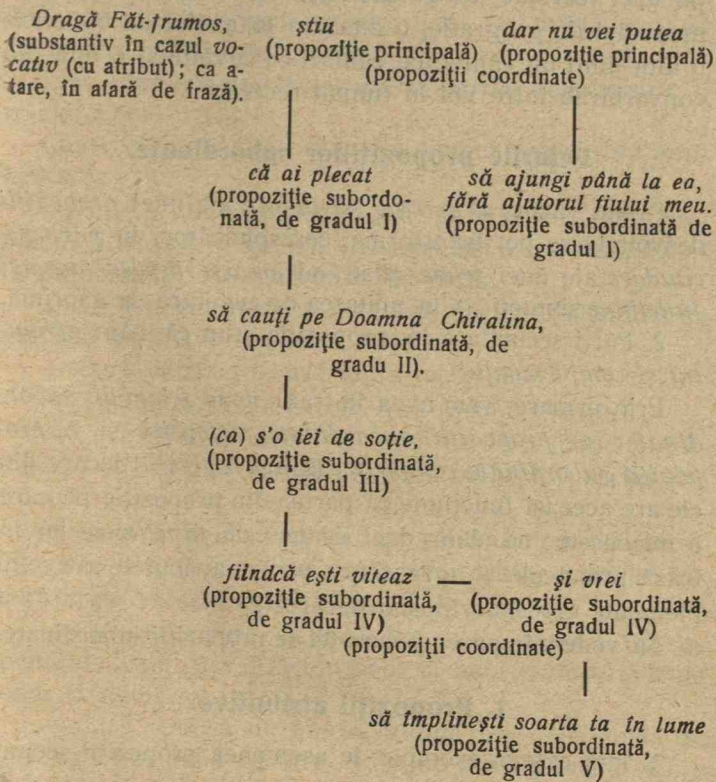
Conjuncțiile care leagă între ele propoziții *coordonate* se cheamă *conjuncțiuni de coordonare* (sau *coordonatoare*): *și, iar, sau, ori, dar, însă ș. a.* Conjuncțiile care leagă propoziții *subordonate* de supraordinatele lor se cheamă *conjuncții de subordonare* (sau *subordinatoare*): *ca, fiindcă, încât, că, deși ș. a.*

Schema unei fraze.

1. Acum, după ce ne-am lămurit în privința raporturilor posibile dintre membrele unei fraze, adică dintre propozițiile ce o alcătuiesc, să arătăm schematic aceste raporturi de coordonare și de subordonare.

Luăm o frază din basmul «Omul de piatră» (la mijlocul căreia am adăugat ceva între paranteze).

Dragă Făt-frumos, știu că ai plecat să cauți pe Doamna Chiralina, s'o iei de soție, (fiindcă ești viteaz și vrei să împlinești soarta ta în lume); dar nu vei putea să ajungi până la împărăția ei, fără ajutorul fiului meu.

2. Ca și la fraza ce am analizat, pot fi arătate schematic raporturile de coordinare și de subordonare în orice frază. Căci în orice cugetare cu șir cuprinsă într'o frază gândurile se leagă între ele în propoziții care se urmează unele după altele, în raporturi de coordinare și de su-

bordinare, într'o ordine hotărîită de aceste raporturi. Prin aceste raporturi se stabilesc articulațiile (încheieturile) gândului întreg exprimat în unitatea de cugetare a unei fraze.

3. *Lucrare.* Puneți în schemă o frază din demonstrația unei teoreme de geometrie, o frază mai întinsă din manualul de geografie, o alta din manualul de botanică, o alta dintr'un cântec ce cântați cu cuvinte și o alta din convorbirile între voi în timpul recreației.

Felurile propozițiilor subordonate.

1. Am văzut că părțile secundare ale unei propoziții dezvoltate se pot transforma, corespunzător, în părți secundare ale unei fraze, păstrând același înțeles (aceeași funcțiune sintactică), în unitatea de cugetare ce exprimă.

2. Părți secundare în propoziție știm că sânt atributul și complementul.

Prin urmare, vom avea în frază două feluri de subordonate: a) propoziții subordonate atributive și b) propoziții subordonate complementive (sau obiective). Fiecare din ele are aceeași funcțiune ca partea din propoziție pe care o înlocuște; ne dăm deci seama de funcțiunea lor în frază prin aceleași întrebări ca pentru atributele sau complementele corespunzătoare fiecăreia.

Să vedem în parte fiecare fel de propoziții subordonate.

1. Propoziții atributive.

1. Iată câteva exemple de asemenea propoziții secundare:

Un unchiaș ce e bătrân tare poartă araci în spinare.

(Ariciul)

(Am o) nuia vâjâia, ocoliiu țara cu ea; mai rămase un crâmpeiu de-l făcuiu obor la miei¹.

1. Înțelesul gâcitorii e acesta: Cu gândul ce mi-a venit acum în minte repede, neașteptat, ca vâjâitul unei nuiele m'am dus foarte departe de locul unde mă găsesc sau de minutul în care mă aflu; însă în capul sau în mintea mea mai am un rest de gânduri: alte gânduri mărunte.

Nicolae Bălcescu a fost un mare scriitor și un om cu suflet *cum pușini se află*.

Nădejdea că *vei găsi sprijin la părinți, la rude sau la prieteni* să nu te oprească de a munci tu singur.

Binecuvântată fie casa *unde găsești bună primire!*

Unii dintre streinii *câți sânt așezați într'o țară* fiind acolo din vechiu au drept să rămână ca în țara lor; alții însă *câți nu sunt legați cu țara*, fiind de curând, sunt în unele țări trimiși peste graniță.

Ziua *când s'a proclamat unirea țărilor românești* e o zi mare pentru noi.

Cântecele haiducești sânt din timpul *de pe când erau haiduci*.

Cuvintele subliniate în frazele de mai sus sânt *propoziții atributive*, având în frază același rost ca un *atribut* în propoziție: de a determina un nume.

2. Ne lămurim despre funcționarea lor sintactică, cu aceleași întrebări ca pentru atribute:

— Care unchiaș poartă araci în spinare?

— (Unchiașul) ce e bătrân tare (unchiaș bătrân).

— Care nădejde să nu te oprească de a munci?—Nădejdea) că *vei găsi sprijin la alții* (nădejdea sprijinului la alții).

— Care streini au drept să rămână într'o țară? — (Streinii) *câți sânt așezați acolo din vechiu, de multe generații, de veacuri* (streini așezați de veacuri).

— Care crâmpeiu (de nuia) îmi mai rămase?—(Crâmpeiu) de-1 (pe care-l) făcuiu obor la miei (crâmpeiu) făcut obor la miei).

— Care casă să fie binecuvântată? — (Casa) unde (în care) *găsești bună primire* (casa de bună primire).—Care zi?—(ziua) *când* (în care) *s'a proclamat unirea...* (ziua proclamării unirii...)—Care vreme?—(Vremea) *de pe când* (în care) *erau haiduci* (vremea haiducilor).

3. Propozițiile atributive se leagă de substantivul sau de pronumele *pe care-l determină* — prin:

a) pronumele relative: Unchiaș ce e . . . .

b) prin alte categorii de cuvinte (alt fel pe pronume, numerale, ad-

verbe, conjuncții) care iau funcțiunea de pronume relativ sau pe lângă care se subînțelege un pronume relativ sau o propoziție relativă: Strenii câți sunt... casa unde găsești.... Crâmpeliul de-1 făcuiu... Nădejdea că vei găsi... (care te face să crezi că vei găsi..).

Propoziții complementive sau obiective.

Acest fel de propoziții corespunzând complementelor, vor fi de atâtea feluri câte feluri de complemente sânt. Să le luăm pe rând.

2. Propoziții complementive directe sau drepte.

1. Câteva exemple :

O doamnă cu mult spirit a zis cuiva îndrăzneț, căruia, din pricina nerușinării sale, i se dase o poreclă nu prea politicoasă : „Bine ți-a zis cine ți-a zis *ce ți-a zis cum ți-a zis!*“

Nu bănuim *cât de multe trebuie să pășim. în viață,* ca să ne'nvegheam!

Zice *că n'a venit.*

Vezi *dacă plouă.*

Să bagi de seamă *că o să vină cineva.*

— Moș Ioane, ia spune dumneata, în legea dumitale, *cum ai înțeles, cum n'ai înțeles?* (Din „Moș Ion Roată și Unirea“).

Am pus de gând *să nu mă mai supăr.*

Vreau *să văd ce încredere pot să am în voi.*

Propozițiile subliniate au în frază funcțiunea unui complement direct: sânt complinirea directă a unui verb activ transitiv.

2. Ne dăm seama de rostul lor sintactic, adică de funcționarea lor în frază, prin aceleași întrebări ca pentru complementele directe :

— Ce ți-a zis?—(Ceea) ce ți-a zis (vorba zisă, zisele, cele zise).

— Ce nu bănuim?— Cât de multe trebuie să pășim (multele pășanii).

— Ce vreau?—Să văd?—Ce să văd?—Ce încredere pot avea în voi (vreau a vedea încrederea în voi posibilă).
Ș. a. m. d.

3. E de observat că o propoziție subordonată, de orice fel, poate avea ea însăși altă propoziție subordonată ei, fie de același fel cu ea, fie de alt fel, cum e de ex. în fraza: *Îți repet să nu uii să mi-aduci ce te-am rugat, când eram la tine.*—*Ce-ți repet?*—*Să nu uii.*—*Ce să nu uii?*—*Să-mi aduci.*—*Ce să aduci?*—*Ce te-am rugat.*—*Când te-am rugat?*—*Când eram la tine.* Ș. a. m. d.

3. Propozițiile complete drepte se leagă de cuvântul sau de propoziția de care depind: a) prin aceleași categorii de cuvinte ca și propozițiile atributive sau b) de-a-dreptul, fără nici un cuvânt de legătură: *Vreau să văd...*

3. Propoziții complete indirecte sau nedrepte.

1. Spune *cui te-a trimes* că nu-l cunosc.

Intoarce-ți gândul *de la cele ce te ispitesc spre rele.*

Mă așteptam *să-mi mulțumești.*

Să nu vorbești *ceea ce nu știi bine.*

M'am hotărât *să nu mai pierd vremea.*

Vreau să mă încredințez *că ești om de cuvânt.*

2. În toate aceste fraze, propozițiile subliniate au aceeași funcțiune ca un complement indirect.

Ne lămurim despre înțelesul lor în frază prin aceleași întrebări ca la complementele indirecte.

— Cui să spui? — Cui te-a trimes (trimițătorului).

— De la ce să-ți întorci gândul? — De la cele ce te ispitesc spre rele (de la ispitirile spre rele).

— Despre ce să nu vorbești? — Despre ceea ce nu știi bine (despre cele neștiute bine).

— Despre ce să mă încredințez? — Că ești om de cuvânt (despre ținerea ta de cuvânt).

— La ce mă așteptam? — Să-mi mulțumești (la mulțumiri). Ș. a. m. d.

3. Propozițiile complete indirecte se leagă de cuvântul sau de propoziția de care depind, prin:

a) *pronumele relativ* în cazul dativ sau în caz cu prepoziție;

b) prin *conjunție* sau c) *de-a-dreptul*.

4. Propoziții circumstanțiale de loc.

1. *Unde nu e minte*, de geaba vine norocul!

Ce să mai iei, *de unde n'ai pus la loc?*

Ori pe unde vei umbla în munții noștri, vei întâlni turme de oi.

Ori încotro te uiți, vezi păduri.

Să ne întâlnim *la locul ce ți-am spus*, *la Crucea Comisoaiei*.

2. Propozițiile subliniate au în frază funcțiunea pe care o are în propoziție un *complement circumstanțial de loc*.

Le aflăm rostul prin aceleași întrebări ca pentru complementele circumstanțiale de loc.

— *Unde* vine degeaba norocul? — *Unde nu e minte* (- la omul fără minte).

— *Pe unde* vei întâlni turme de oi? — *Ori pe unde vei umbla în munții noștri* (= umblând ori pe unde).

— *Unde* să ne întâlnim? — *La locul ce ți-am spus . . .*
= la locul convenit . . .)

3. Propozițiile circumstanțiale de loc se leagă de propoziția de care depind: a) prin *adverbe de loc* (unde, de unde etc.) sau b) prin *expresii cu funcțiune de adverb de loc* (substantive cu propoziție ș. a.)

5. Propoziții circumstanțiale de timp.

1. *Pe când se fierbea Unirea în Iași*, boierii moldoveni . . . au găsit cu cale să chieме la adunare și câțiva țărani fruntași.

Cum au ajuns țărani în Iași, boierii au pus mână de la mână, de i-au ferchezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel.

Vorba ceea, cucoane: Țăranul, *când merge*, tropăește; și *când vorbește*, hodorogește, — să ierte cinstită fața Dumneavoastră!

Moș Ioane, ia spune dumneata cum ai înțeles, cum n'ai înțeles, *de când se face atâta vorbă*.

(Din „Moș Ion Roată și Unirea“ de Ion Creangă).

De când sânt, nu mi-aduc aminte să fi auzit mierlele la Bobotează! (Soveja, „Oameni de la munte“.)

Și *de când nu ne-am văzut*, Multă vreme a trecut! M. Eminescu).

Până când să ne deșteptăm noi, streinii ne-au luat înaintea!

Abia după ce ai greșit, vezi cum trebuia să faci.

Din ziua în care ai fost la noi, multe s'au întâmplat.

2. Propozițiile subliniate au în frază aceeași funcțiune ce o are un complement circumstanțial de timp într'o propoziție.

Ne dăm seama de această funcțiune sintactică a lor prin aceleași întrebări ca la complementele corespunzătoare :

— *Când* tropăește țăranul? — (Atunci) *Când* merge (mergând).

— *Când* au pus boierii mână de la mână...? — *Cum* (îndată ce) *au ajuns țărani în Iași* (la sosirea țăranilor în Iași).

— *De când* nu mi-aduc aminte...? — *De când sânt* (de la începutul existenței mele).

— *Până când* ne-au luat streinii înaintea? — (Tot timpul ce a trecut) *Până când să ne deșteptăm noi* (până la deșteptarea noastră).

— *De când* s'au întâmplat multe? — (În timpul care a trecut) *Din ziua în care ai fost la noi* (din ziua venirii tale la noi) Ș. a. m. d.

3. Propozițiile circumstanțiale de timp se leagă de propoziția de care depind prin :

a) *adverbe de timp* (când, pe când ș. a.)

b) sau prin *conjunții ori expresii cu funcțiune de adverb de timp* (substantive cu propoziție: din ziua venirii tale" ș. a.).

6. Propoziții circumstanțiale de mod (sau de comparare).

1. *Precum ne închinăm noi Moldovenii*, așa ze închină și frații noștri din Valahia.

(Am) priceput, cucoane, *cât se poate de bine!*

(Din „Moș Ion Roată și Unirea“).

Plecau turmele să ierneze peste Prut, *cum plecau coacoarele: rânduri — rânduri*. (Soveja, „Oameni de la munte“).

Cum îți vei așterne, așa vei dormi.

— Bună cale drumețule!

— Bună să-ți fie inima, cum ți-e căutătura, zise fiul craiului. (Povestea lui Harap-alb, de I. Creangă).

2. Propozițiile subliniate au în frază rolul *complementelor de mod* în propoziție: arată modul în care se face acțiunea numită în propoziția principală.

Ne dăm seama de această *funcțiune* sintactică a lor prin aceleași întrebări ca pentru complementele circumstanțiale de mod:

— *Cum* se închină frații noștri...? — (În același mod). *Precum ne închinăm noi...* (la fel cu noi).

— *Cum* am priceput? — (Într'un mod) *Cât se poate de bine* (foarte bine).

— *Cum* (sau *în ce fel*) plecau turmele? — (În felul) *Cum plecau cocoarele* (ca cocoarele).

— *În ce fel* să-ți fie bună inima? — În acest fel: (*După cum ți-e cătătura* (la fel cu privirea).

3. Propozițiile circumstanțiale de mod se leagă de propozițiile de care depind:

a) prin *adverbe de mod*;

b) sau prin alt fel de cuvinte având funcțiune de adverbe de mod.

7. Propoziții circumstanțiale de cauză.

1. Eu socot că treaba asta se putea face și fără de noi; *că, dă! noi știm a învărti sapa, coasa și secera*, dar dumneavoastră învărtiți condeiul. (Din Moș Ion Roată și Unirea)

Ieșiți, *că a sunat!*

N'a răspuns nimic, *fiindcă se știa vinovat*.

Se vede că a nins la munte, *de vreme ce s'a lăsat deodată frig*.

2. Propozițiile subliniate determină în fiecare frază înțelesul propozițiilor principale întocmai ca un *complement circumstanțial de cauză*.

Pricepem funcțiunea lor, punând întrebările cerute de acest fel de complemente.

— *De ce* se putea face treaba asta (Unirea) și fără de noi (țăranii)?

— (Din această cauză:) *Că* (findcă) *noi știm* (subînțeles: *numai*) *a învățat sapa . . .* (*și*—frază subînțeleasă—*nu ne pricepem la treburi de alt fel, cum sânt chestiunile privitoare la viața Statului*) (= noi știind — subînțeles: *numai* — a învățat sapa... și — subînțeles — nepriepându-ne la treburile complicate ale vieții Statului).

— *Pentru ce* să ieșiți (din clasă)? Pentru acest motiv: *Că* (= *pentru că*) *a sunat*.

— *De ce* presupunem că a nins la munte? — *De vreme ce* (subînțeles: *simțim că*) *s'a lăsat deodată frig* (= lăsându-se deodată frig).

Propozițiile circumstanțiale de cauză se leagă de propozițiile de care atârnă prin *conjecții* sau construcții care arată *cauza*.

8. Propoziții circumstanțiale de scop sau finale.

1. Apoi, se zice că i-ar fi dat pe sama unuia dintre boieri, *să le ție cuvânt, ca să-i facă a înțelege scopul chemării lor la Iași*.

Că de-aceea ne-am adunat aici, *ca să ne luminăm unii pe alții și Dumnezeu să ne lumineze pe toți*.

Dumnezeu v'a dăruit cu minte, *ca să ne povățuiți și pe noi prostimea*, (Din „Moș Ion Roată și Unirea“).

Du-te *de vezi* ce face, de nu mai vine!

2. Propozițiile subliniate complinesc propozițiile principale în acele fraze, întocmai ca un *complement circumstanțial de scop*. Funcțiunea lor sintactică o scoatem în lumină, punând întrebările cerute de acest fel de complemente :

— *De ce* (= *în ce scop, cu ce gând, în ce intenție*) v'a dăruit D-zeu cu minte? — (Cu acest scop:) *ca să ne povățuieși și pe noi.*

— *De ce* (= *pentru care motiv*) să mă duc? — (Cu scopul) *ca să* (de = *ca să*) *veși* ce face . . .

3. Propozițiile circumstanțiale de scop se leagă de supraordinata lor:

a) prin *conjunții* (sau expresii cu funcțiune de conjuncții) care arată *scopul* (împrejurării de care e vorba); b) sau se leagă de-a-dreptul (fără nici o conjuncție) de propoziția de care atârnă.

Se putea zice de exemplu, în fraza de mai sus, tot așa de bine și fără conjuncția *ca*: Dumnezeu v'a dăruit cu minte, *să ne povățuieși..*

Tab. la propozițiilor subordonate.

Rezumând cele spuse despre felurile de propozițiuni subordonate ce am studiat până acum, avem următoarea schemă:

Propoziții subordonate	I Propoziții atributive	1. directe (sau drepte)	a. de loc			
				II Propoziții completive (sau obiective)	2. indirecte (sau nedrepte)	b. de timp
d. de cauză						
	e. de scop					

TABLA DE MATERII

I. Bucăți de lectură.

Pagina

Prefața 3

Ciclul familiei și al copilăriei.

Limba mamei	7
Mama	10
La învățătură în streini	13
Două scrisori din tinerețe ale marelui poet german Goethe către mama sa	16
Surorii mele	17
Corsarul	18
Puiul	19
Bunica	24
Omul de piatră	29
Prietenia	39
Povestea vorbeii	44
Borta vântului	45
Inșiră-te mărgăritare	49
Capra cu trei iezi	52
Căinele și cățelul	62
Chiuituri (Strigături)	64
Proverbe	66

Iarna și sărbătorile ei.

Iarna	67
Plecarea în vacanță la Crăciun	68
Doi prieteni	69
Ajunul Crăciunului în Banat	70
Colinde de păstori	76
În ajunul Crăciunului	78
Vestitorii	81
Cu sorcova	86
Urare cu plugul	88
Strigături (Chiuituri)	92
Alluță	94
Gruia	104

Ciclul primăverii.

Primăvara	107
Somnoroase păsărele	109
Oaspeții primăverii	110

Cioplitorul	111
Concertul Primăverii	117
Când Isus umbla pe pământ	120
În zori	121
Dolne din Ardeal	122
Cântec sfânt	123
Jelui-m'aș	124

Vara.

Pupăza	125

Patria.

La Căineni	132
În Novaci	135
Chela Turdei	138
Balta Dunării	141
Filipoiul	144
Cetatea Neamțului	146
Ion Roată și Vodă Cuza	149
Pânea străină	155
O scrisoare a lui Vasile Alecsandri către fratele său	156
Din călătoriile lui Alecsandri în Africa	157
Cântecul străinătății	164

II. Gramatica

A. Morfologia.

De ce învățăm în școală limba română?	166
Formele gramaticale	170
Cuvinte. Sunete. Vocale. Consonante. Silabe. Alfabet	173
Felurile cuvintelor	179
Cuvinte flexibile (mlădioase) și cuvinte neflexibile	185
Substantivul	187
Număr, gen, caz	189
Declinarea substantivelor	195
Articolul hotărît și cel nehotărît	198
Declinarea nearticulată a substantivelor	199
Formele articolului hotărît	200
Declinarea articulată a substantivelor	202
Articolul hotărît adjectival	207
Articolul pronominal sau genitival	208
Adjectivul	209
Acordul adjectivului cu substantivul	210
Declinarea adjectivului	211
Gradele de comparație	213
Numeralul	215
Pronumele personal	219
Pronumele posesiv	222

	<u>Pagina</u>
Fronumele demonstrativ	223
Declinarea pronumelor demonstrative	225
Pronumele relativ	226
Pronumele interogativ (Intrebător)	228
Pronumele reflexiv	229
Verbul	231
Timpurile	233
Modurile	237
Conjugarea verbelor	242
Forma verbelor	243
Verbe transitive, intransitive, impersonale	245
Cele patru conjugări. Forma activă	246
Verbe ajutătoare	250
Forma pasivă	256
Forma reflexivă	257
Adverbul	258
Compararea adverbelor	260
Prepoziția	260
Conjunția	261
Interjecția	262

B. Sintaxa.

Propoziția. Subiectul și predicatul	264
Acordul predicatului cu subiectul	265
Felurile propozițiilor: simple și dezvoltate	266
Exprimarea subiectului și a predicatului prin diferite feluri de cuvinte	267
Părțile secundare ale unei propoziții	272
Felurile atributului	274
Felurile complementului	279
Analiza sintactică și schema unei propoziții dezvoltate	285
Fraza	288
Transformarea în frază a unei propoziții dezvoltate	290
Scurtarea propozițiilor subordonate	294
Raporturile propozițiilor într-o frază: coordinare și subordonare	295
Schema unei fraze	298
Felurile propozițiilor subordonate	300
Tabela propozițiilor subordonate	308

